

**T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ PROGRAMI**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**HALAÇÇA HALK HİKÂYELERİ,
METİN-ÇEVİRİ, DİL BİLGİSİ, DİZİN-SÖZLÜK**

**BETÜL ULUTÜRK
14718004**

**TEZ DANIŞMANI
Prof. Dr. ZÜHAL ÖLMEZ**

**İSTANBUL
2017**

T.C.
YILDIZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI
ESKİ TÜRK DİLİ PROGRAMI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

HALAÇÇA HALK HİKAYELERİ, METİN-ÇEVİRİ, DİL
İNCELEMESİ, DİZİN-SÖZLÜK

BETÜL ULUTÜRK

14718004

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih: 06.12.17
Tezin Savunulduğu Tarih: 20/11/2017
Tez Oy birliği / Oy çokluğu ile başarılı bulunmuştur.

Unvan	Ad Soyad	İmza
Tez Danışmanı : Prof. Dr.	Zühal ÖLMEZ	
Jüri Üyeleri : Doç. Dr.	Murat ELMALI	
Yrd. Doç.	Fikret YILDIRIM	

İSTANBUL

2017

ÖZ

HALAÇÇA HALK HİKÂYELERİ, METİN-ÇEVİRİ, DİL BİLGİSİ, DİZİN-SÖZLÜK

Betül Ulutürk
Kasım, 2017

Yüksek Lisans Tezi olarak hazırlanan bu çalışma, Gerhard Doerfer ve Semih Tezcan'ın *Folklore-Texte der Chaladsch* (Halaçça Halk Hikâyeleri) kitabını temel almaktadır. Çalışmada adı geçen eserden seçilen *Nasreddin Hoca* ve *Şah Abbās Hikâyeleri* incelenmiştir. *Giriş* kısmında Halaçlar ve Halaççadan genel olarak bahsedildikten sonra, Halaççanın başlıca dil özelliklerine kısaca değinilmiştir. Ardından Halaçça ile ilgili yapılan diğer çalışmalardan bahsedilmiş ve çalışmada izlenilen yöntem hakkında bilgi verilmiştir. *Ses Bilgisi* ve *Biçim Bilgisi* başlıkları altında metinlerimiz temel alınarak Halaççanın dil bilgisi incelenmiştir. Daha sonra Halaçça hikâyeler verilmiş ve bunların Türkçeye çevirisi yapılmıştır. *Dizin-Sözlük* kısmında ise incelenen hikâyelerden hareketle etimolojik dizin-sözlük hazırlanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Halaçça, halk hikâyeleri, Şah Abbās, Nasreddin Hoca

ABSTRACT

KHALAJ FOLKTALES, TEXTE-TRANSLATION, GRAMMAR, INDEX-DICTIONARY

This study, which has been prepared as master thesis, has based on *Folklore-Texte der Chaladsch* which written by Gerhard Doerfer and Semih Tezcan. In our study, it has been examined Tales of Nasreddin Hodja and Shah Abbās, from the book which above mentioned. In the introduction, it has been mentioned generally about Khalaj and Khalaj language, in addition to that it has given the main features of Khalaj language. Then, have been mentioned that the other studies on the subject and the method followed in the study. Based on our text, language examination of Khalaj has been studied under the headings of phonetics and morphology. As well as translation of the original text has been given. And in the chapter of Index-Dictionary, have been examined that the words as etymologically based ont the text.

Keywords: Khalaj, folktales, Nasreddin Hodja, Shah Abbās

ÖN SÖZ

“Halaçça Halk Hikâyeleri, Metin-Çeviri, Dil Bilgisi, Dizin-Sözlük” adlı bu çalışma Gerhard Doerfer ve Semih Tezcan’ın *Folklore-Texte der Chaladsch* (Halaçça Halk Hikâyeleri) adlı eseri temel alınarak hazırlanmıştır. Halaçça ve Halaçlar ile ilgili bilgi verildikten sonra adı geçen eserden seçilen *Nasreddin Hoca* ve *Şah Abbās Hikâyeleri* Türkçeye çevrilmiştir. Çevirilen hikâyeler üzerinden Halaççanın dil bilgisi incelenmiş ve metinlerin dizin-sözlüğü hazırlanmıştır.

Lisans ve yüksek lisans eğitimim boyunca bana destek olan, tezlerimi yazma yolunda değerli bilgileriyle bana rehberlik etmeyi kabul eden ve sabırla yol gösteren hocam Prof. Dr. Zühal ÖLMEZ’e en içten teşekkürlerimi sunarım. Eski Türkçeyi sevmemi sağlayan ve verdiği bilgilerle beni bu yönde daha meraklı olmaya iten hocam Prof. Dr. Mehmet ÖLMEZ’e teşekkür ederim. Bu çalışmayı hazırladığım süre boyunca bana maddi manevi her türlü desteği gösteren sayın Ayşegül ULUTÜRK’e, ne zaman ihtiyacım olsa kendi işlerine ara vermek pahasına, bana ihtiyacım olan kaynakları bulmamda yardımcı olan ve manevi desteklerini hiç esirgemeyen çok sevgili yol arkadaşlarım Emel TEKİN ve Tümer KARAAYAK’a teşekkür ederim.

Yüksek Lisans Bursu çerçevesinde Ocak 2014’ten bu yana beni finansal olarak destekleyen Türk Dil Kurumuna teşekkür ederim.

İçindekiler

ÖZ	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ	v
KISALTMALAR VE İŞARETLER	xi
1. GİRİŞ	1
1.1. Halaçlar ve Halaçça	1
1.2. Nasreddin Hoca ve Şah Abbās Hikâyelerine Kaynaklık Eden Kişiler.....	4
1.2.1. Nasreddin Hoca.....	4
1.2.2. Şah Abbās	5
1.3. Halaççanın Başlıca Özellikleri	6
1.3.1. Birincil Uzun Ünlüler	6
1.3.2. Söz Başı /h-/ Sesi	8
1.3.3. /d/ Sesinin Korunması.....	8
1.3.4. Halaçça Eylemlerde Emir	8
1.4. Halaçça İle İlgili Yapılmış Çalışmalar	10
1.5. Çalışmanın Kapsamı.....	11
1.6. Çalışmada İzlenen Yöntem	12
2. SES BİLGİSİ	14
2.1. Ünlü Düşmesi	14
2.2. Ünlü Uyumu	15
2.2.1. Önlük-Artlık Uyumu.....	15
2.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu	15
2.3. Ünlü Nöbetleşmeleri.....	15
2.3.1. ü ~ ī Nöbetleşmesi	15
2.3.2. o ~ ō Nöbetleşmesi	16
2.3.3. ī ~ i Nöbetleşmesi	16
2.3.4. e ~ ö Nöbetleşmesi.....	16
2.3.5. a ~ i Nöbetleşmesi.....	16
2.4. Ünlü Değişmeleri	17
2.5. Ünsüz Değişmeleri	17
2.5.1. b > v Değişimi	17
2.6. Ünsüz Nöbetleşmeleri	18
2.6.1. d ~ t Nöbetleşmesi	18
2.6.2. ç ~ ş Nöbetleşmesi	18

2.6.3. ğ ~ ħ ~ k Nöbetleşmesi	18
2.6.4. g ~ kħ ~ k Nöbetleşmesi	18
2.6.5. g ~ k Nöbetleşmesi	18
2.7. Ünsüz Benzeşmeleri	19
2.7.1. -çl- > -şl- Benzeşmesi	19
2.7.2. -çg- > -çç- Benzeşmesi	19
2.7.3. -ld > -ll- Benzeşmesi.....	19
2.7.4. -nl- > -n ^d n-, -nd- Benzeşmesi.....	19
2.8. Ünsüz İkizleşmeleri	19
2.9. Ünsüz Düşmesi.....	19
3. BİÇİM BİLGİSİ.....	21
3.1. Adlar	21
3.1.1. Çokluk Eki	21
3.2. İyelik Ekleri	21
3.3. Durum Ekleri	24
3.3.1. İlgi Durumu.....	24
3.3.2. Yönelme Durumu	24
3.3.3. Belirtme Durumu	25
3.3.4. Çıkma Durumu	26
3.3.5. Vasıta ve Birliktelik Eki	27
3.3.6. Eşiklik Eki.....	28
3.3.7. Yer-Yön Eki.....	28
3.3.8. Küçültme Eki	28
4. SÖZCÜK YAPIMI.....	29
4.1. Addan Ad Yapan Ekler	29
4.2. Addan Eylem Yapan Ekler	29
4.3. Eylemden Eylem Yapan Ekler	30
4.4. Eylemden Ad Yapan Ekler	31
5. SIFATLAR	32
5.1. Niteleme Sıfatları	32
5.2. İşaret Sıfatları	32
5.3. Sayı Sıfatları	32
5.4. Belgisiz Sıfatlar	33
5.5. Soru Sıfatları.....	33
6. ADILLAR	34

6.1. Kişi Adılları	34
6.2. İşaret Adılları	35
6.3. Dönüşlülük Adılları	36
6.4. Birliktelik Adılları	36
6.5. Soru Adılları	36
6.6. Belirsizlik Adılları	36
7. BELİRTEÇLER.....	38
7.1. Durum Belirteçleri.....	38
7.2. Yer Belirteçleri	38
7.3. Zaman Belirteçleri	39
7.4. Soru Belirteçleri	40
8. EDATLAR	41
9. BAĞLAÇLAR	42
10. EYLEMLER.....	43
10.1. Eylem Çekimi.....	43
10.1.1. Şimdiki Zaman.....	43
10.1.2. Geniş Zaman	44
10.1.3. Belirli Geçmiş Zaman	37
10.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman	39
10.1.5. Gönüllülük Kipi	40
10.1.6. İstek Kipi.....	41
10.1.7. Şart Kipi.....	41
10.1.8. Gereklilik Kipi	41
10.1.9. Emir Kipi	42
11. BİRLEŞİK KIPLİ EYLEMLERİN HİKÂYESİ.....	43
11.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi	43
11.2 Geniş Zamanın Hikâyesi	43
11.3. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi.....	43
11.4. Şartın Hikâyesi	43
12. EYLEMSİLER	45
12.1. Ad-Eylem	45
12.2. Ulaçlar	45
12.3. Ortaçlar	46
13. EK EYLEM	47
13.1. Ek Eylemin Geniş-Şimdiki Zamanı	47

13.2. Ek Eylemin Bilinen Geçmiş Zamanı	48
13.3. Ek Eylemin Duyulan Geçmiş Zamanı	48
14. BİRLEŞİK EYLEMLER	49
14.1. Yardımcı Eylemlerle Kurulan Birleşik Eylemler	49
14.1.1. almak Yardımcı Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler	49
14.1.2. çäk-mäk Yardımcı Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler.....	49
14.1.3. etmek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler	49
14.1.4. olmak Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler	50
14.1.5. vermek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler	51
14.1.6. yetmek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler	51
14.2. Kurallı Birleşik Eylemler	52
14.2.1. Yeterlilik Eylemi.....	52
15. HİKÂYELERİN YAZI ÇEVİRİMİ VE TÜRKÇE ÇEVİRİSİ.....	53
I. Hâlt-âbâd Şah Abbâs Hikâyesi.....	53
II. Talh-âb Şah Abbâs Hikâyesi.....	55
III. Mihr-i Zamîn Nasrettin Hoca Hikâyesi	59
IV. Çâhak Nasrettin Hoca Hikâyesi	60
IV. a Çâhak Nasrettin Hoca Hikâyesi.....	60
IV. b Çâhak Şah Abbâs Hikâyesi	61
V. Hâssan-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi	63
V. a Hâssan-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi.....	64
V. b Hâssan-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi	64
VI. Sifîd-âb Şah Abbâs Hikâyesi.....	65
VII. Sar-i Band Nasrettin Hoca Hikâyesi	67
VIII. Muhsin-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi.....	69
VIII. a. Muhsin-âbâd Şah Abbâs Hikâyesi.....	70
IX. Şafar-âbâd Şah Abbâs Hikâyesi	71
X. Nadir-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi.....	76
X. a. Nadir-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi	77
X. b. Nadir-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi.....	77
X. c. Nadir-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi	78
XI. Sara-Rûd Nasrettin Hoca Hikâyesi	78
XII. Varsân Şah Abbâs Hikâyesi.....	81
XIII. Cîrîk-âgâç Nasrettin Hoca Hikâyesi	83
XIII. a. Cîrîk-âgâç Şah Abbâs Hikâyesi.....	83

XIV. Surhadih Şah Abbās Hikâyesi	86
XV. Mūşākiya Nasrettin Hoca Hikâyesi	89
XV. a. Mūşākiya Nasrettin Hoca Hikâyesi	90
XV. b. Mūşākiya Şah Abbās Hikâyesi	91
XVI. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi	92
XVI. a. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi	93
XVI. b. Sifid-āla Şah Abbās Hikâyesi	93
XVII. K̄ara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi	94
XVII. a. K̄ara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi	95
XVII. b. K̄ara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi	96
XVII. c. K̄ara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi	96
XVII. d. K̄ara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi	97
XVII. e. K̄ara-Sū Şah Abbās Hikâyesi	98
XVIII. K̄urk̄ur Nasrettin Hoca Hikâyesi	99
XVIII. a. K̄urk̄ur Nasrettin Hoca Hikâyesi	100
XVIII. b. K̄urk̄ur Nasrettin Hoca Hikâyesi	101
XIX. Şākalū Nasrettin Hoca Hikâyesi	101
XX. Şāna Şah Abbās Hikâyesi	102
16. DİZİN-SÖZLÜK	104
17. SONUÇ	199
KAYNAKÇA	201
EKLER	205
ÖZ GEÇMİŞ	206

KISALTMALAR VE İŞARETLER

Ar.	: Arapça
AT	: Ana Türkçe
→	: Bakınız
c.	: Cilt
Çağ.	: Çağatayca
DLT	: Divānu Lügāti't-Türk
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
GT	: Günümüz Türkçesi
krş.	: Karşılaştırınız
Mo.	: Moğolca
Oğz.	: Oğuzca
s.	: Sayfa
TDAD	: Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi
TDAY	: Türk Dilleri Araştırmaları Yıllığı Belleten
Tü.	: Türkçe
[]	: Türkçeye yapılan çeviride tarafımızdan eklenen sözcükleri gösterir.
<	: Bir sözcüğün geldiği kök ya da dili gösterir

Atıf Yapılan Eser Kısaltmaları

- DLT** : Divānu Lügāti't-Türk → Ercilasun, Akkoyunlu
- EDPT** : An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish
→ Clauson
- FTdC** : Folklore-Texte der Chaladsch → Doerfer, Tezcan
- KuL** : Kubbealtı Lugatı → Elektronik kaynaklar/ lugatim.com
- METY** : Moğolistan'daki Eski Türk Yazıtları → Ölmez
- NEPD** : New English-Persian Dictionary → Elektronik kaynaklar/ hayyim
- TMEN** : Türkische und mongolische Elemente im Neupersischen → Doerfer
- Vewb** : Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türksprachen
→ Räsänän
- WdC** : Wörterbuch des Chaladsch → Doerfer

1. GİRİŞ

1.1. Halaçlar ve Halaçça

Tarihte Halaç halkından bahseden ilk kişiler İslam coğrafyacılarıdır. IX-X. yy. kaynaklarına göre onlar göçebe halklardandır ve Afganistan’da yaşarlar. Nizamu’l-mülk’ün *Siyasetname*’sinde Halaçlardan ve Türkmenlerden vergi toplanması ve ilişkilerin geliştirilmesi için Sebüktegin’in görevlendirildiğinden bahsedilir. Bu bilgi Halaçların Türklüğüne işaret sayılabilir.¹ Halaçlardan bahseden ilk Türk kaynağı DLT’dir ve Kaşgarlı Mahmut onları *Argu* olarak adlandırmıştır. Minorsky (1940) ve Moğaddäm (1940) tarafından yapılan çalışmalardan sonra Doerfer’in 1968 yılında yeniden keşfettiği Halaçça, eskicil özellikler taşıyan bağımsız bir Türk dilidir. Günümüzde Orta İran’da, Hamedan ile Kum arasındaki bölgede konuşulmaktadır.²

DLT’nin *Türkmen* madde başında Oğuzların atalarını anlatan bir hikâyede Halaçlardan da bahsedilir. Hikâyenin sonuna doğru Yirmi İnkiler’in bunlarla karşılaşp *kal aç!* diye seslendiği ve bu kişilerin daha sonra *Halaç* olarak adlandırıldığı ve iki kabile oldukları bilgisi verilir. *Kal aç!*’ın anlamını ise “ey iki kişi, bekleyin, kalın ve durun” olarak belirtilmiştir.³ Kaşgarlı’nın verdiği bu bilgilerden yola çıkarak XI. yüzyılda Halaçlar ile Oğuzların yakın akraba sayıldıkları, bunun yanı sıra onlardan ayrıldıkları için Oğuz sayılmadıkları hükmünü çıkarmak mümkündür. DLT’de Halaçlar 22 Oğuz-Türkmen boyu tarafından *Kalaç* olarak adlandırılırken, diğer anlatılarda adlandırma Oğuz Kağan tarafından yapılmaktadır. *Kalaç* adı *Oğuz Kağan Destanı*’nda “çatıyı aç” anlamıyla karşımıza çıkarken, bu anlam diğer anlatılarda “kal aç” şeklindedir. Uygur harfli *Oğuz Kağan Destanı*’nda Türkçe *Kalaç* kullanılırken, Reşideddin’in Farsça *Oğuzname*’sinde *Halaç* yazılışı hakimdir.⁴ Ebu’l-Gazi Bahadır Han, *Şeçere-i Terākime*’sinin “Oğuz Han’ın İran, Şam ve Mısır’a Doğru Yürüşü Hakkında” adlı bölümünde Halaçlarla ilgili bilgi verilir. Anlatılan hikâyede ordunun

¹ Mehmet Ölmez, *Türk Halkları ve Dilleri:2-Halaçlar ve Halaçça*, Çağdaş Türk Dili sayı 84, s. 15

² Talat Tekin ve Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri Giriş*, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003, s. 63-67

³ Ahmet B. Ercilasun ve Ziyat Akkoyunlu, *Divānu Lügāti’t-Türk, Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin*, TDK, 2014, s. 520

⁴ Bilgehan A. Gökdağ ve Talip Doğan, *İran’da Türkler ve Türkçe*, Akçağ Yay., Ankara, 2016, s. 182-183

gerisinde kalan bir adamla konuşan Han; adama mal, erzak ve at verilmesini buyurduktan sonra, adama “orduya katılma, *Kal aç*” der. Bütün Kalaç halkının bu adamın nesli olduğu, şimdilerde onlara Halaç dendiği, Maveraünnehir’de çok oldukları ve Aymak halkına katıldıkları bilgisi verildikten sonra, onların Horasan ve Irak’ta kalabalık oldukları ve Çağatay halkına bağlı oldukları söylenir. *Şeçere-i Terākime* Halaçların hakimiyet alanları hakkında oldukça geniş bilgi sunar.⁵ Hārizmī, Halaçların Eftalitlerden geldiğini söylerken, Mes’ūdī onların Türk kavminden olduklarını, İstahrī ise çok eskilerden beri Hindistan-Sicistan arasında yaşadıklarını, dil ve giyinişleri bakımından Türk olduklarını söylemiştir. XI. yüzyılda yazılan *Hududü'l-'alem*’de verilen bilgilere göreyse Belh, Toharistan, Büst ve Cuzcan’da birçok Halaç aşireti bulunmaktadır. Gurluların Afganistan’ı Gaznelilerden almasından sonra onlarla dostluk kuran Halaçlar, XII. yüzyıldan sonra bunların hükümdarlarını etkileri altına almışlardır. Delhi Türk Sultanlığı’nda da Halaç emirlerinin etkili olduğu bilinir. Moğol İstilasası sırasında Afganistan’da bulunan Halaçlar Hindistan’a göç etmiş, istilalar bittikten sonra da Orta ve Batı İran’a, Kuzey Azerbaycan’a ve Anadolu’ya geçmişlerdir. Buna kanıt buralarda ve hatta Kırım’da *Halaç* adını taşıyan köylerin olması gösterilebilir.⁶ Halaçlarla ilgili başka bir önemli tarihi bilgi ise Smirnova tarafından verilmiştir. O, Halaçlar üzerine yaptığı nümizmatik ve tarihi araştırmaları sonucu Tabarī’nin birkaç rivayetinde “Halaç” veya “Calanc” şeklinde yazılan adın Halaç olabileceğini vurgulamıştır. Pencikent harabelerinden çıkan bir grup sikkenin bir tanesinde (lev. I a) Soğd yazısı ile Türkçe “Halaç ordu” ibaresinin okunduğunu söyler. Ayrıca hem Batı Türklerinin ve hem de Türkişlerin başkent olan Balasagun havzasında yapılan kazılardan çıkarılan sikkelerin üzerinde de Soğd yazısı bulunduğunu belirterek bunun Zemarchos, Ibn Huzāzbah ve Kaşgarlı Mahmut’un Halaç ilinin Balasagun civarında olduğunu ileri süren iddialarına delil sayar.⁷

Günümüzde İran’da yaklaşık 66.000 Halaç yaşadığı düşünülmektedir, ancak bu sayı Halaçça konuşanları değil etnik köken olarak Halaç olan kişileri temsil etmektedir. Halaç Türkleri Tahran, Kum, Kereç, Ferehmin, Aştiyan, Erek ve Save’de yaşamaktadırlar.⁸

⁵ Zuhal Ölmez, *Ebu'l-Gazi Bahadır Han, Şeçere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)*, TDAD 3, Ankara 1996, s. 241

⁶ Enver Konukçu, “*Halaç*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, İstanbul 1997, c. 15, s. 229

⁷ E. Esin, *Butân-ı Halaç*, Türkiyat Mecmuası c. 17, s. 26-28 + XVII*** levha

⁸ Belal Hatemi Kajeh, *İran’da Yaşayan Halaç Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı*, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2013, s. 67-76

Doerfer'e göre Halaç edebiyatının başlangıcı 21 Mart 1968'dir. Halacistan'a gezileri sırasında Tezcan'ın Mosaayeb Arabgol'dan Halaçça bir şiir yazmasını istemesi üzerine Halaç edebiyatı ilk eserini kazanmış olur. 1971 yılından önce hiçbir haritada Halaçça gözükmeyen, çünkü Minorsky'nin 1906'da yapmış olduğu yanlış değerlendirme Halaççayı uzun süre boyunca Azericeye ait bir dil adacığı olarak göstermiştir. Günümüzde İran'da bulunan Türk Dilleri arasında Farsça tarafından en çok asimile edilmiş olan dilin Halaçça olduğu belirtilir. Doerfer; Halacistan'a gezisi sırasında Halaç çocukların Halaçça, Farsça ve Güney Oğuzca konuştuklarını bildirir. Ancak İranlı bilim adamı Hey'at'ın 1988 yılında verdiği bilgiye göre Halaç çocukları Halaççayı anlar ama konuşamazlar.⁹

hadak grubuna giren Halaççanın, Kaşgarlı Mahmut tarafından Arguca olarak bahsedilen dilin bugüne kalmış bir kolu olabileceği düşünülmektedir.¹⁰ Ana Türkçe sözbaşı /h-/ sesini korumasının, onun Türk dilleri içindeki yerini belirleyen en önemli özelliği olduğu söylenebilir. Halaççanın söz içi ve söz sonu /-d-/, /d-/ sesini koruması, Ana Türkçe birincil uzun ünlülerin korunması ya da bu ünlülerin ikizleşmesi, bulunma durumunun +ça / +çä eki ile kullanılması onun eskicil özelliklerinden birkaçıdır.¹¹ Halaççada yönelme eki Eski Türkçede de olduğu gibi +ka / +kä'dir. Bunların yanı sıra Orhon Türkçesinde bulunma-çıkma durumunun +da / +dä olması gibi Halaççada da çıkma durumu +da / +dä ekiyle yapılır. Halaçça sözcükleri eskicil öğeleri içermesinin yanı sıra Azerice, Arapça ve Farsça sözcükler ve yine bu diller üzerinden geçen sözcükleri de içerir.¹²

Doerfer, Tezcan ile birlikte hazırladığı çalışmadan yola çıkarak 50 köyde yaşayan 20.000 Halacın farklı Halaç lehçeleriyle konuştuğunu belirtir. Her köyün kendi lehçesi olduğunu, bunların bazılarının dilbilimsel farklılıklarının çok büyük olduğunu belirtir. Lehçeler arası bu farklılıklarının, Kazan-Tatar ile Başkurt arasındaki farktan ya da Azerbaycan Türkçesi ile Rumeli Türkçesi arasındaki farktan daha az

⁹ Gerhard Doerfer, *İran'daki Türk Dili ve Lehçeleri ile Bunların Hayatta Kalma Şansı*, 3. Uluslararası Türk Dili Kurultayı, Ankara 1996, s. 306-310

¹⁰ Gerhard Doerfer, *Halaçça - Orta İran'da Arkaik Bir Türk Dili* (Ç. Semih Tezcan), TTK-BELLETEN sayı 133, 1970, s. 18

¹¹ Talat Tekin ve Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri Giriş*, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003, s. 63-67

¹² Semih Tezcan, *Halaççanın Önemi ve Halaçça Araştırmalarının Sürdürülmesinin Gerekliliği*, Issues in Turkic Languages: Description and Language Contact. Yayınlayanlar: Setsu Fujishiro ve Masahiro Shōgaito. Kyoto 1999, s. 207

olmadığını söyler. Dahası, batı lehçesi olan Talh-âb lehçesinin diğer Halaçlar tarafından farklı bir dil olarak kabul edildiğini belirtir.¹³

Günümüzde Halaççanın kötü durumda olduğu düşünülmektedir. Sonel Bosnalı'nın hazırladığı çalışmaya göre Halaçça, dil edimi bakımından 1.7 ölçeğiyle “ciddi tehlike” aşamasındadır. Resmi dil politikası uygulayan yönetimin yerel dilleri korumaya yönelik hiçbir politikası bulunmaması, bir açıdan Halaççanın “etkin asimilasyon”a maruz kaldığının göstergesi sayılabilir. Bosnalı'nın çalışması göstermektedir ki Halaç evlerinde çok dillilik hakimdir. Çalışmanın katılımcılarından % 53'ünün evlerinde iki veya üç dil konuşulmaktadır. İki dilli evlerin %20'sinde Halaçça baskın olmak üzere Halaçça ve Farsça, %10'undaysa Farsça baskın olmak üzere Halaçça ve Farsça konuşulmaktadır. Farsçanın giderek hakim dil olduğu görülmektedir.¹⁴ Yine Bosnalı'nın 2007'de yaptığı saha çalışmasına göre, daha önce Doerfer ve diğer araştırmacıların 50 ve üzeri olarak belirttikleri Halaç köylerinin sayısı bu kadar çok değildir. Bu durumun Türk köylerinin de Halaç sayılmasından kaynaklanmış olabileceği öne sürülür. Halacistan bölgesinin bu açıdan önemli olduğunu belirten Bosnalı, bu bölgede Halaç dil sahasının 15 köyden oluştuğunu söyler. Diğer dillerin Halaç dil sahasında yaygınlaştığını ve bunun Halaççanın yitimini tetikleyebileceğini, ancak sadece bu sebebin tek başına yeterli olmadığını da vurgular.¹⁵

1.2. Nasreddin Hoca ve Şah Abbâs Hikâyelerine Kaynaklık Eden Kişiler

1.2.1. Nasreddin Hoca

Nasreddin Hoca'nın doğum ve ölüm tarihi, yaşadığı dönem, ailesi ve tarihi kişiliği ile ilgili bilgiler tartışmalıdır. Kaynaklardaki bilgilere göre Hoca; 1208 yılında Sivrihisar'ın Hortu köyünde doğmuş ve 1284 yılında kadılık yaptığı Akşehir'de ölmüştür.¹⁶ Nasreddin Hoca'nın adının geçtiği en eski belge Ebû'l-Hayr-i Rumî'nin *Saltukname* adlı yayınlanmamış eseridir. Topkapı Sarayı Kitaplığı'nda bulunan 1612

¹³ Gerhard Doerfer, *Khalaj and Its Relation to the Other Turkic Languages*, TDAY-BELLETON, 1977, s. 17

¹⁴ Sonel Bosnalı, *Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu*, Karadeniz Araştırmaları sayı 32, 2012, s. 62-67

¹⁵ Sonel Bosnalı, *İran Halacistan Bölgesinin Etnik-Dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi*, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler-1, Erzurum, 2007, s. 198-199

¹⁶ Nurettin Albayrak, “*Nasreddin Hoca*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, s. 32, İstanbul 2006, s. 418

numaralı bu eserin yazarına göre Nasreddin Hoca, Akşehir’de vefat etmiş olan Seyyid Mahmûd Hayrânî’nin (ö. 1268-1269) dervişidir.¹⁷ Fıkralarından yola çıkarak kişiliği incelendiğinde Nasreddin Hoca’nın hazırcevap, doğruyu insanları kırmadan söyleyebilen ve yeri geldiğinde kendisiyle de alay edebilen bir tip olduğu ortaya çıkar.¹⁸ Bu bilgi çalışmamızda yer alan Nasreddin Hoca hikâyelerindeki *Molla Nasreddin*’in karakteriyle de uyumaktadır.

Çalışmamızda yer alan hikâyelerde Nasreddin Hoca, *Molla / Mulla Nasreddin* olarak adlandırılır. Hikâyelerin büyük çoğunluğunda Hoca’ya ismi verilmeyen oğlu ve karısı eşlik eder. Olaylar günlük yaşamdan konular içerir. Çalışmamızdaki metinler Hoca’nın oğlu, eşi ve köylülerle olan ilişkilerini işler. Bunların yanı sıra Hoca kendisini dolandırmaya çalışan hırsızlara ve kötü adamlara karşı kurnazlıkla üstün gelir. Hikâyeler genelde Nasreddin Hoca’nın odun toplamaya gittiği kırdan, arkadaşlarıyla gittiği hamamda ya da evinde geçer.

1.2.2. Şah Abbās

Şah Tahmasb’ın torunu ve Muhammed Hüdâbende’nin oğlu olan I. Abbās 1571’de doğmuş ve 1587’de Safevi Hükümdarı olmuştur. Tahta çıktıktan sonra Türk emirlerinin etkisini azaltıp rakibi olabilecek kişileri alt eden Şah Abbās; Osmanlı Kapıkulu Ocakları’nı örnek olarak Gürcü, Çerkez ve Ermeniler’den oluşan bir ocak kurmuştur. İran kaynaklarında *kızılbaş* olarak belirtilen “tüfenkçi birlikleri”ni de Türk askeri topluluğuna karşı bir nevi denge unsuru olarak kurmuştur. Büyük bir Osmanlı düşmanı olarak bilinen Şah Abbās iradeli, akıllı ve etkin bir siyasetçi olarak kabul edilir. Devletin merkezini Kazvin’den İsfahan’a taşıyan Şah, burayı büyük ve gelişmiş bir merkez haline getirmiştir.¹⁹ İktidarının birçok sert vakaya şahitlik ettiği bilinen Şah Abbās’ın halkın gözünde korkunç sayılabilecek bir imajı olduğu belirtilir. Bir oğlunu öldürmesi ve iktidarında gözü olduğunu düşündüğü oğullarından ikisinin gözlerine mil çektirmesi bu sert mizacın sebeplerinden sayılabilir. Daha da ileriye giden rivayetlere göre Şah’ın “Çiğyiyen” adlı özel cellatlarının olduğu ve bunların halka ibret olsun diye onların gözü önünde idam mahkumlarını çiğ çiğ yemekle görevli oldukları anlatılır.²⁰

¹⁷ P. Naili Boratav, *Nasreddin Hoca*, Kırmızı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2007, s. 12

¹⁸ Nurettin Albayrak, “*Nasreddin Hoca*” Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, s. 32, İstanbul 2006, s. 419

¹⁹ Faruk Sümer, “*Abbas I*”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul 1988, s. 17-19

²⁰ Reza Khaliy, *Azerbaycan Masallarında Şah Abbas’ın Tebdil-i Kıyafetleri*, Acta Turcica, Temmuz 2012, s. 122 <http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423866387.pdf> [23.11.2017]

Çalışmamızdaki hikâyelerde Şah Abbās tebdili kıyafetle dışarı çıkıp halkın arasına karışır, sonrasında da gerekli gördüğü kişilere ders verir. Yukarıda aktarılan bilgilere karşın hikâyelerde Şah Abbās’ın affedici tavırlar sergilediği de görülür. Olaylar genelde sarayın dışında geçer. Şah Abbās’a eşlik edenler çoğunlukla dervişler, hırsızlar ve sıradan halktır.

1.3. Halaççanın Başlıca Özellikleri

1.3.1. Birincil Uzun Ünlüler

Doerfer’e göre Halaççada kısa, uzun ve diftonglu uzun olmak üzere üç çeşit ünlü bulunmaktadır. Yakutça ile Türkmencenin uyuşan uzun ünlülerine Halaççada diftonglu uzun ünlülerin denk geldiğini ileri süren Doerfer, Ana Türkçede kısa ünlü ile uzun ünlü arasında düz uzun ya da yarı uzun sayılabilecek bir ünlü uzunluğu daha olduğunu iddia etmiştir. Doerfer’e göre Yakutça ve Türkmencede kısalan yarı uzun ünlüler Halaççada korunmuştur.²¹ Bunun Yakutça ve Türkmencedeki kısa ünlülerin DLT’de ara sıra uzatma harfleri ile yazılmış olmasına dayandığını söyleyen Tekin, Ana Türkçede üç farklı ünlü niceliği bulunduğu kuramını kabul etmediğini belirtir.²²

Halaççada Ana Türkçedeki birincil uzun ünlüler korunur ya da ikizleşir. Metnimizde bulunan örnekler²³:

āt < AT *āt* “ad”: *Şāh Abbās āti* “Şah Abbās adı” IX-20

bēš, bīeš < AT *bēš* “beş”: *bēš tana kitik* “beş tane tavuk” XIX-13, *bīeš alta āšrāfi* “beş altı eşrefi” XI-14

bī < AT *bīr* “bir”: *bī gün* “bir gün” XX-1

bīez < AT *bēz* “bez”: *bēz teyur* “bez denir” XVIII. e-2

bō < AT *bō* “bu”: *bō kissi mōgasi-rti* “bunun evlilik çağıydı” VII-1

dām < AT *tām* “dam”: *bo hindi dāmķ’a* “bu dama çıktı” XIII. a-2

ēr ēr- < AT *ēr-* “ermek, ulaşmak”: *kimkā ērollar, kimkā ē’rmōllar* “kime gidiyorlar, kime gitmiyorlar” XV. b-1

²¹ Gerhard Doerfer, *Khalaj Materials*, Indiana University, Bloomington, 1997, s. 233-234

²² Talat Tekin, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, TDAD-13, Simurg, Ankara 1995, s. 79-81

²³ Gramer ile ilgili verilen örneklerde birebir çeviri yapılmıştır. Ancak hikâyelerin çevirilerinde, gerekli görülen yerlerde, metnin akışını bozmamak için daha serbest bir çeviri yolu izlenmiştir.

- ēšk* < AT *ēşik* “kapı”: *ēšk haç'ı* “kapı açılır” II-19
- gār* < AT *kār* “kar”: *gār içi yatdı* “karın içine yatdı” IV. a-4
- gīz* < AT *kīz* “kız”: *gīz gabūl e'tmadi* “kız kabul etmedi” IX-37
- hālin* < AT *hālin* “alın”: *munī hālnī si'ur* “bunun alnını yaralar” XVII. c-2
- hārt* < AT *hārt* “art, arka”: *vağar hartına* “ardına bakar” III-7
- hī-* < AT *hūn-* “çıkmaq, dışarı çıkmak, binmek”: *baluğda hīdilār* “şehirden çıktılar” XIV-50
- hōt* < AT *hōt* “ateş”: *hōt a'stiça* “ateşin altında” IV. a-15
- sīr* < AT *sūr-* “sürmek, göndermek”: *sīrdi baluğkā* “köye gönderdi” XI-31
- sūt* < AT *sūt* “süt”: *munī sīti kāsilmış* “bunun sütü kesilmiş” VIII. a-33
- tāğ* < AT *tāğ* “dağ”: *āşgām o tāğda* “eşğim o dağdan” XVIII-11
- tē-* < AT *tē-* “demek”: *bīez tē'ur* “bez der” XVII. e-2
- tīş* < AT *tīş* “diş”: *tīşlār tā tağı* “dişlerle de” XVII. e-25
- tūş* < AT *tūş* “düş, rüya”: *bī tūş kerār-ārtim* “bir düş görürdüm” XX-5
- tōrt* < AT *tōrt* “dört”: *bī tā sā-n tūōrt olta* “bir de sen, dört (kişi) olur” II-6
- vā-* < AT *bā-* “bağlamak”: *vādīn bāzūsiya* “pazısına bağlayın” IX-8
- vēr-* < AT *bēr-* “vermek”: *torbay vērdim* “torbayı verdim” X. a-5
- yān* < AT *yān* “yan, taraf”: *o yānu bo yān* “o taraf bu taraf” XI-39
- yāş* < AT *yāş* “yaş”: *yāşum āllī bīeş-ār* “yaşım elli beştir” XVII. d-13
- yē-* < AT *yē-* “yemek yemek”: *Şāh Abbās yē'mādi* “Şah Abbās yemedi” IX-2
- yīēti* < AT *yēti* “yedi”: *ki yīēti iēşik vār* “ki yedi kapı var” XVII. a-8
- yō'ğ, yō'h, yōh* < AT *yōk* “yok”: *numurhasi yō'ğ-arti* “yumurtası yoktu” IV-4, *bī'zçā zā'dī yō'ha-ri* “bizde bir şey yoktur” XIV-39; *heç āhmiyāti yōh* “hiç önemi yok” IX-81
- yōl, yūol* < AT *yōl* “yol” *hārākdī yōlka dişdi* “kalktı yola düştü” XI-13, *Nasraddīn bī yūolça varr-arti* “Nasrettin Hoca bir yolda gidiyordu” X. b-1.

1.3.2. Söz Başı /h-/ Sesi

Halaççada, Ana Türkçedeki söz başı /h/ sesi düzenli olarak korunur.²⁴ Metnimizdeki örnekler:

hadağ < AT *hadağ* “ayak”: *hadağına olūr* “ayağına olur” XIV-2

hālın < AT *hālın* “alın”: *munī hālınī sīvur* “bunun alnını yaralar” XVII. c-2

hāra < AT *hāra* “ara, arasında”: *hār nā kişi vār hāra bī'ri* “her ne kadar kadın varsa ara(ların)dan biri” XIII. a-30

hart, hārt < AT *hārt* “art, arka”: *mun' harti'ça gā'lūr* “bunun arkasından gelir” III-4, *vağar hārtına* “ardına bakar” III-7

hāz < AT *hāz* “az”: *ama bī hāz* “ama biraz” VIII. a-26

hin- < AT *hūn-* “çıkmaq, dışarı çıkmak, binmek”: *kāddi-yu hindi tahtқа* “giydi ve tahta çıktı” II-50

hōt < AT *hōt* “ateş”: *hōt a'stiça* “ateşin altında” IV. a-15

hōtun < AT *hōtun* “odun”: *vardı hōtunğa* “oduna gitti” XVI-1

hū- < AT *hūn-* “çıkmaq, dışarı çıkmak, binmek”: *kişi sasū hū'mā* “kadın sesini çıkarma” XVII-6

1.3.3. /d/ Sesinin Korunması

Ana Türkçedeki /d/ sesi Halaççada korunmuştur.²⁵ Metnimizde bulunan örnekler:

eydi < AT *ēdi* “sahip”: *hāv eydisi haydi* “evin sahibi söyledi” IX-3

hadağ < AT *hadağ* “ayak”: *ķızı hadağına oldī* “kızın ayağına oldu” XIV-46

1.3.4. Halaçça Eylemlerde Emir

Halaççada emir kipleri diğer Türk dillerinden tamamen farklıdır. Bazılarının ekler bakımından kısmen Çuvaşça ile benzerlik gösterdiğini söyleyen Tulu, her iki dilin de özellikle dil tarihi bakımından diğer Türk dillerinden tamamen uzak olduğunu

²⁴ Talat Tekin, *Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler*, Türk Dilleri Araştırmaları Dizisi-13, Simurg, Ankara 1995, s. 79

²⁵ Talat Tekin, Mehmet Ölmez, *Türk Dilleri Giriş*, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, s. 63

belirtir. Tulu'ya göre bu durum Halaçça ile Çuvaşçanın denk olduğunu göstermez ve her ikisi de Eski Türkçeye dayandırılmaz.²⁶

Halaççada eylemlerin emir kipleri çoğu zaman farklı bir şekilde bürünürler. İkinci tekil şahsın emir çekiminin on farklı tipi bulunmaktadır.²⁷ Metnimizde bu on farklı emir kipi tipinin beş tanesi bulunmaktadır.²⁸

Tip 1: Bu tip tek heceli eylemler arasında en yaygın olanıdır. Emir, ünsüzle biten eylemlere *-i / -ı* eklenerek yapılır:

gazgançäy al-ı “kazancığımı al” XV-6

sän tä buyr-i içgär “sen de içeri buyur” II-6

yet-i İsbahān “İsfahan’a git” VIII-2

Ancak kişi eklerinin başındaki /i/ sesi telaffuz kolaylığı için düşer:

İsfahā'nça bu'l-(i)ta “İsfahan’da bul” IX-8

Tip 6: *yo-*, *yä-* ön ekiyle yapılır. Buna yalnızca *yov-* ~ *yo'va-* “gitmek” ve *yäk-* ~ *yä'kä-* “gelmek” eylemleri dâhildir. Metnimizden örnekler:

sän yov yetik bō'ra “sen git, [onu] buraya getir” VIII. a-23

yäk, gazgançäy alı! “gel, kazancığımı al” XV-6

Tip 7: Bu tip *yat-* “yatmak, uzanmak” eyleminin emir hali için geçerlidir. Bu eylemin etmir kipi *-Uv*, *-U'vA*, *-U'vAr* son eklerinden birinin eyleme eklenmesiyle yapılır. Metnimizde bulunan örneği:

yet-uv İsfahā'nça sat' “git, İsfahan’da sat” VII-7

Tip 9: *kälī-*, *kälüt-* “getirmek” eyleminin emir haline özel olan bu tip, *yetik* şeklinde görülür:

yov yetik bō'ra “git [onu] buraya getir” VIII. a-23

yov o cävānı yetik “git o genci getir” IX-40

²⁶ Sultan Tulu, *Halaççada Emir Kipi Tipleri* (Yayımlanmamış Bildiri) <https://www.academia.edu/> [13.10.17]

²⁷ Gerhard Doerfer, *Grammatik des Chaladsch*, Otto Harrossowitz, Wiesbaden 1988, s. 185-192

²⁸ Tip numaralandırmaları Doerfer’in kitabında verdiği bilgiye dayanmaktadır. *age* s. 185-192

Tip 10: Tek heceli olup ünlüyle biten bu emir tipine *-pi*, *-p*, ya da *-pA* eklerinden biri gelir:

sān hī'-pi “sen in” XVI. a-7.

1.4. Halaçça İle İlgili Yapılmış Çalışmalar

Bugüne dek Halaçça ile ilgili yapılmış en kapsamlı çalışmalar Doerfer’e aittir. Doerfer’den önce yapılan iki çalışmadan biri V. Minorsky’e²⁹ diğeri ise M. Moğäddäm’e³⁰ aittir.

1968-69 yıllarında Doerfer ve öğrencileri tarafından Halacistan’da yapılan araştırma gezileri sonrasında dört kitap ve bir sözlük yayımlanmıştır. Bu kitaplardan ilki olan *Khalaj Materials* Halaçlar ve Halaçça ile ilgili genel bilgi verdikten sonra toplanan malzeme üzerinden Halaççanın ağızlarını ve başlıca ses özelliklerini inceler.³¹ *Wörterbuch des Chaladsch* ise *Harrāb* ağzının sözvarlığını içeren bir sözlüktür. Bu sözlükte madde başlarının etimolojilerinin yanı sıra gerekli görülen yerlerde örnek cümleler de verilmiştir.³² İki ciltten oluşan *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch* adını taşıyan, ilk cildi metinleri, ikinci cildi ise haritaları içeren eserde toplanan dil malzemesi üzerinden kısmi dil incelemesi de yapılmıştır.³³ Halaççanın bütünlüklü tek grameri sayılabilecek olan *Grammatik des Chaladsch*’da Halaçça dilbilgisel açıdan detaylı olarak incelenmiştir.³⁴ Çalışmamızın ana kaynağı olan *Folklore-Texte der Chaladsch* ise Halacistan’a yapılan araştırma gezileri sırasında köylerden toplanan ses kayıtlarından elde edilen hikâyeler, masallar, şarkılar ve fabllar derlenmiş ve bunların Almancaya çevirisi yapılmıştır.³⁵

Ayrıca Halaçça ile ilgili Doerfer, öğrencileri ve diğer araştırmacılar tarafından birçok makale yayımlanmıştır. Bunlardan birkaçı şöyledir:

²⁹ V. Minorsky, *The Turkish dialect of the Khalaj*, BSOS-University of London 1940

³⁰ M. Moğäddäm, *Guyeşha-ye Vüsf vâ Aşteyan vâ Täfrüş*, Iran-Kude 1940

³¹ Gerhard Doerfer, W. Hesche, H. Scheinhardt, Semih Tezcan, *Khalaj Materials*, Indiana University Publication, Bloomington 1971

³² Gerhard Doerfer, Semih Tezcan, *Wörterbuch des Chaladsch (Dialect von Charrab)*, Akademiai Kiado, Budapest 1980

³³ Gerhard Doerfer, *Lexik und Sprachgeographie des Chaladsch, Textband (VIII+320), Kartenband (321+535)*, Wiesbaden 1987

³⁴ Gerhard Doerfer, *Grammatik des Chaladsch*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1988

³⁵ Gerhard Doerfer, Semih Tezcan, *Folklore-Texte der Chaladsch*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1994

Halaçlar ve Halaçça adlı makalesinde Mehmet Ölmez, Halaçlar ve Halaçça üzerine genel bilgi verdikten sonra Halaççanın ses ve yapı bilgisini incelemiştir.³⁶ Doerfer'in öğrencisi de olan Sultan Tulu, *Halaçlardan Molla Nasreddin Fıkraları* adlı çalışmasında FTdC'de bulunan Nasreddin Hoca hikâyelerinin Türkçeye çevirisini yapmış ve gerekli gördüğü yerlerde sözcüklerin incelemesini vermiştir.³⁷ *Halaççada Emir Kipi Tipleri* adlı yayımlanmamış bildirisinde ise Halaççadaki emir kipi, emir istek kipi ve eylem kiplerini inceleyen Tulu, çalışmasında gerekli gördüğü yerlerde bu kiplerin Çuvaşça ve Eski Türkçe ile karşılaştırmasını yapmıştır.

Sonel Bosnalı ise Halaççayı edimsel açıdan ele almış ve özellikle Halaçların ve Halaççanın günümüzdeki durumu üzerinde durmuştur. Bosnalı, *Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu* adlı çalışmasında Halacistan'ın köylerinde yapılan anketlerin sonuçları üzerinden Halaççanın içerisinde bulunduğu yok olma tehlikesiyle ilgili bilgi verir.³⁸ *İran Halacistan Bölgesinin Etnik-Dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi* adlı çalışmasındaysa Halaç dil sahasını oluşturan köyler, bu köylerde yaşayan Halaçların evlerinde konuşulan diller ile bilgi veren Bosnalı, Halaççanın günümüzdeki durumu hakkında tespitlerde bulunur.³⁹

1.5. Çalışmanın Kapsamı

Çalışmamızın ana kaynağı *Folklore-Texte der Chaladsch* adlı eserdir.⁴⁰ Doerfer ve Tezcan tarafından yayımlanan bu kitabın içerisindeki hikâyelerden bütünlüklü bir çalışma çıkması amacıyla incelenmek üzere *Nasreddin Hoca Hikâyeleri* ve *Şah Abbās Hikâyeleri* seçilmiştir. Seçilen hikâyeler yirmi farklı bölgeye aittir. *Harrāb* bölgesi bir başkası tarafından çalışıldığı için bu bölgeye ait olan üç *Şah Abbās Hikâyesi* çalışmaya dâhil edilmemiştir. Bazı bölgelerde hem *Nasreddin Hoca* hem de *Şah Abbās* hikâyeleri bulunmaktadır. Toplamda kırk hikâye Türkçeye çevrilmiş,

³⁶ Mehmet Ölmez, *Türk Halk Dilleri: 2- Halaçlar ve Halaçça*, Çağdaş Türk Dili, sayı 84, 1995, s. 15-22

³⁷ Sultan Tulu, *Halaçlardan Molla Nasreddin Fıkraları*, Tehlikedeki Diller Dergisi, Yaz 2013, s. 197-230

³⁸ Sonel Bosnalı, *Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu*, Karadeniz Araştırmaları, sayı 32, Ankara 2012, s. 45-67

³⁹ Sonel Bosnalı, *İran Halacistan Bölgesinin Etnik-Dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi*, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler-1, Erzurum 2007, s. 191-200.

⁴⁰ Gerhard Doerfer ve Semih Tezcan, *Folklore-Texte der Chaladsch*, Harrossowitz Verlag, Wiesbaden, 1994

hikâyelerin etimolojik dizin-sözlüğü hazırlanmış ve hikâyeler üzerinden Halaçça dil bilgisi hazırlanmıştır.

1.6. Çalışmada İzlenen Yöntem

Doerfer ve Tezcan halk hikâyelerini ses kayıtlarından yazıya aktardıklarında nasıl bir yöntem izlendiğini FTdC’de detaylı bir biçimde anlatmışlardır. Yazı çevirimi yapılmış metinlerde tüm sesleri gösterebilmek adına birçok karakter kullanılmıştır, ancak çalışmanın daha sade ve anlaşılır olması açısından bazı karakterler tarafımızdan sadeleştirilmiştir:

Sesli harflerin üzerinde veya altında bulunan ve seslerin ağızdan çıkış yerlerini belirten işaretler kullanılmamıştır. Örneğin; metinde *kördü* sözcüğü yerine *kördü*, *bollar* sözcüğü yerine ise *bollar* yazılmıştır. Doerfer ünlülerin çıkış yerlerini bir tablo (Ek 1) üzerinde göstermiş fakat bu tabloya herhangi bir açıklama getirmemiştir.⁴¹

(*i*) Çift tırnaklı *i* harfi *ı* ile gösterilmiştir: *küyirdi* yerine *kıyırdı*.

(*ç*) harfi *ç* ile gösterilmiştir: *üç* yerine *üç*.

(*ğ*) harfi *ğ* ile gösterilmiştir: *aya* yerine *ağa*.

(*x*) harfi *h* ile gösterilmiştir: *xäyr* yerine *häyr*.

(*ş*) harfi *ş* ile gösterilmiştir: *şadı* yerine *şadı*.

(*q*) harfi *q* ile gösterilmiştir: *hoğruluq* yerine *hoğruluk*.

Hikâyelerin Türkçeye çevirisinde, gerekli görülen yerlerde, anlamsal bütünlüğü sağlamak için eklenen sözcükleri köşeli parantez [] içerisine aldık. Dizin-sözlüğü ise etimolojik olarak hazırlamaya çalıştık ve tüm sözcüklerin kökenlerini verdik. Kökenlerinden emin olmadığımız sözcükleri < ? şeklinde işaretledik. Türkçe sözcüklerin etimolojisini sözcüğün anlamını verdikten sonra gösterdik. Ayrıca diğer sözlüklerde bulamadığımız sözcükler için WdC’den yararlandık ve bu sözcükleri de < ? şeklinde işaretledik. Madde başları düzenlenirken anlamdaş olduğu halde farklı yazım biçimlerine sahip olan Türkçe sözcükleri (*ker-* ~ *kör-* “görmek”) ayrı madde

⁴¹ Gerhard Doerfer, Semih Tezcan, *Wörterbuch des Chaladsch (Dialect von Charrab)*, Akademiai Kiado, Budapest 1980, s. 64

başında, Arapça ve Farsça kökenli sözcükleri ise (*ādam* ~ *āda'm* “adam, insan”) aynı madde başında gösterdik.

2. SES BİLGİSİ

2.1. Ünlü Düşmesi

Halaçça sözcükler kök ve gövdelerine ünlü ile başlayan bir çekim veya yapım eki aldıklarında orta hece durumundaki ünlüler düşer.⁴²

a. İyelik eki alan sözcüklerde orta hece düşmesi:

sibālmä < sibālimä “bıyığıma II-23

vu'rmadk'-ayn < vurmadık'-ayn “çarpmadın mı?” XVII. e-20

golay şa'madk'-ayn < kolay şa'madık'-ayn “kolaylamadın mı?” XVII. e-7

b. Ünlü ile biten sözcükten sonra ünlü ile başlayan başka bir sözcük gelirse

ilk sözcüğün ünlüsü düşer:

b' ūrusūn < bu ūrusūn “bu ayakkabıyı” XIV-4

hoğrı'-rsam < hoşrı'- ersam “hırsız isem” I-5

olsa-rtum < olsa-ertum “olsaydım” II-4

tamāşa 'tdi < tamāşa etdi “seyretti” IX-24

k' oldi < ki oldi “ki oldu” VKI-34

c. Çekim veya yapım eki alan sözcüklerde orta hece ünlüsü düşer:

hayr < hayır “der” III-8

hayyor < hayıyor “diyor, sesleniyor” II-18

boğz'çü < boğaziça “boğazında” II-3

oğliya < oğuliya “oğluna” VI-10

kişsa < kişisa “karısına” XVII-31

⁴² Gerhard Doerfer, *Grammatik des Chaladsch*, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1988, s. 31

2.2. Ünlü Uyumu

2.2.1. Önlük-Artlık Uyumu

Önlük-artlık uyumu, daha çok art ünlülü sözcük kök veya gövdelerine ön ünlülü ekler geldiğinde bozulmuştur:

ēškā hoḥīgam “kapıya okusam” II-19

haçüldi “açıldı” I-27

işlär-ärtum “yapardım” XVII. a-6

Şā Abbās-äyn “sen Şah Abbās’sın” II-64

va'rmäyn “gitmeyin” II-39

vurdiḳ “vurduk” I-8

yoväyz “gidelim” VI-8

2.2.2. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu

Sözcük kök veya gövdelerine gelen yuvarlak ünlülü ekler düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozmuştur:

ātum “adım” XII-18

haydum “seslendim, dedim” II-65

işlär-ärtum “yapar idim” XVII. a-6

ḳīzum “kızım” XIV-4

varur “gider” III-1

nā'sä hayyor “ne diyor” II-18

hayur ärti “konuşurdu” IX-12

kişi alduḳ “eş aldık” XI-3

şām alüştirdi “mum tutuşturdu” IV. a-10

2.3. Ünlü Nöbetleşmeleri

2.3.1. ü ~ ĩ Nöbetleşmesi

yīk (XII. Varsān, XIII. Cīrīk-āğāç) ~ *yūk* (XII. Varsān) < ET *yük* “yük”.

hī- (IX. Şafar-ābād, X. Nadir-ābād, XIV. Surḥadih, XVI. Sifid-āla, XVII. K̄ara-Sū) ~ **hū-** (XVII. K̄ara-Sū) < ET *ün-* < AT *hūn-* “çıkılmak, dışarı çıkmak, binmek, yükselmek”.

üç (IV. Çāhak, XII. Varsān, XVII. K̄ara-Sū) ~ **īç** (IV. Çāhak, XII. Varsān, XVII. K̄ara-Sū) < ET *üç* “üç”.

2.3.2. o ~ ö Nöbetleşmesi

yol (VIII. Muḥsin-ābād, XII. Varsān, XIII. Cīrīk-āgāç, XVI. Sifid-āla) ~ **yöl** (I. H̄alt-ābād, IV. Çāhak, VI. Sifid-āb, XI. Sara Rūd, XII. Varsān, XIV. Surḥadih) < ET *yöl* < AT *yöl* “yol”.

go- (XI. Sara-Rūd) ~ **gō-** (IV. Çāhak, XIV. Surḥadih, XV. Mūşākiya, XVI. Sifid-āla, XVII. K̄ara-Sū, XIX. Şākalū, XX. Şāna) < ET *kod-* “koymak”.

2.3.3. ī ~ i Nöbetleşmesi

bīz (VIII. Muḥsin-ābād) < ET *biz* “biz” ~ **biz** (I. H̄alt-ābād, II. Talḥ-āb, IV. Çāhak, VI. Sifid-āb, VII. Sar-i Band, VIII. Muḥsin-ābād, IX. Şafar-ābād, XI. Sara Rūd, XIII. Cīrīk-āgāç, XIV. Surḥadih, XVIII. K̄urḥur).

hoğrī (V. Ḥassan-ābād) ~ **hogri** (V. Ḥassan-ābād) < ET *oğri* “hırsız”.

2.3.4. e ~ ö Nöbetleşmesi

hel- (IV. Çāhak, X. Nadir-ābād, XIV. Surḥadih, XVII. K̄ara-Sū, XVIII. K̄urḥur) ~ **höl-** (II. Talḥ-āb, XV. Mūşākiya, XVI. Sifid-āla) < ET *öl-* “ölmek”.

sez (XIII. Cīrīk-āgāç) ~ **söz** (II. Talḥ-āb, VIII. Muḥsin-ābād, XII. Varsān, XIV. Surḥadih) < ET *söz* “söz”.

ēz (II. Talḥ-āb, IV. Çāhak, VI. Sifid-āb, X. Nadir-ābād, XI. Sara Rūd, XIV. Surḥadih, XVII. K̄ara-Sū, XVIII. K̄urḥur, XIX. Şākalū) ~ **öz** (II. Talḥ-āb, IX. Şafar-ābād, XII. Varsān, XVII. K̄ara-Sū) < ET *öz* < AT *ōz* “öz, kendi”.

2.3.5. a ~ i Nöbetleşmesi

alta (XI. Sara Rūd, XV. Mūşākiya) ~ **alti** (XIV. Surḥadih) < ET *altı* “altı”.

2.4. Ünlü Değişmeleri

a. Doerfer'e göre nadir de olsa kimi sözcüklerde, kendinden sonraki sözcük *bt* sözcüğündeki *ī*'yi yuvarlaklaştırmıştır.⁴³ Çalışmamızda bu benzeşmeye uyan iki örnek bulunmaktadır:

o ça *bū* ... *kēçā*'i “o zaman bir... geceyi” IX-39

bū *kēçā* *ō*'da “bir gece orada” IX-56

b. Ayrıca Doerfer'e göre örnekteki izafet *i*'si sonraki sözcüğün etkisiyle yuvarlaklaşmıştır⁴⁴:

ām-*u* *muşklil*-*idi* VI-10 “zor işti” VI-10

c. /v/ sesinden önce gelen /i/ sesi /u/ sesine dönüşür, Mihr-i Zamin bölgesinde ise /y/ sesinden önceki /u, ü/ sesi /i/ sesine dönüşür⁴⁵:

hoğrū *vār* < *hoğri* “hırsız var” I-28

mān taḳ“ *va*'*rmam* < *taḳi* “ben dahi gitmem” II-38

d. İlerleyici benzeşme sık sık görülür. Sondaki /i/ sesi dudak ünlüsünden sonra /u/ veya /ü/ olur⁴⁶:

kördü < *kördi* “gördü” I-2

e. Dudak ünsüzünden sonraki /i/ veya /a/ sesi /ü/ sesine, nadiren de /u/ sesine dönüşür:

kāl'*bülmām* < *bilmām* “gelemem” IX-65

büzüm < *bizüm* “bizim” I-20

bülä < *bilä* “birlikte” IX-57

2.5. Ünsüz Değişmeleri

2.5.1. b > v Değişimi

AT *bā*- > ET *bā*- > *vā*- “bağlamak”; *vādīn bāzūsiya* “pazısına bağladım” IX-8.

⁴³ *age*, s. 33

⁴⁴ *age*, s. 33

⁴⁵ *age*, s. 36

⁴⁶ *age*, s. 36

AT *bār* > ET *bār* > *var* ~ *vār* ~ *vā'r* “var”; *bī vazī'rī vari-rti* “bir veziri var idi” XV-1; *kızı vār-arti* “kızı vardı” VIII. a-16; *bī ħurcīnim vā'r-rtu* “bir torbacığım vardı” X. a-6.

AT *bēr-* > ET *bēr-* > *ver-* ~ *vēr-* ~ *vē'r-* ~ *viē'r-* “vermek”; *torbāy verdim* “torbayı verdim” X. a-5; *torbāy vērmādik olsam* “torbanı vermemiş olsam” X. a-5; *sūt vē'r-arti* “sit verirdi” VIII. a-35; *yetmiş viē'rtā* “gitmiş vermiş” X. a-2.

2.6. Ünsüz Nöbetleşmeleri

2.6.1. d ~ t Nöbetleşmesi

diş- (XI. Sara Rūd) ~ *tiş-* (IV. Çāhak, V. Ḥassan-ābād, VI. Sifid-āb, IX. Şafar-ābād, XII. Varsān, XVIII. Qurqur) < ET *tüş-* “düşmek”.

2.6.2. ç ~ ş Nöbetleşmesi

hağaç (IV. Çāhak, X. Nadir-ābād, XIV. Surḥadih, XV. Mūşākiya) ~ *hağaş* (IV. Çāhak) < ET *ığaç* < AT *ī* “ağaç”.

haç- (II. Talḥ-āb, IV. Çāhak, XI. Sara Rūd) ~ *haş-* (I. Ḥalt-ābād, VI. Sifid-āb, XVI. Sifid-āla) < ET *aç-* “açmak”.

2.6.3. ğ ~ ḥ ~ k Nöbetleşmesi

balıĝ (XV. Mūşākiya) ~ *baluḥ* (XIV. Surḥadih) ~ *baluḳ* (VII. Sar-i Band, IX. Şafar-ābād, XI. Sara Rūd, XIII. Cīrīk-āĝāç, XVII. Kara-Sū, XVIII. Qurqur) köy < ET *balık* “şehir”.

2.6.4. g ~ ḳḥ ~ k Nöbetleşmesi

go- (XI. Sara Rūd) ~ *ḳḥō-* (XIV. Surḥadih) ~ *ḳō-* (XIV. Surḥadih, XVII. Kara-Sū) < ET *koḍ-* “koymak”.

gīz (IX. Şafar-ābād) ~ *ḳḥīz* (VIII. Muḥsin-ābād) ~ *ḳīz* (VIII. Muḥsin-ābād, IX. Şafar-ābād, XIV. Surḥadih, XV. Mūşākiya) < ET *kız* < AT *kīz* “kız”.

2.6.5. g ~ k Nöbetleşmesi

gāl- (III. Mihr-i Zamīn, XI. Sara Rūd, XII. Varsān, XX. Şāna) ~ *kāl-* (I. Ḥalt-ābād, XX. Şāna) < ET *kel-* “gelmek”.

gün (XII. Varsân, XV. Mûşâkiya, XX. Şâna) ~ *kün* (II. Talh-âb, IV. Çâhak, VIII. Muhsin-âbâd, IX. Şafar-âbâd, XV. Mûşâkiya, XVII. Kara-Sû) ET *kün* < AT *kün* “gün”.

gıgır- (IX. Şafar-âbâd) ~ *kıgır-* (I. Hâlt-âbâd) < ET *kıkr-* < AT *kıkr* “çağırma”.

2.7. Ünsüz Benzeşmeleri

2.7.1. -çl- > -şl- Benzeşmesi

haçılur > *haşlur* “açılır” I-11, VI-12

2.7.2. -çg- > -çç- Benzeşmesi

içgâr > *iççü* “içeri, içine” IV. a-2

2.7.3. -ld > -ll- Benzeşmesi

aldat- > *allatmış* “aldatmış” VII-17

2.7.4. -nl- > -n^dn-, -nd- Benzeşmesi

lâbâsinlan > *lâbâsin^dnan* “elbisesiyle” I-1

2.8. Ünsüz İkizleşmeleri

âkki “iki” I-17

âl çükkäm “el atayım” I-14

çaqqı “çakı” XIV-27

garrudulu “yaşlandığı” II-17

toqquz “dokuz” VIII. a-35

yokkar “yukarı” IX-74

2.9. Ünsüz Düşmesi

Halaççada *olmak* sözcüğündeki /l/ ünsüzü ve *sonra* sözcüğündeki /n/ ünsüzünün düştüğü örnekler görülür:

âda'm ömüş “insan olmuş” III-7

gündä s̄rā “günden sonra” XV-14

ōmaz “olmaz” IX-35

s̄rā “sonra” IX-8

yıldı sora “yıldan sonra” VI-14

3. BİÇİM BİLGİSİ

3.1. Adlar

3.1.1. Çokluk Eki

Halaççada adların çoğul biçimi *+lar / +ler* ekleriyle yapılır:

äşräfi+lär “eşrefiler” XI-16

bo+l+lar “bunlar” I-20

dävriş+lär “dervişler” II-5

goltuğ+lar “koltuklar” XIX-5

īt+lär “köpekler” VI-25

kāl+lar “çocuklar” X-11

ol+lar “onlar” IV. b-23

tīş+lär “dişler” XVII. e-25

3.2. İyelik Ekleri

Metnimizdeki iyelik ekleri şöyledir:

1. Tekil Kişi: *+m, +im, +Um*:

äşgä+m “eşeğim” XVII. b-9

baba+m “babam” XIII-8

bala+m “çocuğum” XI-9

çarä+m pärä+m “çarem” VIII. a-18

dä-dä+m “dedem” XVII. b-4

fāmil+um “ailem” XII-18

heyf+üm “keyfim” IX-78

ħorcīn+um “torbam” V-8

ħurcīn+im “torbam” XI. a-6

īṣ+im “işim” XVII. e-14

īṣ+üm “işim” XV-17

kız+um “kızım” XIV-4

kişü+m “karım” XVII. a-30

rāfiġ+im “arkadaşım” IX-59

2. Tekil Kişi: Metnimizde bir örneği bulunmaktadır:

āl+ü+yi rast sâbīliyâ “(sen) elini sağ bıyığına” I-33

3. Tekil Kişi: +t, +i, +u, +si, +sü:

āhmiyāt+i “önemi” IX-81

āṣġā+si “eşeği” XIV-1

āt+t “adı” IX-20

balıġ+t “köyü” XV. a-4

bī+sü “birisi” VIII-5

buġda'r+i “buğdayı” VIII. a-6

cä'llāt+i “cellatı” XVII. a-33

cuvāna+su “buzağısı” VIII-1

çakķı+sü+n “çakısını” XIV-49

düyü+si “pirinci” XVII. b-12

eydi+si “sahibi” I-20

ēz'+i “özü” XVII. e-7

ħazana+su+n “hazinesini” VI-9

oġl+u “oğlu” VII-1

sabāy+u “sabahı” IX-30

vāṣ+t “başı” XIV-25

1. Çoğul İyelik: +miz, +imiz, +ımız, +ımız, +umuz, +ümüz:

äkki+miz “ikimiz” IX-59

bī+miz “birimiz” IX-14

boyn+umuz+u “boynuzumuzu” II-60

gavl+imiz “sözleşmemiz” IX-33

hāhišt+ımız “dileğimiz” I-33

hünär+ımız “hünerimiz” II-30

sığır+ımız “sığırımız” XI-9

söz+ümüzü “sözümüzü” II-57

tört+ümüz+dän “dördümüzden” I-20

yorğan+ımız “yorganımız” XVII. b-7

2. Çoğul İyelik: +üyz, +üyz, +üz, +iyiz, +ız, +üniz, +iniz:

äl+üz+dän “elinizden” I-20

äl+ız+dä “elinizden” VI-10

bāba+ız+ä “babanıza” VII-13

baş+ız+ha “başınıza” XVII. a-8

hāl+ız+ha “halinize” V-3

hazğan+ız “kazanınız” XV-9

rāfiğ+ız-äm “arkadaşınızım” VI-38

3. Çoğul İyelik: +ları, +leri:

arrāf+ları “dolandırıcıları” VII-19

dāvriş+läri “dervişleri” II-5

hoğrı+ları “hırsızları” I-29

ış+läri “işleri” XV. b-7

mēmān+ları “misafirleri” IX-67

pul+ları “paraları” XV. b-7

rind+läri “rintleri” XI-16

3.3. Durum Ekleri

3.3.1. İlgı Durumu

Halaççada ilgı durumu ekleri **+ī, +n +īn, +un, +ün, +nun, +ūy**’dir:

äşgā+n afsārūn “eşeğin yularını” III-8

bo+nun bo-ynun “bunun boynunu” V-35

gula’hu+nun dibindä “kulağının dibinden” III-11

ki sän+ūy īşī “senin işini” XVI. b-18

Mollā Nasrādīn+īn oğl “Hoca Nasrettin’in oğlu” XI-1, 4

Mollā+n kissi “Hoca’nın karısı” V. b-2

mu+nun başīn “bunun başını” XIV-27

o vazīr+ün başun “o vezirin başını” XIV-54

oğul+ün ātī “oğlanın adı” XIV-48

otağ+īn ēşkīn “odanın kapısını” XII-23

sän+ün moucu’zundan “senin mucizenden” III-10

Şāh Abbās+ī gasriyā “Şah Abbās’ın köşküne” I-15

Şāh Abbās+īn gīzī “Şah Abbās’ın kızı” IX-30.

3.3.2. Yönelme Durumu

Halaççada yönelme durumu **+ka, +kū, +ga, +ya, +yū, +a** ekleriyle yapılır:

äçkīn neççä+kä “keçin ne kadara” VII-10

ba-şīn man+a “başını bana” IX-69

bāzā+ga “pazara” III-1

birbiri+kä hayıyollar “birbirlerine diyorlar” VI-26

ollar+ga “bunlara” IV-10

ērdi Esfahān+ka “İsfahan’a ulaştı” VII-8

gonşi+ya haydi “komşusuna seslendi” XVI-4

gulf+a “kilide” II-20

rāfiġ oliġam sis+kā “size arkadaş olayım” II-5

ṣār iċi+yä “şehir içine” IX-42

ursu+ġā “ayakkabıya” XVI. b-7

vardi hotun+ka “kıra odun toplamaya gitti” XVIII. a-1

variⁿ zān ārbābya “gidin kadın kısmına” XII-31

yikāldilār bārgāḥ+a “makama getirdiler” XVII. a-10

yōl+ġa “yola” IV. b-16

yorgan+a hatdi ċīniyā “yorganı omuzuna attı” XVIII. b-2

yovaġaḳ'ın baluḳ+ka “köye gidelim” XVIII-3

Metinde yönelme eki, sözcüklere “değer, para birimi” anlamı da verir:

vermiş ināk avāzi+yä “inek kıymetine, parasına vermiş” VII-17

verdüm āċik avāzi+yä II-27 “keçi değerine verdim” VII-27

āċik avāzi+yä kälmiş “keçi kıymetine (vermiş) gelmiş” VII-29

3.3.3. Belirtme Durumu

Halaççada belirtme durumu *+n*, *+ni*, *+ni*, *+nu*, *+a*, *+äy* ekleri ile yapılır:

afsārü+n “yularını” III-3

ba:ṣ+i+n “başını” IX-19

baṣu+n “başını” XIV-54

baz+i+n vādi “pazısını bağladı” IX-19

ēz+i+n “kendini” XVIII-11

gazġan+a “kazanı” IV. a-14

ġeymāt+i+n “kıymetini” XII-19

ġīzi+ni “kızını” IX-22

ḥazān+äy ċapmıṣ-al^{lar} “hazinesini çalmışlar” II-49

īezü+n “kendini” XV-46

mu+ni “bunu” VII-5

mu+ni “bunu” V.a-9

mu+nu “bunu” II-63

o+ni “onu” VIII. a-21

otağın eşk+ī+n “odanın kapısını” XII-23

toğuşgān+a hārākdilār “tavşanı alıp getirdiler” XII-40

u+nu “onu” XI. c-3

yorğan+a “yorganı” XVIII. b-2, 4, 5

3.3.4. Çıkma Durumu

Halaççada çıkma durumu *+da*, *+de*, *+dan*, *+den*, *+dī'n*, *+^dnān* ekleriyle yapılır:

āl+dān “elinden” I-10

ālüz+dān “elinizden” I-5

arsa+da “altından” XVII. a-7

baluḥ+da “köyden” XIV-50

biz+dī'n-ārti “bizdeydi” I-30

ollar+dan “bunlardan” I-3

bō'ra+da “burada” XIV-52

hağa+dan “arkadan” III-3

hağaş+dan “ağaçtan” IV. a-10

Īrān+da “İran'dan” XVII-6

kim+dä “kimden” XVII. e-31

ō+da “oradan” V. a-3

orta+da “ortadan” V-8

sä·n+dä “senden” II-63

sözlärin+^dnān “sözlerinden” I-34

şo+dä “şuradan” IX-26

tāğ+da “dağdan” XV. a-2

taḥsīrlārin+^dnān “hatalarından” I-34

tēz+dā “erkenden” IX-31

3.3.5. Vasıta ve Birliktelik Eki

Halaççada vasıta durumu bilä, *+la, '+la, '+lä, +lan, +län, +nan, +nän* ~ *+DAn* ekleriyle yapılır:

ba:şı+ 'la “başıyla” XIV-29

biribiri'+lä “birbirleriyle” XVII. a-5

goşu'n+la “bir dizi askerle” XIV-13

ha't+la “atla” XVII. a-5

käkäbbu'r+la XIII-13 “kibirle”

känīzi+ 'lä “cariyesiyle” IX-30

känīzi+ 'lä bilä kälidiä “cariyesiyle birlikte geldi” IX-30

kī'z+la “kız ile” XIV-22

läbā's+nan “elbiseyle” I-30

läbāsin+^dnan “elbisesiyle” I-1

läşgä'ri+lä “askerleriyle” XIV-38

läşgä'ri+lä bilä “askeriyle birlikte” XIV-39

mēmāni+ 'lä “misafiriyle” IX-54

mēmāni+ 'lä bilä yäkältä “misafiriyle birlikte gelsin” IX-55

mēmān-la'r+la “misafirlerle” IX-66

oğlu+ 'la “oğluyla” XIV-2

saba'y+lan-ta “sabahleyin” IV. b-9

Şeḫy-i Bähā vu Mīr-i Dāmād “Şeyh Baha ve Mir Damad” XIII-2

vāziri+ 'lä “veziriyle” XVII. e-1

Birliktelik anlamı ise *-yu* ve *-vu* ekleriyle verilir:

diḡgä' -vu “dikildi ve” XIX-9

hasdi-yu “astı ve” IV. a-10

hävinä-yu “evine ve” IV. a-10

käddi-yu “giydi ve” II-4

käldi-yu “geldi ve” IV. a-6

Nasräddī'n+lä-yu “Nasrettin Hoca ile ve” XIX-1

3.3.6. Eşiklik Eki

Halaççada eşitlik ekleri **+vāra**, **+tār**'dir.

hammām-vāra “hamam gibi” XVII. a-8

īşim-vāra “işim gibi” XVI. b-19

mäninki-vāra “benimki gibi” XVII. a-32

kölämä+tār “küçükçe” XV-4

bidik+tār “büyükçe” IV. b-13

3.3.7. Yer-Yön Eki

Halaççada sözcüklere yer-yön anlamı **+ġar** / **+gür**, **+kar**, **+yür** ekleri ile verilir:

içġär “içeriye” II-6

içyär “içeriye” VI-22

ilġär “ileri” XI-20

ilyär “ileri” XVII. d-7

taşġar “dışarıya” IV-13

yokkar “yukarı” IX-74

3.3.8. Küçültme Eki

Metnimizde bulunan tek örnek **+çä** eki ile yapılmıştır:

gazġan+çä+y alı “kazancığını al” XV-6

4. SÖZCÜK YAPIMI

4.1. Addan Ad Yapan Ekler

Metnimizde bulunan addan ad yapma eklerinin örnekleri şöyledir:

(+A): *kēç+ä* “gece” II-62

(+çA): *gazğan+çä+y* “kazancığım” XV-6

(+lik, + luğ, +luğ): *dävriş+lik* “dervişlik” IV. b-1

gazā+luğ “yemek vakti” IX-26

hağaş+luğ+dan “ağaçlıktan” IV. a-15

İsfahān+luğ+lar “İsfahanlılar” XVI. a-1

kāl+luğa “çocukluğa” XVI-23

karā'+luğ “karanlık” IV. b-9

muḥālufat+lik “muhalafet” XIV-22

münäccüm+lik “müneccimlik” XIV-25

nädik+li'kçä “yakınlıkda” IV. a-15

päzirā+luğ “pazarlık” XIV-37

vāğ+luğ “bağlı” II-19

4.2. Addan Eylem Yapan Ekler

Metnimizde bulunan addan eylem yapma eklerinin örnekleri şunlardır:

(+la, +lä): *ağd+la-dı+lar* “nikahlamak” IX-7

bağış+la-yi “bağışlamak” III-9

boş+lä-di “başladı” XIV-43

gulf+la-n-miş “kilitlenmiş” II-20

harc+lä-dîn “harcadın” IX-8

hoğur+la- ydah “çalalım” IV. b-7

īş+lä+dim “işledim” XVII. e-20

püf+lä-ygäm “üflerim” II-19

räd+lä-di “reddetti” XVI. b-12

(+t): *hıssı+t-ıgam* “ısıtayım” XV-2

(+laş): *ħabar+laş-di+lar* “haberleştiler” XI-29

4.3. Eylemden Eylem Yapan Ekler

Metnimizde bulunan eylemden eylem yapma eklerinin örnekleri:

(-ä) Eylem zarfı eki:

çäk-ä çäk-ä “çeke çeke” III-5

(-är-):

hil-är-miş “öldürmüş” IX-76

(-it-): *käş-it-tilär* “sakladılar” VI-32

käl-it-di “getirdi” IV. a-10

(-(X)l-) Edilgen çatı eki:

at-ul-a-mağ+ka “atılmaya” XIX-14

yık-ıl-dı “yıkıldı” XIII-3

hıġ-il-dılar “toplandılar” XVIII-7

(-(X)ş-) İşteş çatı eki:

hıġ-iş-tır-dı “topladı” IX-17

(-(U)t-) Etken çatı eki:

köv(ü)r-üt-di “gösterdi” XV. b-4

(-tUr-): *al-üş-tir-miş* “tutuşturmuş” IV. a-10;

käz-tür-ġali “gezdirdin” IX-72

(-ġt-) Ettirgen çatı eki:

od(t)-ğar-t-di “uyandırdı” XX1-4.

(*-ma-*, *-mä-*) Olumsuzluk eki:

sa't-ma-di “satmadı” VII-18;

o'l-ma-di “olmadı” XIV-46;

tu't-ma-di “tutmadı” XVI. b-14;

kä'l-mä-di “gelmedi” XI-44

kö'r-mä-din IV. a-6

4.4. Eylemden Ad Yapan Ekler

Metnimizde bulunan eylemden ad yapma eklerinin örnekleri:

(*-k+*): *bidi-k+tär* “büyükçe” IV. b-13

(*-(U)ş+*): *toğ-uş* “dövüş” V. b-1

5. SIFATLAR

5.1. Niteleme Sıfatları

Metnimizde bulunan niteleme sıfatı örnekleri şunlardır:

havul iş “güzel iş” II-13

yengi şey “yeni şey” XIII. a-32

5.2. İşaret Sıfatları

bo, bō, bu:

bo cällāt “bu cellat” IX-71

bō tağda “bu dağdan” XVII. b-11

bu gulf “bu kilit” I-22

o:

o hazānadan “o hazineden” I-24

o nāfā'rī “o kişi” I-30

5.3. Sayı Sıfatları

Metnimizde sadece asıl sayı sıfatına örnek bulunmaktadır:

äkki it vār-arti “iki köpek vardı” I-17

bī āhāngārī vārr-arti “bir demirci vardı” XVIII. a-2

bī āşgā vār-arti “bir eşeği vardı” XIII-1

bēş alta āşrāfī “beş altı eşrefi” IX-14

o tērt bēş nāfār “o dört beş kişi” XIX-2

toḵkuz mān sīt “dokuz batman süt” VIII. a-35

üç dāvriş “üç derviş” II-51

ũç kēçä “üç gece” IX-7

yīēti īeşik vār “yedi kapı var” XVII. a-8

5.4. Belgisiz Sıfatlar

hār heyvānāt tilī “her hayvanın dilini” I-13

hār kulfka “her kilide” I-11

neççü āda'mī “birkaç adamı” XII-6

neççü kün kāşdi “birkaç gün geçti” XV-20

5.5. Soru Sıfatları

neççü rāng-ār “kaç renk?” XIII. a-26

bi'lmorī gānu dārvīş “bilmiyorsun hangi derviş” IX-11

6. ADILLAR

6.1. Kişi Adılları

man, män, mä·n, m̄än, mä, mäy:

mä·n beyn şām “ben bugün akşam” IX-53

m̄än kēçä “gece ben” IV. b-9

manüm b'ürusum “benim ayakkabım” XIV-2

m̄änüm äşgäm “benim eşeğim” XV. a-3

babam m̄änä vermiş “babam bana vermiş” VII-21

bo kēçə m̄ä “bana bu gece” XX-4

ke'rdīn ki m̄äni “beni gördün ki” XIII-12

yä'käy" m̄ändi'lä “benimle beraber gidelim” IX-34

sän, sä·n, säy:

sän yov “sen git” VIII. a-23

sä·n tüört “sen dört” II-6

säy tä buyru “sen de gel, buyur” II-6

sänin bābüy" “senin baban” VII-17

sä·ni hilārim “seni öldürürüm” IX-76

munī cävābın sändä “bunun cevabını senden” XVII. e-11

bis, biz, bīz, büz:

biz hoğri'-rsaķ “biz hırsızsak” I-4

biz be'yün “biz bugün” VIII. a-17

eydisi bo büzüm “sahibi bu bizim” I-20

biskä kälimōllar “bize gelemiyorlar” XV. b-7

sis, siz:

siz sözüzi ha'ydīn “siz diyeceğinizi dediniz” II-55

sizin räfiğz-äm “sizin arkadaşınızım” VI-38

räfiğ oliğam siskä “size arkadaş olayım” II-5

6.2. İşaret Adılları

bo, bu, mu:

bo cu-r-ar “bu şekilde” VI-20

ki bo'da “ki burada” VI-15

yov yetik bō'ra “gel buraya gidelim” VIII. a-23

bō'rda ta kășdilär “buradan da geçtiler” VIII. a-15

bullar haydılar “bunlar dediler” II-40

Şā Abbās bullların “Şah Abbās bunların” II-42

bullaru buldi “bunları buldu” II-4

mun' harti'ça “bunun arkasına” III-4

ki muna “kim buna” VIII. a-30

o, ol, u:

haşlup-ağa ollarda “açılırsa onlardan” V. a-10;

o haydı “o seslendi, söyledi” IV. b-3

o ta biliyo “o da biliyor” II-53

oni yeti “onu getir” IX-69

onunkin baluğ “onunkini köye” XIII. a-38

onunkin ta “onunkini de” XIII. a-37

sän ki onī “sen ki onun” II-28

unu tuta-bilmädi “onu tutamadı” X. c-3

şo:

äy fi'lān şodä “ey filan şurada” IX-26

6.3. Dönüslülük Adılları

ēz, iez, īez, öz, õz:

gīz ta õzümīn “kız da kendimin” IX-80

kāldi ēz ġasriya “kendi kasrına geldi” II-33

ēzi bilā'ri “kendisi bilir” VI-27

bo kīz īeziin “bu kız kendini” XIV-46

bīe'çādi õziyā “kendine sardı” V. b-3

nā kältmuş õzinīη “kendine ne getirmiş” II-48

6.4. Birliktelik Adılları

birbiri:

birbirikā hayıyollar “birbirlerine sesleniyorlar” VI-26

6.5. Soru Adılları

ġānı, kānı, nā'dä, niedä, niē'dä:

bilmām ġanımi'z-aḡ “hangimiziz bilmiyorum” II-42

ķānı puşuk? “kedi nerede?” XVII-4

haydılar nā'dä “sordular, nerede” II-26

Mollā niē'dä-r? “Hoca nerededir?” XI-27

6.6. Belirsizlik Adılları

bīsi haydı “birisi dedi” I-11

bīsīn kālīdi “birisini getirdi” XI-25

bollar hār bīsi “bunların her birisi” IV-2

hār kās munun başīn “her kim bunun başını” XIV-27

här kım *mänim torbam* “her kim benim torbamı almış” X. a-2

hiç käs hadakına “hiç kimsenin ayağına” XIV-3

küllisi vardılar “hepsi gittiler” XI-41

7. BELİRTEÇLER

7.1. Durum Belirteçleri

çunā'nçi fulān ... mā ve rsā “öyle filan... bana verse” XIII. a-8

haydı ... mundane sōnā “bunun gibi sonra” III-11.

7.2. Yer Belirteçleri

varılar ārā bārā-u “oraya buraya gitsinler” XI-42

taht istiçā yōrdı “tahtın üstüne oturdu” VI-34

yōrdı taht üstinā “tahtın üzerine oturdu” IV. b-22

kīz yāk īena “kız aşağıya gel” XIV-15

goltuḥlar alti'ça “koltuklarının altına” XIX-5

arḥa, arqa, haḡa, hāḡa, hart, hārt:

a'ldaḥ arhamızḥa “arkamıza alalım” VIII. a-14

hindā arqasiya-u “arkasına bindi” XI-13

haḡadan kälūr “arkadan gelir” III-3

mānim hāgamda “benim arkamdan” X. b-8

harti'ça gāzār-ārti “arkasında gezerdi” XII-6

vaḡar hārtina “arkasına bakar” III-7

eḡ, ey:

munin eḡin kāsdlār “bunun önünü kestiler” VII-15;

eyin tā tolda'rīz “önünü de doldururuz” XI-22

7.3. Zaman Belirteçleri

avval haşā vurdılar “ilk önce tövbe çektiler” XIV.a 12

bo bayaq “bu az önceki gibi” XIII. a-24

bo alān taḥi ... buluḳqa ērmiş “bu şimdi bile ... köye erişmiş” VIII-4

inaḳ ki İsfahānī “deminki İsfahan” XI-15

mānzil şōrum beyn şām “bugün akşam kalacak yer isterim” IX-46

āñirki şāmun verdüm “dün akşamki yemeği verdim” XVI-16

kōriḡām kündüz “gündüz görsem” I-12

mān kış o īeşki irtām “ben kışın o kapıyı örterim” XVII. a-7

sovlüsi kēçä tä... kaldi kördi “ertesini gece de ... geldi gördü” XVI. b-13

beyn, be'yin, be'yün:

haydı nō beyn şām “dedi, hayır, bugün akşam” IX-61

mān be'yin kerigām “ben bugün görsem” VI-39

be'yün räfiḡ olduḳ “bugün arkadaş olduk” VIII. a-17

kēçü, kēçä, kēçü:

bī kēçä yōrmüş-arti “bir gece oturmuştu” XV. b-3

mānzil bo kēçä mā vēr “bana bu gece kalacak yer” XIX-4

kēçä qarālu'hça ādamı körigām “akşam karanlıkta adamı görsem” IV. b-9

gün, kī·n, ki'n, kin, kün, kün:

bī gün^{hi}şādi “bir gün istedi” XII-2

bī ki·n... toḡuşdı “bir gün... dövuştü” IX-10

Mollā bī kin vardı “Hoca bir gün gitti” XVIII. a-1

bī ki'ni-rti “bir gündü” XV-44

neççä kün kāşdı “birkaç gün geçti” XV-20

bī kün kaldi “bir gün geldi” XV-1

sērü, sōñ, sora, sörü:

kēçä-dä sērä şär- 'ti yovağa “geceden sonra gitmek istedi” IX-8;

unda soḡⁱ häräkdı “ondan sonra kaltı getirdi” XIV-3

ön beş yılda sora ta oluğa “on beş yıldan sonra da olsa” VI-14

sörä kaldi-u “sonra geldi ve” XV. a-3

tēmi, tē'mi, tēmü:

tēmin yatmuş “demin yatmış” II-44

näy tē'mi kalorin “niye şimdi geliyorsun” IX-26

tēmü sänün “demin senin” III-10

7.4. Soru Belirteçleri

nāşgāğ-är^ti ki “nasıl olur ki?” XII-10

bo niā'sä oldi “bu nasıl oldu?” XVII. e-12

haydı nā'tü “dedi neden?” II-61

nē'sä, nā'sä, nā täg, nā'täg, nätäy, ne täy, näy, neyä:

bo nē'sä hayyor “bu ne diyor?” IV. b-15

nā'sä hayyoriz siz “ne diyorsunuz siz” II-55

hā nā täg “söyle niye” XVIII. a-6

Mo'llā nā'täg bo “Hoca niye bu” XVII. b-8

nā täy ki açki “neden keçi” VII-11

nätäy sän tä “neden sen de” IV-6

näy käl^mori “niye gelmiyor” IX-51

haydı neyä “dedim niye” XVII. e-27

8. EDATLAR

Metnimizdeki edat örnekleri:

hävümä tağı “evime kadar” XV. a-6

tīşlär tä tağı “dişlerle dahi” XVII. e-25

sizin tağı “sizin dahi” II-67

ō'da güya “o da güya” XIV-33

Abbāsī gasriyä türäf “Abbās’ın kasrı tarafına” I-15

tā ēşiklärinä “ta kapılarına kadar” III-5

vardi ēzü guzärkä “başka tarafa gitti” VII-18

9. BAĞLAÇLAR

Metnimizde bulunan bağlaç örnekleri:

ama bī hāz “ama biraz” VIII. a-26

üyür mән bolları “eğer bunları” XVII. a-8

bād bānā şadi “sonra da başladı” V. a-6

biliyo yā na “biliyor ya ne” II-53

haydılar ki “dediler ki” I-8

ki äür şöriz biliyāz “ki eğer buysa bilmek isteriz” II-16

mügür sähābi “meğer sahibi” II-37;

mән taķı kälüm “ben de geleyim” XVIII-12

vāzī'rlä bülü kældilär “vezirle birlikte geldiler” IX-57

10. EYLEMLER

10.1. Eylem Çekimi

10.1.1. Şimdiki Zaman

Halaçça şimdiki zaman eylem çekimi *-ōr*, *-iyōr*, *-Ayōr* ekleriyle yapılır.

1. Tekil şahıs: *-yorum / -ōrum / -mōrum*:

ş(ä)-ōrum “istiyorum” IX-46

bi'l-m(i)-ōrum “bilmiyorum” XV. b-3

şä-y-yorum “istiyorum” XI-2

2. Tekil şahıs: *-iyōrin / -iyōrun, -ō'rī / -ō'rīn / -ō'rīn, -ūy / ōrūy, -mōrī*:

bil-iyōrun “biliyor musun” IV. b-15

hay-ōrīn “diyorsun” XIII-9

ker-ō'rīn “görüyorum” XI-37

tāz-ō'rī “koşuyorsun” X. b-7

var-ūy “gidiyorsun” XVI-6

vur-iyōrin “vuruyorsun” V. a-8

vur-ōrūy “vuruyorsun” XVI. b-2

yē'-mōrī “yemiyorsun” IX-3

3. Tekil şahıs: *-ōr / -mōr, -yōr / -yōru*:

hay-yōr “diyor” IV. b-6

işlā-mōr “yapmıyor” XIII. a-1

işl-ōr “yapıyor” XIII. a-1

kālī'-mōr “getirmiyor” XV-19

kālī-yō'ru “getiriyor” II-37

yē'-mōrī “yemiyor” IX-9

1. Çoğul şahıs: - miyoriz:

bi'l-miyoriz “bilmiyoruz” V. a-9

2. Çoğul şahıs: -öriz:

ş(ä)-öriz “istiyosunuz” II-16

3. Çoğul şahıs: -iyollar / -iyollar:

et-iyollar “yapıyorlar” VII-20

hay-iyollar “diyorlar” VI-27

kälⁱyollar “getiriyorlar” IV. b-6

10.1.2. Geniş Zaman

Halaççada geniş zaman eki $\{-(X)r\}$, $\{-(A)r\}$ ekleri ile yapılır ve bazı durumlarda hece düşmesi görülür:

$X'r-um > Xm$ $X'r-miz > X'miz$

$X'r-un > Xy \sim Xn$ $X'r-ñiz > X'yiz$

$Xr > Xr$ $Xr-lAr > XlAr$

1. Tekil şahıs: -(r)ım / -(r)im / -(r)üm:

bil-im “bilirim, biliyorum” II-19 < *bil-ir-im*

bil-üm “bilirim” II-17 < *bil-ür-im*

helär-ım “ölürüm” XIII. 13

hilä-r-im “öldürürüm” IX-17

käl-üm “gelirim” XIV-10 < *käl-ir-üm*

3. Tekil şahıs: -ir / -ür, -ür /-ur, -(y)ür

gä'l-ür “gelir” III-4

hü^{-y}-ür “çıkartır” III-3

käçⁱr-är “geçirir” III-3

käl-ir “gelir” VI-16

ker-är “görür” XIX-10

köt^ür-är “götürür” III-3

ver-ir “verir” XI-37

vur-ur “vurur” II-60

1. Çoğul şahıs: -uḫ:

var-uḫ “gideriz” II-27 < *var-ur-ruḫ*

yör-uḫ “otururuz” VI-31 < *yör-ur-uḫ*

2. Çoğul şahıs: -monnīz:

ṣä'-monnīz “istememez misiniz?” IV. b-3

10.1.3. Belirli Geçmiş Zaman

Halaççada belirli geçmiş zaman eki *-dI*, *-dU* ile yapılır:

1. Tekil Şahıs: -dım / -dim, -dum / -düm:

hay-dım “dedim” VI-39

käl-dim “geldim” VII-27

käli-dim “getirdim” XV-25

ker-düm “gördüm” XVII. e-33

sat-dum “sattım” VIII-12

var-dum “vardım” XVII. e-33

ver-düm “verdim” XVI. b-17

yat-dum “yattım” III-15

yet-dim “gittim” VII-26

2. Tekil Şahıs: -din, /-dun / -dün, -düy:

haş-düy “açtın mı?” XVI. b-14

hay-din “dedin” XII-10

ker-din “gördün mü?” VII-28

kör-dün “gördün mü?” XV. a-6

vur-düy “vurdun” XVI. b-4

yat-dun “yattın” IV. a-2

Olumsuzluk eki **-madin / -mädin:**

ha'-ma-[din] “demedin” II-62

kö'rmä-din “görmedin mi?” IV. a-6

3. Tekil Şahıs: -dı / -di / -du / -dü, -tī:

bul-dı “buldu” II-4

gō-dı “koydu” XVI-2

gō-du “koydu” XV. b-14

hay-dı “dedi, seslendi, söyledi” I-11, 14, 19

hay-du “dedi” II-37

hay-dü “dedi” XV. a-3

höl-dü “öldü” XV. a-3

käl-di “geldi” IX-23

kör-di “gördü” IX-50

kör-dü “gördü” I-2

tur-di “kalktı” I-28

tüş-dü “düştü” XV. a-2

va'h-tī “baktı” IX-76

var-dı “vardı” XII-8

var-du “gitti” II-35.

1. Çoğul şahıs: -dik / -dük:

ker-dik “gördük” XIII. a-4

ker-mä-d^{ük} “görmedik” II-13

2. Çoğul şahıs: -dīz:

ke'r-dīz “gördünüz mü?” XVIII-11;

kü'l-dīz “güldünüz” XVIII-13

3. Çoğul şahıs: -dılar / -dilär, -dular / -dülar:

häräk-dilär “alıp götürdüler” XI-40

hay-dılar “dediler “ XVI. a-3
hi'ğil-dılar “toplaşdılar “ XVIII-8
holun-dular “geri döndüler “ II-45
holün-dülar “geri döndüler” I-27
käli-dilär “getirdiler” I-29
ker-dilär “gördüler “XI-18
tir-dilär “kalktılar “ XIII-9
var-dular “vardılar “XIII-9
yet-dilär “alıp gittiler” XVIII. b-7

10.1.4. Duyulan Geçmiş Zaman

Halaççada duyulan geçmiş zaman *-mXş* eki ile yapılır.

1. Tekil şahıs: -mi's-am / -mi's-äm / -mu's-am / -mu's-um:

al-mi's-am “almışım” II-10
bul-mu's-am “bulmuşum” IX-59
käl-miş'-äm “gelmişim” VIII-8
vur-mu's-um “vurmuşum” XVI. b-3

2. Tekil şahıs: -mi's-äyn / -mi's-äyn:

var-mi's-äyn “gitmişsin” IX-26
ver-mi's-äyn “vermişsin” XI-10.

3. Tekiş şahıs: -miş / -miş / -muş / -müş:

aliştir-miş “tutuşturmuş” IV. a-14
go-miş “koymuş” XI-46
hay-miş “demiş” VII-22
höl-müş “ölmüş” XV. a-6
kältmüř “getirmiş” II-48
ver-miş “vermiş” VII-22
yat-muş “yatmış” II-44

1. Çoğul şahıs: -müşäk:

yet-mü'ş-äk “etmişiz” II-28

2. Çoğul şahıs: -mü'ş-äüz:

yet-mü'ş-äüz “yapmışsınız” II-52

3. Çoğul şahıs: -mışlar:

mäskän tut-mışlar “mesken tutmuşlar” IV. b-2

10.1.5. Gönüllülük Kipi

Halaççada gönüllülük kipi çekimi aşağıdaki gibidir.

1. Tekil şahıs: -(X)ğam, -(i)gäm, -iyäm, -ğayüm, -äm, -um / -üm:

a'l-um “alayım” XVII. e-18

hissı-t-ığam “ısıtayım” XV-2

hoğı-ğam “okuyayım” II-19

imtehan etäm “sınayayım” VII-5

ke'r-i-ğam “göreyim” XIV-17

ker-iyam “göreyim” IV. b-11

puflä-y-gäm “üfleyeyim” II-19

sal-ğayüm “salayım” XV. b-18

sat-uğam “satayım” VII-21

vēr-üm “vereyim” IV. a-9

yet-uv-ağam “götüreyim” VII-21

1. Çoğul şahıs: -ğah / -igäk, -imiz -läk, -yäk, -gağ, -yz:

biz cävab veri-y-äk-ın “biz cevap verelim” XVIII-4

häräk-äläk “alıp gelelim” VI-31

sür verimiz “ziyafet verelim” IV. a-2

tik-i-gäk “dikelim” XV. b-3

vur-i-ğah “vuralım” XV. b-3

yä'kä-läk “gidelim” VIII. a-10

yova-ğak-'in “gidelim” XVIII-3

yo'v-a-yz “gidelim” VI-11

10.1.6. İstek Kipi

Halaççada istek kipi *-ğa / -gä* biçiminde bulunur.

2. Tekil şahıs: *-ığan / -iğan, -mağayn / -mayn:*

al-ığan “alasin” XIV-45;

ker-ığan “göresin” XIV-7

sän tä käräk var-mayn “senin de gitmemen gerek” II-28

va'r-mağayn “gitmeyesin” II-29

vu'r-ığa “vurasın” XVI. b-18

3. Tekil şahıs: *-ığa, -yä*

hay-ığa “desin” XI-45

ver-yä “versin” XVI. a-5

vur-ığa “vursun” IV-2

2. Çoğul şahıs: *-ığaız:*

vur-ığaız “çalasınız” VI-11

3. Çoğul şahıs: *-ığalar / -igälär, -älär:*

çap-ıgalar “çalsınlar” II-36

hay-ıgalar “desinler” VI-13

tir-älär “dikilsinler” XIX-10

ver-igälär “versinler” XV. b-7

yet-älär “gitsinler” XIX-4

10.1.7. Şart Kipi

Metnimizde bulunan tek örnek: *ve-r-sälär* “verseler” XIII. a-16

10.1.8. Gereklilik Kipi

Halaççada gereklilik anlamı *käräk* sözcüğüyle sağlanır:

käräk varmayn “gitmemen gerek” II-28

käräk sũ'rĩ sãn ve'riğan “ziyafeti senin vermen gerek” IV. a-8

käräk sãn manüm kişüm olığan “senin benim karım olman gerek” XIV-7

10.1.9. Emir Kipi

Halaççada emir kipleriyle ilgili bilgi **1.3.4. Halaçça Eylemlerde Emir** başlığı altında incelenmiştir.

11. BİRLEŞİK KIPLİ EYLEMLERİN HİKÂYESİ

11.1. Şimdiki Zamanın Hikâyesi

Metnimizde tek örnek: *hay-yör-dılar* “sesleniyorlardı” III-11

11.2 Geniş Zamanın Hikâyesi

Halaççada geniş zamanın hikâyesi *-r* + (*-artI*, *-ärtI*) şeklindedir:

äl hat-ar-art' “el atardı” VI-21

hafhı-rr-arti “afkururdu” IV. b-14

hay-r-arti “söylenirdi” IV. b-17

ke'r-r-ärtim “görürdüm” IV. a-15

vēr-r-ärtim “verirdim” II-14

yör-ür-artı “yürüyordu” I-1

11.3. Duyulan Geçmiş Zamanın Hikâyesi

Halaççada duyulan geçmiş zamanın hikâyesi *-mIş* + (*-artI*, *-ärtI*) şeklindedir:

hay-müş-ärtilär “demişlerdi” XVIII. a-6

vānın-mış-artı “bağlanmıştı” V. a-6

yet-miş-ärtilär “götürmüşlerdi” XVII. a-1

yör-mi'ş-artı “oturmuştu” XVIII. a-2

yut-mış-artı “yutmuştu” IV-2

11.4. Şartın Hikâyesi

Halaççada şart birleşik zaman *-sa* + (*-artX*, *-ürtX*) ile yapılır:

mān *olsa-r-tum* “olması gerekirdi” XVII-9

sān *olsa-’r-tīn* “sen olsaydın” II-14

vēr-mādik *ol-sam* “vermemiş olsaydım” X. a-5

12. EYLEMSİLER

12.1. Ad-Eylem

Metnimizde bulunan ad-eylemler **-maḡ / -mük, -mü** ekleriyle yapılmıştır⁴⁷:

bänā ṣadı haḡkur-maḡ+ḡa “havlamaya başladı” I-18

bänā ṣār ḡoru:s tāki hoḡu-maḡ+ḡa “horoz gibi ötmeye başlar” XIX-12

bizüm höl-mäk+imiz “bizim ölmemiz” II-60

höl-mäk+dä sörä “öldükten sonra” XV. a-3

muni satun alıḡa ki hilä-r-mä+yä “bunu satın aldı ki öldürmeye” IX-72

sıḡır sīr-mäk+kä “sıḡır sürmeye” XI-25

12.2. Ulaçlar

Metnimizde bulunan ulaçlar **-i ... -i** ekiyle yapılmıştır:

kil-i kil-i “güle güle” XVII. c-4

Halaççada peş peşe gelen iki eylemden ilkinen eklenen **-di** eki ile sözcüğe ulaç anlamı katılmaktadır:

-dik ortacı *+dä* ile ulaç anlamı kazanmış bir örnek de bulunmaktadır:

häräk-di kältdi “kalkıp alıp getirdi” XIV-18

häräk-di vardı İsfahān “kalkıp İsfahan’a gitti” XI-4

käl-dik+dä yīkīn k’ yīklättdi “gelince yükünü (eşeḡe) yükletti” XIII-4

tir-di kältdi-yu “kalkıp geldiler ve” IV. a-6

⁴⁷ Gerhard Doerfer, *Grammatik des Chaladsch*, Otto Harrossowitz, Wiesbaden 1988, s. 124-128

Ayrıca *bāna şa-* eylemiyle kullanılan *-ġali / -gali / -ġāli* ulaçları, ad-eylemin *-mAKKA* formundan gelmektedir⁴⁸:

bānā şadilar kil-ġali “gülmeye başladılar” IV-8

bānā şadı vur-ġali “vurmaya başladı” V. a-7

bāna şadı taz-gali “koşmaya başladı” X. c-2

bānā şadı bo aşrāfilār tekil-ġali “eşrefiler dökülmeye başladı” XI-6

12.3. Ortaçlar

Metnimizde ortaç anlamı katan ekler *-an / -än, -dik, -muş, -ġılı* ekleridir:

ēşk gulf-lan-muş “kilitlenmiş kapı” II-20

rindlāri ol-an yerdä “rintler olan yerde” XI-16

toġ-an zād hölmāz “doğan kişi ölmez mi?” XV-26

torba yet-än fikr ätdi “torbayı alıp götüren düşündü” X. a-4

vahtı ki vā-ġılı bo ... kerdı “baktı ki bu bakan ... gördü” IV. b-19

⁴⁸ age, s. 136

13. EK EYLEM

Halaççada ek eylem *a-* / *ä-*, *ar-* / *ür-* eklerine şahıs eklerinin getirilmesiyle çekimlenir, olumsuzluk anlamı ise *dağ* “değil” sözcüğüyle verilir. Metnimizdeki ek eylemler her zaman bir tire (-) işareti ile ayrılarak gösterilmiştir ve sessiz harfle biten sözcüklerden sonra gelen ek eylemin ünlüsü düşer.

13.1. Ek Eylemin Geniş-Şimdiki Zamanı

1. Tekil kişi: *-am* / *-äm*, *-rsam*:

Ali-yi Muhammädî'-rsäm “Ali-yi Muhammed'im” XVII. d-12

hāzü'r-äm “hazırım” XIV-10

hāzü'r-am “hazırım” XIV-11

hoğrı'-rsam “hırsızım” I-5

Şāh Abbā's-am “Şah Abbās'ım” VI-38;

2. Tekil kişi: *-än*:

ki'm-än “kimsin” XIV-17

3. Tekil kişi: *-ar* / *-är*, *-ari*:

bābam-ari “babamdır” XIV-53

inä'k-är “inektir” VII-16

niā habar-ar “ne haber” XII-8

1. Çoğul Kişi: *-äk*, *-rsağ*, *yağ*

bi'z-äk “biziz” II-6

hoğrı'-rsağ “hırsızız” I-4;

sahıb-ḥāna-yağ “sahipleriyiz” VI-28

2. Çoğul kişi: *-rsätz*, *-allar*

nä kāra'-rsätz “ ne iş yaparsınız” I-3

3. Çoğul kişi: -allar

heyvān-allar “hayvanlar” VI-30.

Geniş-Şimdiki Zamanın Olumsuzu

Geniş zamannın olumsuzu *dağ* sözcüğü ile yapılır:

äyri dağ “eğri değil” VIII. a-28

bābam bo dağ “babam bu değil” IX-16

13.2. Ek Eylemin Bilinen Geçmiş Zamanı

2. Tekil kişi: -ärtün, -rtīn:

äşgä-ärtün “eşektin” III-8

bizdilä-rtīn “bizimleydin” II-64

3. Tekil şahıs: -artı / -ärti, -rti

bizdī'n-arti “bizdendi” I-30

Mämmädi-rti “Muhammed’ di” IX-51

Şā Abbās-artı “Şah Abbās’tı” II-22

3. Çoğul kişi: -ärtilär

rend-ärtilär “arkadaştlar” XIX-2

Geçmiş Zamanın Olumsuzu

rāñg dağ-artī “renk değildi” XIII. a-24

13.3. Ek Eylemin Duyulan Geçmiş Zamanı

3. Tekil şahıs: -amış

goltuħlar altıç-amış “koltuklarının altındaymış” XIX-9

14. BİRLEŞİK EYLEMLER

14.1. Yardımcı Eylemlerle Kurulan Birleşik Eylemler

14.1.1. almak Yardımcı Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

kişi al- “kız almak, evlendirmek”: *biz şā kişi alduk* “biz kız alalım” XI-3

satın al- “satın almak”: *bīsi muni satun aliğa* “birisi bunu satın alsın” IX-72

sorağ al-, sorağ a'l- “soru sormak, sorgulamak”: *halğ sorağ alur* “halk sorar” XVIII-3

sūr al- “ziyafet çekmek”: *bī sūr'rī al'ğa* “bir ziyafet çekecekti” IV. a-1

14.1.2. çäk-mäk Yardımcı Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

äl çäk- “(bıyık) burmak”: *älin çäkdi sağ sibäliyä* “sağ bıyığımı burdu” II-59

car çäk- “bağırarak (bildirmek)”: *car çäkdi haydı ki* “bağırды dedi ki” V-2

14.1.3. etmek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

ağd et- “sözleşmek”: *muni iezina ağd etdi* “bunu kendine sözledi” XIV-20;

arz et- “bildirmek, göstermek”: *arz etdim ki* “bildirdim ki” XI-23;

gabül et- “kabul etmek”: *gabul etdi* “kabul etti” IX-62;

hāhiş et- “dilemek”: *hāhişt etdim ki* “diledim ki” VI-37;

hiyāl et- “hayal etmek”: *hiyāl etdik* “hayal ettik” VIII. a-33

hokm et- “hüküm vermek”: *Şāh İsmail h.okm etdi* “Şah İsmail hüküm verdi” XIV-29

iğdām et- “davranmak”: *biz nā iğdām etdek* “biz nasıl davransak” XI-20

imtehan et- “sınamak”: *muni bī imtehan etäm* “bunu bir sınavayım” VII-5;

masğara et- “rezil etmek”: *māni masğara etmiş-aız* “beni rezil ettiniz” VII-16;

nālū et- “bela okumak”: *nālū etoruy bo'la* “neden böyle bela okuyorsun” XV. b-6

nāsk' et- “vazgeçmek”: *bi'zdä hāmūn nāsk' etdī* “bizden hemen vazgeçti” XV. b-20

pārizaluk et- “pazarlık etmek”: *hē'yli pārizaluk etār mana* “benimle hayli pazarlık eder” XIV-37

pişahurluk et- “boşa konuşmak”: *ho·b pişahurluk etmiş* “hoş, boşa konuşmuş” VIII. a-10

rāftār et- “yürütmek”: *hā'yli havul rārfār etor* “hayli iyi yürütüyor” VI. b-7

sāḡsār et- “taşlamak”: *muni sāḡsār etdilār* “bunu taşıdılar” XIV-50

sual et- “soru sormak”: *kāld⁽ⁱ⁾lār suāl e.-dilār* V-5

şürīk et- “arkadaşlık yapmak”: *māni tā ş. e.-ā'iz* VI-5

tarif et- “tarif etmek”: *hēyl tarif etdi* “iyice tarif etti” VIII. a-17

vasiyyāt et- “vasiyet etmek”: *kissi v. e.-di ki* XIV-2; *v. e.-miş-ārti ki* XIV-45

zānn et- “sanmak”: *bollar z. e.-dilār (?) varilar* XI-42

14.1.4. olmak Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

ābād ol- “gelişmek”: *māmlākāt ābād olur* “memleket gelişir” I-14

ādam ol- “insan olmak”: *yandan ādam oldum* “insan oldum” III-10;

ārz ol- “bildirmek, göstermek”: *ārz olta* “bilinsin” VII-1

aşuğ ol- “âşık olmak”: *bo hīzkā āşuğ oldi* “bu kıza âşık oldu” VIII

bādtār ol- “beter olmak”: *hā'yli bādtār ōmīş* “hayli beter olmuş” XV. b-7

bānd ol- “durmak”; *nā āşgā bānd olur nā Mo'llā* “ne eşek durur ne de Hoca” XVI-4

bārḡord ol- “karşılaşmak”: *rāfīḡkā bārḡord oldi* “arkadaşıyla karşılaştı” VIII. a-2

ḡurbān ol- “kurban olmak”: *ḡurbān olum ālini çāpi* “kurban olayım bıyığını bur” IV. b-23

hāl ol- “anlamak”: *mān hālüm olur* “ben anlarım” I-13

harāb ol- “yıkılmak, harap olmak”: *māmlākāt harāb olur* “ülke yıkılır” I-14,
32

mēmān ol- “misafir olmak”: *hāvi'çä mēmān oldi* “evinde misafir oldu” IX-1;

nāçār ol- “çaresiz kalmak”: *o ça nānāsi nāçār oldi* “o zaman annesi çaresiz kaldı” IX-18

razı ol- “kabul etmek”: *bo Hasan Bāg razı oladı* “bu Hasan Bey razı oluverdi”
XV. b-16

sağat ol- “sakatlanmak”: *tişdi-u sağat oldi* “düştü ve sakatlandı” XVII. b-3

talh ol- “öfkelenmek”: *Nasrāddīn oğāti talh olur* “Nasrettin Hoca öyle öfkelenir” XVII. c-1

toḡ ol- “doymak”: *yēdilār toḡ oldilar* “yediler doydular” II-11.

14.1.5. vermek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

bā-arzeş ver- “övmek”: *ḡob bā-arzeş verdi* “iyi övdü” XVII-17

cōvlān ver- “hareket etmek”: *hathā cōvlān verdi* “ata doğru hareket etti” XII-
7

kulak ver- “dinlemek”: *kulak vertālār mā.nim sezimā* “benim sözüme kulak versinler” XIV-7

mōciz ver- “mucize göstermek”: *Şāh Abbāşkā mōciz verdi* “Şah Abbās’a mucize gösterdi” XIV-31

nācāt ver- “kurtarmak”: *nāfār helümdä nācāt verim* “kişiyi ölümden kurtarayım” VI-17

şā'm ver- “yemek vermek”: *bī şāmi· verim* “bir yemek vereyim” XVI. b-7

sūr ver- / vēr-, sū'r ver- / vēr- “ziyafet vermek”: *biz bī sūr verimiz* “biz bir ziyafet verelim” IV. a-2

14.1.6. yetmek Eylemi İle Kurulan Birleşik Eylemler

fikr yet- “düşünmek”: *bīḡod fikr yetori* “boşuna düşünüyor” XIII. a-31

hāhišt yet- “istemek”: *munu hāhišt yettim* “bunu istedim” II-63

hodāhafiz ēt- /yet- “vedalaşmak”: *bullarda h.odāhafizī yetti-yu* “bunlar ile vedalaştı” II-47

kāmmān yet- “eğilip bükülmek”: *hāylāk kāmmānā yetār* “elek eğilip bükülür” XVII. c-2

päsänd yet- “beğenmek”: *ollarınki päsänd yetti* “onlarınki pazarlık etti” II-26

taḥsīm yet- “bölüşmek”: *kāldilār taḥsīm yettilār-u* “geldiler bölüştiler” II-46

toḥ yet- “doyurmak”: *tüörtümüzü tā toḥ yetti* “dördümüzü de doyurdu” II-12

14.2. Kurallı Birleşik Eylemler

14.2.1. Yeterlilik Eylemi

Metnimizde bulunan yeterlilik eylemleri *-a-bil-, -ä-bil-, -ı /-i bil-* ekleriyle yapılmıştır:

bu'l-ı-bi'l-mādim “bulamadım” XVII. e-33

çäk-i-bil-miyor “çekemiyor” XII-16

käl-i-bil-mām “gelemem” IX-55

tut-a'-bil-mādi “tutamadı” V. a-5

yat-ı-bi'l-mādim “yatamadım” XVII. e-20

yat-ı-bi'lmādim “yetemedim” XVII. e-20

15. HİKÂYELERİN YAZI ÇEVİRİMİ VE TÜRKÇE ÇEVİRİSİ

I. Hılt-âbâd Şah Abbâs Hikâyesi

(1) bî kêçâ Şâh Abbâs dârvîşlük lâbâsin^dnan şâr iç çâ yörür-artı. (2) êrdi bî mâydâ'nça kördü ü·ş nâfâr turmuş. (3) bollardan sorağ aldı ki “nâ kâra'-rsâiz?” (4) haydılar “biz hoğrı'-rsağ.” (5) haydı “mân tâ hoğrı'-rsam.” (6) haydılar “yâkây hoğrulukça.” (7) bîşi haydı “nê'rkâ var ... ne ... nê'rkâ varâk hoğrulukça?” (8) haydılar ki “yâ'kây varâk vurdik Şâh Abbâs hâzinâsî.” (9) Şâh Abbâs haydı “şâh hâzinâsî vurmâh mına âsân îş dâğ. (10) siz nâ iş... âlûzdân nâ hunâ'rî sâhtâ'-rî?” (11) bîsi haydı “mân hâr kulfka k'âl vur'gam haşlur.” (12) bîsi haydı “hâr kimi mân hâr lâbâsdan kêçâ körigâm kündüz bülüm.” (13) bîsi haydı haydı “hâr heyvânât tilî mân hâlüm olur.” (14) Şâh Abbâs ta haydı “mân rast sâbilimâ âl çâkkâm mâmlâkât âbâd olur, çâp sâbilimâ âl çâkkâm mâmlâkât hârâb olur.” (15) yölha tişdilâr Şâh Abbâsî gasriyâ târaf. (16) êrdilâr gasr e·şkiyâ. (17) Şâh Abbâsî gasrı'ça äkki it vâr-artı. (18) bîsi bânâ şadı hafkurmağça. (19) o bîşi haydı ki “sâsî hî'mâ! Eydisi biläsä'n-är.” (20) bollar haydılar “yâ'kây holunu'p-arağ, eydisi bo büzüm törtümüzdân bîmiz Şâh Abbâ's-ar.” (21) Şâh Abbâs haydı “kulağ' ha'sma bâba varâh.” (22) vardılar-u âl vurdı bu gulf haçüldi. (23) vardılar gasr içiyâ, iêrdilâr hâzana eşkiyâ. (24) hâzana e·şki haşdılar bî miğdâr o hâzânadân göuzadılar. (25) hâräkdilâr-u vardılar biyâbân. (26) biyâbâ'nça kolladılar, holündilar. (27) holündülar, kâldilâr hōgrılar yovardılar, gāvâhâne'ça yatdılar, Şâh Abbâs holündi kâldi öz gasrıya. (28) sâhâr oldı Şâh Abbâs turdı yerindân gazzât lâbâsî kâtdi, noukârlârdân kıyırdı “yâ'kây, yo'vây, felân gāvâhâna'ça hoğrıları kâlidilâr. (30) kâlidilâr, êrdōu bî ... o nâfâ'rî ki haydı “mân hâr kimi kêçâ lâbâ'snan körigâm kündüz bülüm” haydı ki “Şâh Abbâs kêçâ bizdî'n-ârti.” (31) Şâh Abbâs dâstūr verdi ki “bollarî, hoğrıları başî vu'rdî!” (32) bollar haydılar “sân özüv kêçâ haydî mân alümü rast sâbilümâ çâkkâm mâmlâkât âbâd olur, çâp sâbilümâ çâkkâm mâmlâkât hârâb olur. (33) biz hâhiştümüz vâr, âlüyi rast sâbilüyâ çâk vâiy ki mâmlâkât âbâd şâ!” (34) Şâh Abbâs hoşî kâldi bollarî sözlârin^dnân, taşsîrlârin^dnân kâşdı. (35) âlî vurdı rast sâbilüyâ, bolları âzâd şadı.

I. *Halt-ābād Şah Abbās Hikâyesi*

(1) Şah Abbās bir gece derviş elbisesiyle şehrin içinde yürüyordu. (2) Bir meydana vardı, [orada] üç kişi vardı. (3) Bunlara “Ne iş yapıyorsunuz?” [diye] sordu. (4) “Biz hırsızız.” dediler (5) [Şah Abbās da] “Ben de hırsızlık yapayım.” dedi. (6) [O zaman hep beraber] “Hırsızlığa gidelim.” dediler. (7) [Bunlardan] birisi “Hırsızlığa nereye gitsek?” dedi. (8) “Şah Abbās’ın hazinesini çalmaya gidelim.” dediler. (9) Şah Abbās da “Şah’ın hazinesini çalmak, öyle kolay bir iş değildir. (10) Sizin elinizden ne iş [gelir] ... ne hüneriniz vardır?” diye sordu. (11) [Onlardan] birisi “Ben hangi kilide el atsam [kilit] açılır.” dedi. (12) Bir diğeri “Ben gece her kimi, hangi elbisesiyle görsem gündüz onu [o elbiseden] tanırım.” dedi. (13) Bir diğeri “Ben tüm hayvanların dilinden anlarım.” dedi. (14) Şah Abbās da “Ben bıyığının sağını bursam dünya abat olur, bıyığının solunu bursam dünya harap olur.” [diye karşılık verdi]. (15) Şah Abbās’ın köşkünü olduğu tarafa doğru yola düştüler. (16) Köşkün kapısına ulaştılar. (17) Şah Abbās’ın köşkünde iki köpek vardı. (18) Birisi havlamaya başladı. (19) O, [hayvanların dilinden anlayan hırsız] dedi ki “Ses çıkartmayın! [Köpek] sahibiyile birlikte.” (20) Bunlar [da] “Gelin, dönüp gidelim, [o köpeğin] sahibi bu bizim dördümüzden biri olan Şah Abbās’tır, [Şah Abbās bizimledir.]” dediler. (21) Şah Abbās [da onlara] “[Köpeğe] kulak asma baba, gidelim.” dedi. (22) Gittiler ve [onlardan biri kapıya] bir el attı, kilit açıldı. (23) Köşkün içine gittiler, hazinenin kapısına vardılar. (24) Hazinenin kapısını açtılar, o hazineden bir miktar aldılar. (25) Kalkıp kıra gittiler. (26) Kırdaki [hazineyi] sakladılar, döndüler. (27) Döndüler geldiler, hırsızlar gidip kahvehanede yattılar, Şah Abbās [da] döndü, kendi köşküne gitti. (28) Sabah oldu, Şah Abbās yerinden kalktı, cübbesini giydi, kullarını çağırdı “Gelin, filan kahvehanede üç hırsız kişivar [bunları] gidip alıp getirin!” dedi. (29) [Kulları] kahvehaneye vardılar, hırsızları [alıp] getirdiler. (30) Getirdiler, vardılar bir ... “Ben her kimi gece hangi elbisesiyle görsem gündüz onu [o elbiseden] tanırım.” diyen o kişi [Şah Abbās’ı görünce] “Şah Abbās gece bizimleydi.” dedi. (31) Şah Abbās da “Bunların, bu hırsızların başını vurun!” [diye] emir verdi. (32) Bunlar “Sen kendin, gece ‘Ben bıyığının sağını bursam dünya abat olur, bıyığının solunu bursam dünya harap olur.’ dedin. (33) Bizim bir dileğimiz var, bıyığının sağına dokunuver ki memleketi bayındır yap [biz de kurtulalım]!” dediler. (34) Bunların sözü Şah Abbās’ın hoşuna gitti, suçlarını affetti. (35) Bıyığının sağına dokundu, bunları özgür bıraktı.

II. Talh-āb Şah Abbās Hikāyesi

(1) bī kūn İsfahān şāriyā üç dān^a dāvriş kälidi. (2) kēçädä tōrt saat varmü'ştu. (3) bo dāvrişlār mänzi'lçä yormuştular ki Şāh Abbās ş^{er}di şām yēpiyā, loğma galdı boğz'çä. (4) turdı dāvrişlik läbasīn kädidi-yu bī kāşgūl pälā^utoldardı-yu vardı tolgandı bullaru buldı İsfahān karvansarası'ça, şā'riçä. (5) karvansaraça buldı dāvrişlāri, haydı "hob", haydı "hob dāvrişlār mänä bo'da mänzil olur, män tä bō'da mänzil yätti räfiğ olıgām siskä." (6) haydılar "bā'li, buyru! bī mänzil-ār, sāj tä buyru, üş nāfār bi'z-āk, bī tä sä·n tüört, olta, sän tä buyrı içgār." (7) bo ta kälidi. (8) o ça· vardı bullaruy yāniya, yōrd'lar-u haydı "hob şāmiz nērsā'ri?" (9) bo haydı "hiç nāiz yōh, bī zād aldak gayi'rdāk." (10) Şā Abbās haydı ki "mänüm kägūlu'mçä bī" bo ta dāvriş hay nār, haydı "män bī kāşgūl pälā^u Şā Abbās hānäsida almi's-am, muni yē'pidāk, bo bästimüz-ār." (11) yēdilār, toh oldılar. (12) haydı "Şā Abbāsī havi avādan, bī kāşgūl pala^utüörtümüz^ü tä toh yetti." (13) Şā Abbās haydı, hāyr Şā Abbās, bo dāvriş haydı "hāyr, Şā Abbās havul iş kermād^{ük} (?) (14) män olsa-rtum bī kāşgūl tälā vērr-ärtim dāvrişkä, Şā Abbās hiç nä vē'rmädik." (15) haydılar "hoş, hāyli havul-ar, nā-şükürlük ye'tmä." (16) bo dāvriş haydı "hāyr, bo bī zād-ār ki ā'r şōriş biliyāiz, havulluk biliyāiz havullukiz tä öz havullukiz tarifi yetdi!" (17) bīsi haydı "män bī nāfār nānäsinda olduhi köriyām, bī tä garruduhi, ol... köriyām bilüm o ādam-ar, bo kāl o ādam-ar, bo yākā ādam o lāl-ar." (18) o bīsi haydı "män tä hāyvanāt tili bilim, hār nä hāyvān it, puşuk, kırgālük (?) dānişup-ağa, män bilüm nā'sā hayyor." (19) bīsi tä haydu "män bī duvā bilim ki hār ēşkā hoğigām puflāygām vāgluğ ēşk haç'lur. (20) ēşk gulflanmış olıga haçılır, gulfa haç'lur, duvā hokmunda." (21) bo dāvrişkä haydı "sän nā'sā bilin?" (22) bo ta Şā Abbās-artı. (23) Şā Abbās haydı ki "män-tä ālmi çākiyām sağ sibālmä donyā ābād olur, sol sibālmä donyā harāb olur." (24) haydı "hob bārkal, säninki tä hā'yli havu'l-ar." (25) Şā Abbās ollarinki pāsānd yetti, bo ta bullar Şā Abbāsī pāsānd yetti. (26) Şā Abbās haydı "türkayn varağ hoğrulukça", haydılar "nä'dä?" haydı "Şā Abbās hazānasın ça'pdağ." (27) haydılar "Şā Abbās sänä pälāb vermiş, biz tä ki varuğ sän va'rma. (28) sän ki onī hikmäki yē'müş-āyn, varmāğ biz, sän sän tä kārāk varmayn. (29) biz tä ki varuğ, sän va'rmağayn. (30) bo haydı "türkayn varağ, fırsat ganimāt-ār, bizüm kārāk hunārimüz harçkā vēriyāk hunārumūzi, bo duvay hoğigāk, ēşki haçgak, hazānay çapov yetiyāk. (31) munda bihtār zād yōğ." (32) bullar gabzadi, küllisi, Şā Abbās gabzadi vardılar. (33) vardılar, haydı "duvayi hoğī räfiğ, sän duvay hoğī." (34) bullarin bīsi duvay hoğudu. (35) hoğudi ēşk' haçıldı. (36) vardılar āndārūn, vardılar Şā Abbāsīn

galası içiy^â, âmārati içiy^â ki hāzanāy çapıgalar, bī äkki ƙapgulu tulası vartu Şā Abbāsīn. (37) hülā kälđi ki bīsī haydu “kuor-äy mägär sähābı bilälärilä-ri, sähābı bilälärilä kälüyö’ru.” (38) bo häyvānāt tilin bilyili haydu “va’rma män taƙ^u va’rmam, va’rmäyn.” (39) haydılar “näy?”, haydı “bola bo tula hayyor ki sähābı biläsilä kälüyö’ru.” (40) bullar haydılar “biz varmaƙ.” (41) Şā Abbās “yäkä varaƙ, Şā Abbās boda nä’släyyor?” (42) haydı “häyr, Şā Abbās bullarin ... biz bīmiz Şā Abbās-ar, bilmäm gānımı’z-aƙ.” (43) haydı “Şā Abbās bō’da, nä türkänj varaƙ, Şā Abbās bo’da nä’släyor, işi yōƙ Şā Abbās bo’da. (44) Şā Abbās tēmi yatmuş, yäkäyn varaƙ tu’rmayn.” (45) vardu toldaru kəşgüllärin pulda-yu hāzanada holundular. (46) kälđil^{är} taħsīm yettilär-u yattılar. (47) tēzdä Şā Abbās tirdi, bullarda hōdā-hāfizī yetti-yu. (48) haydı “här kim här nä kältmuş özinīñ, här nä pül kältmuş hāzanada.” (49) Şā Abbās vardı-yu ħabar verdi ki “hāzanāy çapmış-al^{lar} bo şām.” (50) bo ta gırmız kädđi-yu hindi taħtƙa-yu haydı “yo’vayn İsbahan bāzā’riça bī karvansarā, o karvansarāça, falan karvansarāça üş tana dävriş, o üş dävrişi yitkäyn bō’ra.” (51) vardılar üç dävriş kältlär-u. (52) haydı “ya’llāh bo şām här nä yetmü’s-äiz ha’yđin.” (53) bo ki ādam bill-ärđi, Şā Abbāsīn maħsudı munu biliyā, köriyā o ta biliyo yā na. (54) haydı “valla bizüm ħāhişimüz şada bola-r ki, ƙıblāy ālämdä bola-r ki, sän bī avval ālī çäki sağ sibäliyā bo rägām, o çağ biz tä bo şām nä yetmü’s-äk ha’ydaƙ, arz ye’ttäk.” (55) Şā Abbās haydı “nä’sä hayyoriz, siz sözüzi ha’yđin, nä’sä vār älümdä?” (56) haydılar ki “sän çäkü, bizi ħāhişt sändä ħāhişt yetoruk. (57) sän bī äl çäkü sağ sibälim, biz tä sözüümüzi ha’ydaƙ (58) bo haydı “häyr, bo mänüm sağ sibälim, aha, , bismellahirrahmanerrahim bo mänüm sağ sibälim.” (59) älin çäkdı sağ sibäliyā. (60) bo haydı “āhamdullā, mämläkät ābād ölta, bizüm hölmäkimiz hiç äğär şā bizi hōlär^{ür}, boynumuzu vurur hiç, mämläkät ābād ö’lta.” (61) haydı “nä’tä?” (62) haydı “sän kēçä bizdilä’-tīn, sän ha’ma[din] män çäkiyäm sağ sibäl’mä donya ābād olur, mämläkät ābād olur? (63) män tä munu ħāhişt yettim sä-ndä. (64) sän kēçä bizdilä-rtīn, o tula kälđi haydı, män bildim sän bizüm räfigimi’z-äyn, sän Şā Abbās-äyn. (65) män haydum ğabul ye’tmädin. (66) Şā Abbās haydı “bullarĥa ħalat verdinü än’ām verdin, yovarta āzād. (67) sizin taƙı hiç nä hiç kim haƙƙı yōƙ ki sizkä dānişu’p-ağa.” (68) bullar, Şā Abbās bo üçlär āzād yetti.

II. Talĥ-āb Şah Abbās Hikāyesi

(1) Bir gün İsfahan şehrine üç tane derviş geldi. (2) Gece [olalı] dört saat olmuştu. (3) Bu dervişlerin evde oturduğu [vakitte] Şah Abbās [da evinde] akşam

yemeği yiyordu, lokma boğazında kaldı. (4) Kalktı, derviş kıyafetini giydi, gidip bir kase pilav doldurdu ve gitti [şehirde] dolandı, bunları [bu dervişleri] İsfahan şehrinin kervansarayında buldu. (5) Bu dervişleri kervansarayda buldu, [Şah Abbās dervişlere] “İyi!” dedi, “İyi, dervişlere burası ev olur, ben de burayı ev belleyeyim, size arkadaş olayım” dedi. (6) [Dervişler de] “Hay hay, buyrun! Bir evdir, biz üç kişiyiz sen de buyur, bir de sen [gelince] dört oldu[k], sen de buyur içeriye.” [diye cevapladılar]. (7) Bu da geldi. (8) O bunların yanına vardı[ğ]ı zaman [hep beraber] oturdular ve [Şah Abbās] “Pekala, ne yaparsınız?” dedi. (9) Bu, [içlerinden bir derviş] “Hiçbir şeyimiz yok, bir şey alıp hazırlasak [da yesek].” dedi. (10) Şah Abbās “Benim kasemde bir ...” derken, bu derviş de [bir yandan] söyleni[yordu], [bu sırada Şah Abbās da] “Ben Şah Abbās’ın evinden bir kase pilav almıştım, bunu yiyelim, bu bize yeter.” dedi. (11) Yediler, doydular. (12) [Dervişlerden biri] “Şah Abbās’ın evinin malzemelerinden bir kase pilav dördümüzü doyurdu.” dedi. (13) Şah Abbās “Şah Abbās değildir.” dedi, bu derviş [de] “Hayır, Şah Abbās’ın [hiç] iyi [bir] işini görmedik, (14) ben olsaydım dervişe bir kase altın verirdim, Şah Abbās hiçbir şey vermedi.” dedi. (15) “Hoş, hayli iyidir, şükürsüzlük etme!” dediler. (16) Bu derviş “Hayır, eğer [iyilik] buysa bilmek isteriz, iyilik nedir biliriz, iyiliğiniz de kendi iyiğiliğinizi [anlatıp durmanız da] da yetti!” dedi. (17) [İçlerinden] birisi “Ben bir kişinin nenesinin [doğdunu] da görüyorum yaşlılığını da, o [doğan kişiyi] gördüğümde biliyorum ki o kişi budur, bu çocuk o adamdır, bu gelen adam o çocuktur.” dedi. (18) Biri de “Ben de hayvanların dilini biliyorum, hangi hayvan [olursa olsun]; köpek, kedi, sülün konuştuğunda ben ne dediğini anlıyorum.” dedi. (19) Bir diğeri de “Ben [öyle bir] dua biliyorum ki; hangi kapıya okuyup üflesem bağlı kapı açılır. (20) Duanın hükmüyle, kapı kilitli olsa [da] kilit açılır.” dedi. (21) Bu derviş [Şah Abbās’a] “[Peki] sen ne biliyorsun?” dedi. (22) [Sorduğu kişi] de Şah Abbās idi. (23) Şah Abbās “Ben bıyığımın sağını bursam dünya abat olur, bıyığımın solunu bursam dünya harap olur.” dedi. (24) [Onlardan birisi] “Güzel! Beri gel, senin [özelliğin] de iyiymiş.” dedi. (25) Şah Abbās onların [hünerini] beğendi, bunlar da Şah Abbās’inkini. (26) Şah Abbās “Kalkın hırsızlığa gidelim.” dedi, bunlar “Nerede?” dedi, [Şah Abbās da] “Şah Abbās’ın hazinesini yağmalayalım.” dedi. (27) [Dervişler ona] “Şah Abbās sana pilav vermiş, biz gidelim de sen gitme. (28) Sen ki onun ekmeğini yemişsin, biz gideriz [ama] sen gelmemelisin. (29) Biz gidelim de sen gelme.” dediler. (30) Bu, [Şah Abbās] “Kalkın gidelim, ganimet fırsatı vardır, bizim hünerimizi göstermemiz gerek. Bu, duayı okur kapıyı açar [biz de] hazineyi yağmalar

gideriz. (31) Bundan daha iyisi yok.” dedi. (32) Bunlar [durumu] anladı, hepsi, Şah Abbās da anladı. [Hırsızlık yapmak konusunda anlaşdılar ve] gittiler. (33) Gittiler, [biri] “Arkadaş duayı oku sen, duayı oku.” dedi. (34) Bunlardan birisi duayı okudu. (35) Okudu, kapı açıldı. (36) İçeriye vardılar, Şah Abbās’ın kalesinin içine girdiler ki kalenin içinden hazineyi çalsınlar. [Ama] Şah Abbās’ın kapısında bir iki köpeği vardı. (37) [Köpeklerden biri bunlara doğru] geldi, bir [diğer köpek gelen köpeğe] “Kör müsün? Sahiple birlikteler, sahiple geliyor[lar].” dedi. (38) Bu, hayvanların dilini bilen [derviş] “Gitme! Ben de gitmem, gitmeyin.” dedi. (39) “Ne? [Niye gitmeyelim?]” dediler, “Böyle, bu köpek diyor ki [gelen insanlar onların] sahibiyile birliktelermiş, o [köpeklerden biri] ‘Hırsız! Hırsız!’ diye havladı, bu [köpek de] ‘Kör müsün? Sahiple birlikteler.’ diye cevapladı” dedi. (40) Bunlar “Biz gitmeyelim.” dediler. (41) Şah Abbās “Gelin gidelim, Şah Abbās burada ne yapsın? [Onun burada işi ne?]” dedi. (42) “Olmaz, Şah Abbās bunların ... bizden birimiz Şah Abbās, bilmem hangimiziz.” diye [cevapladı]. (43) [Dervişler Şah’a] “Şah Abbās burada, ne dikiliyorsun, gidelim.” [deyince Şah Abbās da onlara “Ama] Şah Abbās burada ne yapsın, onun burada işi yok. (44) Şah Abbās demin yatmış[tır], gelin gidelim, durmayın.” dedi. (45) Gidip kaselerini paralardan ve hazineden doldurup döndüler. (46) Geldiler, bölüştüler ve yattılar. (47) Şah Abbās erkenden dikildi, bunlarla vedalaştı. (48) “Her kim hazineden kendine her ne, ne kadar para getirmiş [baksın, bilsin.]” dedi. (49) Şah Abbās gitti ve [hizmetlilerine] “Bu akşam hazineyi yağmalamışlar.” diye haber etti. (50) [Sonra] da kırmızı [elbisesini] giydi, tahta çıktı ve “İsfahan pazarındaki kervansarayaya gidin, o kervansarayda, filan kervansarayda üç tane derviş var, o üç dervişi buraya getirin.” dedi. (51) Vardılar, o üç dervişi getirdiler. (52) [Şah Abbās dervişlere] “Haydi, bu akşam her ne yaptıysanız söyleyin.” dedi. (53) Bu adam[lar] Şah Abbās’ın maksadı nedir biliyordu, ne olduğunu görüyor[lardı]. (54) [Dervişlerden biri] “Vallahi bizim isteğimiz kible-i alemde şu olur ki; sen bir an önce bıyığının sağını bur, böylece biz de bu akşam ne yaptığımızı söyleyelim, arz edelim.” dedi. (55) Şah Abbās “Ne diyorsunuz? Siz söyleyeceğinizi söylediniz, [söyleyeceğiniz] neyse var elimde [her şeyi biliyorum.]” dedi. (56) “Sen [bıyığının sağını] bur, senden diliyoruz. (57) Sen bıyığının sağını bir bur, biz de diyeceğimizi diyelim.” dediler. (58) Bu, “Olmaz, bu benim bıyığının sağı, aha, Bismillahirrahmanirrahim bu benim bıyığının sağı.” dedi. (59) Bıyığının sağını burdu. (60) Bu [dileğini söyleyen derviş] “Elhamdülillah, memleket abat olsun, eğer bizim ölmemiz gerekiyorsa öldürün, boynumuzu vurun ki memleket abat olsun.” dedi.

(61) [Şah Abbās] “Niye?” diye sordu. (62) O, “Sen gece bizimleydin, sen demedin mi ‘Ben bıyığımın sağını bursam dünya abat olur, memleket abat olur’ diye. (63) Ben de senden bunu diliyorum. (64) Sen gece bizimleydin, o köpek[lerinden biri] geldi, [diğerlerine sahibimiz bunlarla diye] söyledi, ben bildim sen bizim arkadaşımızsın, sen Şah Abbāssın. (65) Ben sana [o olduğunu, senin Şah Abbās olduğunu] söyledim, kabul etmedi[n].” dedi. (66) Şah Abbās “Bunlara güzel kıyafet verin, büyük baş hayvanlar verin ve özgür bırakın. (67) Sizin dahi, hiç ama hiç kimsenin [bu konuda] sizinle konuşmaya hakkı yok.” dedi. (68) Şah Abbās bu üçünü serbest bıraktı.

III. Mihr-i Zamīn Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mollā Nasrāddīn bū kūn varur bāzārğa. (2) kâzār bī āşgā alur. (3) kālūr yūo'lça äkki lāt hağadan kālūr, bīsi āşgān afsārün başūndan hū'yūr, āşgān köt'rār varur, o bīsi āşgān afsārün kâç'rār ōz başına. (4) mun' hartı'ça gā'lūr. (5) Mollā çäkä çäkä kālūr tā eşiklärinä. (6) ēşi'kçä hay çäkär o yä'kägä, körär ki heyr bo käl'mäyor. (7) hay çäkär vağar hārtına, vağar körär ki bo āda'm ōmuş. (8) ^hayr “im mī'dās, sän ālān āşgā-ärtün, on abo daқиқа ādam oldün?” (9) ^hayr “Mo'llā bāğışlayı, män sabā'ylān ābāmā āziyāt sedum, ābām mänā garğış etdi, män āşgā o'lmuşdum. (10) tēmü sänün moucu'zundan dubāra yandan ādam oldum”. (11) Mollā Nasrāddin holundı bī şapala gula'ḥunun dibindä vurdı, haydı “co'uvan-marg āşgā, ayı mundane sōnā bī tā āşgā ōn üç (...) äri. (12) yov gada'a (?) (...)

III. Mihr-i Zamīn Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün pazara gider. (2) Gezer, bir eşek satın alır. (3) Yolda giderken arkasından iki serseri gelir, birisi eşeğin başından yularını tutup indirir, eşeği götürür gider, öbürü [de] yuları kendi başına geçirir. (4) Bunun [Hoca'nın] arkasından gider. (5) Hoca [yuları] çeke çeke ta kapularına gelir. (6) Kapıda seslenir ki [eşek] gelsin, [ama eşeğin] gelmediğini görür. (7) Seslenir, arkasına barkar, bakıp görür ki bu [eşek] insan olmuş. (8) [Hoca] “İmdat, sen az önce eşektin, bu [kadarlık kısa sürede, bir] dakikada insan [mı] oldun?” der. (9) [O adam] “Hoca bağışla, ben sabah anneme eziyet ettim, annem de bana beddua etti, ben de eşek oldum. (10) [Ama] demin senin mucizenden tekrar yine insan oldum.” [diye cevaplar]. (11) [Bunun üzerine] Nasrettin Hoca döndü, kulağının dibine bir tokat attı, “Genç eşek, bundan sonra bir daha eşek on üç (...) ol. (12) Git, yasak ...”

IV. Çāhak Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kūn Mollā Nasrāddīn bī neççā nāfārlān vardī hamāmğa. (2) bollar hār bīsi bī dāna numurḥa yutmuş-arti ba'şına vurığa. (3) bollar gōdılar astlarına-yu bānā şadılar gut gut şağalı. (4) gut gut şağalı, bo Mollā Nasrāddīnin numurḥası yō'ğ-arti. (5) bo ta bānā şadı gudālağalı. (6) haydı...lar “Mollā nātāy sän tā gudālayyō'run, sänin ki numurḥan yōḥ?” (7) haydı “ḥōb bo kitiklār bī dāna ḥorōs ta şair”. (8) bānā şadılar kilğali, bā'ī.

IV. Çāhak Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün birkaç kişiyle birlikte hamama gitti. (2) Bunların her birisi [yanlarında] bir[er] yumurta getirmişler[di ki bu yumurtaları] başına vursunlar. (3) Bunlar [yumurtaları] altlarına koydular ve gıdaklamaya başladılar. (4) Gıdaklayamaya, [ama] Nasrettin Hoca'nın yumurtası yoktu. (5) Bu da gıdaklamaya başladı. (6) “Hoca ne yapıyorsun, senin yumurtan yok ki [niye] gıdaklıyorsun?” diye sordular. (7) [Hoca da] “İyi [de], bu tavuklara bir tane [de] horoz gerekir.” dedi. (8) Hepsi gülmeye başladılar, elbette.

IV. a Çāhak Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mollā Nasrāddīn bī kūn şārt vādī, gār içiçā yatuv-argā bī sūrī al'ğa bo neççā rāfīgından. (2) bollar haydılar “āgār sän iççā yatdun-u hiç cīr o'ımadun biz bī sūr vē'rimiz sänā”. (3) haydı “mān varum ya'tdum”. (4) bo vardı-yu gār içi yatdı. (5) yatdı ālbättā bo, neççā hağaçlu'ḥça bī çirā'gī işnā'y-arti. (6) bādān bo sabā'ylā oldı tirdi kälidi-yu haydılar “hā, sän hiç nē'dā çirā'gī, bāsātī kö'rmādin?” (7) haydı “nā, vallā, bī çirāğı bilmom bilāḥara neççā hağaçlu'ḥça vār-arti”. (8) haydılar “ḥob sän ena onun işiḥından nāy şamı'ş-an, kārāk sūrī sän ve'riğan”. (9) haydı “çāşm, mān vērüm”. (10) bo mehmān şadı bolları hävinā-yu bī dāna қаzğānī kältdi bī hağaşdan hasdi-yu bī dāna şām alüştirdi munın astıça, bollarğa şām bişirğa. (11) bollar hayyōrdılar, hayd'lar “Mo'lla şām yetik, Mollā şām yetik!” (12) “housala şadın, bi'stä na”. (13) ḥāyr, bilāḥara bollar āḥırı tekildilār taşğar. (14) tekildilār taşğar, kerdilār gazğan astınni ... gazğana hağaşdan hasmīş, bī dāna ta şām alıştırmış astı'ça, bo bi'sğa. bollarğa şām veriğa. haydılar “Mo'lla nā... bo nā bāsā't-ar?” (15) haydı “ḥōb, mān üç hağaşluğdan

çirâg ke'rr-ârtim, gâr içi yatdum hissîdîm, nâ'tây o'mış bo şâm bişmaz bō'da, bo nâzdîkli'kçâ, hôt a'stıça?" (16) haydılar "bāba, sūr bizdik, biz vērîmîz sūrî".

IV. a Çāhak Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün [arkadaşlarıyla] iddiya girdi, [iddiaya göre Hoca] karda yatıp birkaç arkadaşından ziyafet alacaktı. (2) Bunlar "Eğer sen karın içinde yatarsan ve sana hiçbir şey olmazsa biz [de] sana ziyafet veririz." dediler. (3) [Hoca] "Ben gidip yatayım." dedi. (4) Bu gitti, kara yattı. (5) Bu [Hoca] elbette [kara] yattı, [ancak o sırada] birkaç ağaçlık [ötede] bir ateş ışıldıyordu. (6) Sonra sabah oldu, [Hoca] kalktı ve [arkadaşları] gelip sordular "He, sen hiçbir yerde [bir] ateş, bir şey [falan] görmedin mi?" (7) [Hoca] "Ne! Vallahi bir ateşi [falan] bilmiyorum [ama] birkaç ağaçlık [ötede bir ışıldama] vardı." dedi. (8) [Bunlar da] "İyi, işte sen onun ışığından [ısınmışsın], ziyafeti senin vermen gerek." dediler. (9) [Hoca] "Tamam, [ziyafeti] ben vereyim." dedi. (10) Bu, bunları evine misafir etti, bir kazanı getirip bir ağaca astı ve bunun altına bir tane mum tutuşturdu [ki] bunlara akşam yemeği pişirsin. (11) Bunlar konuşuyorlardı, "Hoca akşam yemeğini getir, Hoca yemeği getir." demeye [başladılar]. (12) [Hoca] "Sabredin, pişsin." dedi. (13) Yok, sonunda bunlar dışarıya döküldüler. (14) Dışarı döküldüler, kazanın altını gördüler ... [Hoca] kazanı ağaçtan asmış, altına da bir tane mum tutuşturmuş, bu [kazanın içindeki] pişsin [de] bunlara yemek versin. Dediler "Hoca ne ... bu ne iştir?" (15) [Hoca] "Hoş, ben kar içinde yatarken üç ağaç [öteden] ateş görüyordum [da o ateşin ışığından] ısındım [ya], bu akşam yemeği burada, [mum ışığının] bu kadar yakın[ından]dan niye pişmesin?" dedi. (16) [Arkadaşladı Hoca'ya] "Baba, ziyafet bizdik, ziyafeti biz verelim." dediler.

IV. b Çāhak Şah Abbās Hikāyesi

(1) Şāh Abbās bī kün dāvrişlik lābāsin kātđi'-yu kāşkülın toldardı diyidāⁿ. (2) vardı kerdî iç dāvriş bī yerçā māsķān tutmuşlar. (3) bollar haydılar ... o haydı "mehmān şā'monnîz?" (4) haydı "buyrî, mehmān habt' b-i hōdā-ri." (5) vardı bo ta yōrdı-yu munın kāşkülı tola-ārti diyidān. (6) bollar yēdilār-u haydılar "hōb tēmi nā iş şadaḥ?" (7) haydılar "ti'rkān varak, Şāh Abbāsın ḥazānasın çapdaḥ, hoğurla'ydaḥ." (8) bīsi haydı "mān hār nā ki til vār bilim." (9) bīsi haydı "mān kīeçā karālu'hça ādamı kōriğām saba'yılan-ta onu keriyam bilim." (10) bā'lī bīsita haydı "mān hār gulfça āl hat'ğām o

haçıldur.” (11) bollar tirdilär-u ... bo ta yani Şāh Abbās ēzi tā haydı “män tā ālimi çäkgam bod sebīlimā dūnyān ābād şayım, çap sâbīlimā çäkkam dūnyā hārāb şayım.” (12) bollar tirdilär-u yōlğa tişdilär. (13) vardılar Şāh Abbāsın äkki dana tīläsi vār-arti yāni, bī bidiktär ärti, bī hıttitar. (14) bo hılana (?) bānā şadı hafhırğālī, o bidiktär ... hay gālī’ bī (?) hafhırır-arti. (15) bo haydı “sān munın tilin biliyōrun, bo nē’sā hayyor?” (16) haydı “bo hayyōr: Şāh Abbās kālī’yollar hāzānasın çap’ğalar, o bidiktär hayyor: ēzi tā bilä’ri.” (17) heyır! ērdilär bo k’ hayr-arti: gulf ı män haçam, āl hatdı-yu hār (?) gulf kälđi ālinā haçdı. (18) vardılar içğär. (19) o ta ki garālu’hça yānī (?) vahtı ki vāğılı bo Şāh Abbāsın nāsınā, kerdi ... (20) belāhara vardılar bollar, hāzānan çapdılar-u vardılar. (21) vardılar-u Şāh Abbās bolla’rlan şāb-nişīnlik etdi bādan hōdāhafızlık ētdi-yu va’rdı. (22) vardı yōrdı taht üstinā, o iç dāvrişi hişādi. (23) o iç dāvrişi vahtı ki hişādi ollar kälđikār ki huzur’nā ... heyır ... o haydı “ğurbān olum ālini çāpi ... çāki bod sâbīlinā, āğār çap sâbīlinā çäkğān biz belāhara beyindān varımız.” (24) bildi ki bo bi’lyōr, bā’lī. (25) bā’lī, bilälärin belāhara bağışladī, haydı “he’yli hōb.”

IV. b. Çāhak Şah Abbās Hikāyesi

(1) Şah Abbās bir gün derviş giysisini giydi ve gidip kasesini pirinçle doldurdu. (2) [Şehre] vardı[ğında] gördü [ki] üç derviş bir yeri mesken tutmuşlar. (3) Bu [dervişler buna] seslendiler ... o, [Şah Abbās da] “Misafir ister misiniz?” dedi. (4) [Onlardan biri] “Buyrun! Hüda misafiri sever.” dedi. (5) Bu [Şah Abbās] da gitti, oturdu ve bunun [onu çağıran dervişin] kasesini pirinçle doldurdu. (6) Bunlar [hep beraber bu pirinci] yediler ve “Hoş, şimdi ne yapsak?” dediler. (7) “Kalkın gidelim, Şah Abbās’ın hazinesini yağmalayalım, hırsızlık edelim.” dediler. (8) Birisi “Ben her ne [kadar] dil varsa bilirim.” dedi. (9) Birisi [de] “Ben gece karanlıkta [hangi] insanı görsem sabahleyin onu gördüğümde tanırım.” dedi. (10) Elbette, bir diğeri de “Ben her[hangi bir] kapıya el atsam o [kapı] açılır.” dedi. (11) Bunlar dikildiler ve ... bu da yani Şah Abbās’ın kendisi de “Ben sağ bıyığımı bursam dünyayı abat ederim [dünyayı bayındır hale getiririm, güzelleştiririm], sol bıyığımı bursam dünyayı harap ederim.” dedi. (12) Bunlar kalktılar ve yola düştüler. (13) [Şah Abbās’ın köşküne] vardılar, Şah Abbās’ın iki tane köpeği vardı, biri büyük, diğeri küçüktü. (14) Bu, küçük olan havlamaya başladı, o büyük olan ... [ona baskın gelecek şekilde] havlıyordu. (15) Bu [dervişlerden biri diğesine] “Sen bunun dilini biliyorsun, bu [köpek] ne diye havlıyor?” dedi. (16) [O her dilden anlayan derviş de] “Bu [köpek]

'Şah Abbās'ın hazinesini yağmalaya geliyorlar' [dedi], o büyük [köpek de] '[Şah Abbās'ın] kendisi de onlarla' diyor." dedi. (17) [Şah Abbās] "Yok! [Ben o değilim." dedi.] [Bir kapıya] ulaştılar, bu [kilitlerden anlayan derviş] "Kilidi ben açayım." dedi, kilide el attı, kilit eline geldi [ve] açıldı. (18) İçeriye gittiler. (19) O karanlıkta [gördüğünü tanıyan derviş] de yanında Şah Abbās'ın bir şeyini gördü ... (20) Sonunda bunlar vardılar, hazineyi yağmaladılar ve gittiler. (21) [Geri] gittiler ve Şah Abbās bunlarla geceledi, sonra vedalaşıp gitti. (22) [Şah geri döndü] vardı tahtına oturdu, o üç dervişi istedi. (23) O üç dervişi istediği vakit onları huzuruna getirdiler ... hayır ... [onlardan biri] "Kurban olayım sol bıyığımı bur[ma], eğer sağ bıyığımı burarsan biz sonunda bugünden gideriz." dedi. (24) [Şah Abbās] "Peki." [dedi], [af dileyenle] birlikte [hepsini] bağışladı, "Hayli iyidir." dedi.

V. H̄assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) bī ki'nī tor ... Mollā t... vardı biyābān, torba'si yoğaldi, hoğri yetdi. (2) o ça bādān kāldi, cār çākdi, haydı ki "mānüm torba'mı yiti'kān. (3) āğār kālīmāgāz mān bī fikr etmiş-ām hālīzha". (4) hoğrī gorhđı, kāl'di torbā⁽ⁿ⁾, hat^(di) hasārka. (5) torbaⁿ ki hatdı hasārka, o ça bādān hu ... kāld⁽ⁱ⁾lār suāl etdilār "Molla^(hi)şāirdīn nā cūr etiyāyⁿ?" (6) haydı ki "mān^{hi}şā'rtim bī īşi yaқи'çe (?) kerigām ki hōlāsā bī afsū'sī bā (?) gālup-ağa". (7) haydılar "nā iş körmāk-ārtīn?" (8) haydı ki "bā'lī bī hōrcīnum vār-arti, ortada ākki etār-ārtim, etār-ārtim ākki torba".

V. H̄assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Hoca bir gün kıra gitti, [orada] torbası kayboldu, [torbasını] hırsız götürdü. (2) Ondan sonra [Hoca geri] geldi, bağırarak "Benim torbam kayboldu. (3) Eğer getirmezseniz haliniz için bir şey düşündüm, [size yapacağımı bilirim.]" dedi. (4) [Bunu duyan] hırsız korktu, torbayı getirip meydana attı. (5) [O] torbayı meydana attıktan sonra [torbayı bulanlar] getirdiler, Hoca'ya sordular "Hoca ne yapmayı isterdin?" (6) [Hoca] "Ben bir işi kesinen görmek isterdim ki galip geleyim." dedi. (7) "Ne işi görmek isterdin" dediler. (8) "Elbette bir torbam vardı, onu [ortadan keser] iki[ye bölerdim], iki torba olurdu." dedi.

V. a H̡assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) bā'li, Mollā bī ki'nī vardı biyābān. (2) äkki gōsa`lası vār-artı. (3) bollar ōda ... bānā şadı sīryāli, sığır sīryāli ki bullar bīsi haçuldı, tāzdi. (4) tişdi munī ēsāsiyā, bānā şadı tāzğāli ki tutāalğa (5) tuta'-bilmādi, ōğā'ti talh oldu. (6) holundı kāldi-yu bād bānā şadı bo īn ki vānınmış-artı vurğalı. (7) bānā şadı vurğalı-yu. (8) bādān o ça nā etdi... haydılar “nā Mo'lla vuriyōrin gōsala^{yn}?” (9) haydı ki “muni bi'lmiyorız bo`nā-r ... nā cu`r māli-ri. (10) ā'gār bo haşlup-ağa ollarda bād-tā'r-ār”.

V. a. H̡assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Elbette Nasrettin Hoca bir gün kıra gitti. (2) [Hoca'nın] iki buzağısı vardı. (3) Bunlar[ı] orada sürmeye başladı, sığır sürerken bunlar[dan] biri[nin yuları] açıldı, kaçtı. (4) [Hoca] bunun arkasına düştü, hızlıca koştu [ki bunu] tutup alsın. (5) Gücü yetmedi, tutamadı. (6) Döndü geldi ve sonra başladı bağı olana vurmaya. (7) Başladı vurmaya (8) Ve sonradan o zaman ne etti ... “Hoca buzağıya niye vuruyorsun? dediler. (9) [Hoca da onlara] “Bunun ne cins bir mal [olduğunu] bilmiyorsunuz. (10) Eğer bu[nun yuları] açılırsa [diğerinden] beter [olacak!]” dedi.

V. b H̡assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) bī ki'nī mōrāf' o'ldi, toğuş oldu. (2) toğuş oldi-yu kördi sār sādā kāliyor, Mollān kissi^{hi} ndi taşğar, haydı ki “Mollā tir, yov, kö na` haβar-ar. (3) Mollā tirdi bī yorganları vār-ārtı, yāğuş yağar artı-yu, tirdi bīe'çādi öziyā vārdu ki köriyā ne haβar-ar k' ō'da u bīeç...

V. b H̡assan-ābād Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Bir gün kavga çıktı, dövüş oldu. (2) Dövüş oldu ve Hoca'nın karısı [bunu] gördü [ki] dışarıdan sesler geliyor, dışarı çıktı, “Hoca kalk, gel, ne oluyor, gör.” diye [Hoca'ya seslendi]. (3) Hoca kalktı, yağmur yağıyordu, bir yorganları vardı, bunu sarındı, gitti ki görsün neler oluyor...

VI. Sifid-āb Şah Abbās Hikāyesi

(1) bī kēçä Şāh Abbās dāvrişlik kāsiki kädidi, vardı bī mäydānha. (2) ērdi o meydānka kerdī iş nāfār ōda turmuş. (3) bollarğa haydı ki “siz nā kār-āiz?” (4) bo iş nāfār cavāb verdilər ki “biz hoğri’yağ.” (5) haydı ki “mäni tā şārīk etä’iz?” (6) haydılar “albättä şārīk etä’miz, pās sän nā kār-ān?” (7) haydı “män tā hoğri’yam” (8) haydı “ho·b nē’dä şayz yoväyz hoğul-luğğa?” (9) haydılar “şäk yo’vağaç Şāh Abbās hazanasun vurıyağ.” (10) haydı “Şāh Abbās hazānası vurmağı āmr-u muşkil-idi, ā’gār ki iş ālizdä kälmgä Şāh Abbās hazanasun vurı- bilmeyz.” (11) ha’ydīn ke’rāk siz nā iş ālizdä kälir şayz yo’vayz Şāh Abbās hazanasun vurıgaiz. (12) bīsi haydı “män här golfğa āl vurıgam gölf haşlur.” (13) o bīsi haydı ki “män heyvānat tilin hālum olur, här nā hayıgalar hālum olur.” (14) āräki bīsi haydı ki “män här kimi be’yin här läbā’sça kerıgam, ōn yılda sora ōn beş yılda sora ta oluğa ina o kāsī’kçä yā tağyiri kāsik vermiş oluğa bilüm biläsin.” (15) haydı “heyli ho·b, bās bād da·ğ.” (16) haydılar “hob, sänin ālındä nā iş kälir?” (17) haydı ki “män ā’gār sa·ğ säbilümä āl çäkiğam bī nāfār helümdä näcāt verim. (18) āgār çap säbilümä āl çäkiğam bī nāfāri hilārilār.” (19) haydılar “he’yli ho·b, bās säninki ta havu’l-ar. (20) bo cu·r-ar yäkän varağ.” (21) yölha tişdilār vardılar-u o īn ki golfğa āl hatar-art’, haşdırärt’, āl hatdı golfğa golf haçıldı. (22) kirdilər içyār-u. (23) Şāh Abbāsun ākki īti vārart’. (24) itlār bānā şad’lar hafhurgalı. (25) o īn ki heyvānat tilin hālusu olur-art’, haydı ki “bollar hayıyollar ki o, bo bīsiyā hayyor ki: hafhu’rma, dād-u bīdād e’tmä sahib-hāna ēzi bilä’ri.” (26) bo īn ki heyvānat tilin hālusu olur-art’, haydı “yā’kän holönu’p-arağ. (27) bollar birbirikā hayıyollar ki: sahibhāna ēzi bilä’ri. (28) biz tērt nāfārdä bīmüz sahib-hāna-yağ. (29) bās bō’da işimüz bī zād olmaz, yā’kän holön’up-arağ. (30) Şāh Abbās haydı “sän bollar tilin hāl ... hālın olıyor, bollar heyvān-allar, nā bililār ki biz bīm gız sahib-hāna-yağ. (31) yā’kän verağ, hazānan vu’rdağ, härakäläk yōruğ.” (32) bollar vard’lar ēz mänzillāriyā-u häräkdilār yetdilār bī çāla’ça kēşitdilār-u. (33) ollar vard’lar ēz mänzillāriyā-u Şāh Abbās ta kaldi ēz gāsriya. (34) sabāy tēzdä k’ oldı Şāh Abbās gazāt kāsikin kädidi-u taht istiçä yōrdı-u sirdi bo iş nāfāri kälidilār. (35) möğäy ki kälidilār, cällātğa fārmān verdi ki “bollarun bo·ynun vurı!” (36) bo īn ki haymış-artı ki: män här kimi be’ynin bī läbā’sça kerıgam ōn beş yılda sora yā ōn yılda sora da ki kerıgam bilüm biläsin, bo kerdī Şāh Abbās-ār-u gāzāt kāsikīn kādmiş. (37) haydı ki “lotfān, hāhişt etdim ki āl çäkiğe’v n sa·ğ säbilüyā bizi hilmäkdä āzād etiye’v”. (38) bo haydı “sän nā bildin ki män Şāh Abbās’s-am, män kēçäki sizin räfigiz-ām?” (39) haydı “män k’ haydım ā’gār här kimi män be’yin

keriğam, òn yılda sora da keriğam, h r l b 's a oluğ  bil m, h r küsi'k a oluğ  bil m.”
(40) Ő h Abb s hoşı k ldi-^yu bolları  z d etdi. (41) b  h diy i t  bil l riy  verdi.

VI. Sif d- b Ő h Abb s Hik yesi

(1) Bir gece Ő h Abb s dervişlik cübbesini giydi, bir meydana gitti. (2) O [meydana] vardı[ğında] gördü [ki] orada, meydana u  kişi duruyor. (3) Bunlara “Siz ne iş yaparsınız?” dedi. (4) Bu u  kişi “Biz hırsızız.” diye cevapladılar. (5) [Ő h Abb s bunlara] “Beni de ortak eder misiniz?” diye sordu. (6) “Elbette ortak ederiz, peki sen ne iş yaparsın?” dediler. (7) [Ő h Abb s] “Ben de hırsızım” dedi. (8) [Onlardan biri] “İyi, nerede yapalım, hırsızlığı [nereye] gidelim?” diye sordu. (9) “[Gelin] gidelim Ő h Abb s'ın hazinesini soyalım.” dediler. (10) [Ő h Abb s] ”Ő h Abb s'ın hazinesini soymak zor iştir, eğer ki elinizden iş gelmiyorsa Ő h Abb s'ın hazinesini soyamayız. (11) Söyleyin sizin elinizden ne iş gelir [ki] gidelim Ő h Abb s'ın hazinesini soyalım?” dedi. (12) Birisi “Ben hangi kilide el atsam kilit açılır” dedi. (13)  b r  “Ben her hayvanın dilini anlarım, her ne söyleseler anlarım.” dedi. (14) Diğ r birisi “Ben her kimi bugün hangi kıyafetiyle görürsem, on yıldan sonra da on beş yıldıan sonra da olsa o kıyafetle ya da bununla [göreyim o kişiyi] tanırım, bilesin.” dedi. (15) [Ő h Abb s] “Hayli iyidir, [h nerleriniz] pek kötü değil.” dedi. (16) Sordular “Senin elinden ne iş gelir?” (17) Dedi ki “Eğer ben sağ bıyığımyı burarsam bir kişiyi ölümden kurtarırım. (18) Eğer sol bıyığımyı burarsam bu kişiyi  ld r rl r.” (19) [Hırsızlar] “Hayli iyidir, seninki yeterince iyidir. (20) Bu Şekilde gelin gidelim.” dediler. (21) Yola düştüler, [Ő h'ın köşküne] vardılar ve o kişi [o hırsız], kilide el attığında [kilidi] a tırırdı, kilide el attı, kilit açıldı. (22) İçeri girdiler. (23) Ő h Abb s'ın iki tane k peğiyı vardı. (24) Köpekler havlamaya başladılar. (25) Hayvanların dilinden anlayan o [hırsız] “Bunlar diyorlar ki, o öbürüne diyor ki; ‘Havlama! Feryat etme! Sahibimizin kendisi de onlarla’ diyor.” dedi. (26) Bu o hayvanların dilini anlayan [hırsız] “Gelin geri d n verelim. (27) Bunlar birbirleriyle konuŐuyorlar, sahibimizin kendisi onlarla diyorlar. (28) Bizim dördümüzden biri sahipleridir. (29) Yeter burada[ki] işimiz[den] bir Şey olmaz, gelin geri d n verelim.” dedi. (30) Ő h Abb s “Sen bunların dilinden anluyorsun [ama] bunlar hayvanlar, nereden bilecekler ki [iŐimizden] biri [onların] sahibidir. (31) Gelin gidelim, hazineyi soyalım, alıp getirip oturalım.” dedi. (32) Bunlar gittiler, hazineyi soydular ve alıp getirdiler, vardılar bir çukura sakladılar. (33) Ve onlar kendi evlerine vardılar, Ő h Abb s da kendi köşküne geldi. (34)

Erkenden sabah oldu, Şah Abbās hakim cübbesini giydi, tahtının üstüne oturdu ve [emir] sevketti, bu üç kişiyi getirdiler. (35) [Ne] zaman ki [onları] getirdiler, cellata “Bunların boynunu vur!” fermanını verdi. (36) Bu “Ben her kimi bugün bir kıyafetle göreyüm on beş yıldan sonra da on yıldan sonra da [onu giyeni] gördüğümde bilirim bilesin.” diyen hırsız, baktı ki bu Şah Abbās [dün akşamki adamdır ve şimdi] hakimlik cübbesini giymiş. (37) [Şah Abbās’a] “Lütfen, istedim ki sağ bıyığını burasın bizi ölmekten kurtarasın.” dedi. (38) Bu “Sen nereden bildin ki ben Şah Abbāsım, ben sizin geceki arkadaşınızım.” [dedi] (39) [Hırsız da] “Ben ‘Bugün her kimi göreyim, [o kişiyi] on yıldan sonra da görsem, hangi kıyafetle olursa olsun tanırım, hangi cübbeyle olursa olsun tanırım’ demiştim [ya hani.]” dedi. (40) [Hırsızın sözleri] Şah Abbās’ın hoşuna gitti ve bunları serbest bıraktı. (41) Bir de onlara bir hediye verdi.

VII. Sar-i Band Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) arz olta, bî kini Molla Nasrâddîn bî oğlu vār-arti, bō kissi mōğası-rtı. (2) kissiyâ... Mollâ kissiyâ haydı “biz bo oğulha.. nâ ! kişi Mollâha haydı “biz bo oğulha bî kişî a’ldaḥ. (3) Mollâ haydı “bo oğul ha lā kissi vaḥtⁱ o’lmağu.”(4) haydı “nâ tây ki kissi vaḥtⁱ o’lmağu, bo alân taḥı hadd-i bulukka ērmiş-u cāil olmüş, kārâk kişî alığaḥ biläsiyâ.” (5) bo haydı “tēmi ki sän hayîn kişî alığaḥ, kārâk män mumı bî imtehan etäm biläsın.” (6) haydı “ḥob, imteha’n et.” (7) Mollâ bî inäk varı-rtı, verdi bo oğul äliyâ-u haydı “yetuv İsfahâ’nça satⁱ, yâ’kâ.” (8) oğul inäki hārâkdi, vardı İsfahân, ērdi Esfehânka. (9) Esfehân ... bo ... arrâfları hıgıldılar munın dowriyâ-u munı dowr etdilär. (10) Mollâ oğlıya haydılar ... “açkîn neççäkâ?” (11) haydı ne tây ki açki, bo inak-är.” (12) haydı “nâ sän bi’lmiyon bo açık-är.” (13) haydı “yo’van allâ bâbaizâ rāmât şätâ, mä’nüm ... inäk’im açk etiyoiız.” (14) bōr’da rädländi vardı o (...) guzärkä. (15) vardı o güzärkä-u bollar ki bo’da turmuş-artılar, bollar ilyärdä o küçädä vardılar, munⁱⁿ eḡⁱⁿ käsdirär-u dubärâ-u hayd’lar “bo açkîn neççäkâ?” (16) haydılar “ä” ... haydı “ä, bo inäk-är siz açık etiyoiız, mänüm ... mäni masğara etmiş-äiz.” (17) haydılar “na, sänin bâbäyⁿ säni allatmış, bo açık-är, vermiş inäk aväziyâ sana yetuv-a’n sa’tiğayn.” (18) bo o’da sa’tmadı-yu vardı ēzâ guzärkä. (19) o’da ta hamân ina munın eḡin käsdirär-u haydılar “inäkin ne ... açkîn neççäkâ?” (20) bo kerdı ḥeyr nē’râ bo varyor, bo inäki açık etiyollar. (21) haydı “päs bo aslân açık-är ki babam mänâ vermiş yetuvağam satuğam. (22) babam bîḥod haymış “bo inäk-är, bo açk-är.” (23) verdi bî açık gīmätiyâ-u bilâḥarâ (?) bî gīmâtkâ verdi-u holundⁱ h-a-ğälây. (24) kâldi ērdi baluqlarıya, babası

haydı “ho’b satdīn açkīn ... ināki?” (25) haydı “yov alla babaya rāmāt şātā, sān nāyi ... açkīn vermiş-äyⁿ mānā ināk avāziyā yetuvağam satu’vağam. (26) hār nērā yetdim haydılar: açi’ik-ār. (27) verdüm açık avāziyā, kāldim.” (28) Mollā haydı “kişi kerdin! haydım: bo oğlun oza’ sı yōh, ha’lā kissi vahtı o’lmağu. (29) yetmiş ināki satmış açık avāziyā kālmiş. (30) pās munun hālā kissi vahtı o’lmağu.”

VII. Sar-i Band Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Sunulsun. Bir gün Nasrettin Hoca’nın bir oğlu vardı, bunun evlilik çağıydı. (2) Karısına, Hoca karısına “Biz bu oğula ... ne!” dedi, karısı Hoca’ya “Biz bu oğula bir eş alalım.” dedi. (3) Hoca, “Bu oğlanın evlilik vakti hala gelmedi.” dedi. (4) [Karısı] “Niye evlilik çağı gelmedi diyorsun ki, bu, şu an dahi buluş çağına ermiş ve genç olmuş, evlenmesi gerekir!” dedi. (5) Bu [Hoca] “Az önce sen eş alalım dedin [ama] benim bunu [evermek için önce] bir imtihan etmem gerek.” dedi. (6) [Karısı] “İyi, imtihan et.” dedi. (7) Hoca’nın bir ineği vardı, bu[nu] oğlanın eline verdi ve “Götür İsfahan’da sat, gel.” dedi. (8) Oğlan ineği aldı götürdü, İsfahan’a vardı, ulaştı İsfahan’a (9) İsfahan ... bu ... dolandırıcılar yığıldılar bunun etrafına ve bunun etrafını sardılar. (10) Hoca’nın oğluna “Keçin ne kadara?” dediler. (11) [Oğlan] “Niye keçi diyorsunuz! Bu inektir.” dedi. (12) [Birisi] “Ne! [Demek] sen bilmiyorsun, bu [aslında] bir keçidir.” dedi. (13) [Oğlan] “Gidin, Allah babanıza rahmet eylesin, benim ... ineğimi keçi ettiniz.” dedi. (14) Bu geri döndü, o güzergâha vardı. (15) O güzergâha vardı ve bunlar [bu dolandırıcılar] da burada duruyorlardı, bunlar ileriye o sokağa [Hoca’nın oğlunun gittiği güzergâha] vardılar, bunun önünü kestiler ve yeniden “Bu keçin ne kadara?” dediler. (16) “Eee.” dediler, [oğlan da] “E, bu inektir, siz keçi diyorsunuz, benim ... beni rezil etmişsiniz.” dedi. (17) [Dolandırıcılar] “Ne! Senin baban seni aldatmış, bu [bir] keçidir, [baban] inek diye vermiş sana [ki] gidesin satasın.” dediler. (18) Bu [ineğini] orada satmadı ve başka bir yere gitti. (19) Orada da hemen yine bunun önünü kestiler ve “İneğin ne ... keçin ne kadara?” dediler. (20) Bu [oğlan] baktı olmuyor, bu her nereye gitse, bu ineği keçi ediyorlar. (21) “Yeter! Bu aslen keçidir, babam [da] bana vermiş, gideyim satayım. (22) Babam yanlışlıkla bu inektir demiş, [aslında] bu keçidir.” diye [düşündü]. (23) [İneği] bir keçi kıymetine verdi, sonra bir kıymete verdi ve geri döndü. (24) Geldi, köyelerine vardı, babası “Hoş sattın mı keçini ... ineği?” dedi. (25) [Oğlan] “Git! Allah babana rahmet eylesin, sen neyi ... bana inek diye keçi vermişsin [ki] gideyim satayım. (26) Her nereye gittimse

[inek için bu bir] keçidir dediler. (27) Keçi diye verdim, geldim.” dedi. (28) Hoca “Karı, gördün mü! Bu oğlun durumu yok [olgunlaşmamış], hala evlilik vakti gelmedi, dedim [sana]. (29) Gitmiş ineği keçi diye satmış, gelmiş. (30) Yeter, bunun evlilik çağı daha gelmedi.” dedi.

VIII. Muhsin-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mollâ Nasrâddîn bî kü'nî bî cuvânasu vār-artı, verdi oğlu yetü'v-ağa satu'v-ağa. (2) yeti İsbahân şâriya ki munı sâtı'ğa. (3) her yerkä ėrdi haydılar “açikî neççäkä?” (4) haydı “mägâf bo açi'k-är, bo cuvâna'-ri.” (5) ketirdi vardı o bîsü bāzār, u bîsî darvāza. (6) bō'da ta haydılar ki “açikî neççäkä?” (7) haydı “mägâf bo açi'k-är, bo cuvâna'-ri.” (8) bādän fikr etdi haydı “ho'b bābam yağın mänä nä açik vermiş män kälmiş'-äm, nä'tä olur ki hār yerkä yovağam ha'yollar: açikî neççäkä.” (9) munı satdı-yu o'de kälđi. (10) kälđi bābasıya haydı “bāba sän açik vermiş-ä män yetuv-ağam, satı'v-ağam, haurî: cuvâna'-ri.” (11) haydı “bāba aç... cuvâna'rti, aççik dāğ-artı.” (12) haydı “bän hār yerkä yetdum haydılar “açik-u män tä satdum-u fülân gîmätkä-u kälđim.”

VIII. Muhsin-âbâd Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca'nın bir buzağısı vardı, bir gün [onu] oğluna verdi [ki oğlan bunu] götürsün, satsın. (2) [Oğlu] İsfahan şehrine bunu satsın diye gitti. (3) Her gittiği yerde “Keçin ne kadar? dediler. (4) [Hoca'nın oğlu] “Meğer bu inek keçiymiş.” [diye düşündü]. (5) O [oğlan ineği] bir pazara getirdi, bir kapıya. (6) Burada da “Keçin ne kadara?” dediler. (7) “Meğer bu inek keçiymiş.” dedi. (8) Sonra düşündü [ve] “İyi, [demek] babam bana kesin [bir] keçi vermiş [de] ben [keçiyle] gelmişim, [yoksa] niye her nereye gidersem 'Keçin ne kadara?' diyorlar” dedi. (9) O, bunu sattı ve de geldi. (10) Geldi babasına “Baba sen gideyim satayım diye bana keçi vermişsin!” dedi. (11) “Baba keçi ... inekti, keçi değildi.” dedi. (12) “Ben her nereye gittimse[şnek için bu bir] keçi dediler ve ben de filan paraya sattım ve geldim.” dedi.

VIII. a. Muhsin-ābād Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şāh Abbās bī kūn va'rr-arti bī' ravi· yo'lla. (2) bī rāfiġkā bārĥord oldi. (3) haydı “rāfiġ, yāk pellākān hayırdāĥ.” (4) rāfiġ haydı “mävoluġ (?) pellākān gayırgay?” (5) haydı “hēç sōbāt etdāk tā bo yol dāndī (?) yä'kältä. (6) sōbāt etdilär bi yer vardılar kerdilär ki bī havul deyim, ĥe'yli havul buġda'-ri. (7) haydı ki “bo havul buġda'-ri. (8) ä'gār munī eydisi yēmädük ol'ğa, ĥe'yli havul-ar.” (9) haydı “bo nā sōz-är?” (10) haydı “ĥo·b, pişahurluġ etmiş oġa (?) bo yemiş muni.” (11) bo ä'rādä kâşdilär vardılar kerdilär bī çäy kälör. (12) çäyi kälör-u haydı “yāk pellä ... nā gayırdāĥ.” (13) haydı “mävoluġ (?) pul gayırgay?” (14) haydı ki “hē, yāk bīmiz h... nā oldaĥ, çirmä'ndäk yä'käläk çäy içiyä, bīmiz a... a'ldaĥ arĥa·mızĥa kiçä'rdäk.” (15) bō'rda ta kâşdilär. (16) kâşdilär vardılar ērdilär nākä ... bo vardı Şāh Abbās vardı mäççitkä, bo här vardı hävläriyä. vardı munī bī kızi vār-arti. (17) ĥeyl tarif etdi, haydı “bī dāvri'slä bīz be'yün rāfiġ olduġ, bänä şadı çarām päräm danışġalı.” (18) haydı “nā işlädi aĥır, nā'sä haydı çarām päräm da·nişġa? (19) bo niē'rä vardı?” (20) haydı ki “vardı mäççitkä.” (21) haydı “vardı mäççitkä”, haydı “yov oni häräk yāk bō'ra!” (22) haydı “nā, o inagda in (?) şuġl-u mārāfati yo'h-arti ki män yetigäm.” (23) haydı “nā, sän yov yetik bō'ra.” (24) vardı babası bo nā ketirdi kälidi, Şāh Abbāsı ketirdi kälid(i) o'ra. (25) ketirdi kälidi o'ra, ĥo·bo ĥīz kälidi otāġ içiyä. (26) kälidi otāġ içiyä Şāh Abbās haydı ki “bo otāġı havul nā şamış-allar, ama bī hāz gı... gıblasi ayri-ri.” (27) haydı ki ^kĥīz haydı ki “ĥeyr, munī ustası äyri'-ri. (28) gıblası äyri daġ.” (29) bādän o'da bo ĥīzkä āşuġ oldi Şāh Abbās. (30) Şāh Abbās āşuġ oldi-yi hēç bollarī bī mādegavları ta vār-arti, kēçä ĥıyāliyä kâşdi ki muna bī mālİYät vāġa. (31) kız şām kälidi nänäsiyä haydı ki “tēzdä mādegavımız kırrımış.” (32) nänäsi haydı “Şāh Abbāsı gavli holinmiş.” (33) bo Şāh Abbās haydı “äy dād ki biz munaĥıyāl etdik mālİYat vāġaĥ, munī sīti käsilmiş, päs duvārada kāräk ki biz gavlimiz çävırgäk.” (34) yanda gavli çävürdi-u vardılar mādegāvı saġdılar, kerdilär mādegāv sītkä kälmiş. (35) tokkuz män sīt ve'rr-arti.

VIII. a. Muhsin-ābād Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şah Abbās bir gün tek başına bir yola gitti. (2) Bir arkadaş ile karşılaştı. (3) [Şah Abbās] “Arkadaş, gel merdiven yapalım.” dedi. (4) Arkadaş “Neden merdiven yapacağız?” dedi. (5) [Şah da] “Hiç, bu yol bitene kadar sohbet edelim.” dedi. (6) Sohbet ettiler, bir yere vardılar gördüler ki [burada] iyi bir pirinç, hayli iyi bir buğday var. (7) Onlardan biri “Bu iyi [bir] buğdaydır. (8) Eğer bunu sahibi

yemezse, hayli iyi olur [biz yeriz.]” dedi (9) [Diğeri de] “Bu nasıl bir sözdür?” dedi. (10) “Hoş, [bu] boşa konuşmuş ona, bu yemiş bunu” dedi. (11) Bu arada geçip gittiler, gördüler ki bir çay akıyor. (12) Çay akıyor ve bu [Şah Abbās] “Gel merdiven ... ne yapalım, köprü yapalım.” dedi. (13) [Diğeri] “Neden köprü yapalım?” [diye] sordu. (14)[Şah Abbās] dedi ki “He, gel birimiz h... ne olacak, [paçalarını] sıvayıp çayın içine girsin, [bu suya giren] birimiz [öbürünü] sırtına alsın [karşıya] geçirsin.” dedi. (15) Buradan da geçtiler. (16) Geçtiler, vardılar ulaştılar nereye ... bu Şah Abbās mescide vardı, bu [diğeri de] evlerine vardı. Gitti [eve], bunun bir kızı vardı. (17) Hayli tarif etti, [Şah Abbās ile olan yolculuğunu anlattı ve kızına] “Bir dervişle biz bugün arkadaş olduk, çare aramaya başladı, bana [namaz için yer] sordu.” dedi. (18)[Kızı] “Sonra ne yaptı, çare olarak ne sordu? (19) Bu nereye gitti?” diye [sordu]. (20) [Adam da kızına] “Mescide gitti.” dedi. (21) [Adam] “Mescide gitti.” dedi, [kızı] “Git, onu buraya getir.” dedi. (22) [Adam] “Olmaz, öylece onu [eve getiremem], becerisi yoktu ki ben onu [niye eve] getireyim.” dedi. (23) [Kız] “Hayır, sen git, [onu] buraya getir.” dedi. (24) Babası gitti, bunu getirdi geldi, Şah Abbās’ı [evlerine] getirdi, oraya geldi. (25) Getirdi, oraya [evlerine] geldi, bu kız da odanın içine geldi. (26) Odanın içine geldi, Şah Abbās dedi ki “Bu odayı ne güzel yapmışlar, ama biraz ... kiblesi eğridir.” (27) Kız da “Hayır, bunun ustası eğridir. (28) Kiblesi eğri değil.” dedi. (29) Şah Abbās sonra orada bu kıza âşık oldu. (30) Şah Abbās âşık oldu ve bunların bir inekleri vardı, [Şah Abbās için] gece buna bir değer biçme düşüncesiyle geçti. (31) Kız akşam geldi, annesine “Sabahtan ineğimiz kurumuş [süt vermiyor.]” dedi. (32) Annesi “Şah Abbās sözünden dönmüş[tür.]” dedi. (33) Bu, Şah Abbās “Ey, sıızlanma, biz bunu akşam bir değer biçelim [diye] düşündük, bunun sütü kesilmiş, artık tekrardan bizim sözleşmemizi yenilememiz gerekir.” dedi. (34) Sözleşmeyi yeniledi ve gittiler ineği sağdılar, gördüler ki ineğin sütü gelmiş. (35) Dokuz batman süt veriyordu.

IX. Şafar-ābād Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şāh Abbā's-ı cānnāt –mākān kāldi bī şārkā, vardı bī nāfār hāvi'çā mēmān oldı. (2) o ça ... hāv ... kidāy bāş, kiş'isi vardı şām yet'kāy bo hārkā e, Şāh, Şāh Abbāşka, Şāh Abbās kezi tişdi kīzkā-u hār nā şām kāltılār Şāh Abbās yē'mādi. (3) hāv eydisi haydı ki “nāy yē'mōrī?” (4) haydı kī “mān o ki o hā'fçā şōrum.” (5) haydı “nā'sā?” (6) haydı “o kīzi ki o hā'fçā, mān şōrum.” (7) bo kīzi o ça ağıldılar verdilər

Şāh Abbāska-u Şāh Abbās ũç kēçā bō'da kaldi-u. (8) bād āz ũç kēçā-dā sērā şār-'ti yovağa, bī bāzūbāndi verdi bollarğa-u haydı ki “vahtī ki bo donyāğa kaldā āğār kīz oldı munı harclādīn cihāziya, āyār oğul oldı vādīn bāzūsıya kältā māni şār-i İsfahā'nça bu'lta.” (9) o ça bo oğul donyāğa kaldi-u munı sirdilār mādrāsākā. (10) tā ön yāşar oldı, varuğdı (?) ki bī kī'n kuçā'ça källa'rla toğuşdı. (11) toğuşdı, kallar hayd'lar ki “yov bi'lmorī gāni dārvīş oğlu-san.” (12) bo kaldi-u bābasıya, bābacānısiya hayur ārti bāba-u, nānācānısiya hayur ārti nānā-u, nā·nāsiyā ha'rti bācı, nā·nāsiyā hayur ārti bāba-u nānācānısiya ha'rti nānā-u, nā·nāsiyā ha'rti bācı, nā·nāsiyā haydı ki “āy nā·nā!” (13) haydı “bā'lī?” (14) haydı “mānüm babam kü'm-ār?” (15) haydı “sāni bābayn bo bābayn.” (16) haydı “na heyır, mānüm bābam bo dağ. (17) ā'yār hidikī ... hayımayn şāmşī'rlā hilā-rim bilāyn.” (18) o ça nānāsi nāçār oldı, haydı “sānin bābayn Şāh Abbās-ar, Şāh Abbās-s-ı cānnāt-mākān.” (19) o ça bo şār-ārti yovağa, nānāsi bo bāzīn vādı, bo bāzūbāndi vādu bāzūsıya-u bo vardı İsfahān şāriyā. (20) vardı İsfahān şāriyā, İsfahān şārīn buldı, amma Şāh Abbās ātı yādınd(a) ^hindi. (21) vardı bī tacir yā'n'ça şāgird oldı. (22) şāgird oldı, o ça Şāh Abbāsīn gīzını kānīzi kaldi bo dukkānda cins aliğa. (23) va'htī kaldi bo dukkānda cins aliğa kerdı ki bo cāvān he'yli rāşīd-ār (24) heyli rāşīd-ār-u (...) turdı bō'da munı tamāşa 'tdi, tamāşa 'tdi, tamāşa 'tdi tā şām dāmi oldı. (25) şām dāmi k' oldı bo vardı. (26) vardı va'htī ki vardı Şāh Abbāsīn gī'zı tişdı bo kānīz āysāsiyā, haydı ki “āy fi'lān şo'dā, sān varmı'ş-āyn çāştķa gazālūh etiyyāyn, nāy tē'mi kalorin?” (27) haydı “hānum, mān ārtim kāldim, āğār sān olsa'rtīn kālmāz-ārīn.” (28) “nā'sā-rti?” (29) haydı “bī cāvā'nī bo duk... dukka ... duķkānķa kālmūş ki he'yli rāşīd-ār.” (30) “rāşīd-ār”-u sabāyu oldı Şāh Abbās gī'zı kānīzi'lā bilā kaldi bo dukkān eşkiyā, Şāh Abbāsīn gī'zı kerdı ki bo cāvān he'yli rāşīd-ār. (31) he'yli rāşīd-ār.” (32) āşuğ k' oldı vārdı-yu hāv .. Şāh Abbās gī'zı vardı hāvıyā-u şām oldı. (33) şām k' oldı kānīzī sirdi, kaldi nākā ... kaldi bo ... hāv ... duukānķa. (34) haydı ki “sān kārāk yā'kāy” māndi'lā bāşīn bī oğa.” (35) bo haydı “mān o... ōmaz.” (36) haydı “yāk kārāk oğa.” (37) hār nā haydı bo gīz gabūl e'tmadi. (38) gīz gabūl e'tmadi, tā oldı ki bo kīz, gīz o babası hāvindā zīr-zāmīn gazdı kaldi tā bo dukkānķa. (39) kaldi dukkānķa ki, o ça bū... kēçā'i k' oll-arti, kānīzī sīrār-ārti, hayır-ārti ki “sān yov o cāvānı yetik.” (40) va'rr-arti-u cāvānı kālīr-ārtilār, tēzākā tā kī'zla ōda hayr-artilar kü'll-ārtilār-u tēzdā k' oll-artı cāvān käll-ārti dukkāniya. (41) tā Şāh Abbāsī bo āgada (?) haşar oldı. (42) haşar oldı bī kün dārvīşlik lābāsīn kāzitdi (?) kātđı-u vardı baluķ içi ... şār içiyā. (43) vardı ērdi tā ki bo dukkān eşkiyā. (44) dukkān eşkiyā ērdi, haydı “āy cāvān!” (45) haydı “bā'lī?” (46) haydı ki “mān bī mānzil şōrum beyn şām sādā bō'rda.” (47) hay

k' "va'llā män mänzi-lüm yoq-u." (48) haydı "nō, kārāk bī mänzil(i) mänä veriyäyⁿ." (49) "mänzilⁱ mänä veriyäy^m" o ça bo käl-di-u bo şā... dārvış käl-di munīn mēmān¹ oldı. (50) munīn mēmān¹ o'ldı, şām k oldı kördi ki kâniz zīrzāmīndä käl-di çirāğ äli'çä. (51) haydı ki "äy golām näy käl'mori?" (51) haydı ki "yov ... Mämmädī, näy Mämmädi-rti munīn ātı, haydı "äy Mämmädī näy käl'mori?" (53) haydı ki "yov hūnumça hay, mä·n beyn şām mēmānum vār, kälⁱ-bilmäm." (54) bo kâniz vār-di-u duvara käl-di, haydı ki "hūnum hayyor ki äğār gulāk aziz-är, guşvārasi tā aziz-är, mēmāni'lä bilä yä'kältä." (55) "mēmāni'lä bilä yäkältä"-u Şāh Abbās va'htī ki vardı kerdı gīz özinī^y-är, hāsār t özinī^y-är. (56) özinī gīz häv-ri-yu o çaş vardı sa... bū kēçä ö'da turdı^y-u sabāysiyä vardı vāzī'rlä bilä käl-dil^o sabāy şām. (57) sabāy şām vāzī'rlä bülä käl-dilär-u haydı "äy cāvān!" (58) haydı "bäl'i?" (59) haydı "män räfiğim äñir yitirmiş-ärtim-u beyn bulmu'ş-am, beyn şām ta biz äkkimiz mēmān, şāyn mēmānşaḥ." (60) bo cāvān haydı "olmaz"-u. (61) haydı "nō, beyn şām ta biz äkkimiz şāyn mēmānşaḥ." (62) bo nāçār bo cāvān gabül etdi. (63) gabül etdi vardı, şām k oldı, duvara kördi kâniz käl-di. (64) kâniz haydı "yäk, Mämmädī näy käl'mori?" (65) haydı ki "mä·n äkk(i) ... beyn şām äkki mēmānum vār, kälⁱ-bilmäm." (66) kâniz vardı duvara hūnum haydı ki "yov hayı äğār gulāk aziz-är, guşvārāsa aziz-är, käl (?) mēmān-la'rla bilä yäkältälär." (67) Mämmädī bo äkki mēmānları bo dāvrişlari hāräkdı vardı^y-u. (68) vardı Şāh Abbās häviyä, kerdı ki bäl'i, vāzīr kerdı bo Şāh Abbās hävi'-ri bo ta kızı'-ri. (69) bö'da kēçä turdılar-u şām k' ol ... tēzdä filan dukkānça, filan cāvānı vār, oni yeti hiläri-u ba·şin mana käl-i." (70) bo cällär käl-di bo dukkānda bo cāvānı hī... hīdi-u yetdi hīdi bo şār mana käl-i." (71) bo cällät käl-di bo dukkānda bo cāvānı hī... hīdi-u yetdi hīdi bo şār i'çä, kerdı ki bo cāvān ḥe'yli rāşid-är, heyfī käl-di hiläriyä. (72) ke ... bänä şadı munı şārçä kältürgali, kerdı ki bäl'ki bīsi munı satun alğa ki hilä·rmäyä. (73) kerdı ki çaştkā tā kältürdi kerdı heç nā yōq, o ça haydı ki "päs äy cāvān sänī äcälī äl çäkdı ḳoğah (?) hilä'rdum biläyn ." (74) käl'ti ö'da ki älin vurdı yoqḳar hiläläriyä, kördi ki, loḳtladı biläsīn kördi bī Şāh Abbās bāzübändlärindä munīn bāzūsıça-r. (75) bāzūsıça-r, o ça Şāh Abbās, yetdi bo bāzübändi haydı "äy Şāh Abbās bo hoğrı (?) ta vār-amış, bo sänin bāzübändlärindäri. (76) va'htī kēzi tişdi bo bāzübändkä, heydı ki "äyär bo cāvānı hilärmiş olğayⁿ män tā sä·ni hilärim. (77) bo mänüm oğlu'm-ar." (78) o ça haydı "nā gurban sänä, män hilä'rmädk-äm , heyfüm käl-di hiläriyäm, tirri'-ri." (79) o ça Şāh Abbās käl-di bo cāvānı yetdi-u. (80) vāzīrkä haydı "oğul ta özümü'-är, gīz ta özümīn. (81) heç ähmiyāti yōq.

IX. Şafar-âbâd Şah Abbâs Hikâyesi

(1) Cennet mekan Şah Abbâs bir mekana geldi, gitti bir kişinin evine misafir oldu. (2) O zaman ... ev ... damat baş, bu evde karısı vardı, Şah Abbâs 'a akşam yemeği yapıyordu, Şah Abbâs 'ın gözü kıza ilişti ve her ne yemek getirdilerse Şah Abbâs yemedi. (3) Evin sahibi "Niye yemiyor[sun]?" dedi. (4) [Şah Abbâs] "Ben o, o evden [bir oda] istiyorum." dedi. (5) [Beriki] "Niye?" dedi. (6) [Şah Abbâs] "Ben evde [yaşayan]o kızı, [onu] istiyorum." dedi. (7) O zaman bu kızı Şah Abbâs 'a verdiler, nikahlâdılar ve Şah Abbâs üç gece burada kaldı. (8) Bu üç geceden sonra gitmek istedi, bunlara bir kol muskası verdi ve "Bu [çocuk] dünyaya geldiği vakit eğer kız olursa bunu [muskayı] çeyizine harcayın, eğer erkek olursa bunu koluna bağlayın, gelsin beni İsfahan şehrinde bulsun." dedi. (9) [Bir] oğlan dünyaya geldi ve zamanı gelince bunu medreseye yolladılar. (10) [Bu oğlan] on yaşına geldiğinde bir gün gençlerle dövüşmek için bir sokağa gitti. (11) Dövüştü, gençler [ona] "Git! [Daha] hangi dervişin oğlu olduğunu [bile] bilmiyorsun." dediler. (12) Bu babasına geldi, dedesine baba derdi, nenesine anne derdi, annesine bacı derdi, nenesine dedi ki "Ey nene!" (13) [Nenesi] "Evet?" dedi. (14) "Benim babam kimdir?" diye sordu (15) [Nenesi] "Senin baban babandır." dedi. (16) [Çocuk] "Hayır, benim babam bu değil. (17) Doğruyu söyle, eğer ... söylemezsen [kendimi] kılıçla öldürürüm, bilesin!" dedi. (18) O zaman nenesi çaresiz kaldı, "Senin baban Şah Abbâs, cennet mekan Şah Abbâs." dedi. (19) O vakit bu gitmek istedi, nenesi kolunu bağladı, bu kol muskasını koluna bağladı ve bu İsfahan şehrine gitti. (20) İsfahan şehrine vardı, İsfahan şehrini buldu, ama Şah Abbâs 'ın adı aklından çıktı. (21) Gitti bir tacirin yanına çırak oldu. (22) Çırak oldu, o aralar[da da] bu Şah Abbâs 'ın cariyesi bu dükkana bir şeyler almaya geldi. (23) [Cariye] dükkana alışverişe geldiği zaman gördü ki bu genç hayli yakışıklıdır. (24) Hayli yakışıklıdır ve ... burada durup bunu seyretti, seyretti, seyretti, akşam vakti oldu. (25) Akşam vakti oldu, bu gitti. (26) [Köşke] vardıği vakit, Şah Abbâs 'ın kızı bu cariyenin peşine düştü, "Ey filan filan şurada, sen öğlenden gittin yemek [vaktini] etmişsin, niye şimdi [bu saatte] geliyorsun?" dedi. (27) [Cariye] "Hanımım, ben gittim [ama geri] geldim, sen olsan gelmezdin." dedi. (28) [Kız] "Ne oldu?" [diye sordu.] (29) [Cariye] "Bu dükkanda bir genç ... dükkana gelmiş ki hayli yakışıklı [bir gençtir.]" dedi. (30) "Yakışıklıdır." ve sabah oldu, Şah Abbâs 'ın kızı bu gencin hayli yakışıklı olduğunu gördü. (31) Hayli yakışıklıdır, buna âşık oldu. (32) Âşık oldu ve

vardı ev ... Şah Abbās'ın kızı evine vardı ve akşam oldu. (33) Akşam oldu, cariyeyi yolladı, geldi nere ... bu geldi ... ev .. dükkana [akşam olunca cariyeye dükkana gitti]. (34) [Gence] “Senin benimle oraya [köşke] gelmen gerek, tek başına [gelmelisin.]” dedi. (35) Bu “Ben .. olmaz.” dedi. (36) [Cariye] “Gel, oraya gitmemiz gerek.” dedi. (37) Bu her ne dediyse kız kabul etmedi. (38) Kız kabul etmedi, oldu ki bu kız, [Şah Abbās'ın] kızı babasının evinin altını kazdı da bu dükkana geldi. (39) Dükkana geldi ki, o zaman bü ... gece olunca cariyeyi yollardı,”Sen git, genci getir.” derdi. (40) [Cariye de dükkana] giderdi, genci getirirlerdi, sabaha kadar orada kızla [oğlan] konuşurlar, gülerlerdi ve sabah olduğunda da genç dükkana [geri] gelirdi. (41) Bu arada Şah Abbās olanları duydu. (42) Olanları duydu, bir gün derviş kıyafetini giydi, gitti ve köyün içine vardı ... şehrin içine. (43) Vardı, ta bu dükkana kapısına ulaştı. (44) Dükkana kapısına geldi, “Ey genç!” dedi. (45) [Genç] “Evet?” dedi. (46) “Ben senden bu akşam için bir ev istiyorum.” dedi. (47) [Genç de] “Vallahi benim evim yok ki!” dedi. (48) [Şah Abbās] “Hayır, bana bir ev vermen gerek.” diye [ısrar etti]. (49) “Evi bana veresin.” o zaman bu geldi ve bu akş... derviş geldi bunun misafiri oldu. (50) Bunun misafiri oldu, akşam baktı cariyeye yerin altından elinde çırayla geldi. (51) [Cariye gence] “Ey genç niye gelmiyorsun?” diye sordu. (52) Memmedi gel, Memmedi idi bunun adı,”Ey Memmedi niye gelmiyorsun?” dedi. (53) [Genç, cariyeye] ”Git hanımına de ki; benim bu akşam misafirim var, gelemiyorum.” dedi. (54) Bu cariyeye gitti ve yine geldi “Hanımım diyor ki; ‘Eğer kulağı azizse küpesi de azizdir [kendi iyi olanın misafiri de iyidir.]’ misafiriyle birlikte gelsin.” dedi. (55) “Misafiriyle birlikte gelsin.” ve Şah Abbās gittiği vakit [gördü ki] kız kendisinininkidir, evet kendi kızıdır, köşk de kendi köşkü. (56) Kendi kızı, o, bir eve vardı ... bu gece orada [köşkte gençle beraber] durdu ve sabahına gitti, veziriyle beraber [o] sabahın akşamına geri geldi. (57) Sabahının akşamına veziriyle birlikte geldiler ve “Ey genç!” dedi. (58) “Evet” dedi. (59) [Şah Abbās gence] “Ben akşam arkadaşımı kaybetmişim ve bugün buldum, bu akşam da biz ikimiz misafir olalım, baş misafir[in olalım.]” [dedi.] (60) Bu genç “Olmaz!” dedi. (61) [Şah Abbās ısrar etti] “Hayır, bu akşam da biz ikimiz [sana] baş misafir olalım.” dedi. (62) Genç bunu çaresizlikle kabul etti. (63) Kabul etti gitti, akşam oldu, yeniden cariyenin geldiğini gördü. (64) Cariye “Memmedi niye gelmiyorsun? Gel.” dedi. (65) [Genç] “Ben iki ... bu akşam iki misafirim var, gelemiyorum.” dedi. (66) Cariye tekrar geldi, hanımım “Git de, eğer kulağı azizse, misafiri de azizdir, misafiriyle beraber gelsinler diyor.” dedi. (67) Memmedi bu iki misafiri, bu dervişleri kaldırıp götürdü, vardı. (68) Şah Abbās'ın evine

vardı, gördü ki, evet vezir gördü, bu Şah Abbās 'ın evidir bu da onun kızıdır. (69) Gece burada durdular ve akşam ol .. sabah olduğu zaman [Şah Abbās ve veziri] cellatı çağırdılar ve [cellat gencin] dükkânının kapısına [gitti]. (70) [Şah Abbās] dedi ki “Gidin, filan dükkana varın, filan genç var. [Ey cellat] git onu öldür ve başını bana getir.” (71) Bu cellat geldi, bu dükkandan bu genci çık... çıkarttı ve gitti, şehrin içine çıkarttı, gördü ki bu genç çok yakışıklıdır, öldürmek için keyfi geldi. (72) Ke... bunu şehirde gezdirmeye başladı, baktı [düşündü] ki belki birisi bunu öldürmesin diye [genci ondan] satın alır. (73) Öğlen vakti dolaşırsa da gördü ki hiçbir şey yok [kimse genci ondan almak istemiyor], o zaman “Yeter! Ey genç senin ecelin [geldi.” Cellat] el[ini] yukarı attı ve “[Seni] öldürürüm bilesin” dedi. (74) Geldi oraya, [genci] öldürmek elini yukarı attı, bunu soyduğunda bunun kolunda Şah Abbās 'ın kol muskaları [olduğunu] gördü. (75) O zaman Şah Abbās 'a gitti, bu kol muskasını söyledi, “Ey Şah Abbās bu hırsızda da senin kol muskalarından varmış.” dedi. (76) [Şah Abbās 'ın] gözü bu kol muskasına iliştiği vakit, [cellata] “Eğer bu genci öldürmüş olsaydın ben de seni öldürürdüm. (77) Bu benim oğlumdur.” dedi. (78) O zaman [cellat] “Sana kurban olayım, ben öldürmedim, keyfim geldi ki öldüreyim, [ama öldürmedim] yaşıyor.” dedi. (79) O zaman Şah Abbās geldi bu genci götürdü. (80) Vezire “Oğlan da benimdir, kız da benimdir. (81) Hiç önemi yok!” dedi.

X. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kin Mulla Nasraddīn ēzī vurdu hilimka. (2) kissi bānā şādi hıglamaķha. (3) halk kæld'lar haydı'lar “nē'sā vār?” (4) haydılar “Mulla Nasraddīn helmiş.” (5) bullar hālva gayır-dılar. (6) halk ki bānā şādi hālva yēğalı Mulla Nasraddīn ēzī tā tirdi bānā şādi hālva yēmaķha. (7) haydılar “Mu'lla sān helmiş-artī!” (8) haydı “mān hali inağda hi'lmadķ-artim ki īez hālvam yēya-bilmağām.”

X. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün ölmüş gibi yaptı. (2) Karısı ağlamaya başladı. (3) İnsanlar geldi, “Ne var?” dediler. (4) “Nasrettin Hoca ölmüş.” dediler. (5) Bunlar helva yaptılar. (6) Halk helva yemeye başladı[ğ] sırada] Nasrettin Hoca 'nın kendisi de kalktı, başladı helva yemeye. (7) “Hoca sen ölmüştün!” dediler. (8) [Hoca da] “Ben [ölmüştüm ama] helvamı yiyemeyecek kadar da ölü değilim.” dedi.

X. a. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kin Mulla Nasraddīnī bī torbasī hoğurlamı'ş-ārtılār. (2) Mulla Nasraddīn haydı “āyyihännās, hār kim mänim torbam yetmiş, viē'rtā. (3) ā'gār vērmağa bilorum nāşlāgam a!” (4) torba yetān fikr ātdi haydı “Mulla yağīn bilor.” (5) kāldi torbāy verdi haydı “Mulla män ki sänī torbāy verdim ā'gār män sänī torbāy vērmedik olsam, sän nā'şlār-ārtī?” (6) haydı “mänim bī hūrcīnim va'r-^a rtu, orta kāsār-ārtim, tikār-ārtim, olur-ārti ākki torba.”

X. a. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Bir gün Nasrettin Hoca'nın torbasını çalmışlardı. (2) Nasrettin Hoca “Ey insanlar, her kim benim torbamı almışsa, versin. (3) Eğer vermezse ben ne yapacağımı bilirim!” dedi. (4) Torbayı alan [kişi] “Hoca [benim aldığımı] kesin biliyor.” diye düşündü. (5) Geldi, torbayı [Hoca'ya] verdi, “Hoca, ben torbayı sana verdim, ama sana torbayı vermemiş olsaydım ne yapacaktın?” dedi. (6) [Hoca da] “Benim bir hurcum vardı, ortadan kesip dikedim, olurdu [sana] iki torba.” dedi.

X. b. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kin Mulla Nasraddīn bī yūolça varr-arti, kōrda aşğāsi va'rmor. (2) bo aşğāsiyā bī zārrā nişā·dur masraf şadı. (3) bādān kerda aşğāsi hā'yli yēyin va'rur ōzi hāğada ie'rmor. (4) bī cu·r (?) ta ōz^{iyā} nişā·du·r isti'māl şadı. (5) bādān kōrdi dubara, bullar taza taza kāldilār, hār ... Mulla Nasraddīn kāldā hävk' tā. (6) bānā şadı hä'fçā tüzgali. (7) kissi haydı “Mulla nā tüzō'rī?” (8) haydı “sän tā bī zārrā nişā·du·r i'sti'māl şāy tā mänim hāğamda īerā'kägāy.”

X. b. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün bir yolda gidiyordu, baktı eşeği gitmiyor. (2) Bu eşeğe bir zerre amonyak tuzu sürdü. (3) Sonra [da ne] görsün; eşeği hayli hızlı gidiyor, kendisi arkadan yetişemiyor. (4) [Böylece] biraz da kendine amonyak tuzu sürdü. (5) Sonra yine baktı, bunlar hızlı hızlı geldiler, her... Nasrettin Hoca eve geldi. (6) Evde koşmaya başladı. (7) Karısı “Molla niye koşuyorsun?” dedi. (8) [Hoca da] “Sen de bir zerre amonyak sür de benim arkamdan geliver.” dedi.

X. c. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mulla Nasraddīnī bī kin ākki guosalası vār-arti. (2) guosalalarnī bīsi haçıldı bānā şadı tazgali. (3) Mulla Nasraddīn hā'r-nā tazdi unu tuta-bilmādi. (4) kaldi bo guosala ki vānınmış-ārti, hağaçı ketürdi bānā şadı munu vurğalı. (5) halk haydı “Mu'lla o guosala tazmış, sän näy bo guosalay vurorī ?” (6) haydı “bi'lmorī, ä'gār bo haşlu'p-ağa unda hā'yli mīrā's-tār-är.”

X. c. Nadir-ābād Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca'nın iki buzağısı vardı.. (2) Bir gün buzağılardan birisi[nin yuları] açıldı, koşmaya başladı. (3) Nasrettin Hoca [arkasından] ne kadar koşsa da onu tutamadı. (4) Bağlanmış olan buzağıya [doğru] geldi, [bir] dal getirdi, başladı buna vurmaya. (5) Halk “Hoca, o buzağı kaçmış, sen niye bu buzağıya vuruyorsun?” dedi. (6) [Hoca da] “Bilmiyorsunuz, eğer bunun [yuları] açılsaydı [bu] ondan daha inatçıdır.” dedi.

XI. Sara-Rūd Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī ki'nī Mollā Nasraddīnīn bī oğlu vār-arti. (2) haydı ki “äy bāba män kişi şäyyorum.” (3) haydı ki “bā'ba, bizüm bī sığırımüz vār, yetib bo sığırı sātı, nağd şäyi pu'lin, yäk biz şā kişi alduğ.” (4) Mollā Nasraddīnīn oğlu sığırı şāhbāndlādi, hārākdı vardı İsfahān. (5) İsfahā'nça bī eddā rindi vār-ärtilär. (6) hār bīsiyā toknadı, bo haydı ki “ämü bozāt be-çän^d? äçkī neççäkä?” (7) Mollā Nasraddīn oğlu holindi haydı “bā'ba, bo äçki da'ğ sı gır-är.” (8) ho'la'sa hā'r-nā kästirdi bā-gīmāti äçgi satdi-yu holindi. (9) holindi galdi haydı ki “balam satdi aç... sığırı?” (10) haydı ki “sän bī äçgi vermiş-äyⁿ mäyā, sığır gīmātiyā hişäyⁿ satıgam.” (11) haydı “hob balam, päs sän burça tular, män äşg^äın hārägälim yovarum sa'tdum, tā ker nä curda olur.” (12) Mollā Nasraddīnīn bī äşgävi vār-arti. (13) hindä arqasiya-u äşgäyn hārākdı yölka dişdi, vardı İsfahān. (14) bī bīeş alta äşräfi tepdi bo äşgäyⁿ ketⁱ ä bela nesbät (...) (Kickern) (15) hārākdı vardı İsfahān. (16) inaq (?) ki İsfahānī rindlari olan yerdä bī näy (?) vurdi äşgäyn ket... bağalında, äşgäyn ketinda bānā şadı bo äşräfilär tekilgäli.” (17) o iendi hıgıştırdı, haydı “heyvān, bo'ra äşräfi tek mā yeri da'ğ, sän tekä'yorin. (18) hıgıştırdı qodı ceki'çä-u bo İsfahān rindlari kerdilär ki bo acäb äşgä-ri. (19) kaldilär munī geymätin käsdilär, çänd-u çu'n, äkki miñg tumä'nça geymätin käsdilär bu äşgäyⁿ. (20) haydılar “hob biz nä

İgdām etdek bo ašgākā?” (21) haydı “bo ašgāyⁿ yetiz, hataiz bī otağka. (22) İeşkin tā qaşang kagillāiz, eyin tā tolda’rız h... nohu’t-u (?) kişmişdā, haftai bī dāfā variz, eşki haçaiz, kerāiz ki bo no’ğartı ašrāfi tekmiş.” (23) bollar vardılar-u arz etdim ki hatdılar ašgāyⁿ otağka-u otağın eşkīn kagillādilār, pās āz bī hafta vardılar, kerdilār ašgā sağat olmış. (24) bollar turdılar “varımız Mollayⁿ bābasın vurd yemiz (?) (25) Mollā ta vardı biyābā’nça sığır sirmākkā, ākki toğuşğān tutdı, bīsīn hōdı hä’vçā, bīsīn kālīdi biyābān bilāsilā. (26) bildi hōb bollar kälilār-u Mollān şayilār āziyāt şay’ğālār. (27) bollar kældilār hä’vçā Mollāda hābar aldılar Mollān kīssīndā ki “Mollā niē’dā-r?” (28) haydı “varmış filan yerçā sığır sīryā.” (29) bollar hābarlaşdılar, gāldilār Mollān buldılar. (30) Mollā haydı ki “eşğāl yōkı, siz ašgāiz pūlīn talāb-āiz, ārsāfilāri talāb dağ-āiz.” (31) bo to’ğuşğānı sīrdi baluqqā haydı ki “variⁿ, zān ārbābiya hayiⁿ ki “nāhār felān zādi-u felānı-u felānı gay’rar tā mehmānlar yā’kāl-’gā.” (32) ālbättā bo toğuşğān vardı ēz İşi hārtı’ça. (33) o toğuşğānı ki bo hä’fçā vāmış-ārti ki hä’fçā-rti. (34) kişikā tafşırmiş-ārti ki beyin kānı nāhār, kānı gazāyn gayrar.” (35) bo mehmānlar kældilār kerdilār, bā’li, ina o gazāi ki bo toğuşğānka tafşırmiş-ārti, hazır āmādā’-ri. (36) “āy Mollā ! bo gāsīdīn satmayⁿ ?” (37) haydı ki “nā, ba mā (?) gā’sīd kerō’rīn ki mān hār kara yovağam lazımmār, sīrām kälir häfkā, İş ā’ncām verir māyā.” (38) hōlāsa “Mollā bālā-ğayrātān bo gasīdīn ver biskā.” (39) o yān-u bo yān ākki mişk tumān tā gāsīdılar bunyāz (?) bilāsiyā, İsfahānluğlar verdilār-u toğuşğānı hārākdilār vardılar. (40) toğuşğāna hārākdilār vardılar. (41) bī kin holindılar küllisi vardılar biyābān, haydılar ki “vārīn zān ārbābiyā hāyin” İsfahāni rindlāri ālbättā, taḥı munı hāridārluğ etmi’ş-āllār, çūn bollar aldılar yetdilār İsfahān. (42) bollar zānn etdilār (?) varılar ārā bārā-u bo gāsīdı sīrālār hār nē’sā ḥşadi bilālāriyā āmāda şayi. (43) toğuşğānı sīrdilār häfkā, kældilār kerdilār ki hēyr, hä’fçā ḥābā’rī yo’ḥ. (44) kişikā haydı “vā āğār sān, gāsīd kā’lmādi ki bilāyā hayığa nāhār gayrı biskā?” (45) haydı “nō, kimsāi kā’lmādik māyā hayığa.” (46) kerdilār ki bī biryāk tā bō’da Mollā gomış başları’ça. (47) haydılar “hōb bō’da (?) yova^gā (?) Mollāy daḥı bābasin vurd-^y-imiz (?)”.

XI. Sara-Rūd Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Nasrettin Hoca’nın bir oğlu vardı. (2) Bir gün dedi ki “Ey baba, ben eş istiyorum.” (3) “Baba, bizim bir sığırımız var, biz gidip bu sığırı satıp, parayı nakit alıp gelelim, [bana] eş alalım.” dedi. (4) Nasrettin Hoca’nın oğlu sığırı başından yularladı, alıp İsfahan’a götürdü. (5) İsfahan’da dolandırıcı rintler vardı. (6) Her

kime rastladıysa, bu[na] “Amca, keçin ne kadara? Keçin kaçça?” diye [sordular]. (7) Nasrettin Hoca'nın oğlu döndü “Baba, bu keçi değil, sığırdır.” dedi. (8) Kısacası her ne kadar gezdirdiyse [de sığırı] keçi kıymetine sattı ve döndü. (9) Döndü geldi, [babası] “Evladım keç ... sığırı sattın mı?” dedi. (10) [Oğlan] “Sen bana bir keçi vermişsin, istiyorsun ki [onu] sığır fiyatına satayım.” dedi. (11) [Hoca] “Güzel evladım, peki, sen burada dur, ben eşeği alıp gideyim, satayım da sen gör nasıl oluyor!” dedi. (12) Nasrettin Hoca'nın bir eşeği vardı. (13) Eşeğin sırtına bindi ve kalkıp yola düştü, İsfahan'a vardı. (14) [Yola çıkmadan önce de] bu eşeğin kıçına özensizce beş-altı eşrefi [altın para] tepti. (15) Kalktı İsfahan'a gitti. (16) Deminki İsfahanlı rintlerin olduğu yerde bir şey eşeğin kıç... vurdu, [eşeğin kıçının] kenarından, eşeğin kıçından bu eşrefiler dökülmeye başladı. (17) O, [Hoca eşekten] indi [dökülenleri] topladı “Hayvan, burası eşrefileri dökme yeri değil, sen [niye bunları] döküyorsun!” dedi. (18) [Eşrefileri] topladı, cebine koydu ve bu İsfahan rintleri [bu duruma şahit olunca bunun] acayip [bir] eşek [olduğunu] gördüler. (19) Geldiler buna fiyat biçtiler, bu eşeğin değeri için iki bin tümen [yirmi bin akçe] fiyat biçtiler [ve eşeği aldılar]. (20) “İyi [de], nasıl davransak biz bu eşeğe? [Eşrefileri bu eşekten nasıl alsak?]” dediler. (21) [Onlardan biri] “Bu eşeği götürür, bir odaya atarız. (22) Kapıyı da balçıkla sıvarız, önünü de nohutla, kişmişle doldururuz, haftada bir defa gideriz, kapıyı açarız, bunun ne kadar eşrefi döktüğünü görürüz.” dedi. (23) Arz ettim ki, bunlar vardılar, eşeği odaya attılar ve odanın kapısını sıvadılar, bir haftadan sonra [eşeğin yanına] gittiler, gördüler [ki] eşek sakatlanmış. (24) Bunlar durdular “Gidelim Hoca'nın babasını vuralım (?)” dediler. (25) Hoca da kıra, sığır gütmeye gitti, iki tavşan tuttu, birisini evde koydu birisini yanında kıra getirdi. (26) Hoca iyi ki bunların geleceklerini ve ona eziyet etmek isteyeceklerini anladı. (27) Bunlar eve geldiler, Hoca'nın karısından Hoca hakkında bilgi aldılar “Hoca nerededir?” [diye sordular.] (28) [Karısı] “Falan yere sığır gütmeye gitmiş.” dedi. (29) Bunlar haberleştiler geldiler, Hoca'yı buldular. (30) Hoca dedi ki “Sorun yok, siz eşeğinizin parasını talep ediyorsunuz, istediğiniz eşrefiler değildir.” (31) Bu [yanında getirdiği] tavşanı köye yolladı, [tavşana bu rintler tavşanla konuştuğunu görsün diye] “Var, evin hanımına de ki gündüz falan şeyi ve filan yemeği yapsın, misafirler gelecek.” dedi. (32) Elbette bu tavşan kendi işinin arkasından [Hoca'nın söylediği iş için] eve gitti. (33) O tavşan [Hoca'nın] ev[in]e gelmişti, evdeydi. (34) [Hoca zaten kıra gitmeden önce] karısına bugün “Hani şu, şu yemek pişirilecek.” diye buyurmuştu. (35) Bu misafirler geldiler gördüler [ki] evet; bu tavşan[ın haberiyle

Hoca'nın] buyurduğu yemek hazırды. (36) "Ey Hoca, bu haberci[yi, tavşanını] satmıyor musun?" [diye sordular.] (37) [Hoca da] "Hayır! Bu gördüğün haberci [tavşanı] ben her nereye yollasam [gider], sürerim eve gelir işlerimi [benim için halleder,] sonlandırır." dedi. (38) Kısacası "Hoca bu haberciyi bize yüksek fiyata ver." dediler. (39) O taraf bu taraf iki bin tümen de haberci [tavşan] için verdiler, İsfahanlılar [parayı] verdiler ve tavşanı alıp götürdüler. (40) Tavşanı alıp götürdüler. (41) Bir gün hepsi döndüler kıra gittiler, [o aldıkları tavşana] "Gidin evin hanımına ['Şunları şunları'] deyin" dediler, İsfahanlı rintler elbette bunu[n için, bu tavşan için] müşterilik eden rintler, bunlar [tavşanı] alınca İsfahan'a gittiler. (42) Bunlar zannettiler [ki] bu haberci [tavşanı] oraya buraya gönderirler, her ne isterseler [tavşan] hazır eder. (43) Tavşanı eve gönderdiler, geldiler gördüler ki yok, evde[kilerin hiçbir şeyden] haberi yok. (44) [Rintlerden birisi] Karısına "Sana bize yemek pişirmen için haber gelmedi mi?" dedi. (45) [Karısı] "Hayır, bana kimse [bir şey] demeye gelmedi." dedi. (46) Anladılar ki Hoca bunların başına börk giydirmiş [bunlarla alay etmiş.] (47) "İyi, buradan gidelim (?) Hoca'nın da babasını vuralım." dediler.

XII. Varsân Şah Abbās Hikâyesi

(1) arz olur Şāh Abbās saltanati zamānı'ça hāmīşā Şāh Abbās dāstgāsı'ça Şeyh-i Bāhā bī ga'drī māgām-ı bā-ḥusūsī varı-rtı. (2) Şāh Abbās bī gün ^{hi}şādi Şeyh-i Bāhā vu Mīr-i Dāmād hārası'ça bollara äkkisi bī emtehān ietmiş ōga. (3) arz olur Şeyh-i Bāhāḥa haydı "ḥob biz ^{hi}şāyūk sābāyī iḥ yanda, mān-u sān-u Mīr-i Dāmād hār bīmiz bī hat hingāk yo'vağāk biyābā'nça tafri." (4) gabūl etdi. (5) gabūl etdi, arz olur tiezdā oldı, iḥ yanda hār birlāri bī hat hindilār-u yolḥa tişdilār biyābānḥa, taraf. (6) vā'lī Mīr-i Dāmād ō'da ki alāga-y'i be-ḥusū'sī varı-rtı sāvārluḥka, älbāt Şāh Abbās ta munī hartı'ça gāzār-ārti ki bollar hārası'ça tağrībān bī neççā āda'mī biribirdā pārt hatḥa. (7) Mīr-i Dāmād āgā hinmiş-arti hatḥa, cōvlān verdi vardı i'şyār. (8) vardı ilyār-u, Şāh Abbās Şeyh-i Bāhāḥa haydı "kör bo Mīr-i Dāmād nōgarta arz olur ki hat hinmäkkä eşg-u-āl ōgay, vari bā'ba niā ḥabar-ar ōzūn bī boğarta tutmü's-a'n?" (9) haydı "bāh!bo sözi ha'yma! (10) sān nā'-dāy haydin, munda bārāyī ki o hat heyvān bā-hūş, bā-fekr heyvān-ar. (11) ō'rda ki zouğ isti'çā-r, çun bi'lyor elm yüki, ḥob, bā-arzes-ār, varıyor zouğünda." haydı "ḥob, bo acāb emtehān verdi." (12) arz olur vardı ērdi Mīr-i Dāmādḥa. (13) haydı "Mī-i Dāmād! Bo Şeyh Bāhā kör nō'garta kākābbu'rla yōrmüş

hat isti'çä, bā'ba bī zārrā tākāñ veri yāk īerāk!" (14) haydı "bāh ğurbān bo sözü ha'yma!" (15) hayr "nā' o yīki çäki-bi'lmiyor yöl yä'kälğä. (16) haydı "munda bārāyı ki elm bi ağır yīk-ār, hatta bī bā-huş heyvān-ar, o yīki çäki-bilmiyor yöl yä'kälğä". (17) ğob ahsān ğälīdi bollar äkkisiyā tā vā hār bīsiyā tā bī cāizā-i o zāmān rāsmi-ār, ğob bā-arzeş verdi bilälāriyā. (18) mān ātum Golām Abbās, fāmulum Alī Hasanī, Vārsān ğaylğı.

XII. Varsān Şah Abbās Hikāyesi

(1) Arz olur Şah Abbās 'ın zamanında, Şah Abbās 'ın iktidarında Şeyh Baha 'nın her zaman önemli, özel bir makamı vardı. (2) Şah Abbās bir ğün Şeyh Baha ve Mir-i Damad arasında bir imtihan yapmak istedi. (3) Arz olur Şeyh Baha 'ya "Tamam, biz sabah üç taraftan ben, sen ve Mir-i Damad her birimiz bir at[a] binip kır tarafına gidelim isteriz." dedi. (4) [Diğerleri bu teklifi] kabul etti. (5) Kabul etti, arz olur sabah oldu, üç taraftan her biri bir at[a] bindiler ve kır tarafına yola düştüler. (6) Veli Mir-i Damad 'ın orada gezmeye özel bir ilgisi vardı [bunu bilen] Şah Abbās da ebette bunların arasındaki birkaç adamı fırlatıp atsın diye bunun arkasında gezerdi. (7) Mir-i Damad ağa ata binmişti, ileri hareket etti. (8) İleri gitti ve Şah Abbās Şeyh Baha 'ya "Bak, bu Mir-i Damad gösteriş yapmayı ne kadar [da seviyor], at binmeye şekli olsun [hünerli gözüksün istiyor], babana git 'Ne haberdir? [Nasılsın?] Kendini [niye] bu kadar tutmuşsun?' [diye sor.]" dedi. (9) [Şeyh Baha] "Bak! Bu sözü deme!" dedi. (10) Sen neden demiştin, bu [dediğin sebepten] dolayı at [akıllı] hayvandır, akıllıdır, düşünceli hayvandır. (11) Orada zevk ister, çünkü ilim yükünün hoş ve değerli olduğunu biliyor, zevkine varıyor." [Şah Abbās da kendi kendine] "İyi, bu acayip imtihan verdi. [Şeyh Baha imtihanı geçti (?)]" dedi. (12) [Şah Abbās 'ın daha sonra] gidip Mir-i Damad 'a ulaştığı arz edilir. (13) [Ona] "Mir-i Damad! Bak! Şeyh Baha atın üstüne nasıl kibirle oturmuş! Baba bir zerre hareketlen gidelim [de onun yanına] varalım." dedi. (14) [Mir-i Damad da] "Bak! Kurban bu sözü deme!" dedi. (15) [Şah Abbās] "Neden?" [diye sorunca ona] (16) "İlim yükü ağırdır at da akıllı bir hayvandır, bundan dolayı o [ilim] yükü[nü] çekemiyor [ki] yol gitsin." dedi. (17) Bu ikisine de çok güzel [çok] hoş geldi ve o zaman [Şah Abbās] her birine övgüyle birlikte [bir] armağan verdi. (18) Benim adım Golam Abbās, ailem Ali Hasani, Versan halkı.

XIII. Cîrîk-âğaç Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Molla Nasrâddî'nçä bî âşgä vār-arti. (2) oğlu'la häräkdi vardı biyâbân, hūotunḥa. (3) vardı hōtunḥa. (4) kâldikdä yîkîn k' yîklätđi âşgäsi yîkıldı yölça. (5) kâldi oğliya haydı “ba'ba!” haydı “bä'lî?”, haydı “tir yov ba'luḫḫa.” (6) haydı “nä cir şadım?” (7) haydı “yov baluḫḫa, hayı kullî yäkältälär, tāmām yäkältälär, ḫulāk vertälär mä·nim sezimä, mänim âşgämi kertälär, bō'da yîkılmış.” (8) bo oğul tirdi kâldi-u haydı “babam biyâbā'nçä âşgäsi yîkılmış, haydı ki: tirkäyn yä'käyn.” (9) bollar tirdilär vardılar, haydılar ki “Mo'llā nā'sa hayōrîn?” (10) haydı “bā'ba yä'käyn, yîkılı'p-äyn, ke'rdîn, mänim âşgäm bō'da yîkılmış. (11) män hāmîn ki kâldim ba'luḫḫa dîgä' yä taḫı bî-bä-bî mändä soräg a'lmayn. (12) bî yoläki kullîz ke'rdîn ki mäni dârd-i sâr ve'rmäyn daḫı.

XIII. Cîrîk-âğaç Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca'nın bir eşeği vardı. (2) Oğluyula kalktı kıra odun [toplamaya] gitti. (3) Odun [toplamaya] gitti. (4) Geldiğinde yükünü [eşeğe] yükletti [ama] eşeği yolda yıkıldı. (5) Geldi, oğluna “Babam” dedi, oğlu “Evet?” dedi, “Kalk köye git.” dedi. (6) [Oğlan] “Nasıl yapayım?” dedi. (7) [Hoca da] “Köye git, söyle hepsi gelsinler, tamamı benim sözüme kulak verip gelsinler [de] benim eşeğim[in] burada yıkılmış [olduunu] görsünler.” dedi. (8) Bu oğlan kalktı [köye] geldi ve “Babamın eşeği kırdı yıkılmış, dedi ki; kalkın gelin” dedi. (9) Bunlar kalktılar gittiler, “Hoca ne söylüyorsun? [Ne oldu da bizi çağırдың?]” dediler. (10) [Hoca] “Baba toplaşın gelin. Gördünüz [mü?] Benim eşeğim burada yıkılmış [duruyor.] (11) Ben köye geldikten sonra hemen bana [gelip] birer birer soru sormayın. (12) Bir yoldan hepimiz [durumu] görün de sonra [tek tek soru sorarak] bana dert vermeyin [diye sizi buraya çağırttım.]” dedi.

XIII. a. Cîrîk-âğaç Şah Abbās Hikâyesi

(1) arz ätdim, Şā Abbās dār zāmā'n-ı saltanatı'ça hāmmişä kēçälär k' oll-arti, tîrr-ärti, hinār-ärti kâzmäsî, balu'ḫça, şā'rçä kâzâr-ärti ki keriyä kim hikmäki vār, kim yōḫ, kim ney işlör, kim ney işlāmör. (2) bî zāmā'nî tül çäkdi bo, bo hindi dāmḫ'a, vardı nükärläri i·çi bî hä'vçä yörmi'ş-arti. (3) i·çi ki bî hä'vçä yörmi'ş-arti, bollar sâr-î dānişak'ları yîzindä, bîsi ... (4) haydılar “yä'käyn dāni'şdi·ḫ, sōbät etdik kerdik nä

rağam olur rüzigār. (5) ollar bānā-yi sobātdā, biribiri'lā bānā şāylār sōbāt etmākkā, bīsi haydı “mān Şā Abbās āğār bī ba·luğ māyā ve·rsā, bī ha'tla bilā, he'yli havul-arti. (6) mān varr-arttum o baluğça ēzimā işlār-ärtum-u rahat o'll-artum.” (7) bīsi haydı “mān nā, heş nā hişāmāz-ärtim, bī yi·z timān pul ve·rsā-u bī tifāñ māyā bāstim-ärti.” (8) o bīsi haydı “nāāā, kil başizħa, āğār çunā'nçi fulān kissi mā ve·rsā, o havul-arti māyā.” (9) Şā Abbās bollari yıgdī, kerdī bollar cānişāħın nē'sa-ri. (10) kāldi-u īna o tēzdā sīrdi, bollari yikāldilār bārgāħa. (11) sorağ aldı haydı “şām nē'sā hayr-artiz?” (12) bollar avval haşa vurdılar, haydılar ki “bīzā'dī haymaz-ärtik.” (13) pās āz unda son haydı “nā, yā ha'ydīn yā helārim bilāyzi.” (14) bollar haydılar çūn-u çürāy ki “bā'lī, biz ...” “mān bī hat-u”, bīsi haydı “mān bī hat şe'r-artim.” (15) o bisī haydı “ħāyr, mān bī baluğ şēr-artim-u noğarta pūl.” (16) o bīsi haydo “nā, mān haydım ki Şā Abbāsīn fulān kissī māyā ve·rsālār havu'l-arti.” (17) haydı “beşyār ħob.” (18) bādān bo haydı “ħā'yli ħōb, ti'rkāyn, yo'vayn kırk yumurħa yiti'kāyn.” (19) bollar vardılar kırk yumurħ'a kālīdilār-u. (20) haydı “bollārī kırk rāñk şādīn.” (21) bollar kırk rāñg bo yumurħalarħa vurdılar-u kāld^{ilār} o'ra. (22) haydı “beşyār ħob, bolları su'vdīn.” (23) bolları suvdılar-u. (24) haydı “ħā'yli ħōb, bo bayaq kırk rāñg dağ-arti?” nūkāriyā. (25) haydı “nie!” (26) haydı “tēmi neççā rāñg-ār hārasī?” (27) haydı “hārasī bī rāñg ār.” (28) haydı “farğı yāki yuokī?” (29) haydı “nā.” (30) haydı “mānim kişim-u sānin kişī-u hār nā kişī vār hāra bī'ri. (31) bīħod fikr yetori. (32) bo kāsī'kçā farğ etār, kāsikīn yeñgi şey sāninki tā māninki-vāra olur.” (33) bā'dān dāstū ve·rdi cāllātħa, cā'llāti kāldi-u. (34) fowrān haydı “munī vurdīn dārħa.” (35) vurdılar dārħa, bī şaқkasīn vurdī dāvrazāyn o tarafıya, bīsīn bo tarafıya. (36) haydı ki .. “bo ta sizin mocāzātīn” o ta... (37) onunkin ta ve·rdi hat-u nesi, va·rdi işi ha·rtıça. (38) onunkin baluğ ve·rdi, oni ta şaқħa şadı vurdī dāvrazā ēşkiya.

XIII. a. Cīrk-āğāç Şah Abbās Hikāyesi

(1) Arz ettim, Şah Abbās hükümdarken her gece vakti kalkardı, gezmeye çıkardı, köyde, şehirde gezerdi ki; kimin ekmeği var, kimin yok, kim ne yapıyor, kim ne yapmıyor görsün. (2) Bir zaman bu sürdü, vardı dama çıktı, [oradan bakarken] kullarının üçü[nün] bir evde oturduğunu gördü. (3) Üçü bir evde oturmuştu, bunlar konuşmalarının başında, birisi yüzünden... (4) “Gelin konuştuk sohbet ettik, rüzgar [kıyamet] ne zamandır [ne zaman kopacak] gördük.” dediler. (5) Onlar sohbetteydi, birbirleriyle sohbet etmeye başlamışlardı, [o üçünden] birisi “Ben, eğer Şah Abbās

bana bir atla birlikte [bir] köy verse[ydi] hayli iyi olurdu. (6) Ben o köye giderdim kendime iş yapardım, [kendi işimi kurardım], rahat olurdum.” dedi. (7) Bir diğeri “Hayır, ben hiçbir şey istemezdim. [Birisi bana] bir yüz tümen [bir milyon akçe] para verse ve bir tüfek verse [bu] bana yeterdi.” dedi. (8) Öbürü “Hayır! Kül başınıza. Bana filan gibi bir kadın verse öylesi benim için iyi olurdu, [bu bana yeterdi.]” dedi. (9) Şah Abbās bunları topladı [duyduklarını aklına yazdı.] Baktı bunlar neyi hatırlıyor [konuşuyor]. (10) [Köşküne] geldi ve sabahtan [hizmetlilerine] emir verdi, bunları makamına getirdiler. (11) [Geceki o üç kişiyi] sorguladı “Akşam ne konuşuyordunuz?” dedi. (12) Bunlar önce inkar ettiler, dediler ki “Bir şey konuşmuyorduk.” (13) Ondan sonra “Hayır! Ya söylersin ya [da seni] öldürürüm, bilesin.” dedi. (14) Bunlar nedir ne değildir söylediler [konuştuklarını anlattılar] “Evet, biz ...”, “Ben bir at ve” ... birisi dedi “Ben bi at isterdim.” (15) Öbürü “Hayır, ben bir köy isterdim ve şu kadar para [isterdim.]” dedi. (16) Bir diğeri “Hayır, ben dedim ki; Şah Abbās’ın filan karısını bana verseler iyi olurdu.” dedi. (17) [Şah Abbās] “Çok hoş!” dedi. (18) Sonra bu [Şah] “Hayli iyidir. Kalkın, gidin kırk yumurta alıp gelin.” diye [emir verdi]. (19) Bunlar gittiler kırk yumurta getirdiler. (20) Ve [Şah bu üçüne] “Bunları kırk renk yapın.” dedi. (21) Bunlar yumurtalara kırk renk vurdular [yumurtaları kırk renge boyadılar] ve oraya [Şah’ın yanına] geldiler. (22) [Şah Abbās] “Pekala, [şimdi] bunları soyun.” dedi. (23) Bu [yumurtaları] soydular. (24) [Şah Abbās] kullarına “Hayli güzel, bu [yumurtalar neden] az önceki gibi kırk renk değil?” diye [sordu]. (25) “Ne!” dedi. (26) “Demin ara[larında] kaç renk [vardı]?” diye [sordu.]. (27)[Kullardan biri] “Aralarında [hepsi] tek renktir” dedi. (28) [Şah Abbās] “Bir farkı yok mu?” dedi. (29) [Kul] “Hayır.” dedi. (30) “Benim karım ve senin karın ve her ne kadar kadın varsa ara[larından] biri [farketmez mi?] (31) Bilmeden düşünüyor[sun]. (32) Bu cübbede[de de] fark eder, cübben yenice, [ama eskiyince] seninki de benimki gibi olur.” dedi. (33) Sonra cellata destur verdi, cellat geldi. (34) [Şah, cellata] bağırarak “Bunu dar ağacına asın!” dedi. (35)[Bu üç kişiyi] dar ağacına astılar, birini şakasına kapının o tarafına astılar, diğerini bu tarafa. (36) Dedi ki ... “Bu da sizin mucizelerinizden” o da ... (37) [Şah bu kişilere gece konuşmalarında dilediklerini verdi.] Onunkini de verdi atı ve nesi [varsa, ne istediye aldı], işinin peşine [yapmak istediği şeyi yapmaya] gitti. (38) Köyü de onunkine [köyü isteyene] verdi, onu da şakadan kapının eşiğine astı.

XIV. Surḥadih Şah Abbās Hikâyesi

(1) bī kin-ärti, Şāh İsmail zamāniça bī vazīrī varı-rtı bunīn kissi dār-hāla't-i itizar-arti. (2) kissi vasiyyät etdi ki “bād āz män ... bād āz män kārāk sän manüm b'urusum här kim hadaḳına olūr, oni alı'gan.” (3) bo vazīr kişi ki heldi, unda sōḅġi häräkdı b' urusün bo şāri kâzdi, hiç kās hadaḳına o'l-madi. (4) kâldi kīzına haydı “kīzum sän kārāk b' urusün kädäġil hadaḳına. (5) kördüm sänn hadaḳına olur yā nā. (6) o kâtdi, kerdı munn hadaḳına oldı. (7) haydı “kārāk sän manüm kişüm olıgan.” (8) bo haydı “bā'bā, män sanün mährämü'n-äm, bo olġuluḳ söz... İş daġ ki sän kerıgan mandı'lä.” (9) haydı “nā! i'llā billā kārāk bo iş olıga.” (10) bo kīz da haydı “bā'ba, kārāk bäs mana bī muk (?) mōlāt vārā, män kälüm älān hāzü'r-äm.” (11) “hāzü'r-am” bo kīz vārdı mustarāḳa ... mustarābhā, mustarāda hozkina. (13) Şāh İsmāil ta bo āsnāçā iddāi ġoşu'nla va·rdılar şikārḳā. (14) pas āz ün Şāh İsmāil kerdı bo haġaç tukki'ça bī kīz vār-ar. (15) haydı “āy kīz yäk ienā!” (16) haydı ki “nā işin vār?” (17) haydı “hişā'yüm ke'r'ġam sän ki'm-än?” (18) kâldi ienā haydı “män filan vāzīr kīzi'-säm.” (19) bo yi ... muni häräkdı kâldi andarünḳa. (19) bo yi... muni häräkdı kâldi andarünḳa. (20) andarünḳa muni iezina aġd etdi. (21) päs āz ün munün oġul ... bī ... ḥodā bollarḳa bī oġu'lı verdi ve-nāmı Şāh Abbās. (22) päs āz ün bo pāy ... vazīr kerdı bo oġul bo dunyāḳa kâldi, bo kī'zla çun muḥālufatlık varı-rtı kīeçā vārdı munun başın kâsdı, çaqḳısün k^hōdi bo nānyⁿ ce·kinā. (23) päs āz ün vardı ērdi mänzil'nā. (24) tēzdā tirdilār kerdilār bo oġul başı kāsılmış. (25) çün bo vazīr munāccümlik bī 'āz vāşı^{hi} nar-arti, päs āz ün muni vardılar munī yanına. (26) haydılar “āy vazīr, sän, bo ke'ri, bo va... mun başın küm kāsmiş?” (27) bo vazīr o'da ki bo kīz ... işdā bā-ḥabar-artı haydı “här kās munun başın kāsmiş çaqḳısı cēki'çā-ri.” (28) kâzdlār kâzd'lār tā kâld'lār çaqḳı bo nanay cēki'çā-ri. (29) Şāh İsmail hokm etdi “bo kīzı ... kālī ve'rdin munun ḳoynına ba·şı'la bilä!” (30) harakdi hindi vardı bī biyābānḳā. (31) bī ş... bī şa'ḥsī bulındı bō'da muni häräkdı yetdi päs āz ün bo Şāh Abbāsḳā mōciz verdi. (32) mōciz verdi-u o'da kâldı kaldı tā bī va'ḥtī Şāh İsmāil läşġā'rlā va·rdı tā bī guldāstāi vā'rr-arti. (33) o'da ġüya Nācā'fī Äşrāf-āmiş. (34) o'da bo āzān ha'yır-arti. (35) päs āz āzān haymā munī Şāh İsmāil dāvat etdi. (36) bēş alta kinkä tā dāvāt etār-ärti, muna bī pū'lı ve'rr-ärti vä biläsindā pāzīrālūḳ etār-ärti. (37) bī kin kâldi haydı Inā'na bō'da bī nafā'rī kâlmış mana ḥe'yli pāzīrālūḳ etār mana.” (38) nānasi haydı “āy o ġlum be'yin şām sän olları dāvāt eti, läşġā'rilā bilä yäkältā manzilkä.” (39) va'ḥtī ki kâld... bo oġul haydı “bi'zçā zā'dī yō'h-ari.” (40) haydı “o ġlum heç fikr e'tmä, bizkā bo ḥoda motavallī bāşe, bizkā ḥarē

ve·rir.” (41) bo vardı-yu bolları dāvāt etdi, kältıdı. (42) va’htı k kältılär manzilkä haydı ki Şāh Ab... Şāh İsmailka haydı “sän bo manzil eşkī mōkām vāyī, tā man bī bēş alta kälām söz vārum.” (43) “beş alta kälām söz vārum”, häv eşkin dirinğ vādılar, päs äz ün kişi hay ... vasiyyāt etmiş-ärti ki: ma’nça bī käfşüm vār-ari, bo kafs här küm hadaқına oldı, kārāk sän onı alığan. (46) çün bo heç kās hadaқına o’lmadı, kızı, bo vazırün kızı hadaқına oldı, bo kızı bo şadı ağıd etigä, bo kiz tezün vurdı biyābānka vardı. (47) yetiş ... Şāh İsmail munı yetdi ağıd etdi vä o·nün bī oğul’ı hōdā biläs’na verdi. (48) oğulün atı ş... Abbās-arti. (49) Abbās-arti, päs äz ün ki bo şu^b vazır kerdi bo cur oldı bo oğulün ba·şın kāsdi, çakқısün kōdı nanasi cēkinä. (50) nanasi cēkinä tā munı sängäsär etdilär, baluğda hīdilär. (51) şā... hīdilär tā filän kälmiş bö’da-ri. (52) vä bābā ta älān bö’da hāzū’r-är, Şāh Abbās ta hālīyā bö’da hā... Şāh İsmail ta hāzūr, Şāh Abbā... bo oğul ta Şāh Abbās-är.” (53) Şāh Ab ... bo kişi haydı ki “bo manüm bābam-ari vä man ta sanün kişün-äm.” (54) Şāh Abbās’ dāstūr verdi, o vazırün başun vurdılar va Şāh İsmail o kişi’lä-y Şāh Abbāsı harakdi kältıdı ö’zi manzil’nä.

XIV. Surhadih Şah Abbās Hikâyesi

(1) *Bir gün, Şah İsmail zamanında bir vezir vardı, bunun karısı da hastaydı.*
(2) *Karısı “Ben de ... benden sonra ayakkabım kimin ayağına olursa senin onu alman gerek, [onunla evlenmen gerek.]” diye vasiyet etti. (3) Bu vezirin karısı öldü, ondan sonra [vezir] kalktı bu ayakkabıyı alıp şehri gezdi, [ayakkabı] hiç kimsenin ayağına olmadı. (4) Geldi kızına “Kızım, senin ayağına bu ayakkabıyı giymen gerek. (5) Senin ayağına olup olmadığını göreyim.” dedi. (6) O [kız ayakkabıyı] giydi, [vezir ayakkabının] bunun ayağına olduğunu gördü. (7) [Kızına] “Senin benim karım olman gerek.” dedi. (8) Bu “Baba, ben senin mahremim, bu söz olur ... [bu istediğin şey olacak] iş değil ki!” Sen bu işi benim gibi göresin, [bu işin olmayacağını anlaysan.]” dedi. (9) [Babası] “Hayır, illa billa işin olması gerek.” dedi. (10) Bu kız da “Baba, bana bir müddet mühlet veresin, ben hazır olduğum an geleyim.” dedi. (11) “Hazırım.” Bu kız tuvalete gitti ... tuvalete, tuvalette delik vardı; vurdu dışarı çıktı, bir mezraya gitti. (12) Orada bir ağaç dalına çıktı. (13) Bu esnada da Şah İsmail bir bölük askerle ava gitti. (14) Daha sonra Şah İsmail bu ağaç tepesinde bir kız olduğunu gördü. (15) “Ey kız! Aşağıya gel.” dedi. (16) [Kız] “[Benimle] ne işi var?” diye sordu. (17) [Şah] “Senin kim olduğunu görmek istiyorum.” dedi. (18) [Kız] aşağıya geldi “Ben filan vezirim kızıyım.” dedi. (19) Bu ... bunu alıp götürdü, saraya*

gitti. (20) Sarayda bunu kendine nikâhladı. (21) Bundan sonra bunun bir oğlu ... Hüda bunlara Şah Abbās adına bir oğul verdi. (22) Daha sonra vezir bu oğlanın dünyaya geldiğini gördü. Bu kızla [aralarında] muhalefet olduğu için gece gidip bu [oğlanın] başını kesti, çakısını [da] bu[nun] annesinin cebine koydu. (23) Sonra da vardı kendi evine gitti. (24) Sabah kalktılar, bu oğlanın başının kesilmiş olduğunu gördüler. (25) Bu vezir {aynı zamanda} müneccimlikten de biraz anlardı, sonra bunun yanına gittiler. (26) “Ey vezir, sen, gör bu, bu ... bunun başını kim kesmiş?” dediler. (27) Oradaki bir kız... [kız] bu işten habersizdi, vezir [ise] “Her kim bunun başını kestiye çakısı cebindedir.” dedi. (28) Gezdiler, gezdiler, geldiler çakı bu [oğlanın] anne[si]nin cebinden [çıktı]. (29) Şah İsmail “Bu kızı ... çocuğu başıyla birlikte buna verin!” [diye] hükmetti. (30) [Kız] kalktı çıktı, kıra vardı. [Yaşadıkları yerden uzak bir yere gitti.]. (31) Bir ... burada [kırdı] bir kişiyi buldu, [bu buldukları kişi başı kesik oğlanı] aldı gitti. Daha sonra bu [kişi] Şah Abbās’a mucize verdi, [Şah Abbās’ı iyileştirdi.] (32) Mucize gösterdi, [Şah Abbās] orada kaldı, kaldı da bir vakit [sonra] Şah İsmail askerlerle [oğlanın kaldığı bu yere] gitti, [orada] bir gül bahçesi vardı. (33) Orada güya Necef-i Eşref adında [bir yer varmış]. (34) [Bu çocuk, Şah İsmail’in oğlu] orada ezan okuyordu. (35) Ezanı okuduktan sonra Şah İsmail bunu davet etti. (36) Beş altı gündün beri [oraya gider, oğlanı] davet ederdi. Buna bir para verir, ayrıca pazarlık [da] ederdi. (37) [Oğlan] bir gün [annesine] geldi “Anne, buraya bir kişi gelmiş benimle hayli pazarlık ediyor.” dedi. (38) Annesi “Ey oğlum, bugün akşam sen onları davet et, askerlerle birlikte eve gelsinler.” dedi. (39) Bu oğlan vakti gelince [annesine] “Bizde bir şey yoktur.” dedi. (40) [Annesi] “Hiç düşünme, Hüda çok bilendir. Bize harcı [ikramlıkları] verir.” dedi. (41) Bu gitti, bunları davet etti ve geldi. (42) Eve geldiklerinde [oğlanın annesi] Şah Ab... Şah İsmail’e dedi ki “Sen bu evin kapısını iyice bağla, ben de [seninle] bir beş-altı kelam konuşayım.” dedi. (43) “Beş-altı kelam konuşayım.” Ev kapısını sağlamca bağladılar, sonra on kişi de... [kadın] güzel [bir] hikâye anlatmaya başladı. (44) Bir gündü, bir kız vardı. (45) Baba ... annesi [ölürken kızın babasına] benim bir ayakkabım var, bu ayakkabı her kimin ayağına olursa senin onu alman gerek.” diye vasiyet etmişti. (46) Bu [ayakkabı] vezirin kızının[dan başka] hiç kimsenin ayağına olmadığı [için vezir kendi kızıyla,] bu kızla evlenmek istedi. Bu kız kaçtı, kıra gitti. (47) Yetiş ... Şah İsmail bunu aldı, evlendi ve Hüda ona bir oğul verdi. (48) Oğlanın adı ... [Şah] Abbās idi. (49) Abbās’tı, bundan sonra bu şuh vezir bunu gördü [bunların oğlu olduğunu öğrendi ve] bu oğlanın başını kesti, çakısını [da oğlanın] annesinin cebine koydu. (50) Annesinin cebine ve bunu [oğlanın annesini]

taşladılar, köyden çıkarttılar. (51) Çıkarttılar da filan gelmiş buradadır. (52) Ve baba da o an burada hazır, Şah Abbās da haliyle burada ... Şah İsmail de hazır, Şah Abbās ... bu oğul da Şah Abbās 'tır. (53) Şah Ab[bas] ... bu kadın "Bu [anlattığım vezir] benim babamdır ve ben de senin karınım." dedi. (54) Şah İsmail destur verdi; o vezirin başını vurdular. Şah İsmail o kadınla Şah Abbās 'ı aldı kendi evine getirdi.

XV. Mūşākiya Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mo'lla Nasrāddīn bī kūn kâldi gōnşusiya haydı "fūlān kās!" (2) haydı "bā'lı?" haydı "bo gāzganī ver, mān bī hāz işüm vār bo gazga'nla, bī haz suv hissıtıgām, paltā' gaynatgām (3) bular (?) " gazgani yetdi, (4) gazgani yetdi, gazgani yetdi, işi ki kaçārdi, bī dana kōlāmātār hazgan iç'ā hōdı, gōdı 'çā-u kâldi gonşiya haydı "fūlān kās! (5) haydı "bā'lı?" (6) haydı "yāk, gazgançay alı!" (7) o gazganī kâldi alıga, kōrdü ki bī dana kōlāmā gazgan gōmiş bo gazganī 'ç ä. (8) haydı "Mo'llā, no· nā'sā-ri ?" (9) haydı "bo honı (?) hazganīz hāmila-rti, boğa'z-arti, bizüm hä'vçä toğdı." (10) haydı "hā Mo'llā mā'gār gazgan ta toğar?" (11) haydı "bā'lı." (12) haydı "hāyālī hōb." (13) bolları aldı' gōdı yer'ä-u. (14) bād neççä gündä sōrā do märtābā Mo'llā kâldi gāzgan ha'rti'ç, Mollā Nasrāddīn. (15) kâldi haydı "fūlān kās!" (16) haydı "bā'lı?" (17) haydı "bo gāzganı ver, mān yōtū'v-ārām, işüm vār." (18) bo do märtābā verdi. (19) verdi, kōrdi Mollā gāzganı kālī'mōr. (20) neççä kūn kāşdı, bād kâldi haydı "Mo'llā!" (21) haydı "bā'lı?" (22) haydı "gāzganī nātāy kālīmōrī, bizüm işümüz äri." (23) haydı "fūlān kās, gazganī boğa'z-arti, kâldi källuğa, garnışıça (?) va'rtı (?) " (24) bā'lı, gazgayn eydisi haydı "Mo'llā mā'gār gazgan hōlār?" (25) haydı "o sāfār ki nātāy tođmī'ş-arti, bī dana kōlāmā gazgan kâlidim verdim havul-arti, välli bo sāfār ki garnış çā varmuş, hōlmāz? (26) nātāy, toğan zād hōlmāz? hōlār."

XV. Mūşākiya Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün geldi, komşusuna seslendi "Filan kişi!" (2) [Komşu] "Evet?" dedi. [Hoca] "Bu kazanı ver, bu kazanla benim biraz işim var, biraz su ısıtayım, çamaşır kaynatayım." dedi. (3) [Hoca] bu kazanı götürdü. (4) Kazanı götürdü, kazanı götürdü, işi geçti [iş bittiğinde kazanın] içine bir tane küçük kazan koydu ve getirdi komşusuna "Filan kişi!" dedi. (5) [Komşu] "Evet?" dedi. (6) [Hoca] "Gel kazancığını al." dedi. (7) O [komşu] kazanı almaya geldiğinde gördü ki, [Hoca] bu kazanın içine bir tane küçük kazan koymuş. (8) "Hoca, bu nedir?" dedi. (9) [Hoca]

“Hani bu kazanın hamileydi, gebeydi [ya.] Bizim evde doğurdu.” dedi. (10) [Komşu] “He? Hoca kazan da doğurur mu?” dedi. (11) [Hoca] “Elbette.” dedi. (12) [Komşu] “Hayli hoştur.” dedi. (13) Bunları aldı, yerine koydu. (14) Birkaç günden sonra Hoca yine kazan istemeye geldi. Nasrettin Hoca (15) geldi, seslendi “Filan kişi!” (16) [Komşu] “Evet?” dedi. (17) [Hoca] “Bu kazanı ver ben götürüvereyim, işim var.” dedi. (18) Bu [komşu] da yine verdi. (19) Verdi, baktı [ki] Hoca kazanı [geri] getirmiyor. (20) Kaç gün geçti, sonra geldi “Hoca!” dedi. (21) “Evet?” dedi [Hoca]. (22) [Komşu] “Kazanı niye getir miyorsun? Bizim [de kazanla] işimiz var.” dedi. (23) [Hoca] “Filan kişi, kazanın gebeydi, çocuk karnından gelirken gitti [öldü.]” dedi. (24) Kazanın sahibi elbette “Hoca kazan[da hiç] ölür müymüş?” [diye] sordu. (25) [Hoca, “Hani [geçen] sefer doğurmuştu! [Yanında] bir tane küçük kazan getirip verdi[ğim] zaman iyidi.] Bu sefer de karnında [olan kazan] gitmiş [ölmüş]. Ölemez mi!” (26) Niye, doğan şey ölemez mi? [Elbet] ölür.” dedi.

XV. a. Müşâkiya Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bâ'lî, Mollâ künlârî bî kü'nî vardı tâğka. (2) vardⁱ tâğka-u âşgâsi tüşdü tâğda-u höldü. (3) höldü päs äz hölmäkdä sörâ kâldi-u ħalgı yıgdı, haydü “âğây, yâ'kâ'n varağ mänüm aşgäm tâğda tüşmüş gabzayup-artağ-u yitikäläk.” (4) tamâ'm-ı ħalgı balığı yıgdı yetd öra. (5) yetd öra-u hayd'lar “Mollâ nê'rdän tüşmüş?” (6) haydı ki “bâbâcan yâ'kâ'n, kördün, mänüm aşgäm nê'r'dän tüşmüş, nê'r'dän tä hölmüş, nä'-cür hölmüş ki män bî dâ (...) tüzâ möğây kâldüm hävümä tağı hä kâ'lmägâiz mana muzâhim öğâiz: âşgây m ... Mo'lla âşgây nä'cü'r oldı, nêrdän tüşdü, nêrdän höldü?”

XV. a. Müşâkiya Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Evet, Hoca günlerden bir gün dağa gitti. (2) Dağa gitti ve [Hoca'nın] eşeği dağdan düştü, öldü. (2) Öldü, [eşeği] öldükten sonra [Hoca köye] geldi ve halkı topladı. “Ağalar gelin gidelim, benim eşeğim dağdan düşmüş; tutup kaldıralım [buraya] getirelim.” dedi. (4) Köy halkının tamamını topladı oraya gitti. (5) Oraya gitti ve [halk] “Hoca [eşek] nereden düşmüş?” dediler. (6) [Hoca] “Babacan gelin görün; benim eşeğim nereden düşmüş, nereden [düşmüş] de ölmüş, nasıl ölmüş ki ben bir da ... evime yeniden geldiğimde bana benzer şekilde ‘Hoca eşeğine ne oldu? Nereden düştü? Nereden [düştü de] öldü?’ diye sormaya gelmeyin.” dedi.

XV. b. Mūşākiya Şah Abbās Hikâyesi

(1) bā'li, Şāh Abbās hämmişä kēçälär dārvīşlik läbāsila tolğa'nn-ärti, körügä kimi va'zı nā cu·r-ar, kimkā ērollar, kimkā ē'rmöllar, kim bī-çāra'-ri, küm vārı'rı. (2) hämmişä varr-arti dārvīşlär içiyä. (3) bī pīnādūzī vār-arti, bo bī kēçä yōrmüş-arti vā hā'r-arti, munī ta ātı Ha·san Bāg-ärti, hā'r-arti “bi'lmōrum ḥalgī va'zı ḥā'yli havul o·miş taḥı ursuları kälimollar biz zaḥtgīrlık şayıgāğ, yāni tikigāk, miḥ vurıgāḥ yā ḥā'yli ḥalgī va'zı da bizüm va'zı da bizüm va'zımız-vara bād o·muş.” (4) bād munı ki Şā Abbās ēşitdi kö'rütdi (körütdi?) kälidi haydı ki “sān çi kār-āy?” (5) haydı “ mān pīnādu'z-am.” (6) haydı “nätäy nälä etoruy bo'la?” (7) haydı “valla ... biz va'zımız mināğda'-ri, ḥalg bilmōrum işi, dārvīş ḥā'yli havıl ōmiş, bo şā ḥā'yli havul rāftār etor mārdu'mla, işi... işlāri ḥā'yli havul ōmiş, ehtiyārcı tağı ... mäslāgi (?) nā tikmali ursugā yoğları kārāk-ällāri ki biz yākāgāk bizüm tā işimiüz kāsād-ar, yā in ki işlāri ḥā'yli bādtār ōmiş ki pulları yoğ verigälär bo ursuları tikiğälär ki biskä kälimöllar vermollar.” (8) haydı “haydı “ḥōb, sān nā iş köroruy, işi nā'sā-r?” (9) haydı “mān pīnādu'z-am.” (10) haydı “ōzā iş tā ālīdā kālī'?” (11) haydı “bā'li.” (12) haydı “dāruğa ōluğ?” (13) haydı “bā'li.” (14) munı yetdi gödu dāruğa. (15) yetdi o'da dāruğa oldi-u, bād dāruğa k' oldi, haydı “ḥōb, işü bihtār-āt?” (16) hamān dāruğaluğ işindä tā bo Hasan Bāg razı oladı (?) “na valla, dāruğaluğ işi tā mināğ, havul iş dağ bo'la iş (?)” (17) haydı “ḥōb, tēmi ki dāruğaluğ işi saḥt, havul dağ, mān bö'yün sāni salgāyüm, köriyām ki, arz etdām ki sān nā iş köriyāy ki bihtā'r-ār.” (18) muna hār nā etdām sāni ḥidmātiyā kälīdi verdi, munī işi bārīn ō'madı ki havul ōğa. (19) hāy mānüm işim-vāra bādtār oldi. (20) bādtār oldi āḥırāş holındı haydı “bāba bi'zdä hämün nāsk' etdī.”

XV. b Mūşākiya Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şah Abbās kimin vaziyeti nedir, kime gidiyorlar, kime gitmiyorlar, kim biçaredir, kim varlıklı[dır, halkın durumu nedir diye görmek için] her gece derviş kıyafetiyle dolanırdı. (2) Her zaman dervişlerin arasına giderdi. (3) Bir ayakkabı tamircisi vardı, bunun adı Hasan Bey idi. Bu bir gece oturmuştu [kendi kendine] “Bilmiyorum. [Demek ki] halkın durumu hayli iyi olmuş. Biz yardım edelim, yani [ayakkabıyı] dikelim, mih vuralım [da tamir edelim diye bize] ayakkabılarını dahi getirmiyorlar. Ya halkın vaziyeti hayli iyi ya da bizim vaziyetimiz gibi kötü olmuş.” [diye] söyleniyordu. (4) Şah Abbās bunu işitti, geldi [kendini] gösterdi “Sen ne iş yapıyorsun?” dedi. (5) [Adam] “Ben ayakkabı tamircisiyim.” dedi. (6) [Şah Abbās]

“Niye böyle beddua ediyorsun?” diye sordu. (7) “Valla ... bizim halimiz budur, halk işini bilmiyorum, derviş[lik] hayli iyi olmuş. Bu Şah adamla hayli iyi yürütüyor, işi ... işleri hayli iyiymiş, ihtiyacı dahi ... mesleği (?) Ayakkabı dikmeye ne hacet! İhtiyaçları yok ki! Biz gidelim bizim de işimiz kesattır, ya [da] şöyle ki; [halkın] işleri hayli kötü olmuş, [bize] vermeye paraları yok. [Kendilerinin] diktikleri ayakkabıları bize getirmiyorlar, vermiyorlar.” dedi. (8) [Şah Abbās] “Tamam, sen ne iş görüyorsun, işin nedir?” dedi. (9) [Adam] “Ben ayakkabı tamircisiyim.” dedi. (10) [Şah Abbās] “Elinden başka iş de gelir mi?” diye sordu. (11) [Beriki] “Evet.” dedi. (12) [Şah adama] “Memur olur musun?” diye [sordu]. (13) “Elbette.” dedi. (14) [Şah Abbās] bunu götürdü, memur yaptı. (15) [Adam Şah ile] gitti, orada memur oldu ve memur olduktan sonra [Şah Abbās] “Hoş, işin iyi midir?” diye sordu. (16) Hasan Bey bu memurluk işinden de razı olmadı, “Vallahi hayır. Memurluk işi de böyle sıradan bir iş, iyi bir iş değil[dir.]” dedi. (17) [Şah Abbās] “Hoş, şimdiki memurluk işi zor, iyi değil. Ben bugün seni salayım. Görüyorum, istiyorum ki sen ne iş yapsan [o iş] güzel [iştir.]” dedi. (18) “Buna her ne yapsam [memnun olmadı;] getirdi senin hizmetine verdi. Bunun işi kıymetli olmadı [işini önemsemedi] ki iyi olsun. (19) Benim işim gibi kötü oldu.” dedi. (20) Kötü oldu, sonradan döndü “Baba bizden hemen vazgeçti.” dedi.

XVI. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mo'llā Nasrāddīn bī kūn vardı hōtunḥa, kördü ki āşgā yol kā'lmo·r. (2) bī dānā nişādur gödü āşgākā-u bād kördi āşgā ḥā'yli yēyin varur ōzi āşgākā yermo·r. (3) bī nişādur ta gödü ōziyā. (4) va'ḥtı kāldilār hāsa·r eşkiyā, Mollāy kissi kördü nā āşgā bānd olur nā Mo'llā. (5) haydı “Mo'llā , Allā bād vē'rmātā nā'y-ār, turu-bi'l moruy?” (6) haydı “kişi sasū hū'mā, muni ki bo āşgākā gömu'ş-am āgār sana gögıgam, sän İranda varūy. (7) hā'mun ta bo āşgā ḥā'yli bā-istiğāmat-ar ki bō'da turmūş.

XVI. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün odun [toplamaya] gitti, gördü ki eşeği yürümüyor. (2) Eşeğe biraz amonyak tuzu sürdü ve sonra baktı ki eşek hayli hızlı gidiyor [ama] kendisi eşeğe yetişemiyor. (3) Biraz amonyak tuzu da kendisine sürdü. (4) [Bir] baktı avlu kapısına gelmişler. Hoca'nın karısı [da durumu gördü.] Baktı ne eşek ne [de] Hoca duruyor. (5)[Karısı] “Hoca, Allah dert vermesin. Ne oluyor, duramıyor

musun?” dedi. (6) [Hoca] “Kadın sesini çıkartma. Bunu [amonyak tuzunu] bu eşeğe sürmüşüm, eğer sana sürsem; sen [ta] İran’a varırsın. (7) Bu eşek hayli istikametli ki [gideceği yeri iyi biliyor ki; gelir gelmez] burada durdu.” dedi.

XVI. a. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) İsfahānluğlar bī kü'nī şodilār Mollāy mağlū şayığalar, ina in ki Mollā mashararti. (2) bo Mollā varmış-arti ilgärtār hammāmḥā-u bollar ta bēş nāfār hāğada vardılar hammāmḥa. (3) haydılar ki “Mo'llā!” (4) haydı “bā'lī?” (5) haydı “hār kās bo hammāmda ḥndi taşğar yā kitik cūrā got got şayığa bī yumurḥa toğakāğā, yā hammām ucrāti hār nā-rı o veryā.” (6) haydı “o'lta, aybi yōḥ.” (7) bollar va'ḥti hammānda ḥnd lār taşğar ba'şḥa got got şadılar, bī yumurḥa arsada hīdilār-u Mollāḥa haydılar “Mo'llā, sän hī'pi!” (8) haydı “na ḥeyr bēş dana kitik bī dana ta ḥorōs lazumu vār.” (9) bānā şadı ḥorōs cūrā hoḥuğalı.

XVI. a. Sifid-āla Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) İsfahanlılar bir gün Hoca'ya [şaka yapıp onu] yenerek rezil etmek istediler. (2) Bu, Hoca önden hamama gitmişti ve bunlar da beş kişi arkasından hamama gittiler. (3) “Hoca!” dediler. (4) [Hoca] “Evet?” dedi. (5) [Biri] “Herkes bu hamamdan dışarı çıkmak [için] ya tavuk gibi gıdaklayacak; yumurtlayacak ya da hamam ücreti her neyse onu verecek.” dedi. (6) [Hoca] “Olur, aybı yoktur. [Yapılmayacak şey değil.]” dedi. (7) Bunlar hamamdan dışarı çıktıkları vakit gıdakladılar, alt[ların]dan bir[er] yumurta çıkardılar ve Hoca'ya “Molla sen de çıkar. [Sen de yumurtla.]” dediler. (8) [Hoca da] “Hayır olmaz. Beş tane tavuğa bir tane [de] horoz lazımdır.” dedi. (9) [Sonra da] horoz gibi ötmeye başladı.

XVI. b. Sifid-āla Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şāh Abbās bī kü'nī varo'r-tı şā'rçā dārvīşlik lābāsı'la, ērdi kēçā bī hāllāçḥa, kördi kēçā hāllāc hāllāclūḥ etor. (2) haydı “bā'ba! bā'gār vurōrūy tu'tmōr?” (3) haydı “vurmu'ş-um tu'tmōr.” (4) haydı “nā-tāy?” (5) tēmi haydı “mān āyālvā'r-am.” (6) haydı “ḥe'yli ḥob, bo kēçā mān bilāyā bī şā'mi· verim kalīlār (?)” (7) ba·d bo vardı hāviyā-u bī dāvri toldārdı altı cāvāhir-arti ist'ā bī gadri dūyü çākdi-u sūrdi bo hallāçḥa. (8) bo hallāci· ki hallāclūḥ etorti (?) bī nāfār kāldi, kāldi haydı “bā'ba bo şām nē'sā-r?”

(9) haydı “valla munⁱ kälimi’ş-är.” (10) “şulay (?) sä’tmuy?” (11) haydı “nē?” (12) verdi bēş şūlaḥa (?) pulī aldı-yu, bo hār yetdi, dūyüsi üsti ki rädlädi kerdı bāh tāmām cāvāhır-ar. (13) sovläsi kēçä tä Şah Abbās kälđi kördi bo hä’mün ta halläclüḥ etor. (14) haydı “bā’ba! vurdūy tu’tmadı?” (15) haydı “nā.” (16) haydı “äjirki şāmun haşdüy?” (17) haydı “äjirki şāmun verdüm, bēş şūlan (?) pülī aldum.” (18) haydı “bā’ba, vur ki sänūy işi etä’tti (?) bī kārāk vu’rığaⁿ.”

XVI. b. Sifid-āla Şah Abbās Hikâyesi

(1) Şah Abbās bir gün derviş kıyafetiyle şehre gidiyordu, gece bir hallaca [rast] geldi. Gece hallacın hallaçlık yaptığını gördü. (2) “Baba! vurduğun halde tutmuyor mu? [Şans yüzüne gülmüyor mu?]” dedi. (3) [Hallaç] “Vurdum tutmuyor.” dedi. (4) [Şah Abbās] “Neden?” dedi. (5) Deminki “Ben evin resiyim.” dedi. (6) [Şah Abbās] “Hayli hoş. Bu gece ben çocuklara bir akşam yemeği vereyim [bana] gelsinler.” dedi. (7) Bundan sonra [Şah Abbās] evine vardı ve bir çanağı altı mücevher ile doldurup üstüne biraz pirinç koydu ve [bunu] bu hallaca yolladı. (8) Bu hallaç ki hallaçlık yapıyor. Bir kişi geldi, geldi “Baba bu akşam yemek nedir?” dedi. (9) [Hallaç] “Vallahi birisi bunu getirmiş.” dedi. (10) [Gelen kişi hallaca] “[Yemeğini?] satmıyor musun?” dedi. (11) “Ne?” dedi. (12) [Hallac yemeği] beş paraya verdi, parayı aldı. Bu [yemeği satın alan adam] gitti, pirincin üstünü altına getirdi ki ne görsün; [pirincin altında kalan kısmın] tamamı mücevherdir. (13) Şah Abbās ertesi gece de [aynı yere] geldi, baktı bu hala daha hallaçlık yapıyor. (14) “Baba! Vurdun tutmadı mı?” dedi. (15) “Ne?” dedi [hallaç]. (16) [Şah] “Dün akşamki yemeğini ne yaptın?” diye sordu. (17) [Hallaç] “Akşamki yemeği beş paraya verdim, parayı aldım.” dedi. (18) [Şah Abbās] “Baba, vur ki senin işin olsun (?) [Daha çok] vurman gerek.” dedi.

XVII. Kara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kin Mollā Nasrāddin kälđä häviyā. (2) bī ma’n āt almüş-artı. (3) kişsa haydı ki “āti puşuk yetdi” (4) kişsa haydı ki “kānı puşuk?” (5) haydı “felān puşuk.” (6) haydı ki “ḥe’yli ḥob, puşuki hārāk yetik, mān çäkdām, kerdüm.” (7) puşukı käl’di, çäkdı, kerdı bī mān-ar. (8) haydı “ḥöb, ä’yār āt bī man-artı, bo puşuk ta bī mān-ar. (9) ä’yār bo puşuk bo āti yemiş olsa kārāk-ärti bo äkki ma’n olığa yā bī vaçaḳ^c ma’n olığa.

(10) nāşgağ-ärti ki puşuk bī ma'n-ar, ät tä bī ma'n-arti. (11) päş muni sän ēzīn ḥolāsa näy şamü'ş-ay, niflä şamü'ş-ayⁿ.”

XVII. Kara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Nasrettin Hoca bir gün evine geldi. (2) Bir batman et almıştı, [aldığı eti sordu]. (3) Karısı dedi ki “Eti kedi yedi.” (4) [Hoca] “Hangi kedi?” dedi. (5) [Karısı] “Filan kedi.” dedi. (6) [Hoca da] “İyi. Kediyi alıp [buraya] getir, ben tartıp göreyim [eti kedi mi yemiş.]” dedi. (7) [Karısı] kediyi getirdi, [Hoca da] tarttı. Baktı [ki kedi bir batman [çekiyor]. (8) [Hoca karısına] “İyi. Eğer et bir batman idiye [kedi iki batman olmalıydı, ama] bu kedi de bir batmandır. (9) Eğer bu kedi bu eti yemiş olsaydı bunun iki batman ya da bir buçuk batman olması gerekirdi. (10) Nasıl oldu ki kedi [hala] bir batmandır? [Getirdiğim] et de bir batmandı. (11) Öyleyse; işin aslı bunu sen kendin bir şey yapmışsın, bir şey etmişsin. [Eti kendin yedin ama suçu kediye attıyorsun.]” dedi.

XVII. a. Kara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī kin Mollā Nasrāddīni yetmiş-ärtılār bī hävkä. (2) älbättä kış-amüş. (3) bo hä'vçä tä yīeti İeşiki vār-amüş. (4) haymüş-ärtılār “Mo'llā häv nä fasllu'kça havul-ar?” (5) haymı'ş-ärti “bo häv fasl-ı zämistānka, ya'nı kışka, bo kış ki çillā kışka havul-ar.” (6) haymüş-ärtılār “nä dälīlkä?” (7) haymüş-arti “bo dälīlkä ki, mānüm hävü'mçä bī İeşik vār, män kış o İeşki İrtām ḥe'yli hissi olur. (8) mu'nça ki yīeti İeşik vār, äyär män bolları, bolları irtiyäm, bo hammām-vāra olur.

XVII. a. Kara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Bir gün Nasrettin Hoca'yı [bakması için] bir eve götürmüşlerdi. (2) Elbette [o aralar mevsimlerden] kış imiş. (3) Bu evin de yedi kapısı varmış. (4) “Hoca ev hangi mevsimde güzeldir?” demişler. (5) [Hoca da] “Bu ev fasl-ı zemistanda, yani kışta [iyidir.] Bu [ev] kış[ın], çileli (?) kışta [yani çok soğuk havada] güzel olur.” demişti. (6) [Onlar da Hoca'ya] “Hangi delille? [Evin kışın daha güzel olduğuna kanıtın nedir?]” demişlerdi. (7) [Hoca da] “Delili budur ki; benim evimde bir kapı var, ben kışın o kapıyı örterim [ev] hayli sıcak olur. (8) Bu [evde ise] yedi kapı var, eğer ben bunları örtersem burası hamam gibi olur.” demişti.

XVII. b. ara-Su Nasrettin Hoca Hikayesi

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddīnlā-u oğlı vardılar hūotunkā. (2) vardılar ālbāttā tāđka. (3) tā'đça Mollā Narāddīn āşđasi tāđda tişdi-u sağat oldi, heldi. (4) Mollā oğlıya haydı “yov ba'luğça hay ki dā'dām helmüş.” (5) Mollā oğlı kāldi bālu'đça haydı ki “dā'dām tāđda tüşdi heldi.” (6) bā'luğça tāmām tekild ilār taşđar, haydılar “yo'varaq, kerāk bo niedā helmüş-u yitikā'lāk bilāsīn.” (7) vardılar kerdilār ki Mollā'n āşđasi helmüş. (8) haydılar “Mo'llā nā'tāđ bo cūr şadīn sān hā, ođlīn kāldi haydı ki āşđā ...i... dādām helmüş, sānin āşđāyⁿ helmüş” (9) haydı “āyyuhānnās kō'rdīn, mānūm āşđām bo tāđda tüşdi, bō'da-u bō'da sağat oldi. (10) sabay ki mān kāldim baluğka tađ hā bī-bā-bī māndā sorāđ a'lmayn ki: nā cūr oldi-u nā cūr olmadı? (11) bō tāđda tişdi-u bō'da sağat oldi.

XVII. b. ara-Su Nasrettin Hoca Hikayesi

(1) Bir gūn Nasrettin Hoca ile ođlu odun [toplamaya] gittiler. (2) Elbette dađa gittiler. (3) Nasrettin Hoca'nın eşegi dađdan dūştū; sakatlandı, öldū. (4) Hoca ođluna “Git kōye ‘Babam ōlmüş! de.” dedi. (5) Hoca'nın ođlu kōye geldi, dedi ki “Babam dađdan dūştū, öldū.” (6) Kōyūn tamamı dūşarı dōkūldū. “Gidelim, bu nerde ōldūyse beraberimizde alıp gelelim.” dediler. (7) Gittiler, baktılar ki [Hoca deđil] Hoca'nın eşegi ōlmüş. (8) “Molla neden bōyle yaptın sen? He? Ođlun geldi dedi ki eşek ... i ... babam ōlmüş. [Ama sen sađsın] senin eşegin ōlmüş.” dediler. (9) [Hoca] “Ey insanlar! Bakın benim eşeđim bu dađdan dūştū, buradan ve buradan sakatlandı. (10) Sabah ben kōye geldiđimde tek tek ne oldu ve ne olmadı bana sormayasınız [diye sizi buraya çağırttım]. (11) [Eşek] bu dađdan dūştū ve burada sakatlandı.” dedi.

XVII. c. ara-Su Nasrettin Hoca Hikayesi

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddīn ōđātı talđ olur bo hāylāk kāmīn mīna vurur yerkā. (2) hāylāk kāmīnā yetār, kāmīnā yetār tāyār munī hālnī si'ur. (3) si'ur, kişi hā'vçā yormüş-amüş, bānā şayr munī işlāriyā kilmākkā. (4) hayr “pā'dār-sūhtā, kili kili bo sāfār sīr-gīr o'lta, vurta hilā'rtā bilāmi.”

XVII. c. *Ḳara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi*

(1) *Nasrettin Hoca bir gün öyle öfkelenir ki [duvarda duran] elek çemberini [alır] bunu yere vurur. (2) Elek eğilip bükülür, eğilip bükülür [sonra sıçrar ve Hoca'nın] alnına değip [alnını] yaralar. (3) Yaralar. [Bu esnada Hoca'nın] karısı evde oturuyormuş,[olanları görünce] bunun işlerine gülmeye başlamış. (4) [Hoca] "Baban ölsün. Gül, gül [de] bu sefer aslan güreşçisi olayım, kendimi vurup öldüreyim." de[miş].*

XVII. d. *Ḳara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi*

(1) bī ki'nī Nasrāddīn bī yik vurmuş-arti āşgās(i)ā kā'llārti. (2) kerdī āşgā kāldı. (3) bī hāz nişādur tāpdi munī ketiyā-u. (4) kerdī ḥeyr, āşgā vardı. (5) bī şahsī haydı ki "ā'yār ki sän hişīn bī āşgākā īerākāyāⁿ bī hāz nişādur ta ḳoy ēz keti'nçā." (6) bo bī hāz nişādur ta ḳōdī ēz ketiçā, bānā şadı tāzmākkā. (7) kerdī ḥeyr āşgā var ... iezī tişdi āşgādā ilyār, āşgā kāldı. /bo taḳı tamam oldı ki./ (8) kāldī ērdi hāvkā. (9) kişī haydı ki "nā'tāg bo cūr şayyori?" (10) haydı "kişī māndi'lā cāvāb suāl etmä. (11) ā'yār hişīn mana īerākāyn bī hāz nişādur ḳōy keti'nçā tā mana īerākāyn, māndi'lā sōbāt ietyāyn." (12) mān Ali-yi Muhammādi'-rsām. (13) yāşum āllī biēş-ār. (14) īşim hāküm-biçum-ar. (15) Ḳarasu ḥalḥı-rsam ta.

XVII. d *Ḳara-Sū Nasrettin Hoca Hikâyesi*

(1) *Nasrettin Hoca bir gün eşeğine yük yüklemiş [halde] geliyordu. (2) Eşeğin kaldığını gördü. (3) Bunun kaçına biraz amonyak tuzu tepti. (4) Baktı yok. [Bu sefer de] eşek [çok hızlıca] gitti. [Hoca geride kaldı, yetişemedi.] (5) [Bu sırada durumu gören] bir şahıs [Hoca'ya] "Eğer ki sen bu eşeğe yetişmek istiyorsan kendi arkana da biraz amonyak tuzu koy." dedi. (6) Bu biraz amonyak tuzu da kendi arkasına sürdü, hızlıca gitmeye başladı. (7) Baktı yok. Eşek var ... kendisi eşeğin önüne düştü [bı sfer de] eşek [geride] kaldı. /bu dahi tamam oldu ki/ (8) [Hoca] geldi, eve vardı. (9) Karısı "Neden böyle yapıyorsun? [Niye koşturuyorsun?]" dedi. (10) [Hoca] "Kadın benden sorunun cevabını isteme. (11) Eğer bana yetişmek istiyorsan kendi arkana biraz amonyak tuzu sür de bana yetiş ki benimle sohbet edesin." dedi. (12) Ben Ali-i*

Muhammed'im. (13) Elli beş yaşımdayım. (14) İşim ekim-biçimdir [çiftçiyim]. (15) Karasu halkındanım.

XVII. e. Kara-Sü Şah Abbās Hikâyesi

(1) bī kü'nī Şā Abbās vāziri'lā varr-amışlar şekārka. (2) kerälär bī şāhs kāmilmärd biez tē^yur gāzır-kū umış. (3) bo haymış ki “äy şāhs mār tokkuzı içkä vurmadı?” (4) haydı “ğurbān vurdum tu'tmadı.” (5) haydı “lālala'rla nä cūr-ayⁿ?” (6) haydı “täfrağa” (7) haydı “hirāhı golay şa'madk'-a^yn?” (8) haydı “tağribān.” (9) haydı “ärzān sa'tmağayⁿ.” (10) va·rdı. (11) vārdı vāzirkä haydı ki “vä'zır! munī cāvābın sändä hişe'yyorum. (12) bo niā'sä oldı?” (13) haydı “ğurbān, mōlāt ve·ri.” (14) haydı “mōlāt.” (15) miğdā'rī mōlāt munda aldi-yu kerdı heyr, he^y bi'lmōr munⁱⁿ täviliⁿ hīpigä. (16) bi'lmor munin tävili hi.'pä kaldi vardı gāzır-kūn buldı. (17) gāzır-kūn buldı haydı “munī cāvābī mana ve·ri.” (18) haydı “bī minağ biläyⁿdä a'lum.” (19) haydı ki mäsälän dä hāzār tomän, pänc hāzār tomän o kün pūlı aldı biläsindä-u. (20) haydı “Şā Abbās ki mana haydı: tokkuzı içkä vu'r-madk'-ayⁿ? haydum: vurdum tu'tmadı, bo yāni tokkuz hāyı işlädim, bo iç hāyı ki kış-artı kārāk-ärti yatuv-ağam, ayal vār-artım pīşräft ye'tmädim, yatı-bi'lmädim. (21) bu onī mālī-ri. (22) yāni tokkuzı içkä vurdum, tu'tmadı. (23) haydı: lālala'rla nä cūr-ayⁿ? haydum: tārfağa. (24) yāni tışlär'rlä nä cūr-ayⁿ? (25) tışlär tä taħı täfrägä tüşmüş-ti (?) tışlär. (26) haydı: hirāhı golay şa'madk'-ayⁿ? (27) haydım: neyā tağribān şamüş-am. (28) bu onī mālī'-rti.” (29) bī neççä mişk tomän munda aldi-ü bo cāvābı ve·rdi biläsiyā. (30) bo vardı Şā Abbāşha haydı. (31) Şā Abbās haydı “kimdä sorāğ aldı?” (32) holāsa taħı mäcbūr oldı rü-rāstın haydı. (33) haydı “vardum hä'r-nä täfrä vurdum bu'lı-bi'lmädim, gāzır-hūn kerdüm, onda sorāğ aldum.”

XVII. e. Kara-Sü Şah Abbās Hikâyesi

(1) Bir gün Şah Abbās ve veziri birlikte ava gitmişler. (2) [Bu sırada] yiğit bir kişinin “Bez, [bezim var.]” diye bağırdığını görürler. [Bu bağıran kişi bir] çamaşırcıymış. (3) Bu [Şah Abbās] “Ey kişi! Sen dokuzu üçle çarptın da tutmadı mı? [Şans yüzüne gülmedi mi?]” demiş. (4) [Adam da] “Kurban vurdum tutmadı.” diye [cevap vermiş.] (5) [Bunun üzerine Şah Abbās] “Erkek kardeşlerinle ne durumdasın?” dedi. (6) [Adam] “Anlaşamıyoruz.” dedi. (7) [Şah Abbās] “Uzağı kolaylayamadınız mı? [Orta yol bulamadınız mı?]” dedi. (8) [Adam] “Aşağı yukarı [öyle.]” dedi. (9) [Şah] “[Sermayeni] ucuza satmayasın.” dedi (10) gitti. (11) Gitti,

vezire dedi ki “Vezir! Bunun cevabını senden istiyorum. (12) Bu nasıl oldu?” [Bu adam nasıl bu hale geldi?]” (13) [Vezir] “Kurban [bana biraz] süre ver.” dedi. (14) “Süre[n var] dedi [Şah Abbās]. (15) [Vezir] bundan yeterli süre aldı. [Ama] baktı olmuyor; bunun anlamını bilemiyor, anlam çıkaramıyor. (16) Bunun anlamını çıkarmayı bilmiyor. Vardı, geldi çamaşırcıyı buldu. (17) Çamaşırcıyı buldu “Bunun cevabını bana ver.” dedi. (18) [Çamaşırcı “Cevabı vermeme istiyorsan] senden bir miktar [para] alayım.” dedi. (19) Mesela “[Bana] bin tümen, dört bin tümen [ver.” deyip] o gün parayı ondan [vezirden] aldı. (20) Dedi ki “Şah Abbās bana ‘Dokuzu üçle çarpmadın mı?’ diye sorunca; ‘Vurdum tutmadı’ dedim. Yani bu dokuz ay [boyunca] çalıştım, [ama] bu üç ay kıştı yatmam gerekti. Bakmam gereken ailem vardı [ama kışın çalışamadığımdan] yeterli olamadım, yetemedim. (21) Bu onun [kardeşimin?] malıdır. (22) Yani dokuzu üçle çarptım [dokuz ay çalışıp üç ay çalışmadım, ama yetmedi] tutmadı. (23) [Bunun üzerine Şah da bana] ‘Kardeşlerinle ne durumdasın?’ dedi, [ben de] ‘Aramızda anlaşmazlık [var.]’ dedim. (24) [Sonra da] yani, ‘Dişlerle ne durumdasın?’ [diye sordu.] (25) Dişlerle de anlaşmazlığa düşmüştü (?) dişler. (26) [Bunun üzerine Şah Abbās bana] ‘Uzağı kolaylayamadın mı?’ dedi (27) ‘Niye?’ dedim. Aşağı yukarı halletmişim. (28) Bu onun malıdır.” dedim. (29) [Şah ile arasında geçen konuşmayı anlatan çamaşırcı] bundan birkaç bin tümen aldı ve [vezirin] kendisine bu cevabı verdi. (30) Bu gitti Şah Abbās’a söyledi. (31) Şah Abbās “Kime sordun [öğrendin]? dedi. (32) Vezir sonunda doğruyu söylemeye mecbur kaldı. (32) “Gittim, her ne tarafa vurdumsa da [ne kadar hesapladıysam da] bulamadım. Çamaşırcıyı gördüm, ondan sordum öğrendim.” dedi.

XVIII. Kurşur Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mollā bī kin oğlu vardılar biyābān. (2) va’rdılar bī tā’gī-u, o tāgda āşgālāri tişdi heldi. (3) heldi-yu haydı “biz āyār ālān yovağak’in baluqqa, hāy ḥalḥ sorağ alur ki: āşgāz Mollā nā cūr oldī? (4) kārāk hāy bī-bā-bī bollarqa biz cāvāb veriy-ākīn.” (5) oğulu sīrdi baluq. (6) haydı ”yo’vağa ḥālqqa hayı ki yākāltālār, Mollā helmiş, tāgda tişmiş-ü helmiş.” (7) baluq ḥalkı hi’gıldılar. (8) hi’gıldılar tamam kāldilār-u bo oğu’lla vardılar tāqqa. (9)vardılar tāqqa kerdilār ki Mollā saḥī-u sālu’m-ar. (10) “āy Mo’llā sān ki sālu’m-a’n.” (11) haydı ki “āy bā’ba! ā’yuhānnās! ke’rdīz bo mānüm āşgām o tāgda ō’rda tişmiş, kālmüş bō’da ta sağat ōmüş. (12) mān taqı kālüm baluqqa heç sorağ

a'lmağaiz bī-bā-bī ki Molla'n ašgāsi nā cūr ömüŝ, nī'e'rdā tiŝdi, nā cūr oldı, saĝat oldı.
(13) kü'ldiz (?) ħolāsa taķı balu'ķça mändā sual-pursiş e'tmāyāiz."

XVIII. Ķurķur Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Hoca bir ĝün oĝluyla beraber kıra gitti. (2) Bir daĝa vardılar ve eŝekleri o daĝdan dūŝüp öldü. (3) Öldü ve [Hoca] "Eĝer biz hemen köye gidersek, halk 'Hoca eŝeĝinize ne oldu?' diye sorar. (4) Bunlara birer birer cevap vermemiz gerekecek." dedi. (5) Oĝlunu köye yolladı. (6) [Hoca oĝluna] "Git halka de ki gelsinler. 'Hoca ölmüŝ, daĝdan dūŝümüŝ ve ölmüŝ.' [de]" dedi. (7) Köy halkı topladı. (8) Topladılar, tamamı geldiler ve bu oĝlanla daĝa gittiler. (9) Daĝa vardıklarında gördüler ki Hoca saĝ salimdir. (10) "Ey Hoca sen saĝ salimsin." dediler. (11) [Hoca] "Ey baba! Ey insanlar! Bakın bu benim eŝeĝim o daĝdan, oradan dūŝümüŝ gelmiŝ burada sakatlanmıŝ. (12) Ben de köye geldiĝimde bana 'Hoca'nın eŝeĝine ne olmuŝ? Nereden dūŝtü, ne oldu [da bu eŝek] sakatlandı?' [diye] tek tek soru sormayasınız [istediĝimden sizi çaĝırttum]. (13) Güldünüz mü (?) Kısacası da köyde benden sorgu sual etmeyiniz." dedi.

XVIII. a. Ķurķur Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Mollā bī kin vardı hōtunķa biyābā'nça hotun ķazdı, kālīmā'çā ašgāŝi ķāldı. (2) bī āhāngā'rī vārr-artı, bī ĝadrī, kerdī muni ašgāsi kālmüŝ niŝādur verdi, haydı "munda hatā ašgāyⁿ ketiyā, ašgāyⁿ yēyin varur." (3) Molla tekdi ašgāsi kerdī yēyin varyo^r, bī ħurda ta tekdi ēz ketiyā. (4) ēz ketiyā, kerdī kendāyor, tiŝdi ašgādā ilyār. (5) kē'ldi vardı hävlāriyā. (6) vardı hävlāriyā kiŝi haydı "hā nā tāĝ mi'naĝ?" (7) haydı "āyār munda veriyām sän tā tekiyāyⁿ sän tā mändā bādtār ödī.

XVIII. a. Ķurķur Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Hoca bir ĝün odun [toplama] kıra gitti. Odun kazdı [topladıĝı odunu] getirirken eŝeĝi [yolda] kaldı. (2) Bir demirci vardı, kuvvetli[ydi], baktı [ki] bunun eŝeĝi kalmış [yürümüyor; Hoca'ya] amonyak tuzu verdi. "Hoca [bunu] eŝeĝin kıçına at, eŝeĝin hızlı gider." dedi. (3) Hoca [bu tuzu] eŝeĝi[ne] döktü, baktı [eşek] hızlı

gidiyor, birazcık da kendi arkasına döktü. (4) Kendi arkasına [dökünce] baktı [canı] yanyor [hızlanıp] eşeğin önüne geçti. (5) Geldi, evlerine vardı. (6) Evlerine vardı, karısı “Ha, neden böyle [yapıyorsun]?” dedi. (7) [Hoca] “Eğer sana bundan versem sen de kendine dökse, sen benden de beter olursun.” dedi.

XVIII. b. Qurqur Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Mollā bī kin hä'fçä yörmüş-artı, kerdı ki taşğarda särsädä kâliyor. (2) särsädä kâliyor, tirdi yorğana hatdı çīniyâ vardı keriyâ na ħabar-ar. (3) yorğanı ... kerdı dävâ'rı. (4) yorğanı qodı yerçä ki bollara hadrıgâ rindlär yorğana häräkdilär-u vardılar. (5) bollar m... Mo'llä ha... kâldi ki yorğana häräkiyâ kerdı yorğan yök, yetmiş-ällär yorğanı. (6) kâldi häfkä kişi haydı ki “Mollā na ħabar-ar?” (7) haydı “heç, dävâ bizüm yorğanımız isti'çarti, bizüm yorğanımız ki yetdikär dävâ tāmām oldı.

XVIII. b Qurqur Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) Hoca bir gün evde otumuştı, gördü ki [dışarıda bir şeyler oluyor], dışarıdan sesler geliyor. (2) Sesler geliyor. Dikildi, yorğanı üstüne atıp ne olduğunu görmeye gitti. (3) Yorğanı ... duvarı gördü. (4) Yorğanı [üzerinden alıp] yere koydu ki bunları [kavgayı] ayırsın. [Hoca yorğanı yere koyunca] rintler yorğanı kaldırıp götürdüler ve vardılar [uzaklaştılar.] (5) Bunlar m... Hoca'ya de... [Hoca rintler gidince yorğnu bıraktığı yere] geldi ki yorğanı alıp götürsün; baktı yorğan yok, yorğanı alıp götürmüşler. (6) Eve geldi, karısı “Hoca ne oldu?” dedi. (7) [Hoca] “Hiç. Dava bizim yorğanımız üzerineydi, bizim yorğanımızı alıp gittiler, dava [kavga da] bitti.” dedi.

XIX. Şağalü Nasrettin Hoca Hikâyesi

(1) bī ki'nī Mollā Nasrāddī'nlä-yu tērt bēş dana rafıgları şart vā'dılar ki, Mollaħa haydılar ki “Mollā vaħayn hammām.” (2) rendlär, o tērt bēş nāfär rend-ärtlär, birbirkä haydılar ki, “varəmız hammām başı bī numurħa yeta'miz, hammā'mça Mollaħa hayamız: yäkä! kāräk kim numurta toğar.” (3) Mollā ki ħabarı yoħ-amış ki bullar numurta ketirmiş-allär, ba'd bullar variölar hammām. (4) şart va'ielar Mollā'la, Mollān bullar yetälär hammāmħa. (5) bullar numurtan goltuħlar alti'ça, rendlär salħamış-amışlar. (6) möğay ki varölar hammām içiyä, Mollāħa haylar ki “kāräk ħola'se här käs ki bī numurta bō'da toğdı luħt, o hesā'b-ari.” (7) bullar bānā şäölär ...

Mollā har “ō'lta, män tä toġam, keräk kim toġar numurta.” (8) bullar gidalar luġt, bänā şäylär ki·ç vurmaġka. (9) bullar numurta ħōb goltuġlar altıç-amış, numurtalan goylar yerkä tirälär diġġä' -vu. (10) Mollā kerär bullar toġdılar ħōlāsə numurtayn. (11) Mollā'ça ta ki numurta yoġ-amış. (12) Mollā ta bänā şär ħoru's täki hoġumaġka. (13) ha'ır ki “ħōb! bēş tana kitik bī dana ħoru'sı şä'ēr. (14) bänā şäyr hä (?) muni ist atulamaġka, ist atulamaġka-u ba'd bo Mollā masali.

XIX. Şākalū Nasrettin Hoca Hikāyesi

(1) Bir gün Nasrettin Hoca ve dört-beş arkadaşı iddialaştılar. Hoca'ya “Hoca hamama gidelim.” dediler. (2) Rintler, o dört-beş arkadaş rinttiler, birbirlerine dediler ki “Hamam başına gidelim, [giderken yanıma] bir yumurta getirelim. Hamamda Hoca'ya [Hoca bizimle] gel!’ diyelim. Görelim kim yumurtlayacak.” (3) Hoca'nın [bu iddiadan] haberi yokmuş, bunlar yumurta getirmişler. Sonra bunlar hamama giderler. (4) Hoca ile iddialaşırlar, bunlar Hoca'yı hamama götürürler. (5) Bu [arada] rintler yumurtaları koltuklarının altına saklamışlar. (6) Hamamın içine girdiklerinde yumurta bunların koltuklarının altındaymış. Bunlar [yumurtaları saklamışlar.] Hamamın içine girdiklerinde Hoca'ya “Herkes burada çıplak halde bir yumurta yumurtlasın [da] görelim, o hesaptır [hamam ücretidir.” derler. (7) Bunlar başlarlar ... Hoca der “Olsun, ben de yumurtlayayım, görelim [bakalım] kim yumurtlayacak.” (8) Bunlar çıplak halde gıdıklarlar, kış vurmaya başlarlar. (9) Hoş, yumurta bunların koltuklarının altındaymış, yumurtaları yere koyup ayağa dikilirler. (10) Hoca bakar sonunda bunlar yumurtlamışlar. (11) Hoca'da ise yumurta yokmuş. (12) Hoca da horoz gibi ötmeye başlar. (13) “Hoş! Beş tane tavuk bir [de] horoz ister.” [diyen Hoca] (14) bunların üstüne atılmaya başlar, üstlerine atılmaya. İşte bu Hoca masalı.

XX. Şāna Şah Abbās Hikāyesi

(1) bī gün Şā Abbās läbā's-i dārvīşlik kādmiş ārti, şār içiç gārdiş ārti. (2) şār içiç gārdiş ārti, ierāğāldi bī ħāyyāt dükkānını. (3) ierā' gāldi bī ħāyyāt dükkānını, kerdı ki bo ħāyyār şort vur"yor, ba·şın gömuş divārġo-u şort vur"yor. (4) bo ħāyyāti odġartdı haydı “bī mänzil bo kēçə mā vēr.” (5) haydı “āy ħodā ħānāy ħarāb şat^a, sän bī goy māni, män bī tīş kerär-ārtim, tīşimi kerigām.” (6) ħeyr, bo ta Şā Abbās-ārti. (...)

XX. Şāna Şah Abbās Hikāyesi

(1) Şah Abbās bir gün derviş elbisesi giymişti, şehrin içinde dolanıyordu. (2) Şehrin içinde dolanıyordu, bir terzi dükkanına ulaştı. (3) Bir terzi dükkanına ulaştı, baktı ki bu terzi uyukluyor, başını duvara koymuş ve uyukluyor. (4) Bu terziyi uyandırdı “Bana bu gece bir ev [kalacak yer] ver.” dedi. (5) [Terzi] “Ey! Allah haneni harap etsin.SAen beni bir bırak, ben bir düş görüyordum düşümü göreyim.” dedi. (6) Olmaz, bu Şah Abbās idi. (...)

16. DİZİN-SÖZLÜK

- ābād (Far.)** bayındır; **ābād ol-** “gelişmek, bayındır olmak”: *māmlākāt ā. o.-ur* I-14; 32; *sağ sibālmā donyā ā. o.-ur*; II-23; *ālhamdullā māmlākāt ā. o.-ta* II-60, 62; *ā. şa-* “geliştirmek”: *sebīlimā dūnyān ā. ş.-im* IV. b-11
- abo** hayret, korku, şaşkınlık ifade eder: *on a. dakıka ādam* III-8
- acāb (Ar.)** tuhaf: *kerdilār ki bo a. āşgā-ri* XI-18; *bo a. emtehān* XII-11
- ādam, āda’m (Ar.)** adem, insan: *kōriyām bilūm o ā. +ar* II-17; *bo ki ā. bill-ārti* 53; *karālu’ḥça ā. kōriğām* IV-9; *tağrībān bī neççā ā. +ī biribirdā* XII-6; *ādam ol-* “insan olmak”: *yandan ā. o.-dum* III-10; *daḳıka ā. o.-dūn* III-8
- afsār (Far.)** yular : *bīsi āşgān a. +ün başūndan hū’ūr* III-3
- afsu’s (Far.)** yazık, eyvah: *keriğām ki ḥolāsbī a. +ī bā* V-6
- āga** iş: *bu ā. +da ḥaḥar oldı* IX-41
- āgā (Mo.)** āga < Mo. *aḥa* “büyük abi” (Lessing, s. 59b): *Mīr-i Dāmād ā. XII-7*; *ā. +y yā’kā’n varag* XVI. z-3
- ağd (Ar.)** söz; **ağd et-** “sözleşmek”: *muni iezīna a. e.-di* XIV-20; *bo kızi bo şādi a. e.-ğā* XIV-46, 47
- ağdla- (Ar. + Tü.)** nikahlanmak < (Ar.) *ağd* “söz”+ (Tü.) *la-* addan eylam yapma eki: *bo kızi o ça a.-dılar verdilār* IX-7

ağır	ağır < ET <i>ağır</i> < AT <i>āgır</i> : <i>bī a. yīk-ār</i> XII-16
ahängär (Far.)	demirci: <i>bī ā. +ī vārr-artı</i> XVIII. a-2
ahır (Ar.)	son, sonuncu: <i>bilāhara bollar ā.+i tekildilär</i> IV. a-13; <i>bādtär oldı ā.+aş</i> XV. b-20
ahmiyät (Ar.)	önemli: <i>heç ā.+i yōķ</i> IX-81
ahsän (Ar.)	çok güzel: <i>hob a. gälidi bollar</i> XII-17
al-	almak < ET <i>al-</i> : <i>kāzār bī āşgä a.-ur</i> III-2, XVIII-3; <i>bollardan sorag a.-dı</i> I-3, XVII. e-15, 2; <i>pülī a.-dum</i> XVIIIb.-17, XVII. e-33; <i>sorag a.-dı haydı</i> XIII. a-11, XV-13, XVI. b-12, XVII. e-19, 29, 31; <i>yäk biz şā kişi a.-duķ</i> XI-3; <i>Mollāda habar a.-dılar</i> XI-27, 43; <i>bī sū'rī a.-ıga</i> IV. a-1, IX-22, 72; <i>oni a.-i'ğan</i> XIV-2, 45; <i>kiş i a.-ıgaķ biläsiyā</i> VII-4, 5; <i>yäk, gazğançäy a.-ı</i> XV-6; <i>bī kiş i a.-dah</i> VII-2; <i>bī zād a.-daķ gayi'rdäk</i> II-9
alāğa-ⁿⁱ be-ħusū's (Ar.+Far. + Ar.)	özel yetenek: <i>a. b.-ħ. +ī varı-rtı sävārluħķa</i> XII-6
albättä (Ar.)	şüphesiz, muhakkak: <i>yatdı ā. bo</i> IV. a-5, VI-32, 41, XVII. a-2, XVII. b-2
Ali (Ar.)	Hz. Ali: <i>män A.+yi Muhammädī'-rsäm</i> XVII. d-12
Alī Hasanī (Ar.)	kişi adı: <i>fāmilum A. H. Vārsän ħalgı</i> VII-18
Allā, alla, allā (Ar.)	Allah, tanrı: <i>A. bād vē'mätä yōmu'ş-am</i> XVI-5; <i>a. bābāizä rāmät şätä</i> VIII-13; <i>a. babaya rāmät şätä</i> VII-25
allat-	aldatmak < ET <i>alta-</i> < AT <i>ālta-</i> : <i>bābäyⁿ sāni a.-mış</i> VII-17
alta	altı < ET <i>altı</i> : <i>bī bīeş a. āşräfī</i> XI-14, XV 42, 43
alt	alt, aşağı < ET <i>alt</i> : <i>numurtan goltuħlar a.+i'ça</i> XIX-5; <i>ħōb goltuħlar a.+ıç-amiş</i> XIX-9
altı	altı < ET <i>altı</i> : <i>dāvri toldārđı a. cävāhir</i> XVI. b-7
alüştir-	tutuşturmak < GT: <i>bī dāna şām a.-dı munin astıça</i> IV. a-10
ama (Ar.)	ama: <i>a. bī hāz</i> VIII. a-26
āmāda (Far.)	hazır : <i>biläläriyā ā.+şäyi</i> XI-42

arḥa	arka < ET <i>arḥa</i> : <i>a'ldaḥ a. +mızḥa kiçä'rdäk</i> VIII. a-14
arḥa	arka < ET <i>arḥa</i> : <i>hindä a. +siya-u äşgäyn häräkdi</i> XI-13
arrāf (Ar.)	dolandırıcı: <i>a. +ları hıgıldılar</i> VII-9
arsa	alt < ET <i>asra</i> : <i>bī yumurḥa a. +da</i> XVI. a-7
arz, ärz (Ar.)	sunmak; arz et- “bildirmek, göstermek”: <i>a. e.-dim ki hatdılar</i> XI-23; <i>a. e.-däm ki sän</i> XV. b-17; arz ye't- “bildirmek, göstermek”: <i>ha'ydaḥ, a. y.-täk</i> II-54; arzeş “karşılıklı bildirmek” <i>bā-a.-är variyor</i> XII-11, 17; arz ol- “bildirmek, göstermek”: <i>a. o.-ur Şāh Abbās saltanati zamāni'ça</i> XII-1, 3, 5, 8, 12; ärz ol- “bildirmek, göstermek”: <i>ä. o.-ta</i> VII-1
āsān (Far.)	kolay: <i>vurmāh mīna ā. īş dāğ</i> I-9
aslān (Ar.)	asil olarak: <i>bo a. āçik-är ki ş</i> VII-21
ast	alt < ET <i>ast</i> : <i>şam alüştirdi munın a. +ıça</i> IV. a-10, 14; <i>kerdilär gazğan a. +inni</i> IV.a -14; <i>bollar gödilar a. +larina-yu</i> IV-3
āşuğ (Ar.)	âşık olan kişi; āşuğ ol- “âşık olmak”: <i>bo hīzkä ā. o.-di</i> VIII. a-29; <i>Şāh Abbās ā. o.-di</i> VIII. a-30, <i>ā. k' oldi vār-di-yu</i> IX-32
āt	ad < ET <i>āt</i> < AT <i>āt</i> : <i>män ā. +um Golām Abbās</i> XI-18, <i>amma Şāh Abbās ā. +i yādınd(a) h'indi</i> IX-20, <i>näy Mämmädi-rtimunīn ā. +i</i> IX-51, <i>oğulün ā. +i Ş... Abbās-arti</i> XIV-48, <i>munī ta ā. +i Ha-san Bäg-ärti</i> XV. b-3
atul-	atılmak < ET <i>at-il-</i> : <i>ist a.-amaḳḳa ist a.-amaḳḳa-u ba:d</i> XIX-14
avadān (Far.)	malzeme: <i>Şā Abbāsī havi a.</i> II-12
avāz (Far.)	diye, (bir şeyin eşit) değerine < Far. <i>avaz</i> “ses, çağırma” (NEPD I, s. 31): <i>vermiş inäk a. +iyä</i> VII-17; <i>mānā inäk a. +iyä</i> VII-25; <i>verdüm āçik a. +iyä</i> VII-27; <i>āçik a. +iyä kälmiş</i> VII-29
avval (Ar.)	ilk önce: <i>sän bī a. ālī çäki</i> II-54, <i>bollar a. haşā</i> XIV.a 12
āyal, äyāl (Ar.)	aile: <i>ā. vār-artim</i> XVII. e-20; <i>män ā. +vā'r-am</i> XVI-5
ay-	söylemek, seslenmek, cevaplamak, konuşmak < ET <i>ay-</i> : <i>a. munda sönä bī tā</i> III-11

āzād (Far.)	serbest bırakma, serbestlik: <i>yovarta ā.</i> II-67; āzād şa- “özgürlük istemek” : <i>bollari ā. ş.-di</i> I-35; <i>āzād et-</i> “serbest bırakmak”: <i>bollari ā. e.-di</i> VI-40; <i>bo üçlär ā. y.-ti</i> II-68; <i>hilmäkdä ā. e.-ye^m</i> VI-37
aziz (Ar.)	değerli: <i>ägär gulāk a.-är guşvārasi tä a.-är</i> IX-54, 66
bā-arzeş (Far.)	değerli, övülmüş: <i>b. varıyor zouğunda</i> XII-11; <i>bā-arzeş ver-</i> “övmek”: <i>hob b. v.-di</i> XII-17
bāba, bābā	baba: <i>b. varāḥ</i> I-21; <i>b. sūr bizdik</i> IV. a-16; <i>b. sän açık vermi'ş-ä män</i> VIII. a-10; <i>b. aç... cuvāna'rti</i> VIII-11; <i>b. u nānācānisiya</i> IX-12; <i>äy b.</i> XI-12; <i>vä b. ta älān</i> XIV-52; <i>b. bi'zdä hāmūn nāsk' etdī</i> XV. b-20; <i>ḥo·b b.+m yağın mänä</i> VIII-8; <i>mānüm b.+m bo dağ</i> IX-16; <i>bo manüm b.+m-ari</i> XIV-53; <i>sāni b.+yn bo b.+yn</i> IX-15; <i>sānin b.+yn Şāh Abbās-ar</i> IX-18; <i>Mollayⁿ b.+sīn vurd yemiz</i> XI-24; <i>Molläy dahı b.+sin vurd-^v-imiz</i> XI-47; <i>kāldi b.+siya haydı</i> VIII-10; <i>bo kāldi-u b.+siya</i> IX-12; <i>allā b.+izä rāmāt şätä</i> VII-13
bābacān, bābācān	babacan, dede: <i>b. yä'kä^vn</i> XV. a-6; <i>b.+isiya hayur ärti</i> X-12
bācı (Far.)	kız kardeş: <i>nä-nāsiyā ha'rti b.</i> IX-12
bād (Far.)	daha sonra: <i>b. neççä gündä sōrā</i> XV-14; <i>b. kāldi haydⁱ</i> XV-20
bā-fekr (Far. + Ar.)	düşünceli: <i>b. heyvān-ar</i> XVII-10
bağal (Far.)	kenar: <i>b.+inda äşgäyn ketinda</i> XI-6
bāğışla-	bağışlamak < ET <i>bağışla-</i> : <i>Mo'llā b.-yi</i> III-9
bā-hūş (Far.)	akıllı: <i>o hat heyvān b.</i> XII-10, 16
bala	çocuk < ET <i>bala</i> < AT <i>bāla</i> : <i>b.+m satdı</i> XI-9; <i>ḥob b.+m</i> XI-11
bālā-ğayrätān (Far. + Ar.)	yüksek fiyata: <i>Molla b.-ğ. bo gasīdīn</i> XI-38
balıg	köy < ET <i>balıg</i> “şehir”: <i>ḥalgı b.+i yiğdi</i> XV. a-4
baluḥ	köy < ET <i>balıg</i> “şehir”: <i>b.+da hīdilär</i> XIV-50
ba·luḥ	köy < ET <i>balıg</i> “şehir”: <i>ägär bī b. mäyā ve-rsä</i> XIII. a- 4

baluḡ	köy < ET <i>baluḡ</i> “şehir”: <i>kät-di-u vardi b. içi</i> IX-42, <i>män bī b. şēr-artim</i> XIV. a-15, <i>onunkin b. ve-rdi</i> XIII. a-38, <i>b. ḡalkı hi'ḡildilar</i> XVIII-7; <i>yov b.-ka</i> XIII-7, <i>käldim b.+ka taḡ</i> XVII. b-10, <i>yovaḡaḡ'in b.+ka</i> XVIII-3; <i>män varr-arttum o b+-ça</i> XIV.a -6; <i>käldi ērdi b.+lariya</i> VII-24
baluḡ^c	köy < ET <i>baluḡ</i> “şehir”: <i>oḡulu sīrdi b.</i> XVIII-5
bārgāḡ (Far.)	makam: <i>bollari yikäldilär b.+a</i> XIII. a-10
ba·ş	baş < ET <i>baş</i> : <i>b.+in mana kälī</i> IX-69, <i>bo oḡulün b.in käsdi</i> XIV-49, <i>b.+in gōmuş</i> XX-3; <i>ḡoynina b.+i'la bilä</i> XIV-29
baş	baş < ET <i>baş</i> : <i>käç'rär öz b.+ina</i> III-3; <i>afsārün b.+ündan hū'ür</i> III-3 <i>hammām b.+i bī numurḡa</i> XIX-2; <i>nāāā; kil b.+izḡa</i> XIII. a-8; <i>bō'da Mollā gomiş b.+lari'ça</i> XI-46; baş vur- “baş kesmek” <i>vurdu hoḡrilarī b.+ī v-dī</i> I-31; <i>o vazārün b.+un v.-dilar</i> XIV-54; baş käs- “kurban etmek” <i>mun b.+in küm k.+miş</i> XIV-26; <i>munun b.+in k.+miş</i> XIV-27
bāş	baş < ET <i>baş</i> : <i>kidäy b.</i> IX-2; <i>bo ḡoda motavallī b.+e</i> XIV-40; <i>māḡdi'lä b.+in bī öḡa</i> IX-34
bayāḡ	az önceki (gibi) < ET <i>bayāḡ</i> “az önce”: <i>bo b. kırḡ rāḡḡ daḡ-artī</i> XIII. a-24
bāzār, bāzār (Far.)	çarşı: <i>ketirdi vardi o bīsü b.</i> VIII-5; <i>bū kūn varur b.+ḡa</i> III-1; <i>yo'vayn Isbahan b.+iça</i>
bāzū, bāzī (Far.)	kolun omuzla dirsek arasındaki kısmı; pazı: <i>nānāsi bo b.+n vādi</i> IX-19; <i>oldi vādīn b.+siya</i> IX-8; <i>vādu b.+siya-u bo vardi</i> IX-19; <i>munīn b.+siça-r</i> IX-74; <i>b.+si'ça-r o ça Şāh Abbās</i> IX-75
bāzūbānd (Far.)	kuvvet vermesi için veya süs olarak takılan, içinde muska ya da bir sûre bulunan kol baḡı; kol muskasi: <i>kēzi tişdi bo b.+kā</i> IX-76; <i>bī b.+di verdi bollarḡa</i> IX-7; <i>bo b.+di vādu</i> IX-19; <i>Abbās b.+lärindä munīn bāzūsiça-r</i> IX-74; <i>sānin b.+lärindāri</i> IX-75
be-çän^d (Far.)	birkaçıyla: <i>āmū bozät b.</i> XI-6
bād (Far.)	kötülük: <i>bās b. da-ḡ</i> VI-15; <i>Allā b. vē'rmätā</i> XVI-5;

- bād (Far.)** de, da, dahi: *b. bānā şadi* V. a-6; *b. āz ūçIX*-8; *b. āz mān* XV-2; *va'zimiz-vara b. o-müş* XV. b-3; *b. muni ki* XV. b-4
- bādān, bādān (Far.)** (bundan) sonra, (bunun) üzerine: *b. bo sabā'ylā oldi* IV. a-6; o ça b. VI-2, 5; *b. o ça* IV. a-8; *b. fikr etdi* VIII-8; *b. bo haydı* XIII. a-18; *b. o'da bo* VIII. a-29
- bādtār, bād-tā'r (Far.)** çok kötü; **bādtār ol-** “çok kötü olmak”: *ollarda b.+ār* V. a-10; *b. o.-mış* XV. b-7; *b. o.+di* XV. b-19; 20; *māndā b. o.+dī* XVIII. a-7
- bā'gār, mägār, mägār , mār (Far.)** meğer: *kuor-äy m. sähābi* II-37; *m. bo açi'k-ār* VIII-4, 7; *b. vurōrūy tu'tmōr* XVI. b-2; *äy şāhs m.* XVII. e-3
- bä-gīmāt (Far. + Ar.)** kıymetli: *b.+i açgi satdi* XI-8
- bäh** nida < ?: *b. bo sözi ha'yma* XII-9; *b. ğurbān bo sözü ha'yma* XII-14; *b. tümām cävāhir-ar* XVI. b-12
- bä-ħusūs (Far. + Ar.)** özellikle: *b.+ī varı-rtı* XIII-1
- belā-nisbet (Ar.)** önemsizce: *bo äşğäyn ket'ä b. n.* XI-14
- belāħara, bilāħara, bilāħarä (Ar.)** sonra, daha sonradan: *b. vardilar bollar* IV. b-20; *biz b. beyindän varımız* IV. b-23; *bilälärin b. bağışladī* IV. b-25; *b. neçça hağaçlu'hça* IV. a-7; *b. bollar* IV. a-13; *bī açık gīmātiyā-u b.* VII-23
- bā'li, bā'li (Ar.)** evet, hay hay, elbette: *b. bī ħorcīnum* V-8; *haydı b.* IX-13, 45, 58, XIII-5, XV-2, 5, 11, 16, 21, XV. b-11, 13; *b. ina o gazāi ki* XI-35; *b. Şāh Abbās hämmişä* XV. b-1; *b. biz ...* XIII. a-14
- bānā şa-** başlamak < ?: *bīsi b. ş.-di hafķurmakķa* I-18; *bo ta b. ş.-di gudālagali* IV-5; *b. ş.-di hafķirgali* IV. b-14; *b. ş.-di çarām pārām* VIII. a-17; *b. ş.-di* IV. a-3, 4, 6, 7, IX-72,6 X-2,4, XI-16, XVI. a-9, XVII. d-6; *b. ş.-yr muni işlāriyā kilmäkkä* XVII. c-3; *b. ş.-yr hä (?) muni* XIX-14; *b. ş.-dilar gut gut şağali* IV-3; *b. ş.-dilar kilgali* IV-8; *ītlār b. ş.-dilar hafķurgali* VI-24; *b. ş.-ylār ki ç vurmaķķa* XIX-8; *b. ş.-älär* XIX-7
- bänd (Far.)** set, engel: **bänd ol-** “durmak”: *äşğä b. o.-ur nā Mo'llā* XVI-4

bärä	beri < ET <i>berü</i> < AT <i>bērū</i> : <i>varılar ärä b. u bo gäsidi</i> XI-42
bäräy (Far.)	dolayı: <i>munda b.+i ki o hat</i> XVII-10; <i>munda b.+yi</i> XII-16
bärhord (Far.)	mesut: <i>bärhord ol-</i> “karşılaşmak”: <i>bī räfiğkä b. o.+di</i> VIII. a-2
bärin (Far.)	kıymetli: <i>munī işi b. ö'madi</i> VXI. b-18
bärkäl-	beri gelmek < ET <i>berü kel-</i> : <i>hob b. säninki tä hä'yli</i> II-24
bäs, päş (Far.)	öyleyse, şimdi, yeter: <i>p. sän nä</i> VI-6; <i>b. bäd da-ğ</i> VI-15; <i>b. säninki ta havu'l-ar</i> VI-19; <i>p. bo aslän</i> VII-21; <i>b. bō'da işimiz</i> VII-29; <i>p. munun hālā</i> VII-30; <i>p. duvārada</i> VIII. a-33; <i>p. äy cävān</i> IX-73; <i>p. sän burça</i> XI-11; <i>kāgillädilär p. äz</i> XI-23; <i>p. äz unda</i> XIII. a-13; <i>käräk b. mana bī muk</i> XV-10; <i>p. äz äzān</i> XIV-35; <i>höldü p. äz</i> XV. a-3; <i>p. muni sän</i> XVII-11
bäsät, bäsät (Far.)	halı, yayılmış bir şey: <i>b.+ī kö'rmädin</i> IV. a-6; <i>bo nä b.+ar</i> IV. a-14
bäst (Far.)	yeterince: <i>bī tifāñ mäyā b.+im-ärti</i> XIII. a-7
besyār (Far.)	çok : <i>b. hob</i> XIII. a-14, 22
bēş	beş < ET <i>bēş</i> < AT <i>bēş</i> : <i>ön b. yılda sora</i> VI-3; <i>b. alta kinkä</i> XIV-36; <i>tā man bī b. alta kälām</i> XIV-42; <i>bollar ta b. nāfär</i> XVI. a-2; <i>na heyır b. dana</i> XVI. a-8; <i>verdi b. şūlağa</i> XVI. b-12; <i>verdüm b. şūlan</i> XVI. b-17; <i>tērt b. dana rafiglari</i> XIX-1; <i>o tērt b. nāfär</i> XIX-2; <i>b. tana kitik</i> XIX-13
be'yin	bugün < ET <i>bu + kün</i> : <i>b. här läbā'sça kerigam</i> VI-14; <i>här kimi män b. kerigam</i> VI-39; <i>b. şām sän olları dāvat eti</i> XIV-38
beyn	bugün < ET <i>bu + kün</i> : <i>b. şām</i> IX-46, 53, 59, 61, 65; <i>yitirmiş-ärtim-u b. bulmu's-am</i> IX-59
be'yün	bugün < ET <i>bu + kün</i> : <i>bīz b. räfiğ olduk</i> VIII. a-17 XVI-20, <i>b. dāruğa k' oldi</i> XV. b-15; <i>b. kördi äşgä</i> XVI-2
bī	bir, tek, aynı < bir, tek, aynı < ET <i>bir</i> < AT <i>bīr</i> : <i>ērdou b. ...I-</i> 30, <i>oğul... b. ...</i> XIV-21; <i>b. afsū'sī</i> V-6; <i>bī a. yik-är</i> XII-16; <i>b. āhängä'rī</i> XVIII. a-2; <i>b. avval äli çäki</i> II-54; <i>b. bā-huş</i> XII-16; <i>b. äçik gīmätiyä</i> VII-23; <i>b. äçgi vermi's-äyⁿ</i> XI-10; <i>b. äl çäkü</i> II-

57; *b. äşgä alur* III-2; *b. äşgä vār-arti* XIII-1; *b. äşgä^{vi} vār-arti* XI-12; *b. ba-luḵ mäyā ve-rsä* XIII. a-4; *b. baluḵ şēr-artim* XIII. a-15; *b. bāzūbāndi verdi* IX-8; *b. bidiktār arti b.ḥittitar* IV. b-13; *b. biryäk tä bō'da* XI-46; *vardi b. biyābānkā* XIV-30; *b. boḡarta tutmü'ş-a'n* VII-8; *b. cāvā'nī bo* IX-29; *b. cu·r* IX. b-4; *b. cuvānasu vār-arti* VIII-1; *b. çāla'ça* VI-32; *b. çäy kälör* VIII. a-11; *b. çirā'gī işnā'y-arti* IV. a-5; *b. çirāgi bilmom* IV. a 7; *b. dāfā varīz* XI-22; *b. dāvri toldārdı* XVI. b-7; *b. dāvri'şlā bīz* X. a-17; *b. duvā bilim ki* II-20; *b. eddā rindi* XI-5; *b. emtehān ietmiş* VII-2; *b. fikr etmiş-ām* VI. 3; *b. ga'drī* VII-1; *b. gadri* XVI. b-7; *b. gīmātkā verdi* VII-23; *b. guldāstāi vār-arti* XIV-32; *b. gün* XX-1; *hafta vardilar* XI-23; *b. haḡaşdan hasdı* IV. a-10; *b. hat* VI-3, 5; XIII. a-14; *b. ha'tla bilā* XIV. a-5; *b. havul deyim* VIII. a-6; *b. hädiyāi tä bilālāriyā verdi* VI-41; *b. hällāçha* XVI. b-1; *b. hävkā* XVII. a-1; *b. hä'vçā* XIII. a-2, 3; *b. ḡäyyāt dükkānını* XXI -2, 3; *b. ḡorcīnum vār-arti* V-8; *b. ḡurcīnim va'r-^artu* IX. a-6; *b. ḡurda ta tekdi* VIII. a-3; *b. imtehan etām* VII-5; *b. ināk varı-rtı* VIII-7; *b. iēşik vār* VIII. a-7; *b. işi yaқи'çe* V-6; *b. karvansarā* II-50; *b. kāşşüm vār-ari* XIV-43; *b. kāşşgöl pälā^u* II-4, 10, 12; *b. kāşşgöl tälā vērr-ärtim* II-14; *b. kārāk vu'riḡaⁿ* XVI. b-18; *b. kēçā Şah Abbās* I-1, VI-1; *b. kēçā yōrmüş-arti* XV. b-3; *b. kişⁱ a'ldaḡ* VII-2; *b. kızı vār-arti* VIII. a-16; *b. kız vār-ar* XIV-14; *b. kūn* II-1, IV-1, IV. b-1, VIII. a-1, IX-42, XVI-1; *b. kūn* IV. a-1; *b. kin* X-1; X. a-1, X. b-1, X. c-1, XI-41, XIV-1, 37, XVII-1, XVII. a-1, XVII. a-, XVIII. a-1, XVIII. b-1; *b. kini* VII-1; *b. ki'nī* V-1, VI. a-1, *b. kī-n* IX-10; *b. läbā'sça kerigam* VI-36; *b. mādegavları ta vār-arti* VIII. a-30; *b. māliyāt vāḡa* VIII. a-10; *b. ma·n* XVII-2, 10; *b. man-arti* XVII-8; *b. ma'n-arti* XVII-10; *b. mänzil* IX-46; XX-4; *b. mänzil-ār* II-6; *b. mänzil(i)* IX-48; *b. mäydā'nça kördü* I-2; *b. mäydānḡa* VI-1; *b. miḡdār* I-24; *b. mnaḡ* XVII. e-18; *b. muk* XIV-10; *b. nāfār* II-17, VI-17, 18, IX-1, XVI. b-8; *b. näy* XI-16; *b. numurḡa* XIX-2, 6; *b. oḡa* IX-34; *b. oḡlu var-arti* VII-1, XI-1; *b. oḡu'lī* XIV-21, XIV-47; *b. otaḡka* XI-21; *b. pīnādüzī vār-arti* XVI. b -3; *b.*

pū'li ve'rr-ärti XIV-36; *b. rəŋg är* XIV. a-27; *b. sığırımüz-vār* XI-3; *b. sūr'ri aliğa* IV. a-1; *b. sūr vē'rimiz* IV. a-2; *b. Şāh Abbās* IX-74; *b. şa'hsī* XIV-32; XVII. d-5; *b. şakkasīn vurdi* XIV.a -34; *b. şā'mi- verim* XVI. b-6; *b. şapala* III-11; *b. şāhs* XVII. e-2; *b. şārkā* IX-1; *b. tacir* IX-21; *b. tā'gī* XVIII-2; *b. tifān* XIII. a-7; *b. tış kerār-ärtim* XX-5; *b. torbasī hoğurlami's-ärtilər* VIII. a-1; *b. vaçaq^c* XVII-9; *b. va'hī* XIV-32; *b. vazī'rī varı-rtı* XV-1, *b. yerçä* IV. b-2; *b. yik vurmış-artı* XVII. d-1; *b. yi-z timän* XIII. a-7; *b. yoläki kulliz* XIII-12; *b. yorganları vār-ärti* V. b-3; *b. yūolça* X. b-1; *b. yumurğa* XVII. a-5, 6, *b. zād* II-9, 16, 29; *b. zāmā'nī* XIII. a-2, *b. zārrä* IX. b-2; 8, *b. zārrä tākān* VII-13; *b. äkki kapğuli* II-36; *b. bēş alta äşrāfi tepdi* XI-14; *b. 'āz vāş^{hi}nar-artı* XIV-25; *b. dā* XV. a-6; *b. tā* II-6, II-17, III-11; *b. dāna* IV-4, 7, IV. a-10, 12, 14, XVI-2; *b. dana* XV-4, 7, XVI. a-8, XX-13; *b. neççä* IV-1, VII-6, XVII. e-29

bī

biri, birisi < ET *bir+i* < AT *bīr: hāra* *b.* XIII. a-30; *b. +si haydu* I-11, 12, II-17, 18, IV. b-8, 9, VII-12, 13, 14, XIII. a-7, 8, 14; *b. +si tā haydu* II-19; *b. +si muni satun aluğa* IX-73; *b. +si bānā şadihaşkurmağğa* I-18; *b. +si duvay hoğudu* II-34; *kāldi ki b. +sī haydu* II-37; *b. +si äşgān afsārün* III-3; *hār b. +si bī dāna* IV-2; *bullar b. +si haçuldi* IV. 3; *b. +si haçıldı bānā şadi* X. c-2; *yizindä b. +si ...* XIII. a-3; *vardi o b. +sü bāzār u b. +sī darvāza* VIII-5; *b. +şi haydu* I-7, 19; *b. +sīn hodi hä'vçä b. +sīn kälidi biyābān* XI-25; *b. +sīn bo tarafıya* XIII. a-35; *bo b. +siyā hayyor ki* VI-25; *hār b. +siyā* XI-6, VII-17; *b. +miz* VIII. a-14, *b. +miz Şāh Abbās's-ar* I-20; II-42; *hār b. +miz bī hat hingäk* VII-3; *b. müz sahibhāna-yak* VI-28; 30; *hār b. +läri bī hat* XII-5

bī-bä-bī

birer birer, tek tek, herkes < ? : *b. mändä soräg a'lmayn* XIII-11, XVII. b-10; *b. bollarka biz cävāb veriy-äkīn* XVIII-4; *b. ki Molla'n äşgäsi nä cūr ömüş* XVIII-12

bidiktär

büyükçe, ihtiyar < ET *bedük* “büyük” + (*Far.*) *tār: o b.* IV. b-14, 16, *bī b. ärti* IV. b-13

bīe'çä-	sarınmak < ?: <i>tirdi b. +di öziyâ V. b-3, ô'da u b. VI.b-3</i>
bīeş	beş < ET <i>bēş</i> < AT <i>bēş</i> : <i>bī b. alta äşräfti tepdi XI-14</i>
bīez	bez < ET <i>böz</i> < AT <i>bēz</i> : <i>b. tē^vur gāzir-kū umış XVII. e-2</i>
bīhod (Far.)	kendinden geçmiş: <i>babam b. haymiş VII-22; b. fikr y XIII. a-31</i>
bihtâr, bihtâ'r (Far.)	en iyi: <i>munda b. zād yōk II-31; hōb, işū b. +är XV. b-14; körüyây ki b. +är XV. b-17</i>
bil-	bilmek < ET <i>bil-</i> : <i>b.-orum nāşlāgam X. a-3; bī duvâ b.-im ki II-19; halğ b.-mōrum işi XV. b-7; sän munin tilin b.-yōrun IV. b-15; sän nä'sä b.-in II-21; o ta b.-iyo yā na II-53; Mulla yağın b.-or X. a-4; maşsudi munu b.-iyâ II-53; şōrîz biliyâiz havulluk b.-iyâiz II-16; körüyâm b.-üm o ādam-ar II-17; män bī duvâ b.-im II-19; oluğa b.-üm VI-39; vermiş oluğa b.-üm bilâsin II-14; kerigam b.-üm bilâsin VI-36; b.-mäm gānımı'z-ağ II-42; bī çirâgi b.-mom IV. a-7; nâ b.-ilär ki biz bīmüz VI-30; män b.-dim II-64; sän nä b.-din ki VI-38; b.-di ki bo bi'lyör IV. b-24; b.-di hōb bollar kälilär XI-26; ādam b.l-ärti II-53; helärim b.-äyzi XIII. a-14</i>
bi'l-	bilmek < ET <i>bil-</i> : <i>bildi ki bo b.-yör IV. b-24, çun b.-yor elm yükü VII-11; b.-morî gāni dārvîş oğlu-san IX-11; b.-morî ä'gär bo haşlu'p-ağa X. c-6; b.-mor munin tävilî XVII. e-16; na sän b.-miyon bo açik-är VII-12</i>
bilâhara, bilâharä (Ar.)	sonra, sonunda: <i>b. neçça hağaçlu'hça vār-arti IV. a-7, b. bollar āhîri tekildilär V. a-13; bī açik gīmätiyâ-u VII-23</i>
bilâ	birlikte < ET <i>birle</i> : <i>känîzi'lâ b. kâldilär IX-30; b. yâ'kältä IX-53, 53, XV-38; vâzi'rlâ b. kâldi^p IX-56; mēmân-la'rla b. yäkältälär IX-67; sähâbi b. +silâ II-39; bīsîn kälîdi biyâbân b. +silâ XI-25; eydisi b. +silâ'n-är I-19; sähâbi b. +lârilâ II-37</i>
bilâ	kendi, özü < ?: <i>vurta hilâ'rtä b.+mi XVII. c-4; şämşî'rlâ hilâ-rim b.+yn IX-17; hilâ'rdum b.+äyn IX-73; bī minag b.+yⁿdä a'lum XVII. e-18; vermiş oluğa bilüm b.+sin II-14; kerigam bilüm b.-sin VI-36; imtehan etäm b.+âsin VII-5; kârak</i>

kış i aliğah b.+siyâ VII-4; b.+siyâ, İsfahānluğlar verdilər XI-39; bo cāvābı ve-rdi b.+siyâ XVII. e-29; vâ b.+sindâ pāzrāluk etār-ārti XIV-36; pūlı aldı b.+sindâ XVII. e-19; ēzi tā b.+ri IV. b-16; sahibhāna ēzi b.+ri VI-27; hādiyāi tā b.+lāriyā verdi VI-41; ^{hi}şadi b.+lāriyā āmāda şayi XI-42, XII-17; b.+lārin belāhara bağışladī IV. b-25

- billā (Ar)** “Allah için” anlamında bir yemin: *i'llā b. kārak bo iş XIV-9*
- bilyi** bilgi < ET *bilig: tilin b.li haydu II-38*
- birbiri** birbiri, biri ötekine < *biri biri: bollar b.+kâ hayıyollar VI-26; b.+kâ haydılar XIX-2; āda'mī b.+dâ pārt hatħa XII-6*
- biryāk** bōrk, kürksüz başlık < ET *bōrk: başa bōrk go- “alay etmek” bī b. tā bō'da Molla XI-46*
- bis** biz < ET *biz: bo gasīdīn ver b.+kâ XI-38, hağıga nāhār gayrı b.+kâ XI-49, tikiğālār ki b.+kâ XV. b-7*
- bismellahirrahmanerrahim (Ar.)** Rahmān ve Rahīm olan Allah'ın adıyla: *b. bo mānūm sağ sibālim II-59*
- bişır-** pişirmek < ET *bişur-: bo şām b.-maz IV. a-15; bollarğa şām b.-ğa IV. a-11*
- biyābān, biyābā'n (Far.)** kır, ova, yerleşim birimlerinin dışında kalan boş alanlar: *hārākdilār-u vardılar b. I-25; vardi b. V-1, V. a-1, XIII-2; bīsīn kālīdi b. bilāsilā XI-25; vardılar b. XI-41, XVIII-1; hindi vardi bī b.+kâ XIV-31; īezūn vurdi b.+ka vārdı XIV-46; yolħa tişdilār b.+ħa taraf XII-5; b.+ça kolladılar I-26; vardi b.+ça sığır sīrmākkā XI-25; yo'vağaq b.+ça tafri XII-3; babam b.+ça āşgāsi XIII-8; b.+ça hotun kazdı XVII. a-1*
- biz** biz < ET *biz: b. hogri'-rsağ I-4, b. hāhiştimüz vār I-33, b. tā ki varuğ II-27, 29, b. varmağ II-40, b. bīmiz Şā Abbās-ar II-42, o çağ b. tā bo şām II-54, b. tā sözüümüzi ha'ydağ II-57, b. bī sūr vē'rimiz IV. a-2, b. vērimiz sūrı IV. a-16, çākgān b. belāhara IV. b-23, b. hogri'yağ VI-7, b. bīmüz sāhib-ħana-yağ VI-28-30, b. bo oğulħa VII-2, b. munaħiyāl etdik VIII. a-33, b. gavlimiz*

çävirgäk IX. a-33, şām ta b. äkkimiz IX-59, 61, yäk b. şā kişi alduḡ XI-3, hob b. nā igdām etdek XI-20, hob b. ^{hi}şäyüük XIII-3, bäl'i b. ... XIII. a-14, kälimollar b. zahtgīrlük şayigāḡ XV. b-3, b. va 'zimiz mınaḡda'-ri XV. b-6, ki b. yäkägäk XV. b-7, b. äyär äläñ yovaḡaḡ'in XVIII-3, bollarḡa b. cävāb XVIII-4; Şāḡ Abbās kēçä b.-dī'n-ärti I-30; b.+üm kāräk hunärimüz II-30, valla b.+üm ḡāḡimüz II-54, b.+üm hölmäkimiz II-60, sän b.+üm räfigimi'z-äyn II-64, b.+üm bī sığırımüz XI-3, b.+üm hä'vçä toḡdi XV-9, b.+üm işümüz äri XV-22, va 'zi da b.+üm va 'zimiz XV. b-3, b.+üm tä işimüz XV. b-7, b.+üm yorḡanımız isti'çärti b.+üm yorḡanımız XVIII. b-7; sän kēçä b.+dilä'-rtin II-62, 64; sūr b.+dik IV. a-16

bīz

biz < ET biz: bī dāvri'şlä b. be'yün VIII. a-17

bīzā'dī (Ar.)

kendiliḡinden: b. haymaz-ärtik XIII. a-12

bo

bu < ET bo (METY, s. 345) < AT bō: b. alāñ VII-4; b. aslāñ VII-21; b. acāb XI-18;XIII-11, b. büzum I-20; b. bästimüz-är II-10; b. bi'şḡa IV. a-14; b. bī II-16, XV. b-3, XVII. d-6; b. bi'lyör IV. b-24; b. bīsiyā VI-25; b. bābayn X-15; b. bāzīñ vādī IX-19; b. bāzūbāndi IX-19, IX-75; b. bāzūbāndkä IX-76; b. bayāḡ XIII. a-24; b. cu-r-ar VI-20; b. cur oldi XIV-49; b. cūr XVII. b-8, XVII. d-9; b. cuvāna'-ri VIII-4, 7; b. cävāñ IX-23, 30, 60, 62, 70, 71, 76, 79; b. cällāt IX-71; b. cävābı XVII. e-19; b. dāvrişlär II-3; b. dāvriş II-13, 16; b. dāvrişkä II-21; b. dāvrişläri IX-67; b. duvay II-30; b. daḡ IX-16; b. donyāḡa IX-8; b. dunyāḡa XV 22, ; b. dukkāñ IX-30, 43; b. dukkāñḡa IX-33,38; b. dukkānda IX-22, 23, 71; b. do XVI-18; b. dälilkä ki XVII. a-7; b. äçik-är VII-12, 17, VII-22, VIII-4, 7; b. äçki da ḡ XI-7; b. nām-u b. nişāñ I-28; b. äçkīñ neççäkä VII-15; b. äkki IX-67, XVII-9; b. äradä IX. a-11; b. äşḡä XVI-7; b. äşḡäyⁿ XI-15, 21; b. äşḡäkä XI-20; b. äşḡäsiyā X. b-2; b. äşrāfilär XI-16; b. äti yemiş XVII-9; b. äzāñ XIV-34; b. ḡāsidī XI-42; b. ḡāsidīñ XI-36, 38; b. ḡazḡa'nla XV-2; b. ḡazḡanī XV-7; b. ḡız IX-37; b. ḡuosala X. c-4; b. ḡuosalay X. c-6; b. ḡazḡanī ver XV-2, 17; b.

hağaç XIV-14; *b. hallāçha* XVI. b-7; *b. hallāci* XVI. b-8; *b. hammāmda* XVI. a-5; *b. hammām-vāra* XVII. a-8; *b. Hasan Bäg* XV. b-16; *b. haşlıp-ağa* V. a-10, X. c-6; *b. haydı* II-9, 30, 58, 60, IV. b-15, VI-38, VII-5, IX-35, XI-6, XIII. a-18, XIV-8; *b. hayyör* IV. b-16; *b. haymiş* XVII. e-3; *b. hä'fçä* XI-33; *b. hä'mün* XVI. b-13; *b. här* VIII. a-16, XVI. b-12; *b. härkä* X-2; *b. häv* XVI. a-5; *b. hä'vçä* XVII. a-3; *b. häyläk* XVII. c-1; *b. häyvänät* II-38; *b. heç käs* XIV-16; *b. hindi* XIII. a-2; *b. hogri* IX-75; *b. həyyār* XX-3; *b. həyyāti* XX-4; *b. hılana* IV. b-14; *b. hüz* VIII. a-25; *b. hüzkä* VIII. a-29; *b. hoda* XIV-40; *b. honi* XV-9; *b. käl* II-17; *b. käl'mäyor* III-6; *b. käl-di-u* IX-12, 49; *b. käniz* IX-26, 54; *b. käfş* XIV-43; *b. käsi'kçä* XIV. a-32; *b. kēçä* XVI. b-6; *b. kēçä* XX-4; *b. ke'ri* XIV-26; *b. kerdi* VI-36, VII-20; *b. ki* II-53, IV. b-17; *b. kitiklär* IV-7; *b. kişi* XIV-53; *b. kız* IX-38, XIV-10, 11, 27, 46; *b. kızı* IX-7, 29, 46; *b. kizla* XIV-22; *b. kış* XVII. a-5; *b. manüm* XIV-53; *b. mänüm* II-58, IX-77, XVIII-11; *b. mehmän* IV. a-10; *b. mehmänlar* VII-35; *b. Mır-i Dāmād* VII-8; *b. Mollā* IV-4, XVI. a-2, XIX-14; *b. nāçār* IX-62; *b. nanay* XIV-28; *b. nä* IV. a-14, VIII. a-9, 14; *b. nänäyⁿ* XIV-22; *b. nāzdikli'kçä* IV. a-14; *b. neççä* VIII. a-1; *b. niē'ra vardi* VIII. a-20; *b. niedä helmüş* XVII. b-6; *b. niā'sä oldi* XVII. e-12; *b. no'garti* XI-22; *b. oğul* VIII-3, 7, IX-9, XIII-8, XIV-22, 24, 39, 53; *b. o'da* XVII-8; *b. pāy* ...XV-22; *b. puşuk* XVII-8, 9; *b. rāgām* II-54; *b. sabā'ylä* IV. a-6; *b. säfär* XV-26, XVII. c-6; *b. sänin* X-75; *b. sıgırısāti* XI-3; *b. sözi* XII-9; *b. sözü* XII-14; *b. şā* XV. b-7; *b. Şāh* IV. b-19, VIII. a-33, IX-68, XIV-31; *b. şām* IX-49, 50, 54, IV. a-15, XVII. b-8; *b. şadi* XIV-46; *b. şä'r-ärti* IX-19; *b. şār* IX-71; *b. Şeyh* XII-13; *b. şu^h vazır* XIV-49; *b. ta* II-7, 10, 22, 25, 50, IV-5, IV. b-5,11, IX-68, XIV. a-35, 36; *b. tāgda* XVII. b-8; *b. taqi* XVII. d-7; *b. tarafiya* XIV. a-35; *b. to'guşganı* XI-31; *b. toguşgän* XI-32; *b. toguşkänka* XI-35; *b. tula* II-39; *b. ursuları* XV. b-7; *b. üçlär* II-68; *b. varyor* VII-20; *b. vardi* IV. a-4, VIII. a-16, IX-19, 25, XIV-41, XVI. b-7, XVII. e-30; *b. vazır* XV-3, 25, 27; *b. vazırün* XIV-46; *b. va...* XIV-

26; *b. yān* XI-39; *b. yānu* XVII. e-20; *b. yākā* II-17; *b. yemiş* VIII. a-10; *b. yi...* XIV-19; *b. yol* VIII. a-5; *b. yumurkalarğa* XIII. a-21; *bollar* “bunlar”: *b. aldılar* XI-41; *bollar avval* XIII. a-12; *b. birbirikā* VI-27; *kerdi b. cānişāhın* XIII. a-9; *b. äkkisiyā* XII-17; *b. gōdılar astlarına* IV-3; *b. hārası'ça* XII-6; *b. hayıyollar* VI-25; *b. haydılar* I-20, 32, IV. a-2, IV. b-3, XIII. a-14; *b. hay yōrdılar* IV. a-11; *b. hār bīsi* IV-2; *b. heyvān-allar* VI-30; *b. Kälilār* XII-26; *b. kældilār* XI-27; *b. ki bo'da* VI-15; *b. m...* XVIII. b-5; *b. ōda* V. a-3; *b. sār-ī dānişaq'lari* XIII. a-3; *b. ta* XVI. a-2; *b. tilin* VI-30; *b. tirdilār* IV. b-11, 12, XIII-9; *b. turdilar* XI-24; *b. va'hti* XVII.a-7; *b. vardilar* VI-32, XI-23, XIII. a-19; *b. yēdilār* IV. b-6; *b. zānn etdilār* XI-42; *b.-a äkkisi* XII-2; *b.+i aldı'* XV-13; *b.+i āzād* I-35, VI-40; *b.-i dāvāt etdi* XIV-41; *b.-i hävinā* IV. a-10; *mān b.+i b.+i irtiyām* XVII. a-8; *b.+i su'vdīn* XIII. a- 22; *b.+i suvdılar* XIII. a-23; *b.+ī bī mādegavları* VIII. a-30; *b.+ī hoğrilarī* I-31; *b.+ī kırk rānğ* XIII. a-20; *b.-ī sözlärin^dnān* I-34; *b.+i yigdi* XIII. a-9; *b.+i yikældilār* XIII. a-11; *b.+ğa şām* IV. a-10, 14; *b.+ka bī oğulī* XIV-21; *b.+ka biz cāvāb* XVIII-4; *b.+ka haydı* VI-3, IX-7; *b.+dan sorag aldı* I-3; *b.+un bo-ynun* V-35

bō	bu < ET <i>bo</i> (METY, s. 345) < AT <i>bō</i> : <i>b. kissi</i> VII-1; <i>b. tağda</i> XVII. b-11
bod	sağ < ?: <i>çäkgam b. sebīlimā</i> IV. b-11; <i>çāki b. sībīlinā</i> IV. b-23
boğarta	bu kadar < <i>bu</i> + <i>-GAR</i> emir eki + <i>tI</i> zarfı ile (WdC, s. 94): <i>ōzūn bī b. tutmū'ş-ā'n</i> VII-8
boğa'z	boğaz < ET <i>boğuz</i> : <i>hāmila-rtib.+ -arti</i> XV-9; <i>gazğanī b.+ -arti</i> XV-24
boğz	boğaz < ET <i>boğuz</i> : <i>loğma galdi b.+içā</i> II-3
bol-	olmak < ET <i>bol-</i> < AT <i>bōl-</i> : <i>b.+r ki</i> II-54; <i>b.-la bo tula</i> II-39;
bo'la	böyle < <i>bu.+ ile</i> : <i>nātāy nālā etoruy b.</i> XV. b-6; <i>havul īş dağ b. īş</i> XVI. b-16

bō'ra	bura < ET <i>bo</i> + <i>ara</i> : <i>yitkəyn b.</i> II-50; <i>yäk b.</i> VIII. a-21; <i>yov yetik b.</i> VIII. a-23; <i>bo'da</i> “burada”: <i>b.+da hāzü'r-är</i> XIV-52; <i>b.+da hā...</i> XIV-52; <i>b.+da iṣ'müz bī zād</i> VII-29; <i>b.+da. kēçä</i> IX-69; <i>b.+da kälđi</i> IX-7; <i>män tä b.+da mänzil</i> II-5; <i>b.+da Mollā</i> XII-46; <i>b.+da munı</i> IX-24, XIV-31; <i>b.+da ta</i> VIII-6, XVI-7, XVIII-11, <i>b.+da. toğdı</i> XIX-6; <i>b.+da turmūş</i> XVI-7; XX-6; <i>b.+da sağat oldı</i> XVII. b-9, 11; <i>b.+da yikilmiş</i> XIII-7, 10; <i>bō'rda</i> “burada”: <i>b.+da ta kəşdilär</i> VIII. a-15; <i>beyn şām sändä b.+da</i> IX-46
boşlä-	başlamak < ET <i>başlä-</i> : <i>b.-di särgüzäşt</i> XIV-43
boyn	boyun < ET <i>boyn</i> : <i>b.+umuzu vurur hīç</i> II-60
bozät	keçi < ?: <i>ämü b. be-çän</i> ^d XI-6
bu	bu < ET <i>bo</i> (METY, s. 345) < AT <i>bō</i> : <i>vurđi b. gulfı</i> I-22; <i>käsdilär b. äşgäyⁿ</i> XI-19; <i>b. onı</i> XVII. e-21, 22; <i>varı-rtı b.+nīn kissi</i> XIV-1; <i>bo ta b.+llar</i> II-25; <i>b.+llar gabzadi</i> II-32; <i>b.+llar haydılar</i> II-40; <i>ki b.+llar bīsi</i> V. a-5; <i>b.+llar hālva</i> X-5; <i>b.+llar taza taza</i> X. b-5; <i>b.+llar numurta</i> XIX-3, 9; <i>ba'd b.+llar</i> XIX-3; <i>b.+llar yetälär</i> XIX-4; <i>b.+llar numurtan</i> XIX-5; <i>b.+llar bänä şäälär</i> XIX-7; <i>b.+llar gidalar</i> XIX-8; <i>b.+llar toğdılar</i> XIX-10; <i>b.+llarğa halat verdīnü</i> II-66; <i>b.+llarin bīsi duvay</i> II-3+; <i>Şā Abbās b.+llarin</i> II-42; <i>tolgandı b.+llaru buldı</i> II-4
buğda'r	buğday < ET <i>buğday</i> : <i>havul b.+i</i> VIII. a-6, 7
bul-	bulmak < ET <i>bul-</i> : <i>tolgandı bullaru b.-di</i> II-4; <i>İsfahān şārīn b.-di</i> IX-20; <i>karvansaraça b.-di</i> II-5; <i>gāzir-kūn b.-di</i> XVII. e-16, 17; <i>gäldilär Mollān b.-dilar</i> XI-29; <i>yitirmiş-ärtim-u beyn b.mu'ş-am</i> IX-59
bu'l-	bulmak < ET <i>bul-</i> : <i>şār-i İsfahā'nça b.-ta</i> IX-8; <i>täfrä vurđum b.-i-bi'lmädim</i> XVII. e-33
bulın-	bulunmak < ET <i>bul- un-</i> : <i>bī şa'hsī b.-dī</i> XIV-31;
buluğ (Ar.)	buluğ: <i>buluğka ēr-</i> “erginleşmek”: <i>b. ē.-miş-u cāil</i> VII-4
bunyāz (Far.)	yapı: <i>tumän tä gāsıdılar b.</i> X-39

bur(a)	bura < ET bu + ara: <i>sän b.+rça tular</i> XI-11
buyr-	buyur etmek < ET <i>buyur-</i> : <i>sän tä b.-i içgär</i> II-6; <i>b.-ī mehmān</i> IV. b-4; <i>bā'li b.-u</i> II-6; <i>säj tä b.-u</i> II-6
bū	bir < ET <i>bīr</i> < AT <i>bīr</i> : <i>o ça b...</i> IX-39; <i>b. kēçä ö'da</i> IX-56
bül-	bilmek < ET <i>bil-</i> : <i>körigäm kündüz b.-üm</i> I-12, 30
bülä	birlikle < ET <i>bir</i> +le: <i>väzī'rlä b. käl dilär</i> IX-57
büz	biz < ET <i>biz</i> : <i>eydisi bo b.+üm</i> I-20
cāil (Ar.)	delikanlı: <i>buluḡḡa ērmiş-u c. olmış</i> VII-4
cāizä (Ar.)	armağan: <i>bī c.+i o zāmān räsmi-är</i> XII-17
cār (Mo.)	davet, haber < Mo. <i>car</i> “bağırıp çaiğırma” (Lessing, s. 165a): <i>car çäk-</i> “bağırarak (bildirmek)”: <i>c. çäkdi haydı ki</i> V-2
cällät, cä'llät (Ar.)	cellat: <i>bo c. käl di</i> IX-71; <i>c.+i käl di</i> XIII. a-33; <i>c.+ḡa färmān verdi</i> VI-35; <i>dästü ve-rdi c.+ḡa</i> XIII. a-33
cēki	çanta < ?: <i>hiḡıştırdı ḡodi c.+'çä</i> XI-18; <i>çakḡısı c.+çäri</i> XIV-27; <i>bo nanäy c.+çäri</i> XIV-28; <i>nanasi c.+inä</i> XIV-49, 50
cännät-mäkän (Ar.)	yeri, merkanı cennet olan: <i>Şāh Abbā's-i c.</i> IX-18
cävāb, cāvāb (Ar.)	yanıt: <i>c. suāl etmä</i> XVII. d-11; <i>biz c. veriy-äkīn</i> XVIII-4; <i>näfär c. verdilär</i> VII-4; <i>aldı-ū bo c.+i ve-rdi</i> XVII. e-19; <i>munī c.+ī mana ve-'ri</i> XVII. e-17; <i>c.+in sändä</i> XVII. e-12
cävāhir (Ar.)	cevherler, değerli taşlar: <i>tāmām c-ar</i> XVI. b-12; <i>alti c.+arti ist'ä</i> XVII. b-7
cävān cävā'n (Far.)	genç, güzel: <i>bo c. ḡe'yli rāşīd-är</i> IX-23, 30, 71; <i>c. käll-ärti</i> IX-40; <i>bo c. haydı</i> IX-60; <i>bo c. gabül etdi</i> IX-62; <i>filan c. vār</i> IX-70; <i>äy c. sänī</i> IX-73; <i>bī c.+ī bo</i> IX-29; <i>o c.+i yetik</i> IX-39; <i>c.+i kälir-ärtilär</i> IX-40; <i>filan c.+i vār</i> IX-69; <i>bo c.+i</i> IX-71, 76, 79
cihaz (Ar.)	çeyiz: <i>munı harclädīn c.+iya</i> IX-8
cins (Ar.)	tür: <i>bo dukkānda c. aliḡa</i> IX-22, 23

cīr, cūr, cu·r	şey < ?: <i>hiç c. o^lmadun</i> IV. a-2; cīr şa- “şey yapmak”: <i>nä c. ş. +dim</i> XIII-6; <i>nä c. V-5, XVII. b-10, XVIII-3, 12; nä'täg bo c. XVII. b-8; XVII. d-9; nä c. +ayⁿ XVII. e-5, 23, 24; bo c. +ar yäkän</i> VI-20; <i>nä c. +ar</i> XV. b-1
cōvlān (Ar.)	hareket: <i>cōvlān ver-</i> “hareker etmek”: <i>hatḥa c. verdi</i> XII-7
co'uvan-marg (Far.)	asil: <i>c. äşgä</i> III-11
cūr, cu·r (Far.)	tür, çeşit, gibi: <i>nä c. V-5, XVII. b-10, XVIII-3, 12; nä'täg bo c. XVII. b-8; XVII. d-9; nä c. +ayⁿ XVII. e-5, 23, 24; bo c. +ar yäkän</i> VI-20; <i>nä c. +ar</i> XV. b-1; <i>cūrä</i> “gibi”: <i>yā kitik c. got got şayığa</i> XVI. a-5; <i>ḥorōs c. hoḥugali</i> XVI. b-9
cuvāna	buzacağı < ?: <i>bo c. +ri</i> VIII-4, 7; <i>sa^tv-ağam haurī c. +ri</i> VIII-10; <i>c. +rti</i> VIII-11; <i>bī c. +su vār-arti</i> VIII-1
ça·	zaman < ET <i>çağ</i> : <i>o ç. vardi bullaruy</i> II-8
ça	zaman < ET <i>çağ</i> : <i>o ç. bādän</i> V-2, 5; <i>o ç. nā etdi</i> V. a-8; <i>o ç. ... IX-2; o ç. ağdladılar</i> IX-7; <i>o ç. bo oğul</i> IX-9; <i>o ç. nānəsi</i> IX-18; <i>o ç. bo şä'r-ärti</i> IX-19; <i>o ç. Şāh</i> IX-22, 75, 79; <i>o ç. bū... IX-39; o ç. bo</i> IX-49; <i>o ç. haydı</i> IX-73, 78
çağ	zaman < ET <i>çāğ</i> : <i>o ç. biz tā</i> II-54
çaḳḳı (Mo.)	çakı < Mo. <i>çākū</i> “bıçak” (TMEN, I:304): <i>kāld^dlär ç.</i> XIV-27; <i>bo nanay</i> XIV-28; <i>ç. si cēki'çä-ri</i> XIV-27; <i>ç. +sün k^hōdi</i> XIV-22, 49
çāla	çukur: <i>yetdilär bī ç. +ça kēşitdilär</i> VI-32
çap, çäp (Far.)	sol: <i>ç. säbilimä</i> I-14, 32, IV. b-11, VI-18; <i>ägär ç. säbīlinä</i> IV. b-23; <i>olum älini ç. +i</i> IV. b-23
çap-	süratle gitmek, yağmalamak < ET <i>çap-</i> : <i>ḥazānan ç.-dilar-u vardılar</i> IV. b-20; <i>ḥazānāy ç.-miş-al^{lar}</i> II-49; <i>ḥazanāy ç.-iğalar</i> II-36; <i>ḥazānasin ç.-iğalar</i> IV. b-16; <i>ḥazānasin ç.-daḥ</i> IV. b-7; <i>ḥazanay ç.-ov yetiyäk</i> II-30
ça'p-	yağmalamak < ET <i>çap-</i> : <i>ḥazānasīn ç.-daḥ</i> II-26
çarä, çärä(Far.)	çare: <i>çarä / çärä pärä danış-</i> “çare aramak”: <i>haydı ç. +m p. +m d.-ğa</i> VIII. a-18; <i>bana şadi ç. +m p. +m d.-ğali</i> VIII. a-17

çāšt (Far.)	öğlen vakti: <i>varmi'ş-äyn ç. +ka gazāluḥ</i> X26; <i>ki ç. +ka tā</i> IX-73
çäk-	çekmek, tartmak < ET <i>çek-</i> : <i>män ç.-dām</i> XVII-6; <i>tül ç.-di</i> XIII. a-2; <i>düyü ç.-di-u</i> VII. b-7; <i>käl'di ç.-di kerdi</i> XVII-7; <i>Mollā ç.-ä ç.-ä kälür</i> III-5; <i>çä.-i bod sâbîlinä</i> IV. b-23; <i>sän ç.-ü</i> II-56; <i>ägär çap sâbîlinä ç.-gân</i> IV. b-23; <i>sâbîlümä ç.-käm</i> I-32, IV. b-11; <i>män ç.-iyäm sağ sibäl'mä</i> II-62; <i>yîki ç.-i-bi'lmiyor</i> XII-15; ül çäk- “(bıyık) burmak”: <i>äcälî ä. ç.-di</i> IX-73; <i>ä.+in ç.-di sağ sibäliyä</i> II-59; <i>sän bî ä. ç.-ü</i> II-57; <i>ä.+üyi rast sâbîliyä ç.-äy</i> I-33; <i>avval ä.+î ç.-i</i> II-54; <i>sâbîlümä ä. ç.-iğam</i> VI-17, 18; <i>ä. ç.-iğe'n sa-ğ sâbîliyä</i> VI-37; <i>ä.+mi ç.+iyäm sağ sibäl'mä</i> II-23; <i>sâbîlimä ä. ç.-käm</i> I-14; <i>män tā ä.+imi ç.-gam</i> IV. b-11; <i>hay çek-</i> “seslenmek” : <i>hay ç.-är</i> II-6, 7; <i>yîki ç.-i-bi'lmiyor</i> XII-16
çänd-u çu·n (Far.)	değeri için: <i>ç.+u çu·n</i> XI-19
çāšm (Far.)	tamam, (konuşma dilinde) başım gözüm üstüne: <i>ç. män vērüm</i> IV. a-9
çävîr-	çevirmek < ET <i>çevür-</i> : <i>biz gavlimiz ç.-gāk</i> VIII. a-33
çävür-	çevirmek < ET <i>çevür-</i> : <i>yānda gavli ç.-di</i> VIII. a-34;
çäy (Çağ.)	çay, ırmak < Çağ. <i>çay</i> “küçük dere, ırmak” (Vewb:95a): <i>kerdilär bî ç. kälör</i> VIII. a-11; <i>yä'käläk ç. içiyä</i> VIII. a-14; <i>ç.+i kälör-u haydı</i> IX. a-12
çi (Far.)	ne: <i>sän ç. kār-äy</i> XV. b-4
çîn	omuz < ET <i>çigin</i> : <i>yorgana hatdı ç.+iyä</i> XVIII. b-2
çirāğ (Far.)	çıra: <i>hağaşluğdan çî. ke'rr-ärtim</i> IV. a-15; <i>ç. äli'çä</i> IX-50; <i>bî ç.+i</i> IV. a-7; <i>bî ç.+î işnä'y-ärti</i> IV. a-5; <i>nē'dä ç.+î</i> IV. 6
çirmä'n-	sıvamak < ? : <i>ç.+däk yä'käläk çäy içiyä</i> VIII. a-14
çün, çun (Far.)	çünkü: <i>ç. bollar aldılar</i> XI-41; <i>ç. bi'lyor elm yüki</i> XII-11; <i>ç. bo vazîr</i> XV-25; <i>ç. bo heç</i> XIV-46; <i>ç. muḥälufatlık varı-rtî</i> XIV-22
çunā'n (Far.)	öyle, onun gibi: <i>ägär ç.+çi fulān kissi</i> XIII. a-8
çün-u çürāy (Far.)	nedir ne : <i>haydilar ç. u ç. ki</i> XIII. a-14
da·ğ	değil < Oğz. <i>tegül</i> : <i>bäs bād d.</i> VI-15;

dād (Far.)	sızlanma: <i>ây d. ki biz VIII. a-33; âşrâfi tekâm yeri d. XI-17</i>
dād-u bīdād (Far.)	feryat: <i>dād -u bīdāt e't- “feryat etmek”:</i> <i>d. -u b. e't- mâ sahib- hāna VI-25</i>
dāğ	değil < Oğz. <i>tegül: âsân îş d. I-9; aççik d. +arti VIII-11</i>
daқиқа (Ar.)	dakika: <i>on abo d. ādam oldūn III-8</i>
dām	dam < ET <i>tam</i> < AT <i>tām</i> : <i>bo hindi d. +k'a XIII. a-2</i>
dana, dāna, dān^a, dānā, tana (Far.)	adet: <i>bi d. XV-25; bī d. IV-2, 7, IV. a-10, 14; XV-4, 7, XVII-2; XVI. a-8; XIX-13; üç d. dāvriş II-1, 50; bēş d. XVI. a-8, XIX-1, 13; ākki d. IV. b-13</i>
dāniş-	konuşmak < ET <i>tanu-ş</i> : <i>şadi çarām pārām d.-ğali VIII. a-18; kerdi bollar d.-ağın XIII. a-9</i>
dār (Far.)	dar ağacı: <i>vurdīn d. +ha XIII. a-34; vurdilar d. +ha XIII. a-35</i>
dāruğa (Mo.)	şehir, kasaba ve köylerde işlere hâkim durumda olan, güvenlik, ahlâk, vergi toplama vb. hususlarla görevli kimse < Mo. <i>daruga</i> “şef, yönetici” (Lessing, s. 234a): <i>d. oluğ XV. b-12; munı yetdi ğōdu d. XV. b-14; o'da d. oldi-u bād d. k' oldi XV. b-15; d. +luğ îşindā XVI. b-16; d. +luğ îşi tā XV. b-16; tēmi ki d. +luğō îşi XV. b-17</i>
darvāza, dārvāze (Far.)	kapı: <i>u bīsī d. VIII-5; vurdi d. +yn o tarafiya XIII. a-35</i>
dāvāt (Ar.)	davet: <i>kinkā tā d. etār-ārti XIV-36</i>
dā·dā	baba < Oğz. <i>dede: d. +m helmüş XVII. b-4; d-m. tāğda tüşdi XVII. b-5</i>
dādā	baba < Oğz. <i>dede: d. +m helmüş XVII. b-8</i>
dāfā (Ar.)	kez: <i>haftai bī d. varīz</i>
dālil (Ar.)	kanıt: <i>nā d. +kā XVII. a-6; bo d. +kā ki XVII. a-7</i>
dām (Far.)	zaman: <i>şām d. +i IX-24, 25</i>
dārd-i sār (Far.)	baş ağrısı: <i>māni d. +i s. ve'rmāyn XIII-12</i>
dār (Far.)	içinde anlamını veren ön ek: <i>Abbās d. zāmā'n-i XIII. a-1</i>

dār-halā't-itizār (Far. + Ar.) hasta: *kissi d.-h.-i.-arti XIV-1*

dārvīš, dārviš, dāvriš, dāvriš (Far.) tarikat üyesi, derviş: *üş tana d. II-50; d. hay'nār II-10; bo d. haydı II-13, 16; üç dān^a d. kaldi II-1; üç d. kältlār II-51; iç d. IV. b-2, 22, 23; gāni d. oğlu-san IX-11; d. kaldi IX-49; d. hä'yli havıl ōmiş XVI. b-7; vērr-ärtim d.+kā II-14; bo d.+kā haydı II-21; o üš d.+i yitkāyn II-50; buldi d.+lāri II-5; ħob d.+lār mānā II-5; bo d.+lār mānzi'lça II-3; bī kün d.+lik lābāsin IV. b-1 bo d.+lāri hārākdı IX-67; varr-arti d.+lār içiyā XV. b-2; bī d.+lā bīz VIII. a-18; d.+lik lābasīn II-3, IX-42; kēçälār d.+lik lābāsila XV. b-1; šā'rçā d.+lik lābāsi'la XVI. b-1; lābā's-i d.+lik kādmiš XX-1; Şah Abbās d.+lük lābāsin^dnan I-1; Şāh Abbās d.+lik kāsiki VI-1*

dāstgā (Far.) iktidar: *Şāh Abbās d.+si'ça XII-1*

dāstūr (Far.) izin: *d. verdi I-31, XIII. a-33, XIV-54*

dāvā (Ar.) kavga: *d. bizüm yorganımız isti'çarti XVIII. b-7; d. tümām oldı XVIII. b-7; kerdı d.+rı XVIII. b-3*

dāvır (Ar.) çanak: *bī d.+i toldārdı alti XVI. b-7*

dib dip < ET *tüb* < AT *tūp*: *gula'humun d.+indā vurdi III-11*

dīgā^f (Far.) diğer: *ba·lukka d. yā taķi XIV-11*

dinğ dik < ?: *goylar yerkā tirālār d.+gā-vu XIX-9*

diriğ sağlam < Far. *darang* sözcüğünden geliyor olabilir, *dayanıklılık?* (WdC, s. 106) : *hāv ēşkin d. vādılar XIV-43*

diş- düşmek < ET *tüş-*: *hārākdı yōlka d.-di XI-13*

divār (Far.) duvar: *ba·şın gōmuş d.+ķo XX-3*

diyi, düyü pirinç < ?: *gadri d. çākdi XVII. b-7; d.+si üsti XVI. b-12; kākşūlin toldardı d.+dāⁿ IV. b-1; kākşūli tola-ārti d.+dān IV: b-5*

donyā, dunyā (Ar.) dünya: *d. ābād olur II-23, 62; d. ħarāb olur II-23; oğul d.+ħa kaldi IX-9; bo d.+ķa kaldā IX-8; oğul bo d.+ķa kaldi XIV-22*

dowr (Ar.) sınır, devir: *munin d.+iyā-u muni d. etdilār VII-9*

- dubāra, dubara, duvara, dubārā (Far.)** tekrar: *moucu'zundan d. yandan* III-10; *käsdilär-u d.+u hayd'lar* VII-15; *vārdi-u d. kälidi* IX-54; *d. kördi* IX-63; *vardi d.* IX-66; *kördi d.* X. b-5; *päs d.+da kārāk* VIII. a-33
- dukkān, duḡkān (Ar.)** dükkan: *bo d. eşkiyā* IX-30, 43, 44; *cävān käll-ärti d.+iya* IX-40; *d.+ka kälmiş* IX-29 *d.+ka* IX-30; *kälidi tā bo d.+ka* IX-38; *kälidi d.+ka ki* IX-39; *filan d.+ka* IX-69, 70
- duva, duvā (Ar.)** dua: *bī d. bilim* II-19; *d. hokmunda* II-20 ;*bo d.+y hoḡḡgaḡ* II-30; *sän d.+y hoḡī* II-33; *bīsi d.+y hoḡudu* II-34; *d.+yi hoḡī räfiḡ* II-33
- äbä** anne, nine: *män sabā'ylän ä.+mä äziyät sedum* III-9
- äcäl (Ar.)** ölüm zamanı: *cävān sänī ä.+ī äl çäkdi* IX-73
- äçik** keçi < ET *eçkü*: *inä'k-är siz ä. etiyoz* VII-16, 17, 20, 23, 27, 29, VIII-8, 9
- äçki** keçi < ET *eçkü*: VI-11 *ne täy ki ä.* XI-7
- eddä (Far.)** dolandırıcı: *bī e. rindi vār-artilär* XI-5 (Almanca çeviri)
- ägär, äär (Far.)** eğer, gerek ki: *ä. şöriz biliyätz* II-16; *hölmäkimiz hiç ä.* II-60, IV-2, V-23, V-3, 7-18, V-8, 27, 66, XI-44, XIII. a-4, 8, XVI-5
- ähmiyā (Ar.)** önemli: *heç ä.+i yōḡ* IX-81
- ehtiyār (Ar.)** seçme: *e.+cı taḡi..* XV. b-7
- äkki** iki < ET *ekki* < AT *ēki*: *gasri'ça ä. it vār-arti* , I-17, II-36, III-3, IV. b-13, V-8e, VI. a-2, VI-23, IX-65,67, X. a-6, X. c-1, XI-19, 24, 39; *bollara ä.+si bī emtehān* XII-2, 17; *biz ä.+miz mēmān* IX-59, 61, XVII-9
- äl** el < ET *elig*: *nā'sä vār ä.+ümdä* II-55; *özä iṣ tā ä.+idä kälī'* XV. b-10 *ä'gär ki iṣ ä.+izdä kälماغä* VI-10; *ä.+üzdän nä hunä'rī* I-10; **äl çäk-** “(bıyık) burmak”: I-14, 32, 33 II-54, 57, VI-17, 18, VI-37, IX-73 *äl hat-* “yardım etmek”: *äl h.+iḡam o haçildur* IV. b-10; *äl h.+di-yu här* IV. b-17, VI-21; *golfça äl h.+ar-arti* VI-

	21; <i>äl vur-</i> el koymak: <i>ğolfka ä. v.- gam golf haşlur</i> VI-12; <i>vardilar-u ä. v.+di</i> I-22
äläm (Ar.)	dünya : <i>kıblây ä.+dä bola-r</i> II-54
älân, alân (Ar.)	şimdi, şu anda: <i>sân ä. äşgä-ärtün</i> III-8, XIV-10, 53, XVII. a-3 <i>bo a. taḥı</i> VIII-4
älbät (Ar.)	şüphesiz, muhakkak: <i>ä. Şāh Abbās ta munī</i> XII-6
älhamdullā (Ar.)	Allah'a hamdolsun: <i>ä, mämläkät äbād öltä</i> II-60
älli biēş	elli beş < ET <i>ellig bēş: yāşum ä. b.+är</i> XVII. d -13
elm (Ar.)	ilim: <i>çun bi'lyor e. yüki</i> XII-11; <i>e. bī agır yik-är</i> XII-16
ämārat (Ar.)	kale: <i>ä.+i içiy^d ki ḥazanäy çapigalar</i> II-36
äm-r-u muşkil (Ar.)	mecburi: <i>vurmaḳı ä.-u m.+idi</i> VI-10
ämü (Ar.)	amca: <i>ä. bozät be-çän^d</i> XI-6
emtehān (Ar.)	imtihan: <i>bī e. ietmiş</i> XII-2; <i>e. verdi</i> XII-11
eḡ	ön < ET <i>öḡ: munın e.+in kās dilār</i> VII-15, 19
ä·ḡcām (Far.)	son: <i>īş ä. verir mäyä</i> XI-37
ena	işte < ?: <i>e. onun ışıḥından näy şami'ş-an</i> IV. a-8
än'ām (Ar.)	büyük baş hayvanlar: <i>bullarḥa ḥalat verdīn ä. verdin</i> II-66
andarūn, ändärūn (Far.)	iç, sarayda bir bölüm: <i>vardilar a.</i> II-36; <i>häräkdi kältdi a.+ka</i> XIV-19
äḡir:	dün < ET <i>iḡir; iḡir, iḡgir</i> "alacakaranlık, akşam" (Vewb:172b): <i>räfiḡim ä. yitirmiş-ärtim</i> IX-59; <i>ä. ki şāmun haşdüy</i> , XVI-16,17
ē'r-	erişmek, varmak < ET <i>ēr</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>kimkä ē'.-möllar</i> XV. b-1
ēr-	erişmek, varmak < ET <i>ēr</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>kimkä ē.-ollar</i> XV. b-1; <i>ē.-di bīmäydä'nça</i> I-2; <i>ē.-di o meydänka</i> VI-2; <i>ē.-di Esfehänka</i> VII-8; <i>kältdi ē.-di baluḡlarıya</i> VII-24; <i>her yerkä ē.-di</i> VIII-3; <i>vardi ē.-di tā</i> IX-43; <i>vardi ē.-di</i> XII-12, XIV-23; <i>ē.-di kēçä</i> XVI. b-1; <i>kältdi ē.-di hävkä</i> XVII. d-8; <i>ē.-dōu bī...</i> I-30; <i>ē.-dilār gasr</i>

e-şkiyâ I-16; *ē.-dilär bo IV: b-17*; *vardılar ē.-dilär VIII. a-16*;
hadd-i bulukça ē.-miş VII-4

ärä: ora < ET *ol ara: varılar ä. bärä-u bo XI-42*; *bo ä.+dä kâşdilär*
vardılar IX. a-11

äräki: diğér < ET *ol ara ki: ä. bîsi haydı VI-14*

ēsäsiiyâ (Far.) mal mülk: *tişdi munî ē. V. a-4*

ärzân (Far.) ucuz, bol: *haydı ä. sa'tmağayⁿ XVII. e-9*

äsnâ (Ar.) sıra, an: *Şâh İsmâil ta bo ä.+çâ XIV-13*

äşgâ eşek < ET *eşgek: kâzâr bî ä. alur III-2, sän älân ä.+ärtün III-8*
mân ä. o'muşdum III-9, bî tä ä. ön üç III-11, kerdilär ä. sağat
olmîş XI-23, Molla Nasrâddî'nçâ bî ä.vâr-erti XIII-1, kördü ki
ä. yol kâ'lmo·r XVI-1; bād kördi ä. XVI-2; kördü nä ä. bänd
olur nä Mo'llâ XVI-4; bo ä. hâ'yli bā-istiğāmat-ar XVI-7; kâldi
haydı ki ä. XVI. b-7, kerdî ä. kâldi XVII. d-2; kerdî heyr ä. vardi
XVII. d-4, 7, ä. kâldi XVII. d-7; ä.+y m ... Mo'lla ä.+y nâ'cür
oldi XV. a-6; bîsi ä.+n afsârü başundan hü'ür, ä.+n köt'rär
varur, o bîsi ä.+n afsârün kâç'rär õz başına III-1; hob biz nä
iğdām etdek bo ä.+kâ XI-20; bî dānā nişādur gödi ä.+ kâ-u ...
õzi äşgākâ yermo·r. XVI-2; hişîn bî ä.+kâ îeräkâyäyⁿ XVII. d-
5; bo ä.+siyâ bî zârrâ X. b-2; iezî tişdi ä.dâ ilyär XVII. d-7,
tişdi ä.dâ ilyär XVIII. a-4; mānim ä.+m bō'da yikilmîş XIII-10,
mānüm ä.+m nē'r'dän tüşmüş XVI.a -6.;mānüm ä.+m bo tågda
tüşdi XVII. b-9; bo mānüm ä.+m o tågda õ'rda tişmüş XVIII-
11; arqasiya-u ä.+yn XII-13, tepdi bo ä.+yⁿ XI-14, vurdî ä.yn
ket... bağalinda, ä.yn XI-16; kâsdilär bu ä.+yⁿ XI-19, bo ä.+yⁿ
yetîz X-21; hatdılar ä.+yⁿ otağka X-23; sänin ä.+yⁿ helmüş
XVII. b-8, hatâ ä.+yⁿ ketiyâ XVIII. a-2; ä.+si yikildi yölça XIII-
1, biyābā'nçâ ä.+si yikilmîş XIII-8; tågka-u ä.+si tüşdü XV. a-
2; Mollâ Nasrâddîn ä.si tågda tişdi XVII. b-3; Mollâ'n ä.+si
helmüş XVII. b-7; Mollâ'n ä.+si nâ cür XVIII-1; kerdî muni
ä.+si kâlmüş XVIII. a-2; Molla tekdi ä.+si kerdî XVIII. a-3

eşğâl (Ar.) uğraşacak şey, sorun: *e. yōkı XI-30*

eşik	eşik < ET <i>eşik</i> < AT <i>ēşik</i> : <i>hazana e.+iyä</i> I-23
ēşik	eşik, kapı < ET <i>eşik</i> < AT <i>ēşik</i> : <i>vāgluğ ē. haçilur</i> II-19; <i>ē. gulflanmış oliğa</i> II-20; <i>hoğudi ē. haçüldu</i> II-35; <i>çäkä çäkä e.</i> III-5; <i>här ē.+ā hoğgam</i> II-19; <i>ē.+i haçgağ</i> II-30; <i>ē.+ī haçaiz</i> XI-22; <i>bo manzil ē.+ī</i> XIV-42; <i>häv ē.+in dirinğ</i> XIV-43; <i>otağın ē.+īn kāgillädilär</i> XI-23; <i>ērdilär gasr e.+iyä</i> I-16; <i>dukkān ē.+iyä</i> IX-30, 43, 44; <i>vurdi dārvāzā ē.+iya</i> XIII. a-38; <i>käldilär häsa·r ē.+iyä</i> XVI-4; <i>kälür tā ē.+lärinä</i> II-5
e·şik	eşik < ET <i>eşik</i> < AT <i>ēşik</i> : <i>hazana e.+i</i> I-24; <i>ērdilär gasr e.+iyä</i> I-16; <i>hazana e.+i</i> I-24;
eşg-u-äl (Ar.)	şekiller: <i>hinmäkkä e.-u-ā. oğay</i> XII-8
ēşräfi (Far.)	İran'ın madeni para birimi. Bir eşrefinin değeri bir orjinalinde "tümen"e denk gelirdi : <i>alta ä. tepdi</i> X-14, <i>bo ä.+lär tekilgäli</i> XI-16, <i>bo ä. tekmä</i> XI-17, <i>bo no'ğarti ä. tekmiş</i> XI-22
äy	ey, seslenme ünlemi : <i>ä. dād ki biz</i> IV. a-33, <i>ä. nā-nā</i> X-12, <i>ä. fi'lān şo'dä</i> IX-26, <i>ä. cāvān</i> IX-44, 57, 73; <i>ä. golām</i> IX-51; <i>ä. Mämmädī näy käl'morī</i> IX-52; <i>ä. Şāh Abbās</i> IX-75; <i>äy bāba män kişi şäyyorum</i> XI- 2; <i>ä. Molla</i> XI-36; <i>ä. kız yäk</i> XIV-15; <i>ä. vazir</i> 26, <i>ä. oğlum</i> 38; <i>ä. şāhs</i> XVII. e- 3, <i>ä. Mo'llā</i> XVIII-10; <i>ä. bā'ba</i> XVIII-11; <i>ä. hodā</i> XX-5
äyäl (Ar.)	aileye bakmakla sorumlu kimse, evin reisi: <i>haydı män ä.-vā'r-am</i> XVII. b-5
äyär, ä'yär (Far.)	eğer, şayet: <i>ä. oğul oldi</i> IX-8; <i>ä. hidikī</i> IX-17; <i>ä. bo cāvāni</i> X-76; <i>ä. män bollari</i> XVII. a-8, <i>ä. ät bī man-arti</i> XVII-8; <i>ä. bo puşuk</i> XVII-9; <i>ä. ki sän</i> XVII. d-5; <i>ä. hişin mana</i> XVII. d-11; <i>biz ä. älān</i> XVII. a-3, <i>ä. munda veriyäm</i> XVIII. a-7
äyb (Ar.)	kusur, ayıp: <i>o'lta, ä.+i yöh</i> XVI. a-6
eydi	sahip < ET <i>idi</i> < AT <i>ēdi</i> : <i>e.+si biläsä'n-är</i> I-19; <i>e.+si bo büzüüm</i> I-20; <i>munī e.+si</i> VIII. a-8; <i>häv e.+si haydı</i> IX-3; <i>gazgayn e.+si haydı</i> XVI-24
ey	ön < ET <i>öñ</i> : <i>källäz e.+in tā tolda'rız</i> XI-22

äyri	eğri < ET <i>egri</i> : <i>ä. dağ</i> VIII. a-28; <i>giblası ä.+ri</i> VIII. a-26
äysä	ense < Tü. * <i>änsä</i> (WdC, s. 112): <i>tişdi bo kâniz ä.+siyâ</i> IX-26
äyyihännäs, ä'yyühannäs (Ar.)	Ey insanlar: <i>Mulla Nasraddîn haydı ä. X. a-2</i> ; <i>ây bā'ba ä. XIX-11</i>
äz (Far.)	-den anlamında ön ek: <i>bād ä. üç</i> IX-8; <i>päs ä. bī</i> XI-23; <i>päs ä. unda</i> XIII. a-13; <i>bād ä. män</i> XIV-2; <i>höldü päs ä. XV. a-3</i>
ēz	öz, kendi < ET <i>öz</i> < AT <i>ōz</i> : <i>kāldi ē. ğasriya</i> II-33; <i>ki ē. hālvam</i> X-8 <i>vardılar ē. mänzilläriyâ</i> VI-32, 33; <i>vardi ē. işi</i> XI-32; <i>ķoy ē. keti'nçâ</i> XVII. d-5; <i>ķōdi ē. ketiçâ</i> XVII. d-6; <i>ē. ketiyâ</i> XIX. -3, 4; <i>ē.+i tişdi</i> XVII. e-7; <i>baluķça ē.+imâ</i> XIII. a-6; <i>ē.+i tã</i> IV. b-11, 16; <i>sahıbhāna ē.+i bilä'ri</i> VI-27, 28; <i>ē.+i vurdi</i> X-1; <i>ē.+i tã tirdi</i> XI-6; <i>sän ē.+in ħolāsa</i> XVII-11; <i>i.+ina ağd</i> XIV-20
ēzä	başka: < ET <i>özge</i> < AT <i>ōz</i> : <i>vardi ē. guzärkä</i> VII-18
äzän (Ar.)	ezan: <i>ō'da bo ä. ha'yir-arti. päs äz ä. haymâ</i> XIV-34, 35
äziyät (Ar.)	eziyet: äziyät se- “eziyet etmek”: <i>äbämä ä. s.-dum</i> III-9; äziyät şä- “eziyet etmek istemek”: <i>ä. ş.-y'ğälär</i> XI-26
fāmil (İt.)	aile: <i>f.+um Alī Hasanī</i> XII-18
farğ (Ar.)	fark: <i>käsi'kçâ f. etär</i> XIII. a-32; <i>f.+i yäki yuokı</i> XIV: a-28
fasl (Ar.)	mevsim: <i>bo häv f.+i zämistänķa</i> XVII. a-5; <i>häv nä f.+lu'ķça</i> XVII. a-4
felän, fi'län, fülän (Ar.)	fa lan filan: <i>f. ğävähāna'ça</i> I-29; <i>satdum-uf. ğimätkä</i> VIII-12; <i>ây f. f. şo'dä</i> IX-26; <i>f. käs</i> XV-1, 4, 14, 23; <i>nähār f. zādi-uf.+i-uf.+i gay'rar</i> XII-31
färmän (Far.)	emir: <i>cällätķa f. verdi</i> VI-35
fıkr (Ar.)	düşünce: fıkr et- “düşünmek”: <i>bīħod f. y.+ori</i> XIII. a-31; <i>oğlum heç f. e.+mä</i> XIV-40; <i>bādän f. e.+di</i> VIII-8; <i>yetän f. ä.+di</i> X. a-4; <i>män bī f. etmiş-äm</i> V-3;
fowrän (Ar.)	coşma: <i>f. haydı</i> XIII. a-34
fursat (Ar.)	fırsat: <i>f. ganımät-är</i> II-30

gabül (Ar.)	razi oluş: gabül et- “kabul etmek”: <i>g. e. +di IX-62, 63, XII-4, 5; gīz g. e. +madi IX-37, 38</i>
gabza, gōuza- (Ar. + Tü.)	almak, zaptetmek < (Ar.) <i>ḵabz</i> ”tutmak” + (Tü.) <i>etmek</i> : <i>bullar g.-di küllisi Şā Abbās g. +di II-32; tüşmüş g.-yup-artag XV. a-3; o ḥazānadan g.-zadilar I-24</i>
gada	yasak < ?: <i>yov g+'da. III-12</i>
ğadr, ğa'dr (Ar.)	kudret: <i>bī g. +ī māġām-i XII-1; bī ġ. +ī XVIII. a-2</i>
gal-	kalmak < ET <i>kal-</i> < AT <i>kāl-</i> : <i>logma g.-di boġz'çä; I-3</i>
gala (Ar.)	kale: <i>Şā Abbāsīn g.si II-36</i>
gāli'b, gālup (Ar.)	galip: <i>bī afsū'sī bā g.-aġa V-6; hay g. +ī IV. b-14</i>
ġāl-	kalmak < ET <i>kal-</i> < AT <i>kāl-</i> : <i>ġ. +up-aġa V-6</i>
gāni	hani, nerede < ET <i>kanı</i> : <i>bilmām g. +mi'z-aḥ II-42; bi'lmoī g. dārvīş IX-11</i>
ganīmāt (Ar.)	ganimet: <i>fursat g. +ār II-30</i>
gār	kar < ET <i>kar</i> < AT <i>kār</i> : <i>g. içiçä yatuv-argā IV. a-1; g. içi yatdı IV. a-4; g. içi yatdum IV. a-15</i>
garālu'ḥ	karanlık < ET <i>karaṅġu</i> : <i>o ta ki g. +ça yānī IV. b-19</i>
garġiş	beddua < ET <i>karġiş</i> : <i>ābām mǎnā g. etdi III-9</i>
garin	karın < ET <i>karın</i> : <i>g. +işiça (?) va'rtı XV-23; sāfār ki g. +işiça varmış XVI-25</i>
garru-	yaşlanmak < ET <i>karı-</i> < AT <i>kārı-</i> : <i>bī tā g. +duḥı II-17</i>
gāsīd, gā'sīd (Ar.)	ulak: <i>g. kā'lmādi ki XI-44; g. kerō'rīn XI-37; bo g. +i sīrālār XI-42; bo g. +īn satmayⁿ XI-36; tumān tā g. +lar bunyāz XI-38</i>
gasr, ġasr (Ar.)	köşk: <i>ērdilār g. e-şkiyā I-16; vardilar g. içiyā I-23; kaldi öz g. +iya I-27; g. +iyā tārāf I-15; kaldi ēz ġ. +iya VI-33; Şāḥ Abbāsī g. +ça I-17</i>
ġāvāḥāna, gāvāḥāne (Ar. + Far.)	kahvehane: <i>g. +ça yatdılar I-27; felān ġ. +ça I-28; vardilar g. +ça I-29</i>

gavl (Ar.)	sözleşme: gavl çävür- “sözleşmeyi yenilemek”: <i>yānda g.+i ç.+di VIII. a-34; biz g.+imiz ç.+gäk VIII. a-33; gavl holin-</i> “sözünden dönmek”: <i>Şāh Abbāsi g.+i h.+miş VIII. a-32</i>
gayir-	yapmak, etmek, hazırlamak < ? : <i>kānu gazāyn g.-ar XI-34; felāni-u felāni g.-ar XI-32; pellākān g.-ğay VIII. a-4; pul g.-ğay VIII. a-13; hālva g.-dilar X-5; nāhār g.-i biskā XI-44; nā g.-dāḥ VIII. a-12; aldaḡ g.-dāk II-9</i>
gaynat-	kaynatmak < ET <i>kaynat-</i> : <i>palta^r g.-ğam XV-2</i>
gaz-	kazmak < ET <i>kaz-</i> : <i>hāvindā zīr-zāmīn g.-di kaldi IX-38</i>
gazā (Ar.)	gıda, yemek: <i>ina o g.+i ki XI-35; kānu g.+yn gayrar X-34</i>
gazāluḡ (Ar. +Tü.)	yemek vakti < (Ar.) <i>ğīdā</i> + (Tü) <i>luḡ: g. etiyāyn IX-26</i>
gazāt, gazzāt (Ar.)	hakim cübbesi: <i>g. lābāsī kātđi I-28; Şāh Abbās g. kāsikin VI-34</i>
gazğan	kazan < ET <i>kazğan</i> < AT <i>kāzgan</i> : <i>g. astinni IV. a-14; kölāmā g. gōmiş XVI-7; mā'ğār g. ta XV-10; mā'ğār g. hōlār XV-24; kölāmā g. kälidim XV-25; g.+a hağaşdan hasmīş IV. a-14; g.+i yetđi XV-3, 4; o g.+ī kaldi XV-7; gōmiş bo g.+ī XV-7; g.+ī boğa'z-arti XV-23; g.+çäy ali XV-6</i>
ğāzır-ķūn, ġāzır-ķū, ġāzır-ḡūn (Ar.)	çamaşırcı: <i>tē^vur g. umīş XVII. e-2; g. bulđi XVII. e-16, 17; g. kerdüm XVII. e-33</i>
ğäl-	gelmek < ET <i>kel-</i> : <i>harti'ça g.+ür III-4; holindi g.+di XI-9; ierā'g.+di XX-3; ahsān g.+īđi XII-17; g.+dilār Mollān XII-29</i>
ğärđiş (Far.)	dönüş: <i>şār içiç g. ārti XX-1, 2</i>
ğäz-	gezmek < ET <i>kez-</i> : <i>harti'ça g.+ār-ārti XII-6</i>
gibla (Ar.)	kible: <i>g.+si āyri-ri VIII. a-26; g.+si āyri dağ VIII. a-28</i>
girmiz (Ar.)	kırmızı : <i>bo da g. kādđi II-50</i>
gīmāt, ġeymāt(Ar.)	kıymet, fiyat: <i>g.+īn kāsđilār XI-19; bī āçik g.+iyā VII-23; sığır g.+iyā hişāyⁿ XI-10; bī g.+kā verdi; VII-23; satđum-u fülān g.+kā VIII-12; bā-g.+i āçgi satđi XI-8</i>
ğıgır-	çağırarak < ET <i>kıgır-</i> < AT <i>kīkır-</i> : <i>cellāt g.-dilar-u vārđı IX-69</i>

gīz	kız < ET <i>kız</i> < AT <i>kīz</i> : <i>g. gabūl e'tmadi</i> IX-37, 38; <i>g. o babasi</i> IX-38; <i>oldi ki bo k.</i> IX-38; <i>kerdi g.</i> IX-55; <i>ōzinī g. hāv-ri-yu</i> IX-56; <i>g. ta ōzūmīn</i> IX-80; <i>Şāh Abbās g.+i</i> IX-30, 32; <i>Şāh Abbāsīn Şāh g.+i</i> IX-26, 30; <i>Şāh Abbāsīn g.+ini</i> IX-22
go-	koymak < ET <i>koḡ-</i> : <i>g.-miş başlari'ça</i> XI-46
gō-	koymak < ET <i>koḡ-</i> : <i>g.-di 'çä-u kälidi</i> XV-4; <i>nişädur g.-di</i> XVI-2, 3; <i>aldı' g.-di yer'ä</i> XV-13; <i>bollar g.-dilar</i> IV-3; <i>numurtalan g.-lar</i> IX-9; <i>bī g.-y mäni</i> XX-5; <i>sana g.-yiğatam</i> XVII-6 ; <i>ägär sana g.-yiğatam</i> XVI-5
golām (Ar.)	köle, genç oğlan: <i>äy g.</i> IX-51
Golām Abbās	özel isim: <i>män ātum G. A.</i> XII-18
golay	kolay : golay şa- “kolaylamak”: <i>hirāḡı g. ş.-madḡ'-a'n</i> XVII. e-7, 26
goltuḡ	kolun gövde ile birleştiği yer < ET <i>kol + tuk</i> : <i>numurtan g.+lar alti'ça</i> XIX-5; <i>ḡōb g.+lar altıç-amış</i> XIX-9
gonşi	komşu < ET <i>konşi</i> : <i>kälidi g+ya haydı</i> XV-4
gorḡ-	kormak < ET <i>kork-</i> : <i>hoḡrī g.-di</i> V-4
ḡoşu'n (Mo.)	bir dizi asker: <i>äsnāçā iddāi ḡ.+la va-rdilar</i> XIV-13
got got, gut gut	gıt gıt gıdak: got got /gut gut şa- “gıdaklamak” (?): <i>ba :şḡa g. g. şadilar</i> XVI. a-7; <i>cūrā g. g. şayığa</i> XVII. a-5; <i>gut gut ş.-ğali</i> IV-3, 4
gōuza- (Ar.)	el koymak: <i>o ḡazānadan g.-dilar</i> I-24
gudā-	gıdaklamak: <i>sän tä g.-layyō'run</i> IV-6; <i>bänā şadi g.-lağali</i> IV-5
gula'h	kulak < ET <i>kulḡak</i> : <i>şapala g.+unun dibindä</i> III-11
gulāḡ	kulak < ET <i>kulḡak</i> : <i>ägär g. aziz-är</i> IX-54, 66
guldästā (Far.)	gül demeti: <i>bī g.+ī vā'rr-arti</i> XIV-32
gulf, ḡolf ḡulf (Ar.)	kilit: <i>bu g. haçıldı</i> I-22; <i>g. kälidi älinä</i> IV. b-17; <i>k.+ka k'äl</i> I-11; <i>här ḡ.+ka äl vur^{igam} ḡ.</i> VI-12; <i>g.+a haçilur</i> II-20; <i>här g.+ka äl hat^{igam}</i> IV. b-10; <i>g.+i män haçam</i> IV. b-17

- gulfla-** (Ar + Tü.) kilitlemek < (Ar.) *gulf* “kilit” + (Tü.) *la-* “addan eylem yapma eki” *ēşk g.-nmiş oliğa* II-20
- guosala, gōsa·la, gōsala** (Far.) buzağı < Fa. *goosaleh* “buzağı” (NEPD II, s. 735): *bo g. ki* X. c-4; *o g. tazmış* X. c-5; *vuriyōrin g. +^m* V-8; *bo g.+y vurorī* X. c-5; *ākki g.+si vār-arti* V. a-2, X. c-1; *g.+larnī bīsi* X. c-2
- ğurbān** (Ar.) kurban: *bāh ğ. bo sözü* XII-14; *haydı ğ. mōlāt* XVII. e-13 ğ. *vurdum tu'tmadi* XVII. e-4; **ğurbān ol-** “kurban olmak”: *ğ. o.-um ālini çāpi* IV. b-23
- guşvāra** (Far.) küpe: *g.+si tā aziz-ār* IX-54; *g.+sa aziz-ār* IX-66
- guzārkā** (Far.) güzergah, yer: *vardi o (...)* g. VII-14; *vardi ēzā g.* VII-18
- gün** gün < ET *kün* < AT *kūn*: *bī g. hişādi* XII-2; *bī g. Şā Abbās* XX-1; *neççā g.+dā sōrā* XV-14
- güya** (Far.) sözde: *ō'da g. Nācā'fī* XIV-33
- ħabar** (Ar.) haber: *ħ. verdi ki* II-49; *Mollāda ħ. aldılar* XI-27; *ki ħ.+i yoħ-amiş* XIX-3; *niā ħ.-ar ōzūn* XII-8; *na ħ.-ar* XVIII. b-2, 7; *işdā bā-ħ.-artī* XIV-27; *ħabarlaş-* “haberleşmek”: *bullar ħ.-dilar* XI-29
- ħabī'b-i ħodā** (Ar. + Far.) Allah'ın sevdiği (kul): *mehmān h.-i ħ.-ri* IV. b-4
- ħaç-** açmak < ET *aç-*: *kāldi ālinā h.-di* IV. b-17; *ēşki h.-ğak* II-30; *gulfi mān h.-am* IV. b-17; *ēşki h.-aiz* XI-22
- ħaçil-** açılmak < ET *aç-ıl-*: *vāğluğ ēşk h.-ur* II-19; *gulflanmış oliğa h.-ur gulfa h.-ur* II-20; *bīsi h.-di* X. c-2; *ħat^{igam} o h.-dur* IV. b-10
- ħaçul-** açılmak < ET *aç-ıl-*: *bu gulf h.-di* I-22; *hoħudi ēşk' h.-du* II -35; *bullar bīsi h.-di* VI. a-3; *golfka golf h.-di* VI-20;
- ħadağ** ayak < ET *ağak* < AT *ħadağ*: *h.+ina olūr* XIV-2; *kās h.+ina o'l-madi* XV-3; *kādāgil h.+ina* XIV-4; *sānn h.+ina olur* XIV-5; *munn h.+ina oldi* XV-6; *ħār küm h.+ina oldi* XIV-45; *heç kās h.-ina o'lmadi* XIV-46; *ķızı h.+ina oldī* XIV-46
- ħadd** (Ar.) sınır: *taħi h.-i bulukķa ērmış* VII-4

- had(ı)r-** ayırmak < ET *ağır-*: *bollara h.-igā rindlär* XVIII. b-4
- hafhır-, hafhur-, hafkur-** afkurmak, havlamak: *şadi h.-mağka* I-18; *ki h.-ma* VI-25; *h.-r-arti* IV. b-14; *şadi h.-ğālī* IV. b-14; *şadilar h.-ğali* IV. b-24
- hağaç** ağaç < ET *ı+ğaç* < AT *ī: ō'da hindi bi h. tukkina* XIV-12 *bo h. tukki'ça* XV-14; *h.+i ketürdi* X. c-4; *neççä h.+lu'hça* IV. a-5, 7
- hağa** arka < ET *arka* < AT *hārt: lāt h.+dan kälür* III-3
- hāga** arka < ET *arka* < AT *hārt: mänim h.+mda īerä'kägäy* X. b-8; *ōzi h.+da ie'rmor* X. b-3; *nāfär h.+da vardilar* XVI. a-2; *holundⁱ h.+läy* VII-23
- hağaş** ağaç < ET *ı+ğaç* < AT *ī: bī h.+dan hasdi-yu* IV. a-10; *gazğana h.+dan hasmīş* IV. a-14; *üç h.+luğdan çirāğ* IV. a-15
- hāhiş, hāhişt (Far.)** dilek: *bizi h. sändä* II-56; *biz h.+imüz* I-33; *hāhiş et-* “dilemek”: *h. e.-dim ki* VI-37; **hāhişt yet-** “istemek”: *munu h. y.-tim* II-63; *sändä h. yetoruğ* II-56
- hağğ (Ar.)** hak: *kim h.+i yōh ki* II-67
- hāl (Ar.)** durum: *bullar tilin h. ...* VI-30; *ta h.+īyā bō'da* XIV-53; *fikr etmiş-äm h.+īzha* V-3; *Abbās ta h.+īyā* XIV-52; **hāl ol-** “anlamak”: *män h.+üm olur* I-13; *tilin h.+um o.-ur hār nā hayıgalar h.+um o.-ur* VI-13; *h.+in o.-iyor* VI-39; *h.+usu o.-ur-arti* VI-25, 26
- ha'lā, hālā (Ar.)** hala: *h. kissi vahti o'lmaduğ* VII-28, 30
- halat (Ar.)** mükafat olarak verilen güzel kıyafet : *bullarha h. verdīnü* II-66
- halğ, halh, halk (Ar.)** halk: *h. bilmōrum īşi* XVI: b-7; *h. käl'd'lär* X-3; *h. ki bänā* X-6; *h. haydı* X. c-5; *hāy h. sorağ* XVIII-3; *Värsän h.+ı* XII-18; *h.+ı baliği* XVI. a-4; *h.+ī va'zi* XV. b-3; *Karasu h.+ı-rsam* XVII. b-5; *baluğ h.+ı hi'gildilar* XVIII-7
- hāl(ı)n** alın < ET *alın* < AT *hālın: munī h.+nī si'ur* XVII. c-2
- hammām (Ar.)** hamam: *yā h. ucrāti* XVI. a-5; *bo h.-vāra olur* XVII. a-8; *Mollā vağayn h. XIX-;1 varəmız h. başı* XIX-2; *bullar variālar h.*

	XIX-3; <i>varəlar h. içiyä</i> XX-6; <i>ilgärtär h. +hā</i> XVI. a-2; <i>vardilar h. +ha</i> XVI. a-2; <i>yetälär h. +ha</i> XIX-4; <i>bo h. +da</i> ^{hi} ndi XVI. a-5
hamān (Far.)	hemen: <i>o'da ta h. ina</i> VII-19; <i>h. dāruḡaluḡ</i> XV. b-16
hāmila (Ar.)	hamile: <i>hazḡanīz h.-rti</i> XV-9
hānā (Far.)	ev: <i>äy hodā h. +y harāb</i> XX-5; <i>Abbās h. +sidā almi's-am</i> II-10
hānum	hanım < ET <i>han</i> + <i>um</i> (1. tekil kişi iyelik eki) (Tietze, s. 251b): <i>duvara h. haydı</i> IX-66; <i>yov h. +ka hay</i> IX-53
hāra	ara < ET <i>ara</i> < AT <i>hāra</i> “ara, arasında”: <i>vār h. bī'ri</i> XIII. a-30; <i>neççä rāng-är h. +sī</i> XIII. a-26; <i>h. +si bī rāng är</i> XIII. a-27; <i>Mīr-i Dāmād h. +si'ça</i> XII-2; <i>ki bollar h. +si'ça</i> XII-6
harāb (Ar.)	yıkık dökük; harāb ol- “yıkılmak, harap olmak”: <i>māmlākāt h. o.-ur</i> I-14, 32; <i>donyā h. o.-ur</i> II-23; <i>hārān şa-</i> “harap etmek, yıkmak”: <i>dünya h. ş.-yim</i> IV: b-11; <i>hānāy h. ş.-t^a</i> XX-5
harç (Ar.)	masraf: harçkū vēr- “göstermek”: <i>hunārimüz h. v.-iyäk</i> II-30
harclä- (Ar. + Tü.)	harcamak < (Ar.) <i>harāc</i> “vergi” + (Tü.) <i>la-</i> addan eylem yapma eki: <i>munı h.-dīn cihāziya</i> IX-8
haridār (Far.)	müşteri: <i>munı h. +luḡ etmi's-ällär</i> XI-41
hart	arka < ET <i>art</i> < AT <i>hārt</i> : <i>mun' h. +i'ça gā'lür</i> III-4; <i>munī h. +i'ça gāzār-är</i> XII-6; <i>va-rdı işi h. +iça</i> XIII. a-37
hārt	arka < ET <i>art</i> < AT <i>hārt</i> : <i>vaḡar h. +ina</i> III-7; <i>ēz işi h. +i'ça</i> XI-32
has-	asmak < ET <i>as-</i> : <i>haḡaşdan h.-di-yu</i> IV. a-10; <i>haḡaşdan h.-mīş</i> IV. a-14
Hasan Bāḡ (Ar. + Tü.)	kişi adı: <i>bo H. B. rābārızı oladı</i> XV. b-16
hasār, hāsār, hāsa·r (Far.)	meşdan, avlu : <i>hat^(di) h. +ka</i> V-4; <i>ki hatdı h. +ka</i> V-5; <i>h. özinī^v-är</i> IX-55; <i>kāldilär h. eşkiyā</i> XVI-4
haḡar, hāḡä·r (Ar.)	haber, olay: <i>kö na` h.-ar</i> V. b-2; <i>köriyā ne h.-ar</i> V. b-3; <i>h. oldi</i> IX-41, 42; <i>hā'fçā h. +ī yo·h</i> XI-43

haş-	açmak < ET aç-: <i>şāmun h.-dūy</i> XVI. b-16; <i>e-şki h.-dilar</i> I-24; <i>äl hatar-arti h.-dirārt'</i> VI-21
haşā (Ar.)	tövbe: haşā vur- “inkar etmek”: <i>avval h. v.-dilar</i> XIII. a-12
haş(ı)l-	açılmak < ET aç-ıl-: <i>k'äl vur'gam h.-ur</i> I-11; <i>golf h.-ur</i> VI-12; <i>ä'gär bo h.-up-ağa</i> V. a-10, X. c-6
hat	at < ET at: <i>bī h. hingäk</i> XII-3; <i>bī h. hindilär-u</i> XII-5; <i>ki h. hinmäkkä</i> XIII-8; <i>ki o h. heyvān</i> XII-10; <i>yörmüş h. isti'çā</i> XII-13; <i>h. ta bī</i> XII-16; <i>mān bī h. şe'r-artim</i> XIII. a-14; <i>biribirdä pärt h.+ha</i> XII-6; <i>hinmiş-arti h.+ha</i> XII-7
hat-	atmak < ET at-: <i>ki h.-dı hasārka</i> V-5; <i>tirdi yorgana h.-dı</i> XVIII. b-2; <i>ki h.-dilar äşgäy'</i> XI-23; <i>munda h.-ä äşgäy'</i> XVIII. a-2; <i>h.-aız bī otağka</i> XII-21
hau-	demek < ET ay-: <i>h.-rī: cuvāna-ri</i> VIII-10
hav	ev < ET ev: <i>Şā Abbāsī h.+i avadān</i> II-12
havul (Ar.)	iyi, güzel: <i>h. iş kermād^{тік}</i> II-13; <i>h. deyim he'yli h. buğda'-r</i> VIII. a-6; <i>bo h. buğda'-ri</i> VIII. a-7; <i>otāgi h. nā</i> VIII. a-26; <i>hā'yli h. XV. b-3, 7; h. iş dağ</i> XVI. b-16; <i>h. dağ</i> XV. b-17; <i>ki h. oğa</i> XV. b-18; <i>h.-ar</i> II-15, VIII. a-8, XVII. a-4, 5; <i>h.-arti</i> XIII. a-5, 8, XV-25; <i>h.+luğ biliyāiz h.+luğız tā öz h.+luğız tarifi yetdī</i> II-16
hay-	söylemek, seslenmek, cevaplamak, konuşmak < ET ay-: <i>nā'sa h.-örin</i> XIV-9; <i>nā'sā h.-yor</i> II-18; <i>tula h.-yor</i> II-39; <i>nē'sā^h-yor</i> IV. b-5; <i>bo h.-yör</i> IV. b-16, <i>bidiktär h.-yor</i> IV. b-16; <i>bīsiyā h.-yor</i> VI-25; <i>hānum h.-yor</i> IX-54; <i>h.-r im mī'dād</i> III-8; <i>h.-r Mo'llā</i> III-9; <i>h.-r nā' o</i> XII-15; <i>h.-r pä'där-sühtä</i> XVII. c-4; <i>mān h.-dum</i> I-65; <i>h.-dum</i> XVII. e-20; <i>h.-dum tārfağa</i> XVII. a-23 <i>mān k'h.-dım</i> VI-39; <i>kişi kerdin h.-dım</i> VII-28; <i>mān h.-dim</i> XIII. a-16; <i>h.-dim neyā</i> XVII. a-27; <i>h.-dı</i> I-5, II-12, 24, 42, 43, 48, 52, 54, 61, 62, IV-7, IV. b-4, 16, VI-7, 8, 10, 15, 39, VII-6, 11, 12, 13, 21, 25, VIII. a-4, 7, 11, 12, VIII. a-3, 5, 9, 10, 13, 19, 21, 22, 23, IX-4, 5, 6, 14, 15, 16, 27, 29, 36, 48, 59, 61, X-8, X. a-6, X. b-8, X. c-6, XII-11, 21, 28, 45, XII-9, 13, 14, 16, XIII-6, 7, XIII.

a-17, 20, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, XIV-7, 9, 15, 16, 17, 40, XV-6, 8, 10, 11, 12, 17, 22, 23, 25, XV. b-5, 6, 7, 8, 10, 11, 12, 13, 17, XVI-5, XVI. a-3, 5, 6, 8, XVI. b-2, 3, 4, 6, 9, 14, 15, 16, 17, 18, XVII-5, 8, XVII. b-8, 9, XVII. d-9; XVII. e-4, 5, 6, 7, 8, 9, 13, 14, 18, 19, 20, 23, 26, 27, 33, XVII. a-6, XVIII. a-7, XVIII. b-7, XX-5; *h.-dı ki* V-2, 2, 8, V. a-9, V. b-2, VI-3, 5, 13, 14, 17, 25, 37, VIII. a-7, 14, 26, 27, 31, IX-3, 4, 8, 12, 26, 34, 46, 51, 52, 53, 54, 55, 66, 70, 73, X-2, 3, 6, 9, 10, 31, 37, XIII-10, XIV. a-36, XIV-16, 42, 53, XV. a-6, XV. b-4, XVII-3, 4, 6, XVII. b-5, 7, XVII. d-5, 9, XVII. e-11, 19, XVII. a-11, XVIII. b-6; *bābasiya h.-dı* IV-10; *bāsi h.-dı* I-7, 11, 12, 13, 19, II-17, 18, IV. b-8, 9, VI-12, 13, 14, XIV. a-7, 8, 14, 16; *bāsita h.-dı* IV. b-10; *bo h.-dı* II-9, 30, 58, 60, IV. b-15, VI-38, VII-5, IX-35, XI-6, XVIII. a-18, XIV-8; *o h.-dı* IV. b-3, 23; *babasi h.-dı* VII-24, VIII-10; *bā-ḥabar-artī h.-dı* XIV-27; *bo dāvriş h.-dı* II-13; *dāvrişkā h.-dı* II-21; *bo oğul h.-dı* XIV-39; *cāvān h.-dı* IX-60; *ērdi h.-dı* IX-44; *eydisi h.-dı* XV-24; *ēzi tā h.-dı* IV. b-11; *fıkr ātdi h.-dı* XI a-4; *fowrān h.-dı* XIII. a-34; *gāldi h.-dı* XI-9; *buldi h.-dı* XVII. e-17; *gonşiya h.-dı* XV-4; *gonşusiya h.-dı* XV-1; *h.-dı ā bo* VII-16; *h.-dı āy Şāh* IX-75; *h.-dı bā'lī* IX-13, 45, 58, XIII-5, XV-2, 5, 16, XVI. a-4; *h.-dı bo ğazġanī* XV-2; *h.-dı bo ġīz* IX-37; *h.-dı co'uvan-marg āşġā* III-11; *h.-dı duvayi hoķt* II-33; *h.-dı ḥe'yli ḥōb* IV. b-25; *h.-dı ḥob* II-5, 8, 24, XI-11, XII-3, 11; *h.-dı mān* I-30, II-10, IV. b-11, XIV-18, XVI-5; *h.-dı mānūm* IX-14; *h.-dı Şā Abbās* II-26; *h.-dı yā'kān holānu'p-arāk* VII-26; *h.-i ḥo·b bābam* VIII-8; *ḥalk h.-dı* X. c-5; *hār nā h.-dı* IX-37; *heldi-yu h.-dı* XVIII-3; *hıġıştırdı h.-dı* XI-17; *holindi h.-dı* XI-7, XVI. b-20; *kāldi h.-dı* XIV-37, XV-15; *kāldi īenā h.-dı* XIV-18; *kāldi-u h.-dı* XIV-8; *kālor-u h.-dı* IX. a-12; *kānīz h.-dı* IX-64; *kissī h.-dı* X. b-7; *kişi h.-dı* XVIII. a-6, XVIII. b-6; *kişikā h.-dı* XI-44; *kişsa h.-dı* XVII-3, 4; *ķīz da h.-dı* XIV-10; *ķīzına h.-dı* XIV-4; *mana h.-dı* XVII. e-20; *manzilkā h.-dı* XIV-42; *Mollā h.-dı* VII-28; *Mollā h.-dı ki* XI-30; *Mollā kissiyā h.-dı* VII-2; *Mollāḥa h.-dı* VII-2; *Mulla Nasraddīn h.-dı* X. a-2;

nāçār oldı h.-dı IX-18; nānāsi h.-dı VIII. a-32; nānāsi h.-dı XIV-38; nā'sā h.-dı çārām VIII. a-19; nā'sā h.-dı çārām VIII. a-29; nişādur verdi h.-dı XVIII. a-2; o ça h.-dı IX-78; odğartdı h.-dı XX-4; oğliya h.-dı XVII. b-4, XIII-5; oğul äliyä-u h.-dı VII-7; räftğ h.-dı VIII. a-4; rü-rāstīn h.-dı XVII. e-32; sorag aldı h.-dı XIII. a-11; Şā Abbāşha h.-dı XVII. e-30; Şā Abbās h.-dı II-10, 13, 23, 26, 55, 66, XVII. e-31; Şāh Abbās h.-dı I-9; VI-30, VIII. a-26, 33; Şāh Abbās ta h.-dı I-14; Şāh İsmailka h.-dı XIV-42; Şeyh-i Bāhāha h.-dı XII-3, 8; tahtka-yu h.-dı II-50; tarif etdi h.-dı VIII. a-18; tēmi h.-dı XVI. b-5; verdi h.-dı X. a-5; unda son h.-dı XIII. a-13; vāzīrkā h.-dı IX-80; yōrd'lar-u h.-dı II-8; bollar h.-dılar I-20, 32, IV. a-2, IV. b-3, XIII. a-14; bullar h.-dılar II-40; h.-dılar bā'li II-6; h.-dılar he'yli ho-b VI-19; h.-dılar hob IV. a-8, VI-16, XI-20, 47; h.-dılar hoş II-15; h.-dılar I-4, 6, II-27, 39, IV. a-16, IV. b-7, V-7, V. a-8, VII-6, 9, VII-16, 17, X-4, 7, XIII. a-4, XIV-26, XVII. b-8; h.-dılar ki I-8, II-56, VIII-6, IX-11, XI-41, XIII-9, XIII. a-12, XVI. a-3, XIX-1, 2; h.-dılar Mo'lla IV. a-14; h.-dılar nā'dā II-26; h.-dılar nāy II-39; h.-dılar yo'varağ XVII. b-6; kaldi-yu h.-dılar IV. a-6; kāsdlār-u h.-dılar VII-19; Mollā oğliya h.-dılar VIII-10; Mollāha h.-dılar XVI. a-7; yerkā ērdi h.-dılar VIII-3; yetdum h.-dılar VIII. a-12; yēdilār-u h.-dılar IV. b-6; āz āzān h.-mā munī XIV-35; hidikī h.-in ... h.-imayn şāmşī'rlā IX-17; ba'lukça h. ki XVII. b-4; h. gāli' bī IV. b-14; h. k' IX-47; ūn kişi h. ... XV-43; bīzā'dī h.-maz-ärtik XIII. a-12; h.-ur ārti IX-12; babam bīhod h.-miş VII-22; bo h.-miş ki XVII. e-3; h.-ir-ārti ki IX-39; h.-müş-ārti XVII. a-7; h.-müş-ārtilār XVII. a-4, 6; īn ki h.-miş-ārti ki VI-36; h.-mi'ş-ārti XVII. a-5

hāy

ay < ET āy: tokkuz h. +i işlādim bo iç h. +i ki XVII. e-20

hayır-

yapmak, hazırlamak < ?: yāk pellākān h.-dāh VIII. a-3; bo kī h.-ārti IV. b-17; ōda h.-artılar IX-40; şām nē'sā h.-artīz XIII. a-11

hāz

az < ET āz < AT hāz: ama bī h. VIII. a-26; bī h. işüm XV-2; bī h. nişādur XVII. d-3, 5, 6, 11

- hazana, hazāna, hāzina, hāzinā (Ar.)** hazine: *iērdilār h. eşkiyā I-23; h. e-şki I-24; Şāh Abbās h.+sī I-8; hazana miğdār o h.+dan I-24; pulda-yu h.+da II-45; kältmüş h.+da II-48; hazana çap-* “hazine soymak”: *h.+sın ç.-'ğalar IV. b-16; h.+sın ça'pdağ II-26,IV. b-7; h.+y çapov yetiyäk II-30; h.+y çapiğalar II-36; h.+äy çapmuş-al^{lar} II-49; h.+n ç.-dılar-u IV. b-20; hazana vur-* “hazine soymak”: *Abbās h.+sun v.-iyak VI-9; Abbās h.+sun v.-igaiž VI-11; Abbās h.+sun v.-i-bilmeyz VI-10; h.+sī vurmāh I-9; h.+sı v.-mağı ämr-u VI-10; verak h.+n v.-dak VI-31*
- hazgan** kazan < ET *kazgan* < AT *kāzgan*: *h. iç'ä hōdı XV-4; h.+iz hāmila-rti XVI-9*
- hazür, hazü'r (Ar.)** hazır: *Şāh İsmāil ta h. XIV-52; älān h.-äm XIV-10; h.-am bo kiz XIV-11; älān bō'da h.-är XIV-52*
- hē** evet: *h. yäk bīmiz VIII. a-14*
- hēç, hiç (Far.)** hiç: *h. näiz yōh II-9; h. nä vē'rmädik II-14; h. ägär şā II-60; taqih. nä h. kim II-66; yatdun-u h. cīr IV. a-2; sän h. nē'dä IV. a-6; h. sōbāt VIII. a-5; oldi-yu h. VIII. a-30; h. kās XIV-3*
- hādiyā (Ar.)** hediye: *bī h.+i tā biläläriyā VI-40*
- hā'f** ev < ET *ev*: *ki o h.+çä IX-4; ki o h.+çä IX-6; şadi h.+çä täzğali XI. b-6; bo h.+çä vāmuş-ärti ki h.+çä-rti XII-33; h.+çä yo h XI-43; bī kin h.+çä yōrmüş-arti XVIII. b-1*
- hāküm-biçum** tarım < ET *ek-*, *biç-*: *işim h.-b.-ar XVII. d-14*
- hel-** ölmek < ET *öl-*: *yā h.-ärim IV. a-13; kişi ki h.-di XIV-3; sağat oldi h.-di XVII. b-3; tüşdi h.-di XVII. b-5; äşğäläri tişdi h.-di XVIII-2; h.-di-yu haydı XVIII-3; Mulla Nasraddīn h.-miş X-4; Mollā h.-miş täğda tişmiş-ü h.-miş XVIII-6; dä dām h.-miş XVII. b-4, 8; niedä h.-müş XVII. b-6; äşğäsi h.-müş XVII. b-7; sänin äşğäyⁿ h.-müş XVII. b-8; Mu'lla sän h.-miş-arti X-7*
- helüm** ölüm < ET *öl-*: *bī näfär h.+dä nācāt VI-17*
- hällac (Ar.)** hallaç: *ērdi kēçä bī h.+ha, kördi kēçä h. h.+luğ etor XVI. b-1*

- hälva (Ar.)** helva: *tez h. +m yēya-bilmağäm X-8; bullar h. gayir-dilar X-5; bänä şädi h. X-6*
- hämmişä, hämişä (Far.)** her zaman: *h. kēçälär XIII. a-1; h. varr-arti XV. b-2*
- hä'min, hämîn (Far.)** hemen, -r -mez: *män h. ki kälđim XIII-11; h. ta bo äşgä XVI-7*
- häräk-** kaldırmak, kaldır(ıp) getirmek, alıp gitmek < ET *ör-* “kalk-, yükselmek” < AT *ör-* “yükselmek” (Doerfer’e göre *hör-ä käl-* yapısının büzölmüş şeklidir. WdC, s. 129): *oğul inäki h.-di VII-8; dārvişläri h.-di vardi-^yu IX-67; h.-di vardi İsfahän XI-4, 15; h.-di yölka dişdi XI-13; h.-di vardi biyābän XIII-2; unda söñgⁱ h.-di XIV-3; h.-di kältdi XIV-19; h.-di yetdi XV-31; h.-dilär-u vardilar I-25, XI-39, 40, XVII. a-4; h.-dilär yetdilär VI-32; yov oni h. VIII. a-21; puşuki h. yetik XVII-6; yorgana h.-iyä kerdi XIX. b-5; fä h.-äy yä'käy I-28; h.-äläk yöruk VI-31*
- häy** ünlem: *h. mänüm XV. b-19; h. halh sorağ XVIII-3; käräk h. bī-bä-bī XVIII-4*
- heyf (Ar.)** keyif: *h. +üm kälđi hiläriyäm IX-78; h. +i kälđi hiläriyä IX-71*
- häyläk** elek < ET *ele-k: bo h. kämin XVII. c-1; h. Kämmänä XVII. c-2*
- hä'yli, heyli (Far.)** hayli, oldukça: *tä h. havu'l-ar II-24; aşgäsi h. yēyin XXXIII. b-3; h. ho-b VI-15; h. räşid-är-u IX-24; unda h. mīrā's-tär-är X. c-6; h. hōb XIII. a-18; haydı h. hōb XIII. a-24; h. havul o-miş XV. b-3, 7; vuriğah yä h. halgī XV. b-3; bo şā h. havul XV. b-7; h. bädtär ömīş XV. b-7; aşgä h. yēyin XVI-2; bo aşgä h. XVI-7*
- häyr, heyr (Ar.)** hayır, olmaz: *h. Şā Abbās II-13, 42; h. bo bī II-15; h. bo mänüm II-58; h. bilāhara IV. a-13; h. män bī XIII. a-15; h. bo ta XX-6*
- häyyār, häyyāt (Ar.)** terzi, dikiş: *bo h. şort vur^uyor XX-3; bī h. dükkanını XX-2, 3; bo h. +i odğartdi XX-4*
- heyvān (Ar.)** hayvan, canlı varlık: *o hat h. bā-hüş XII-10; h. bo'ra aşrafī XI-17; bā-fekr h.-ar XII-11; bollar h.-allar VI-30; här h. +āt tilī I-13; h. +āt tilin VI-13, 25, 26*

h�z�r (Far.)	bin: <i>m�s�l�n d� h. tom�n p�nc h. tom�n XVII. e-19</i>
hıg�l-	toplanmak < ET <i>yıg�l-</i> : <i>arr�fları h.-d�lar VII-9</i>
hı'g�l-	toplanmak < ET <i>yıg�l-</i> : <i>baluq halkı h.-d�lar XVIII-7; h.-d�lar tamam k�ldil�r XVIII-8</i>
hıg�ş-	toplamak < DLT <i>yıg�ş-</i> (EDPT, s. 909a): <i>o �endi h.-turdı XI-17; h.-turdı �odı XI-18</i>
hıg�la-	ağlamak < ET <i>ıg�la-</i> < AT <i>ıg�la-</i> : <i>kissi b�n� ş�di h.-�a X-2</i>
�ilana	gen� < ? : <i>bo �. b�n� ş�dihaf�irg�l� IV. b-14</i>
�ittitar	gen� < ? : <i>b� bidikt�r �rti b� �. IV. b-13</i>
�iy�l (Ar.)	hayal, d�ş�nce : <i>k��� �. +iy� k�şdi VIII. a-30; �iy�l et-</i> ‘‘hayal etmek’’ : <i>ki biz muna �. e.-dik VIII. a-33</i>
h�-	çıkmak, dışarı çıkmak, binmek, yükselmek < ET <i>�n-</i> < AT <i>h�n-</i> : <i>h.-di-u yetdi h.-di X-71; balu�da h.-dil�r XIV-50; h.-dil�r t� fil�n IX-51; arsada h.-dil�r-u Moll��a XVI. a-7; Mo'll� s�n h.-'pi XVI. a-7; munⁱⁿ t�viliⁿ h.-pig� XVII. e-15; s�s� h.-'m� I-19</i>
hidik	doğru < (h)idi ‘‘doğrusu’’ + -OK ‘‘�st�nl�k eki’’ ile (WdC, s. 130-131): <i>�'y�r h.+� IX-17</i>
�idm�t (Ar.)	hizmet: <i>s�ni �. +iy� k�lidi XV. b-18</i>
hikm�k	ekmek < ET <i>etmek</i> 'ten asimilasyon ile (WdC, s. 132): <i>on� h.+i y�'m�ş-�yn II-28; kim h.+i v�r XIII. a-1</i>
hilm�k	�l�m < ET <i>�l�m</i> : <i>bizi h.+d� �z�d etiy�^m VI-37</i>
hil�r-	�ld�rmek < ET <i>�lt�r-</i> : <i>b� n�f�ri h.-il�r VI-18; h.-i-u ba-ş�n mana k�l� IX-69, 71; bo c�v�ni h.-miş olg�yⁿ IX-76; heyfi k�ldi h.-iy� IX-71</i>
hil�r-r-	�ld�rmek < ET <i>�lt�r-</i> : <i>ş�mş�rl� h.-im bil�yn IX-17; ali�a ki h.-m�y� IX-72</i>
hil�r-	�ld�rmek < ET <i>�lt�r-</i> : <i>m�n t� s�-ni h.-im IX-76;</i>
hil�r'-	�ld�rmek < ET <i>�lt�r-</i> : <i>m�n h.-m�dk-�m IX-78; h.-dum bil�yn IX-73; vurta h.-t� bilāmi XVII. c-4</i>

hilim	ölüm < ET <i>ölüm</i> : <i>ēzī vurdi h. +ka</i> X-1
hin-	çıkılmak, binmek < ET <i>ün-</i> < AT <i>hūn-</i> : <i>kāddi-yu h.-di</i> II-50; <i>āti yādınd(a)^h.-di</i> IX-20; <i>bo h.-di dāmḳ'a</i> XIII. a-2; <i>ō'da h.-di bī</i> XIV-12; <i>harakdi h.-di vardi</i> XIV-30; <i>h.-dā arḳasiya-u</i> XIV-30; <i>bī hat h.-dilār-u</i> XII-5; <i>h.-ār-ārti kāzmāsī</i> XIII. a-1; <i>āgā h.-miş- arti hatḥa</i> XII-7; <i>bī hat h.-gāk</i> XII-3; <i>ki hat h.-mākkā</i> XII-8
hirāḥ	uzak < ET <i>irāk</i> : hirāḥ golay ṣa- “uzağı kolaylamak”: <i>h. +i g. ṣ.- madḳ' - a^yn</i> XVII. e-7, 26
hissi	sıcak < ET <i>isig</i> : <i>ḥe'yli h. olur</i> XVII. a-7
hissıt-	ısıtmak < ET <i>ıııt-</i> : <i>bī haz suv h.-ıgām</i> XV-2
hissi-	ısınmak < ET <i>isi-</i> : <i>gār içi yatdum h.-dīm</i> IV. a-15
hiş-	istemek: < <i>*hisse-</i> < <i>*histe-</i> = krş. DLT <i>üşä-</i> “aramak için eşelemek” = Ttü. <i>eş-</i> (WdC, s. 194): <i>gīmātiyā h.-yⁿ satigām</i> XI-10; <i>ki sän h.-īn bo</i> XVII. d-5; <i>ä'yār h.-īn mana</i> XVII. d-11
hişä-	istemek: < <i>*hisse-</i> < <i>*histe-</i> = krş. DLT <i>üşä-</i> “aramak için eşelemek” = Ttü. <i>eş-</i> (WdC, s. 194): <i>gīmātiyā h.-yⁿ satigām</i> XI-10; <i>o iḥ dāvrişi^h.-di</i> IV. b-22; <i>ki^h.-di ollar kældikār</i> IV. b-23; <i>bī gün^h.-di Şehy-i Bähā</i> XII-2; <i>h.-'yüm ke'r'igām</i> XIV-17; <i>ḥob biz^h.-yük</i> XII-3; <i>heş nā h.-māz-ārtim</i> XIV. a-7
hişī-	istemek: < <i>*hisse-</i> < <i>*histe-</i> = krş. DLT <i>üşä-</i> “aramak için eşelemek” = Ttü. <i>eş-</i> (WdC, s. 194): <i>ä'yār ki sän h.-n</i> XVII. d-5; <i>ä'yār h.-n mana īeräkāyn</i> XVII. d-11
ḥīz	kız < ET <i>kız</i> < AT <i>kīz</i> : <i>bo ḥ. kaldi</i> VIII. a-25; <i>ō'da bo ḥ. +kā</i> VIII. a-39
ḥo·	da, de < ? : <i>ḥ. bo ḥīz kaldi</i> VIII. a-25
ho-	koymak < ET <i>kōḍ-</i> : <i>bīsīn ḥ.-di hä'vçä</i> XI-25
ḥo·b, ḥob, ḥōb (Far.)	güzel, hoş, pekala, iyi: <i>ḥ. dāvrişlār</i> II-5; <i>ḥ. şāmīz nērsä'ri</i> II-8; <i>ḥ. bārkal</i> II-24; <i>ḥ.bo kitiklār</i> IV-7; <i>ḥ. sän ena</i> IV. a-8; <i>ḥ. mән üç</i> IV. a-15; <i>ḥ. temi nā iş</i> IV. b-6; <i>ḥ. nē'dä</i> VI-8; <i>h. sänin äлиндä</i> VI-16; <i>ḥe'yli ḥ.IV. b-25, VI-19, XVI. b-6</i> ; <i>ḥ. sänin</i> VII-6; <i>ḥ.</i>

satdīn VII-24; *h. bābam* VIII-8; *h. pişahurluk* VIII. a-10, VIII. a-25; *h. balam* XI-11; *h. biz nā* XI-20; *bildi h. bollar* XI-26; *h. bō'da* XI-47; *h. biz* ^{hi}şäyük XIII-3; *h. bā-arzeş-är* XII-11; *h. bo acāb* XII-11; *h. ahsän gälidi* XII-17; *h. bā-arzeş* XII-17; *besyār h.* XIII. a-17, 22; *h. ä'yli h.* XIII. a-18, 24; *h. äyylī h.* XV-12; *h. sän nā- iş* XV. b-8; *h. işü bihtär-är* XV. b-15; *h. tēmi ki* XVI. b-17; *h. puşuki hārāk* XVII-6; *h. ä'yär ät* XVII-9; *h. gohtuğlar* XIX-9; *h. bēş tana* XIX-13

- hodā (Far.)** Allah: *h. bollarğa bī oğulī* XIV-21; *h. biläs'na verdi* XIV-48; *äy h. hānāy harāb* XX-5
- hodāhafiz (Far.)** Allah'a ısmarladık, vedalaşma: **hodāhafiz** *ēt- /yet-* “vedalaşmak”: *bullarda h. +ī y. -ti-yu* II-47; *bādan h. +lik ē. -di-yu va'rdı* IV. b-21
- hoğri** hırsız < ET *oğrı: mән tā h. +'yam* VI-7; *Şāh Abbās bo h.* IX-75; *mән tā h. '-rsam* I-5; *biz h. '-rsağ* I-4; *käldilär h. +lar yovardılar* I-27; *ğävähāna'ça h. +lari* I-29; *h. +larī başī vu'rdī* I-31
- hoğrī** hırsız < ET *oğrı: h. gorğdı* V-4
- hoğri** hırsız < ET *oğrı: h. yetdi* V-1
- hoğru** hırsız < ET *oğrı: yäkäy h. +luğka* I-6; *varäk h. +luğka* I-7; *varağ h. +luğka* II-26
- hōgrü** hırsız < ET *oğrı: üş nāfär h. vār* I-28
- hoğurla-** çalmak < ET *oğrı+la-: torbasī h. -mi'ş-ärtilär* X. a-1; *hazānasin çapdağ h. -'ydağ* IV. b-7
- hoğī-** okumak < ET *oku-: hār ēşkā h. -ğam* II-19
- hoğu-** okumak, ötmek < ET *oku-: bīsi duvay h. -du* II-34; *ğorōs cūrā h. -ğali* XVII. a-9; *ğoru:s tāki h. -mağka* XIX-12
- hokm (Ar.)** hüküm: *duvā h. +unda* II-20; **hokm et-** “hüküm vermek”: *Şāh İsmail h. e. -di* XIV-29
- hoğulluk** hırsızlık < ET *oğrı+luk: şäyz yoväyz h. +ka* VI-8

- ḥolāsa, ḥolāsə, ḥola·se (Ar.)** sözün kıtası, özü: *kerigäm ki ḥ. bī V-6; ḥ. Molla bālā-ğayrätän XII-38; ēzīn ḥ. näy XVII-11; ḥ. taḥi XVII. e-32; ḥ. taḥi balu'kça XVIII-13; ḥ. numurtayn XIX-10*
- holən-** dönmek < ET *olun- ~ olin- ~ ulın-* “kıvrılmak, dönmek”: *yä'kän h.-u'p-araḳ VI-26, 29*
- holin-** dönmek < ET *olun- ~ olin- ~ ulın-* “kıvrılmak, dönmek”: *oḡlu h.-di XI-7; äçgi satdi-yu h.-di XI-8; h.-di gäldi haydı XI-9; āḥir äş h.-di haydı XV. b-20; bī kin h.-dilar XI-41; Abbāsi gavli h.-miş VIII. a-32*
- holun-** dönmek < ET *olun- ~ olin- ~ ulın-* “kıvrılmak, dönmek”: *Mollā Nasrāddin h.-di III-11; h.-di kälđi-yu V. a-6; verdi-u h.-dⁱ VII-23; pulda-yu ḥazānada h.-dular II-45; yä'käy h.-u'p-araḳ I-20*
- holün-** dönmek < ET *olun- ~ olin- ~ ulın-* “kıvrılmak, dönmek”: *Şāḥ Abbās h.- di kälđi I-27; biyābā'nça kolladilar h.-dilar I-26; h.-dülar kälđilər I-27*
- ḥorcīn, ḥurcīn** hurç, torba < ? : *bī ḥ. +um vār-arti V-8; ḥ. +im va'r-^artu X. a-6*
- ḥorōs, ḥoru·s (Far.)** horos: *bī dāna ḥ. ta şäir IV-7; dana ta ḥ. XVI. a-8; ḥ. cūrā XVII. a-9; bānā şär ḥ. tāki XIX-12; bī dana ḥ. +i şä'ēr XIX-13*
- hoş (Far.)** hoş: *ḥ. ḥäyli havul-ar II-15; hoşı kel-* “hoşuna gitmek”: *Şāḥ Abbās ḥ. +i k.-di I-34; Şāḥ Abbās ḥ. +i k.-di-^yu VI-40*
- hōt** ateş < ET *ōt* < AT *hōt*: *nāzdīkli'kçä h. a'stiça IV. a-15*
- hotun** odun < ET *otuḡ* < AT *hōtuḡ*: *bī kün vardi h. +ḥa XVI-1; vardi h. +ḳa biyābā'nça XVIII. a-1*
- hōtun** odun < ET *otuḡ* < AT *hōtuḡ*: *biyābā'nça h. ḳazdı XVIII. a-1*
- housala şa- (Ar. + Hal.)** sabretmek: *h. ş.-din bi'ştä na IV-12*
- hozzu'ḳī** delik < ? : *mustarāda h. vār-i'rti XIV-11*
- höl-** ölmek < ET *öl-*: *mä'ğär gazğan h.-är XV-24; varmuş h.-māz XV-25; toğan zād h.-māz h.-är XV-26; şā bizi h.-^ür II-60; tāğda-u h.-dü XVI. a-2; h.-dü päs XV. a-3; tüşdü, nērdän h.-dü*

XV. a-6; *nē'r'dän tä h.-müš nä'-cür h.-müš ki XV. a-6; bizüm h.-mäkimiz hiç II-60; h.-mäkdä sōrä kälđi-u XV. a-3*

hunär, hunä'r (Far.) hüner: *käräk h.+imüz harçkä vēriyäk h.+ümüzi II-30; hünär sä-*
“eli hünerli olmak”: *nä h.+ī s.-htä'-rī I-10*

hūotun odun < ET *otuñ* < AT *hōtuñ*: *oğlı vardılar h.+kā XVII. b-1*

hurda (Far.) azıcık: *bī h. ta tekdi XVIII. a-3*

huzur (Ar.) makam: *ollar kälđikär ki h.+inā IV. b-23*

hū- çıkarmak < ET *ün-* < AT *hūn-*: *kişi sasū h.-'mä XVII-6; başūnda h.-yūr III-3*

hül- havlamak: *h.-ä h.-ä kälđi II-37*

mağda (Far. + Tü.) böylece, bunlar gibi: *o 1. in IX. a22*

mağ (Far.) şimdi, demin: *i. ki İsfahānī rindlari XI-15*

İsbahan, İsbahān, Esfehān, İsfahān yer adı, İran'da bir eyalet ve aynı adlı şehir: *bī kün İ. şāriyā II-1; bulđi İ. karvansarasi'ça II-4; yo'vayn I. bāzā'riça II-50; vardi İ. VII-8; E. ... bo ... VIII-9; yeti İ. şāriya VIII-9; vardi İ. şāriyā IX-19, 20; İ. şārīn bulđi IX-20; vardi İ. XI-4, 13, 15; bo İ. rindlari XI-18; aldılar yetdilär İ. XI-4; ērdi E.+ka VII-8; İ.+i rindlari älbättä XI-41; ki İ.+ī rindlari XI-16; İ.+luğlar verdilär-u XI-39; İ.+luğlar bī kü'nī XVII. a-1*

i·ç iç < ET *iç*: *i.+i ki bī hä'vçä XIII. a-3*

iç iç < ET *iç*: *gār i.+i yatdı IV. a-4; gār i.+i yatdum hissidīm IV. a-15; vardi baluğ i.+i IX-42; hazğan i.+i hōdı XV-4; şār i.+iç gārđiş arti XXI-1, 2; şār i.+içä yörür-arti I-1; gār i.+içä yatuv-argā IV. a-1; hīdi bo şār i.+içä IX-7; vardılar gasr i.+iyä I-23; galasi i.+iyä amāratı i.+iyä ki II-36; yä'kalāk çäy i.+iyä VIII. a-14; otāğ i.+iyä VIII. a-25, 26; ... şār i.+iyä IX-42; varr-arti dārvişlär i.+iyä XV. b-2; varəlar hammām i.+iä XX-6.*

içgär içeri < ET *iç+erü*: *sän tä buyri i. II-6; vardılar i. IV. b-18.*

içyär içeri < ET *iç+erü*: *kirdilär i.-u VI-22*

üç	üç < ET <i>üç</i> : <i>ī. dāvrīš</i> IV. b-2; <i>o ī. dāvrīši</i> IV. b-22, 23; <i>ī. yanda</i> XII-3, 5; <i>bo ī. hāyi ki</i> XVII. e-20; <i>toḳkuzi ī. +kā vu'r-madk'-ayⁿ</i> XVII. e-20, 22
iddä (Ar.)	miktar: <i>bo äsnāçā i. +ī goşu'nla</i> XIV-13
īenā	aşağıya, aşağıda: <i>äy kīz yäk ī.</i> XIV-15; <i>kāldi ī. haydı</i> XIV-18;
ier-	varmak, ermek < ET <i>ér-</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>i.-ägäldi bī ḥäyyāt</i> XX-2; <i>i.-ä' gäldi bī ḥäyyāt</i> XX-3
ie'r-	varmak, ermek < ET <i>ér-</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>ōzi hāğada i.-mor</i> X-3
īēr-	varmak, ermek < ET <i>ér-</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>i.-dilār ḥazana eşkiyā</i> I-23
īeşk	eşik < ET <i>eşik</i> < AT <i>ēşik</i> : <i>män kış o ī. +i irtām</i> XVII. a-7; <i>ī. +in tā kaşäng</i> X-22
iez	öz, kendi < ET <i>öz</i> < AT <i>ōz</i> : <i>i. +i tişdi äşgädä</i> XVII. d-7; <i>muni i. +ina ağd etdi</i> XIV-20
īez	öz, kendi < ET <i>öz</i> < AT <i>ōz</i> : <i>ki ī. hālvam</i> X-8; <i>bo kīz ī. +ün vurdi</i> XIV-46
igdām (Ar.)	davranış: <i>igdām et-</i> “davranmak”: <i>biz nā i. e.-dek</i> XI-20
ilgär	ileri < ET <i>ilgerü</i> : <i>varmuş-arti i. +tär hammāmḥā-u</i> XVI. a-2
ilyär	ileri < ET <i>ilgerü</i> : <i>vardi i.-u</i> XII-8; <i>iezi tişdi äşgädä i.</i> XVII. d-7; <i>tişdi äşgädä i.</i> XVIII. a-4; <i>bollar i. +dä o küçädä</i> VII-15
imteha·n, imtehan (Ar.)	sinama; <i>imtehan et-</i> “sınamak”: <i>muni bī i. e.-äm</i> VII-5; <i>ḥob i. et</i> VII-6
īn, ina, īna (Far.)	bu, şu: <i>bo ī. ki vāninmiş-arti</i> V. a-6; <i>vardılar-u o ī. ki</i> VI-21; <i>o ī. ki heyvānāt</i> VI-25; <i>bo ī. ki heyvānat</i> VI-26; <i>bo ī. ki</i> VI-36; <i>o inağda ī.</i> VIII. a-22; <i>yā ī. ki işlāri</i> XV. b-7; <i>ina ī. ki Mollā</i> XVI. a-1; <i>hamān i. munin</i> VII-19; <i>ı. o gazāi ki</i> XI-35; <i>o i. īn ki Mollā</i> XVI. a-1; <i>kāldi-u ī. o</i> XIII. a-10; <i>Moluğa i. o kāsī'kçā</i> VI-14
İrān	yer adı, İran: <i>sän İ. +da varīy</i> XVI-6
īirt-	örtmek < ET <i>ört-</i> : <i>män kış o īeşki i.-äm</i> XVII. a-7
irt-	örtmek < ET <i>ört-</i> : <i>bollari i.-iyām</i> XVII. a-8

ist	üst < ET <i>üst: cävāhir-arti i. +^lä bī XVI. b-7; taht i. +içä VI-34; yörmüş hat i. +i'çä XII-13; yorganımız i. +i'çarti XVIII. b-7</i>
ist(e)-	istemek < ET <i>iste-: ö'rda ki zouğ i. +i'çä-r XII-11;</i>
i·sti'māl (Ar.)	kullanma: <i>i·sti'māl şa- / şü-</i> “sürmek”: <i>öziyā nişa·du·r i. ş.-di X. b-4; nişa·du·r i. ş.-y tā XI. b8</i>
bā-istiğāmat (Fat. +Ar.)	yön ile: <i>hā'yli b.-i.-ar ki XVI-7</i>
iş	<i>iş < ET iş < AT iş: mina āsān ī. dāğ I-9; kerdī ī. nāfār VI-2; bo ī. nāfār VI-4; ā'gār ki ī. ālīzdā VI-10; sīrdi bo ī. VI-34; ī. ā·ñcām verir māvā XII-37; ī. dağ ki sān XIV-9; kārāk bo ī. oliğa XIV-9; havul ī. dağ bo'la ī. XV-16; sān nā ī. körüyäy XIV-17; ī.+dā bā-ħabar-artī XIV-27; ī.+üm vār XV-17; dāruğaluğ ī.+indā tā XV. b-16; mānüm ī.+im-vāra XVI. b-19; ī.+im hāküm-biçum-ar XVII. d-14; nā ī.+in vār XIV-16; ī.+i yōh II-43; bī ī.+i yaқи'çe V-6; vardi ēz ī.+i hārtı'ça XI-32; va-rdī ī.+i ha-rtıça XIII. a-37; ī.+i ki káčārdi XV-4; ħalg bilmōrum ī.+i XV. b-7; etor mārdu'mla ī.+i XV. b-7; dāruğaluğ ī.+i tā mināğ XV. b-16; dāruğaluğō ī.+i saht XV. b-17; munī ī.+i bārīn XV. b-18; ħōb ī.+ū bihtār-ār XV. b-15; bō'da ī.+i müz bī zād VII-29; bizüm tā ī.+imüz XVI. b-7; ī.+lāri ħā'yli havul XV. b-7; ī.+lāri ħā'yli bādtār XV. b-7; āldān iş kāl-</i> “elinden iş gelmek”: <i>ā'gār ki ī. ā.-īzdā k.-ir VI-10; ālindā nā ī. kālir VI-16; ōzā ī. tā ālīdā kālir XIV-10; iş şa-</i> “iş yapmak”: <i>temi nā ī. ş-dah IV. b-6</i>
ışık	<i>ışık < ET yaşuk: onun i. +indan nāy şami'ş-an IV. a-8</i>
işlä-	<i>işlemek < ET iş-le-: yānı tokkuz hāyi ī.-lādim XVII. e-20; ī.-di aħır VIII. a-19</i>
ışnā-	<i>ışıldamak < ET yaşu-: bī çirā'gī i.-'y-ārti IV. a-5</i>
it	<i>köpek < ET it < AT it: ākki i. vār-arti I-17</i>
it	<i>köpek < ET it < AT it: hār nā häyvān ī. II-18; ākki ī.+i vārarti VI-23; ī.+lār bānā şadilar VI-25</i>
itizār (Ar.)	<i>özür dileme: kissi dār-halā't i.-arti XIV-1</i>

- k'** (Far.) ki bağlacı: *tēzdä k. oldi* VI-34; *män k. haydım* VI-39; *şām dämi k. oldi* IX-25; *āşuğ k. oldi* IX-32; *şām k. oldi* IX-33; *kēçä'i k. oll-arti* IX-39; *tēzdä k. oll-arti* IX-40; *hay k.* IX-47; *şām k. ol* IX-69; *yīkīn k. yīklätđi* XIII-4; *kēçälär k. oll-arti* XIII. a-1; *dāruğa k. oldi* XV. b-15
- kāgillä-** (Far. + Tü.) inşa etmek, tamir etmek < (Far.) *kāgir* “yapı” + (Tü.) *la-* addan eylem yapma eki: *tä қаşāng k.-iz* XI-22; *ēşkīn k.-dilär* XI-23
- käkäbbu'r** (Ar.) kibir: *käkäbbu'rla yör-* “kibirlemek”: *k.+la y.-müş hat* XII-13
- kāl** çocuk < ?: *bo k. o ādam-ar* II-17; *kuçā'ça k.+la'rla toğuşđi* IX-10; *k.+lar haydılar* IX-11; *boğa'z-arti kälđi k.+luğa* XV-23
- kāl-** gelmek < ET *kel-*: *sār sādā k.-iyor* V. b-2; *āşgäsi k.-müş* XVIII. a-2; *kāli ve'r-* “gelivermek”: *k. v.-din munun* XIV-29
- qāl-** kalmak < ET *kal-* < AT *kāl-*: *bō'da k.-di-u* IX-7; *ō'da k.-di tā* XIV-32; *āşgä k.-di* XVII. d-2, 7; *āşgäşi k.-di* XVIII. a-1
- kāmilmärd** (Ar. + Far.) yiğit: *kerälär bī şāhs k.* XVII. e-2
- qāni** hani, nerede < ET *kānu*: *beyin k. nāhār* XI-34; *k. puşuk* XVII-4
- qapğulı** (Tü. + Ar.) kapı kulu, hizmetçi: *bī äkki k.-ğuli tulasi* II-36
- kār** (Far.) iş: *sän nā k.-än* VI-6; *sän çı k.-äy* XV. b-4; *siz nā k.-äiz* VI-3; *nā k.+a'-rsäiz* I-3
- qarā'luğ** karanlık < ET *karangu+luk*: *kīeçä k.+ça ādamı* IV. b-9
- Qarasu** yer adı: *Q. halğı-rsam ta* XVII. d-15
- karvansara, karvansarā** (Far.) kervansaray: *Isbahan bāzā'riça bī k. o k.+ça falan k.+ça* II-50; *bulđi İsfahān k.+si'ça* II-4; *k.+ça bulđi* II-5
- qazğān** kazan < ET *kazgan* < AT *kāzgan*: *bī dāna k.+ī kälđi* IV. a-10
- käçir-** geçirmek < ET *keçür-*: *afsārün k.-är öz başına* III-3
- käçār-** sonuçlandırmak < ET *keçür-*: *işi ki k.-di* XV-4
- kēçä** akşam, gece < ET *kēçe* < AT *kēçe*: *bī k. Şāh Abbās* I-1, VI-1; *lābāsdan k. körigām* I-12; *kimi k. lābā'snan* I-30; *Abbās k. bizdī'n-ärti* I-30; *sän özüv k.* I-32; *sän k. bizdilä'-rtin* II-62, 64;

k. h̄iyāliyā VIII. a-30; ūç k. bō'da IX-7; bū k. ō'da IX-56; bō'da k. turdilar-u IX-69; bī k. yōrmüş-arti XV. b-3; k. bī hällāçha kördi k. hällāc XVI. b-1; bo k. män XVI. b-6; sovlāsi k. tā XVI. b-13; äz ūç k.+dā IX-8; k.+dā tōrt II-2; män k.+ki sizin VI-38; k.+i k' oll-arti IX-39; hāmmişä k.+lär XIII. a-1, XV. b-1

- kēçə** akşam, gece < ET *kēçe* < AT *kēçe*: *mänzil bo k. XIX-4*
- kād-** giyinmek < ET *keç-*: *läbasīn k.-di-yu II-3; girmiz k.-di-yu II-50; käsiki k.-di VI-1; käsikin k.-di-u taht VI-34; käsikīn k.-miş VI-36; b'urusün k.-ägil XIV-4; läbā's-i dārvīşlik k.-miş ärti XIX-1*
- käfş (Far.)** ayakkabı: *bī k.+üm vār-ari bo k. hār küm hadaқına XIV-45*
- k'äl vur-** el atmak < Oğz. *el ur-*: *қulfka k'äl vurigam I-11*
- käl-** gelmek < ET *kel-*: *sārsādā k.-iyor XVIII. b-1, 2; bilälärilä k.-iyō'ru II-37; biläsilä k.-iyō'ru II-39; çäkä çakä k.-ür II-5; bollar k.-ilär-u XI-26; Şāh Abbās k.-i'yollar IV. b-16; sīrām k.-ir häfkä XI-37; bī çäy k.-or VIII. a-11; çäyi k.-or-u haydı VIII. a-12; sän olsa 'rtīn k.-māz-ärīn IX-27; avāziyā k.-dim VII-27; gīmātkä-u k.-dim VIII-12; k.-dim ba'luққа XIII-11; män ärtim k.-dim IX-27; män k.-dim XVII. b-10; bādän k.-di V-2; bī kin k.-di haydı XIV-37; bī kün k.-di XV-1; bī näfär k.-di k.-di haydı XVII. b-8; bo cällät k.-di IX-71; bo k.-di-u bābasiya IX-12; bo ta k.-di II-7; cä'llāti k.-di-u XIII. a-33; cännät –mäkän k.-di IX-1; dāvriş k.-di II-1; donyāha k.-di-u IX-9; dunyāқа k.-di XIV-22; gahtı k.-di tā IX-38; gazganī k.-di aliğa XV-7; gīmātkä-u k.-dim VIII-12; gulf k.-di älinä IV. b-17; hi-'pä k.-di vardi XVII. e-16; holundi k.-di-yu V. a-6; holündi k.-di I-27; hülä hülä k.-di II-37; k.-di bābasiya VIII-10; k.-di bo X. c-4; k.-di dukkānқа IX-39; k.-di ērdi baluқlarıya VII-24; k.-di ērdi hävkä XVII. d-8; k.-di ēz gasriya VI-33; k.-di häfkä XVIII. b-6; k.-di haydı XV. b-4; k.-di haydı XV-15; k.-di haydı XV-20; k.-di ienä haydı XIV-18; k.-di källuğa XV-23; k.-di ki yorgana XVIII. b-5; k.-di kīzına haydı XIV-4; k.-di näkä ... k.-di bo ... IX-33; k.-di oğliya XIII-5; k.-di ō'ra ho· bo hīz k.-di VIII. a-25; k.-di otāğ içiyä VIII. a-*

26; *k.-di torbäy verdi* X. a-5; *k.-di-u ina* XIV. a-10; *käniz k.-di* IX-63; *känizi k.-di* IX-22; *känizi'lä bilä k.-diä* IX-30; *ketirdi k.-di Şäh Abbäsi ketirdi k.-d(i)* VIII. a-24; *kiz şäm k.-di* VIII. a-31; *Mo'llä k.-di* XV-14; *Mollä oğlu k.-di* XVII. b-5; *o tula k.-di haydı* II-64; *ö'de k.-di* VIII-9; *oğlın k.-di haydı* XVII. b-8; *sörä k.-di-u* XV. a-3; *Şäh Abbäs k.-di* IX-79; *Şah Abbäs k.-di* XVI. b-13; *tirdi k.-di-u haydı* XIV-8; *tirdi k.-di-yu* IV. a-6; *u k.-di-u bo şä... dävriş k.-di* IX-49; *donyäqa k.-dä* IX-8; *Mulla Nasraddin k.-dä* X. b-5, XVII-1; *va'htı k.-dilär* XVI-4; *va'htı k.-di* IX-23; *vardı-u duvara k.-di* IX-54; *zırzämında k.-di* IX-50; *k.-dikdä yikın* XIII-4; *cävän k.-l-ärti* IX-40; *bollar k.-dilär hä'vçä* XI-27; *holündülar k.-dilär* I-27; *k.-dilär kerdilär ki* XI-43; *k.-dilär munı geymätin* XI-19; *k.-dilär taşım* II-46; *käzd'lär tã k.-d'lär* XV-28; *mehmānlar k.-dilär* XI-35; *ollar k.-dilär ki* IV. b-23; *tamam k.-dilär-u* XVIII-8; *taza taza k.-dilär* X. b-5; *va'htı k.-dilär* XVI-4, XIV-42; *väz'rlä bilä k.-dil^p* IX-56; *väz'rlä bülä k.-dilär-u* IX-57; *vurdılar-u k.-d^{lär} ö'ra* XIII. a-21; *bollar k.-dilär hä'vçä* XI-27; *män k.-miş'-äm* VIII-8; *aväziyã k.-miş* VI-29; *bī nafä'rī k.-miş* XIV-37; *sītkä k.-miş* VIII. a-34; *duhkānka k.-müş* IX-29; *filän k.-müş bö'da-ri* XIV-51; *k.-müş bö'da* XVIII-11; **yük** “gelmek” eyleminin emir hali: *y. pellākān hayirdāh* VIII. a-3; *häräk y. bö'ra* VIII. a-21; *y. biz* XII-3; *äy kiz y. ienä* XIV-15; *bo y.-ä ādam* II-17; *İsfahā'nça satⁱ y.-ä* VIII-7; *Mollaḥā hayamız y.-ä* XIX-2; *dändi (?) y.-ältä* VIII. a-5; *çirmä'ndäk y.-äläk* VIII. a-14; *mēmāni'lä bilä y.-ältä* IX-54, 55; *läşgä'rilä bilä y.-ältä* XV-15; *mehmānlar y.-äl-'gä* XI-31; *yöl y.-älgä* XI-15; *çirmä'ndäk y.-äläk* VIII. a-14; *ki biz y.-ägäk* XV. b-7; *mēmān-la'rla bilä y.-ältälär* IX-66; *hayı kullⁱ y.-ältälär tümām y.-ältälär* XIII-7; *y.-än varaḥ* VI-20; *y.-än holän'up-araḥ* VI-29; *y.-än varaḥ* VI-31; *y.-äyn varaḥ tu'rmayn* II-44; *sän kāräk y.-äyⁿ* IX-34; *tirkäyn y.-äyn* XIII-8; *bā'ba y.-äyn* XIII-10; *män k.-üm älän* IX-10; *män taḳi k.-üm* XIII-12; **älindä iş kül-** “elinden iş gelmek”: *älindä nä iş k.-ir* VI-16; *iş älizdä k.-ir* VII-11; *özä iş tä älindä k.-ir* XV. b-10; *iş älizdä k.-mägä* VI-10; **heyfi**

	<i>käl-</i> “keyiflenmek”: <i>heyfüm k.-di hilāriyām IX-78; heyfi k.-di hilāriyā IX-71; hoşī käl-</i> “hoşuna gitmek”: <i>Abbās hoşi k.-di-yu VI-40; Abbās hoşi k.-di I-33; kälibil-</i> “gelebilmek”: <i>memānum vār k.-b.-mām IX-55, 65; k.-mä'çä äşgäşi XVIII. a-1</i>
käl(i)t-	getirmek < ET <i>keltür-</i> : <i>ğazğanī nātāy k.-morī XV-22; taḥī ursuları k.mollar XV. b-3; biskä k.-mōllar vermollar XV. b-7; äğār k.-mägāz V-3; üç dāvriş k.-lār-u II-51; kağzānī k.-di IV. a-10; muni hārākdi k.-di XV-19; dāvāt etdi k.-di XIV-41; harakdi k.-di XIV-54; k.-d' torbā⁽ⁿ⁾ V-4; çä-u k.-di gonşiya XV-4; puşuki k.-di XVII-7; hār nā şām k.-dilār IX-2; hoğriları k.-dilār I-29; k.-dilār ērdōu I-30; hār nā k.-muş II-48; hār nā pül k.-müş II-48; torba `mi y.-'n V-2; kırk yumurḥa y.-yn XIII. a-18; gabzayup-artag-u y.-lāk XV. a-3; y.-'lāk bilāsīn XVII. b-6; bāzūsiya k.-ā māni IX-8; valla muni k.-mi'ş-ār XVI. b-9; yetik “getirmek” eyleminin emir hali : <i>yov y.-ik bō'ra VIII. a-23; şām y.-ik IV. a-11; o cāvāni y.-ik IX-39; yitikā</i> “getirmek” eyleminin emir hali: <i>dāvrişi y.-yn bō'ra II-50; gabzayup-artag-u y.-lāk XV. a-3; helmüş-u y.-'lāk bilāsīn XVII. b-6; yiti'kū</i> “getirmek” eyleminin emir hali: <i>mānüm torba `mi y.-n V-2; kırk yumurḥa y.-yn XIII. a-18</i></i>
käl(i)t-	getirmek < ET <i>keltür-</i> : <i>ğazğani k.-'mōr XV-19; ḥidmātiyā k.-di verdi XV. b-18; bīsīn k.-di biyābān XI-25; bo iş nāfāri k.-dilār VI-34; mōğāy ki k.-dilār VI-35; kırk yumurḥ'a k.-dilār-u XIII. a-19; ba-şīn mana k. IX-69, 70; cāvāni k.-r-ārtilār IX-40</i>
kām	elek çemberi: <i>bo häylāk k.+in mina vurur XVII. c-1</i>
kāmmān (Far.)	kavi eğri: kāmmān yet- “eğilip bükülmek”: <i>häylāk k.+ä y.-ār k.+ä y.-ār täyār XVII. c-2</i>
kendār-	yanmak < ET <i>küñdür-</i> (<i>küñ-dür-</i> EDPT:730a): <i>kerdi k.-yor XVIII. a-4</i>
kāniz (Far.)	cariye: <i>bo k. äysāsiyā IX-26; kördi ki k. IX-50; bo k. vārdi-yu IX-54; kördi k. kaldi IX-63; k. haydı IX-64; k. vardi IX-66;</i>

gīzini k. +i kaldi IX-22; oldi k. +ī sīrdi IX-33; k. +ī sīrār-ārti IX-39; gīzi k. +i'lā bilā kaldiā IX-30

ker-

görmek < ET kör-: gā'sid k.-ō'rīn ki XI-37; Mollā k.-ār bullar XIX-9; k.-āz ki bo no'ğarti XI-22; çäkdäm k.-düm XVII-6; gāzır-ḥūn k.-düm XVII. e-32; kişi k.-din VII-28; vardi k.-di IV. b-2; Abbāsin nāsīnā k.-di IV. b-19; meydānça k.-di īş VI-2; bo k.-di VI-36, VII-20; cins aliğa k.-di X-23; vardi k.-di IX-55; bā'lī vāzīr k.-dī IX-68; k.-di ki IX-23, 30, 68, 71, 72, 73, XVIII. b-1; k.-di bollar XIII. a-9; o kätđi k.-di XIV-6; Şāh İsmāil k.-di XIV-14; vāzīr k.-di XIV-22; vāzīr k.-di XIV-49; rädlādi k.-di XVI. b-12; çäkdī k.-di XVII-7; k.-di āşgā kaldi XVII. d-2; k.-di ḥeyr XVII. d-4, 7; k.-di munı XVIII. a-2; āşgāsi k.-di yēyin XVIII. a-3; k.-di kendāryor XVIII. a-4; k.-di ki taşğarda XVIII. b-1; k.-di dāvā'ri XVIII. b-3; k.-di yorgan yōk XVIII. b-5; k.-dilār gazğan astunni IV. a-14; vardılar k.-dilār VIII. a-6, 11; k.-dilār mādegāv VIII. a-35; rindlari k.-dilār ki XI-18; k.-dilār āşgā XII-23; kaldilār k.-dilār XI-35, 43; k.-dilār ki XI-46; tirdilār k.-dilār XV-24; vardılar k.-dilār XVII. b-7; vardılar tākka k.-dilār XVIII-9; havul iş k.-mād^{ülk} II-13; tā k. nā curda XI-1; lābā'sça k.-iğam VI-14, 36; sora da ki k.-iğam VI-36; be'yin k.-iğam ōn yılda sora da k.-iğam VI-39; onu k.-iyam bilim IV. b-9; k.-iyā kim XIII. a-1; vardi k.-iyā na XVIII. b-2; k.-īz ki XI-22; k.-āk bo niedā XVII. b-6; k.-āk kim toğar; XIX-7 mānim āşgāmi k.-tālār XIII-7; bī tīş k.-ār-ārtim XX-5; bādān k.-da X. b-3

kār-

görmek < ET kör-: k.-āk kim XIX-2; k.-āk ḥola·se hār XIX-6

ke'r-

görmek < ET kör-: bo k.-i XIV-26; yıklı'p-āyn k.-dīn XIII-10; kullīz k.-dīn ki XIII-12; k.-dīz bo mānūm XVIII-11; ^hişā'yūm k.-iğam XIV-17

kārāk

gerek < ET kergek: sān tā k. varmayn II-28; bizūm k. hunārimüz II-30; k. sū'rī sān IV. a-8; k. kişī aliğah VII-4; k. mān munı VII-5; duvārada k. ki VIII. a-33; sān k. yā'kāy^{n IX}-34; yāk k. ōğa IX-

36; *k. bī mänzil(i)* IX-45; *k. sän manüm* XIV-1, 7; *k̄zum sän k.* XIV-4; *billā k. bo īş* XIV-9; *k. bäs mana* XV-10; *k. sän oni* XIV-46; *bī k. vu'riğaⁿ* XVI. b-18; *k. häy* XVIII-4; *k.-ärti bo äkki* XVII-9; *k.-ärti yatuv-ağam* XVII. e-20; *yoğları k.-älläri* XVI. b-17

käs (Far.) kimse, kişi: *k. hadağına* XIV-3, 46; *här k. munun* XIV-27; *här k. bo* XVI. a-5; *här k. ki bī* XIX-6; *fülän k.* XV-1, 4, 15, 23

käs- kesmek < ET *kes-*: *munun başın k.-dī* XIV-22; *oğulün ba-şın k.-di* XIV-49; *ejin k.-dilär-u* VII-15, 19; *başın küm k.-miş* XV-26; *munun başın k.-miş* XV-27; *orta k.-är-ärtim* X. a-6; **gëymüt kes-** “fiyat biçmek”: *gëymätin k.-dilär* XI-19

käsil- kesilmek < ET *kes-il-*: *munī sīti k.-miş* VIII. a-33; *oğul başı k.-miş* XIV-24

kästir- gezdirmek < ET *kez-tir-*: *ho'la'sa hä'r-nä k.-di* XI-8

käsād (Ar.) kesat, azlık: *bizüm tä īşimüz k.-ar* XV. b-7

käsik, käsi'k kıyafet, cübbe < ? : *taggīri k. vermiş* VI-14; *dävrişlik k.+i kädđi* VI-1; *gazāt k.+in kädđi-u* VI-34; *gazāt k.+in kädmiş* VI-36; *k.+in yeñgi şey* XIII. a-32; *ina o k.+çä* VI-14; *här k.+çä* VI-39; *bo k.+çä* XIV. a-32

käş- geçmek < ET *keç-*: *kēçä hiyāliyä k.-di* VIII. a-30; *neççä kün k.-di* XV-20; *k.-dilär vardılar* VIII. a-11, 16; *bō'rda ta k.-dilär* VIII. a-15; *tahsīrdän käş-afetmek*”: *tahsīrlärin^dnän k.-di* I-34

kēşit- saklamak < ? : *bī çāla'ça k.-tilär* VI-32

kaşäng balçık < ? : *īeşkin tä k. kāgilläz* XI-22

käşgül, käşkül (Far.) dervişlerin boyunlarına astıkları kap, kase: *bī k. pälā^u* I-4, II-10, 12; *bī k. tälä vērr-ärtim* II-14; *munın k.+i tola-ärti* IV. b-5; *k.-in toldardı* IV. b-1; *toldaru k.+lärin* II-45

ket arka, kış < ET *köt*: *täpdī munī k.+iyä-u* XVII. d-3; *hatä äşgäyⁿ* *k.+iyä*XVIII. a-2; *ēz k.+iyä* XVIII. a-3, 4; *äşgäyn k.+inda* XI-16; *kōdı ēz k.+içä* XVII. d-6

kät-	giyinmek < ET <i>keḡ-</i> : <i>gazzāt lābāsī k.-di</i> I-28; <i>dāvrişlik lābāsin k.-di'-yu</i> IV. b-1; <i>k.-di-u vardı</i> IX-42; <i>o k.-di kerdi</i> XIV-6
ketir-	getirmek < ET <i>keltür-</i> : <i>k.-di vardı</i> VIII-5; <i>nā k.-di kaldi Şāh Abbāsi k.-di</i> VIII. a-24; <i>k.-di kaldi</i> VIII. a-25; <i>numurta k.-miş-allār</i> XIX-3
kāz-	gezmeek < ET <i>kez-</i> : <i>k.-ār bī āşgā</i> III-2; <i>şāri k.-di</i> XIV-3; <i>k.-dilār k.-d'lār tā kald'lār</i> XIV-26; <i>şā'rçā k.-ār-ārti</i> XIII. a-1; <i>hinār-ārti k.-māsī</i> XIII. a-1
kāztür-	gezdirmek < ET <i>kez-tür-</i> : <i>çaştka tā k.-di</i> IX-73; <i>şārçā k.-gali</i> IX-72
kez	göz < ET <i>köz</i> : kōzi tiş- “gözü ilişmek”: <i>k.+i tişdi bo</i> IX-2
kēz	göz < ET <i>köz</i> : kōzi tiş- “gözü ilişmek”: <i>k.+i tişdi bo</i> IX-76
kḥīz	kız < ET <i>kız</i> < AT <i>kīz</i> : <i>k. haydı ki</i> VIII. a-27
kḥō-	koymak < ET <i>koḡ-</i> : <i>çaḡkısün k.-di bo nānāyⁿ</i> XIV-22
kı·n	gün < ET <i>kün</i> < AT <i>kūn</i> : <i>bī k. kuçā'ça</i> IX-10;
kıblāyi ālām (Ar.)	Şah İsmail'in lakabı: <i>k ā.+dā bola-r ki</i> II-54
kırgālūk	sülün < ?: <i>hāyvān īt puşuk k.</i> II-18
ki·ç	kıç, arka (krş. Oğuz Türkçesi <i>kıç</i>): <i>k. vurmaḡka</i> XIX-8
kırk	kırk < ET <i>kırk</i> : <i>yo'vayn k. yumurḡa</i> XIII. a-18; <i>k. yumurḡ'a kälīdilār-u</i> XIV. a-19; <i>bollarī k. rāḡk</i> XIII. a-20; <i>bayak k. rāḡḡ</i> XIII. a-24
kış	kış mevsimi < ET <i>kış</i> : <i>bo k. ki</i> XVII. a-5; <i>mān k. o īeşki</i> XVII. a-7; <i>ya·nı k.+ka</i> XVII. a-5; <i>çillā k.+ka havul-ar</i> XVII. a-5; <i>īç hāyi ki k.-arti</i> XVII. e-20; <i>ālbättā k.-amüş</i> XVII. a-2
kız	kız < ET <i>kız</i> < AT <i>kīz</i> : <i>k. şām kaldi</i> VIII. a-31; <i>ägār k.</i> IX-8; <i>bo k. da haydı</i> XIV-10; <i>bo k. vārđi</i> XIV-11; <i>bī k. vār-ar</i> XIV-14; <i>āy k. yāk īenā</i> XV-15; <i>ō'da ki bo k.</i> XIV-17; <i>bo k. īezün</i> XIV-46; <i>k.+um sän kārāk</i> XIV-4; <i>kaldi k.+ina haydı</i> XIV-4; <i>bī k.+i vār-</i>

arti VIII. a-17; *bo k. +i* XIV-29; *k. +i bo vazī'rūn k. +i hadāķina oldī bo k. +i* XIV-46; *bo ta k. +i'-ri* IX-68; *bī k. +i-rti* XV-44

ki (Far.)

ki bağlacı: *sorağ aldı k.* I-3; *haydılar k.* I-8, II-56, VIII-6, IX-11, XI-41, XIII-9, XIII. a-12, XVI. a-3, XIX-1, 2; *haydı k.* I-19, 30, II-10, 23, V-2, 6, 8, V. a-9, V.b -2, VI-3, 5, 13, 14, 17, 25, 37, VIII. a-7, 14, 26, 27, 31, IX-3, 4, 8, 12, 26, 34, 46, 51, 52, 53, 54, 65, 66, 70, 73, XI-2, 3, 6, 9, 10, 30, 31, 37, XIII-8, XIII. a-36, XIV-16, 53, XV. a-6, XV. b-4, XVII-3, 4, 6, XVII. b-5, 7, XVII. d-5, 9, XVII. e-11, 19, XVII. a-11, XVIII. b-6; *nāfā'rī k.* I-30; II-49, VI-35; *k. māmlākāt* I-33; *k. Şāh Abbās* II-3; *bo bī zād-ār k.* II-16; *bilim k.* II-19; *sān k.* II-28, XVII. a-10; *biz tā k.* II-27, 29; *içiyā k.* II-36; *kāldi k.* II-37; *k. bī* IX-10, XIII. a-3, XV-7, XX-6; *kerdilār k.* VIII. a-6; XI-18, 43, 46, XVII. b-7, XVIII-9; *hayyor k.* II-39, VI-25, IX-54; *verdi k.* I-31, II-49, VI-35; *bo k.* II-53, IV. b-17; *haķķi yōh k.* II-67; *körār k.* III-6, 7; *k. numurhan* IV-6; *hār nā k.* IV. b-8; *o ta k.* IV. b-19; *vahtı k.* IV. b-19, 23; *kāldikār k.* IV. b-23; *torbaⁿ k. hatdı* V-5; *keriğām k.* V-6; *sūryāli k.* V. a-3; *tāzgāli k.* V. a-4; *īn k.* V. a-6, VI-21, 25, 26, 36, XV. b-7, XVI. a-1; *vārdu k.* V. b-3; *cavāb verdilār k.* VI-4; *ā'gār k.* VI-10; *hayıyollar k.* VI-25; *k. biz* VI-30, VIII. a-33, XV. b-7; *mōgāy k.* VI-35; *sora da k.* VI-36; *hāhişt etdim k.* VI-37; *nā bildin k.* VI-38; *k. sān* VII-5, XIV-8, XV. b-17, XVII. d-5; *nā tāy k.* VII-4, 11; *ollar k.* VII-15; *açik-ār k.* VII-21; *şāriya k.* VIII-2; *nā'tā olur k.* VIII-8; *yo'h-artı k.* VIII. a-22; *kāşdi k.* VIII. a-30; *k. o hā'fçā* IX-4, 6; *k. vardi* IX-26, 55; *kālmüş k.* IX-29; *hayır-ärti k.* IX-39; *kördi k. kâniz* IX-50 *kerdi k.* IX-68, 72, 73, XVIII. b-1; *satun aliğa k.* IX-72; *ō'da k.* IX-74; *halk k.* X-6; *hi'lmadķ-artım k.* X-8; *mān k. sānī* X. a-5; *bo guosala k.* X. c-4; *k. İsfahānī* XI-16; *arz etdim k.* XI-23; *kıssīndā k.* XI-27; *hayiⁿ k.* XI-30; *vāmuş-ärti k.* XI-33; *tafşırmuş-ärti k.* XI-34; *kerō'rīn k.* XI-37; *kā'lmādi k.* XI-44; *ō'rda k.* XII-6, 11; *gāzār-ärti k.* XII-6; *arz olur k.* XIII-8; *bārāyi k. elm* XII-16; *hāmīn k.* XIII-11; *ke'rdīn k.* XIII-12; *şā'rçā kāzār-ärti k.* XIII.

a-1; *çün-u çürây k. XIII. a-14; vasiyyät etdi k. XIV-2; kişi k. heldi XIV-3; va'htî k. XIV-39; işi k. kâçardı XV-4; səfär k. XV-25; nâ'-cür hölmüş k. XV. a-6; bād muni k. XV. b-4; bādtār ōmīş k. XV. b-7; tikiğälär k. biskä XV. b-7; tēmi k. XV. b-17; k. sän nā iş körüyäy k. XV. b-7; bārīn ō'madi k. XV. b-18; kördü k. XVI-1; bā-istiğāmat-ar k. XVI-7; hallāci- k. hallācluḥ XVI. b-18; düyüsi üsti k. XVI. b-12; nāşğag-ärta k. XVII. a-10; bo kış k. XVII. a-5; mu'nça k. XVII. a-8; hay k. dā-däm XVII. b-4; sabay k. män XVII. b-110; ä'yär k. sän XVII. d-5; bo haymiş k. XVII. e-3; Şā Abbās k. XVII. e-20; iş häyi k. XVII. e-20; hayı k. yäkältälär XVIII-6; sän k. sālū'm-a'n XIX-10; bī-bā-bī k. XVIII-12; kerdi k. XVIII. b-1, XX-3; yerçä k. XVIII. b-4; kaldi k. yorgana XVIII. b-5; Mollā k. ḥabari yoḥ-amiş k. XIX-3; k. varəlar XIX-6; Mollāḥa haylar k. XIX-6; Mollā'ça ta k. XIX-11; ha'ır k. XX-13*

kiçä'r-	geçirmek < ET <i>keçür-</i> : <i>a'ldah arḥa-mizḥa k.-däk VIII. a-14</i>
kidäy	damat < ET <i>küdegü: häv ... k. bāş IX-2</i>
kīeçä	akşam, gece < ET <i>kēçe</i> < AT <i>kēçe: män k. qarālu'ḥça IV. b-9; k. vārdı XV-22</i>
kığır-	çağırmaq < ET <i>kıkir-</i> < AT <i>kīkir-</i> : <i>noukärıldän k.-di I-28</i>
kil	kül < ET <i>kül: kil başına</i> “Allah belanı versin”: <i>nāā kil b.-zḥa XIII. a-8</i>
kil-	gülmek < ET <i>kül-</i> : <i>munī işlāriyā k.-mäkkä XVII. c-3; pā'dār-sūhtā k.-i k.-i XVII. c-4; bānā şadilar k.-ğali IV-8</i>
kim	kim, kimse < ET <i>kim: hār k. hār nā II-48; hiç k. haḳḳı II-67; hār k. mänim X. a-2; k. hikmäki vār k. yōḳ k. ney işlör k. ney işlāmör XIII. a-1; hār k. hadaḳina XIV-2; k. bī-çāra'-ri XV. b-1; kāräk k. XIX-2, 7; k.+kā ērollar k.+kā ē'rmöllar XV. b-1; k.+dā sorāğ aldī XVII. e-31; hār k.+i män I-12, VI-39; män hār k.+i I-30, VI-14, 36; körügä k.+i va'zi XV. b-1</i>

kin	gün < ET <i>kün</i> < AT <i>kūn</i> : <i>bī k. Mulla</i> X-1, X. a-1, X. b-1; <i>bī k. Mollā</i> XVII-1, XVII. a-1; <i>bī k. äkki guosalasi</i> X. c-1; <i>bī k. holindilar</i> XI-41; <i>bī k. kaldi</i> XIV-37; <i>Mollā bī k .XVIII-1</i> , XVIII. a-1, XVIII. b-1; <i>bēş alta k.+kä</i> XV-36; <i>bī k.+i Molla Narāddīn</i> VI-1; <i>bī k.-ärti</i> XIV-1
ki'n	gün < ET <i>kün</i> < AT <i>kūn</i> : <i>bī k.+ī Mollā</i> XI-1, XVII. b-1, XVII. c-1, X-1; <i>bī k.+ī mōrāf' o'ldi</i> V. b-1; <i>bī k.+ī Nasrāddīn</i> XVII. d-1; <i>bī k.+i-rti</i> XV-44
kīr-	girmek < ET <i>kir-</i> < AT <i>kīr-</i> : <i>k.-dilār içyār-u</i> VI-22
kissi	eş, karı < ET <i>kişi</i> : <i>Mollān k. V. b-2</i> ; <i>bō k. mōgasi-rti</i> VII-1; <i>k. bānā şādi</i> XI-2; <i>k. haydı</i> X-7; <i>fulān k. mā ve-rsā</i> XIII. a-8; <i>bunīn k. XIV-1</i> ; <i>k. vasiyyāt etdi</i> XIV-2; <i>Mollāy k. kördü</i> XVI-4; <i>k.+yā... Mollā k.+yā haydı</i> VII-2; <i>kissi vāht</i> “evlilik çağı”: <i>k. vaḥti o'lmaduḥ</i> VII-3, 4, 28, 30
kişi	eş, karı < ET <i>kişi</i> : <i>k. Mollāḥa haydı</i> VII-2; <i>k. kerdin</i> VII-26; <i>mān k. şäyyorum</i> XI-2; <i>sānin k.-u hār nā k. vār</i> XIII. a-30; <i>vazīr k. ki heldi</i> XIV-43; <i>k. haydı</i> XIV-53, XVII. d-9, XVIII. a-6, XVIII. b-6; <i>k. hä'vçä yormüş-amüş</i> XVII. c-3; <i>k.+kä tafşırmuş-ärti</i> XI-30; <i>k.+kä haydı</i> XI-44; <i>Şāh İsmāil o k.+lā-y</i> XIV-54; <i>k.+si vardi şām</i> IX-2; kişi al- “kız almak, evlendirmek”: <i>biz şā k. a.-duk</i> XI-3; <i>oğulḥa bī k. a.-daḥ</i> VII-2; <i>k. a.-iğāḥ</i> VII-4, 5
kişmiş (Far.)	çekirdeksiz siyah üzüm: <i>noḥut-u k.+dā haftai</i> XI-22
kişü	eş, karı < ET <i>kişi</i> : <i>mānim k.+m</i> XIII. a-30; <i>ta sanün k.+n-ām</i> XIV-53
kitik	tavuk < ?: <i>k. cūrā</i> XVI. a-4; <i>bēş dana k. XVI. a-8, XIX-13</i> ; <i>ḥōb bo k.+lār</i> IV-7
kō-	koymak < ET <i>kod-</i> : <i>çaḥkısün k.-di</i> XIV-49; <i>nişādur ta k.-di</i> XVII. d-6; <i>nişādur k.-y ketī'nçä</i> XVII. d-11
kolla-	saklamak < ET <i>kolula-</i> “korumak”: <i>biyābā'nça k.-dilar</i> I-26
ko(y)u(n)	sine, bağır < ET <i>kōñ</i> < AT <i>kōñ</i> : <i>ve'rdin munun k.+ina</i> XIV-29

kölämä	küçük < ?: <i>dana k. gazğan XV-7, 25; k.+tär hazğan XV-4</i>
kör-	görmek < ET <i>kör-</i> : <i>k.-är ki heyr III-6; vağar k.-är ki III-7; toğuş oldi-yu k.-di V. b-2; k.-di ki kâniz IX-50; duvara k.-di kâniz IX-63; k.-di ki lohtladi biläsîn k.-di IX-74; bādän k.-di dubara X. b-5; k.-di Mollā XV-19; bād k.-di äşgä XVI-2; k.-di kēçä XVI. b-1; Abbās kaldi k.-di XVI. b-13; k.-düm sänn XIV-5; k.-dün mänüm äşgäm XV. a-6; k.-dü ki bī dana XV-7; k.-dü ki äşgä XVI-1; Mollāy kissi k.-dü XVI-4; k.-da aşgäsi va'rmor X. b-1; Şeyh Bähā k. nō'ğarta XII-13; k. na` haβar-ar V. b-2; kēçä k.-igäm I-12; läbā'snan k.-igäm I-30; ādamı k.-igäm IV. b-9; olduhi k.-iyäm bī tā garruduhi ol... k.-iyäm II-17; k.-iyäm ki XV. b-17; k.-iyä o ta biliyo II-53; k.-ügä kimi XV. b-1; iş kör- "iş görmek": <i>sän nä. ī. k.-oruy XV. b-8; sän nä. ī. k.-üyäy XV. b-17; nä. i. k.-māk-ärtin V-7</i></i>
kötür-	götürmek < ET <i>kötür-</i> : <i>äşgän k.-är varur III-3</i>
kövrüt-	göstermek << ET <i>körgit-</i> (EDPT, s. 743b): <i>Abbās eşitdi k.-di XV. b-4</i>
kuçä, küçä (Far.)	sokak: <i>k.+ça källa'rla toğuşdi IX-10; o k.+dä vardilar VII-15</i>
kulak'	kulak < ET <i>kulkaç</i> : <i>k. ha'sma bāba I-21</i>
kulāç	kulak < ET <i>kulkaç</i> : kulak ver- "dinlemek, kulak vermek": <i>k. vertälär mä.nim sezimä XIV-7</i>
kuor (Far.)	kör: <i>k.-äy mägär sähābi II-37</i>
kurrı-	kurumak < ET <i>kurı-</i> < AT <i>kürı-</i> : <i>mādegavimiz k.-miş VIII. a-31</i>
kü'l-	gülmek < ET <i>kül-</i> : <i>k.-diz (?) holāsa XVIII-13; hayr-artilar k.-l-ärtilar-u X-40</i>
küllü (Ar.)	bütün, hep: <i>bullar gabzadi k.+si XI-32; holindilar k.+si vardilar XI-41</i>
kü'm	kim, kimse < ET <i>kim</i> : <i>mänüm babam k.-är IX-14</i>
küm	kim, kimse < ET <i>kim</i> : <i>başın k. kāsmiş XIV-26; här k. hadağına XIV-45; kim bī-çāra'-ri k. vāri'ri XV. b-1</i>

kün	gün < ET <i>kün</i> < AT <i>kūn</i> : <i>bī k.</i> II-1, IV-1, IV. b-1, VIII. a-1, IX-42, XVII-1; <i>neççä k. käşdi</i> XV-20; <i>o k. pūli aldı</i> XVII. e-19; <i>Mollā k.+lārī bī kü'nī</i> XV. a-1
kūn	gün < ET <i>kün</i> < AT <i>kūn</i> : <i>Mo'lla Nasrāddīn bī k. kaldi</i> XV-1
kündüz	gündüz < ET <i>küntüz</i> (EDPT, s. 729b): <i>körigām k. bülüm</i> I-12, 30
lābās, lābā's (Ar.)	giysi: <i>gazzāt l.+ī kätđi</i> I-28; <i>l.-i dārvīşlik kādmiş</i> XIX-1; <i>mān hār l.+dan</i> I-12; <i>dāvrişlik l.+in kätđi'-yu</i> IV. b-1; <i>dārvīşlik l.+īn</i> II-4, IX-42; <i>dārvīşlük l.+in^dnan</i> I-1; <i>dārvīşlik l.+ila</i> XV. b-1; <i>dārvīşlik l.+i'la</i> XVII. b-1; <i>kēçä l.+nan körigām</i> I-30; <i>l.+ça kerigām</i> VI-14, 36; <i>hār l.+ça oluğa</i> VI-39
lāl (Far.)	dilsiz: <i>bo yākā ādam o l.-ar</i> II-17
lāla (Far.)	erkek bakıcı, kardeş: <i>l.+la'r+la nā cūr-ayⁿ</i> XVII. e-5, 23
lāşgā'r (Far.)	asker: <i>Şāh İsmāil l.+ilā va-rđi</i> XIV-32; <i>l.+ilā bilā</i> XIV-38
lāt (Far.)	serseri: <i>ākki l. hağadan kälūr</i> III-3
lazım, lazum (Ar.)	gerekli: <i>kara yovağam l.-ār</i> 12-37; <i>ħorōs l.+u vār</i> XVI. a-8
loğma (Ar.)	lokma: <i>l. galdi boğz'çä</i> II-3
loħtla- (Far. + Tü.)	soymak: <i>l.-di bilāsīn kōrdi</i> IX-74
lotfān (Ar.)	lütfen: <i>l. ħāhişt etdim ki</i> VI-37
luħt (Far.)	çıplak: <i>bō'da toğđi l.</i> XIX-6; <i>bullar gidalar l.</i> XIX-8
mādegav, mādegāv (Far.)	inek < Fa. <i>madeh</i> “inek” ve <i>gav</i> “inek” (NEPD II, s. 689, 780): <i>m.+i sağdilar kerdilār m. sītka kälmiş</i> VIII. a-34; <i>m.+ımız kurrımış</i> VIII. a-31; <i>bī m.+lari ta vār-arti</i> VIII. a-30
mağlū (Ar.)	yenilmiş: <i>Mollāy m. şayığalar</i> XVI. a-1
maħsud (Ar.)	maksat: <i>Şā Abbāsīn m.+i</i> II-53
māl (Ar.)	varlık, mal: <i>nā cu'r m.+i-ri</i> V. a-9; <i>bu onī m.+i-ri</i> XVII. e-21; <i>bu onī m.+i'-rti</i> XVII. e-28
māliyat, māliyāt (Ar.)	değer: māliyat vāğ- “değer biçmek”: <i>muna bī m. v.-a</i> VIII. a-30; <i>munaħiyāl etdik m. v.-aħ</i> VIII. a-33

- man** ben < ET *ben*: *tā m. bī bēş alta* XIV-42; *vā m. ta sanūn* XIV-45; *ba-şīn m.+a kālī* IX-69, 70; *kārāk bās m.+a* XIV-10; *m.+a ḥe'ylī pāzirāluḥ etār m.+a* XIV-37; *kā'lmägāiz m.+a* XV. a-6; *m.+a īeräkäyn XVII. d-11*; *cävābī m.+a ve'ri* XVII. e-17; *Abbās ki m.+a haydı* XVII. e-20; *keriğan m.+di'lā* XIV-8; *m.+üm b'ürusum* XIV-2; *sän m.+üm kişüm* XIV-7; *bo m.+üm bābam-ari* XIV-53
- mān (Far.)** bir ağırlık ölçüsü, batman, 2.944 kg: *tokkuz m. sīt* VIII. a-35; *kerdi bī .-ar* XVII-7; *puşuk ta bī m.-ar* XVII-8
- masal (Ar.)** masal: *bo Mollā m.+i* XIX-14
- masğara, maşhara (Ar.)** rezil: *īn ki Mollā m.+rti* XVI. a-1; *masğara et-* “rezil etmek”: *māni m. e.-miş-aiz* VII-16
- masraf (Ar.)** harcama: *masraf şa-* “sürmek”: *zārrā nişa-dur m. ş.-di* X. b-2
- mazrā (Ar.)** geniş tarım arazisi, mezra: *vardi bī m.+kā* XIV-11
- mā** ben < ET *ben*: *vermi'ş-äyⁿ m.+yā* XI-10; *ä'ñcām verir m.+yā* XII-38; *m.+yā hayiğa* XI-45; *tifāñ m.+yā* XIII. a-7; *o havul-arti m.+yā* XIV. a-8; *kissī m.+yā ve-rsälär* XIII. a-16
- mā** bana < ET *maña*: *bo kēçə m. vēr* XX-4
- mehmān, mēmān (Far.)** misafir: *m. şā'mnoiz* IV. b-4; *m. habī'b-i ḥodā-ri* IV. b-4; *biz äkkimiz m.* IX-59; *m.+i'lā bilä yä'kältä* IX-54; *m.-la'rla bilä yäkältälär* IX-66; *şām m.+um vār* IX-53; *şām äkki m.+um vār* IX-65; *bo äkki m.+lari* IX-67; *tā m.+lar yä'käl-'gä* XI-31; *bo m.+lar kældilär* XI-35; *mehmān şa-* “ağırlamak, misafir etmek”: *m. ş.-di bollari* IV. a-10; *mēmān ol-* “misafir olmak”: *hāvi'çä m. o.-di* IX-1; *munīn m.+i o.-di* IX-49, 50; *mēmānsaḥ* “önemli misafir”: *şāyn m.* IX-59
- mācbūr (Ar.)** mecbur: *taḥi m. oldi rū-rāstīn* XVII. e-32
- māççit (Ar.)** mescit: *vardi m.+kā* VIII. a-16, 21
- mādräsä (Ar.)** medrese: *muni sīrdilär m.+kā* IX-9
- mägām (Ar.)** makam: *bī ga'drī mägām-i bā-ḥusūsī* XII-1

mähräm (Ar.)	mahrem, nikah düşmeyen: <i>män sanün m. +ü'n-äm</i> XIV-8
mämläkät (Ar.)	ülke: mämläkät ābād ol- “ülke bayındır olur, gelişir”: <i>äl çäkkäm m. ā. o.-ur</i> I-14; <i>rast säbilümä çäkkäm m. ā. o.-ir</i> I-32; <i>donya ābād olur m. ā. o.-ur</i> II-62; <i>älhamdullā m. ā. ö.-ta</i> II-60; <i>boynumuzu vurur hīç m. ā. ö.-ta</i> II-60; mämläkät ābād şā- “ülkeyi kalkındırmak”: <i>rast säbilyä çäki^{iv}äy ki m. ā. ş.</i> I-33; mämläkät harāb ol- “ülke mahvolur”: <i>säbilümä äl çäkkäm m. h. o.-ur</i> I-14; <i>çäp säbilümä çäkkäm m. h. o.-ur</i> I-32
Mämmädī (Ar.)	kişi adı: <i>yov ... M. IX-52; M. näy käl'mori</i> IX-52, 64; <i>M. bo äkki mēmānlari</i> X-67; <i>näy M.-rtimunīn āti</i> IX-52
mä·n	ben < ET <i>ben: m. beyn şām</i> IX-53; <i>m. äkk(i) ...</i> IX-65
män	ben < ET <i>ben: hār kimi m. I-12; m. hālüm olur</i> I-13; <i>haydī m. älüümü</i> I-32; <i>m. tā bō'da</i> II-5; <i>m. olsa-rtum bī käşgöl</i> II-14; <i>m. bilüm</i> II-18; <i>va'rma m. taḳ^u va'rmam</i> II-38; <i>m. çäkiyām</i> II-62; <i>m. tā munu</i> II-63; <i>m. bildim sän</i> II-64; <i>m. haydum</i> II-65; <i>m. sabā'ylän</i> III-9; <i>m. äşgä o'muşdum</i> III-9; <i>çäşm m. vērüm</i> IV. a-9; <i>m. üç hağaşluğdan</i> IV. a-15; <i>gulfī m. haçam</i> IV. b-17; <i>m. bī fikr etmiş-äm</i> V-3; <i>m. hār kimi</i> VI-36; <i>bildin ki m. Şāh Abbā's-am m. kēçäki</i> VI-38; <i>kimi m. be'yin</i> VI-39; <i>m. münü</i> VII-5; <i>vermiş m. kälmiş'-äm</i> VIII-8; <i>açık vermiş-ä m</i> VIII-10; <i>m. tā satdum-u</i> VIII-12; <i>ki m. yetigām</i> VIII. a-22; <i>m. şōrum</i> IX-6; <i>m. ärtim kälдим</i> IX-27; <i>va'llā m. mänzi-lüm</i> IX-47; <i>olğayⁿ m. tā sä-ni</i> IX-76; <i>m. hilā'rmäd-k-äm</i> IX-77; <i>Mulla m. ki</i> X. a-5; <i>ä'gär m. sänī</i> X. a-5; <i>bāba m. kişi</i> XI-2; <i>m. äsg^äin hārägälüm</i> XI-11; <i>kerō'rīn ki m.</i> XI-37; <i>m. ātum</i> XII-18; <i>m. hāmīn ki</i> XIII-11; <i>m. varr-arttum</i> XIII. a-6; <i>m. bī baluḳ</i> XIII. a-15; <i>m. haydım ki</i> XIII. a-16; <i>bād äz m.</i> XIV-2; <i>m. sanün mährämü'n-äm</i> XIV-8; <i>m. kälüm</i> XIV-10; <i>m. bī hāz işüm</i> XV-2; <i>m. yötü'v-äräm</i> XV-17; <i>hölmüş ki m. bī dā</i> XV. a-6; <i>m. pīnādu'z-am</i> XVI. b-5; <i>m. bö'yün sänī</i> XV. b-17; <i>kēçä m. biläyä</i> XVI. b-6; <i>m. çäkdäm</i> XVII. 6; <i>m. kış o tēşki</i> XVII. a-7; <i>äyär m. bollari</i> XVII. a-8; <i>sabay ki m.</i> XVII. b-10; <i>m. Ali-yi Muhammädī'-rsäm</i> XVII. d-12; <i>m.</i>

taḳikälüm XIX-12; m. tā toḡam XIX-7; m. bī tīṣ kerār-ärtim XX-5; dävrişlär m.+ä bo'da II-5; äbäm m.+ä gargiş etdi III-9; yaḡin m.+ä nâ açik VIII-8; mänzil(i) m.+ä veriyäyⁿ IX-48, 49; ke'rdîn ki m.+i XIII-12; bī-bä-bī m.+dä soräg XIII-11, XVII. b-10; balu'qça m.+dä sual-pursiş XVIII-13; m.+i dârd-i sâr XIII-12; sän bī goy m.+i XX-5; kişi m.+di'lâ cävâb XVII. d-10; m.+di'lâ sōbât XVII. d-11; kim m.+im torbam X. a-2; tā m.+im hāgamda X. b-8; m.+im aşgämi XIII-7; m.+im aşgäm bō'da XIV-10; bo m.+üm saḡ sibälim II-58; açik etiyoiz m.+üm ... VII-16; bo m.+üm oḡlu'm-ar IX-77; m.+üm aşgäm XV. a-3, 6, XVII. b-9, XVIII-11; häy m.+üm işim-vâra XV. b-19; tā m.+inki-vâra òlur XIII. a-32

mān

ben < ET *ben*: m. *kēçä* IV. b-9; *babam* m.+ä *vermiş* VII-21; m.+ä *inäk aväziyâ* VII-25; m.+i *masğara etmiş-âiz* VII-16; *kältä* m.+i IX-8; m.+üm *bābam* IX-16

mänzil, mänzi'l (Ar.) varılacak yer, ev < Ar. *nuzül* “konaklamak, konmak”tan *menzil*

(KuL): m. *olur män tā bō'da m.* II-5; *bī m.-är* II-6; *bī m. bo kēçä* XX-4; *dävrişlär m.+çä yormuştular* II-3; *män m.-lüm yoḡ-u* IX-47; *bī m.+(i) änâ* IX-48; m.+ⁱ *mänâ veriyäyⁿ* IX-49; *vardi ērdi m.+ⁱnâ* XIV-23; *vardilar ēz m.+läriyâ-u* VI-32, 33; **mänzil şör-** “ev aramak”: *män bī m. ş.-um* IX-46

māḡ

ben < ET *ben*: *käräk yä'käyⁿ* m.+di'lâ IX-34

märdu'm (Far.)

adam: *räftär etor m.+la* XV. b-7

märtäbâ (Ar.)

sıra: *sōrâ do m.* XV-14; *bo do m. verdi* XV-18

mäsäl (Ar.)

örnek: *haydı ki m.+än dä hâzâr* XVII. e-19

mäskän (Ar.)

ev: **mesken tut-** “oturmak”: *bī yerçä m. t.-mişlar* IV. b-3

mäsläg (Ar.)

meslek: *ehtiyârcı taḡı ... m.+i* XV. b-7

mävölük

neden < ?: *haydı m.* VIII. a-4, 13

mäydän, mäydä'n (Ar.) meydan: *vardi bī m.+ḡa* VI-1; *ērdi bī m.+ça* I-2

- mina** böyle (< *minağda* = Ttü. *böyle* (WdC, s. 162): *vurmāh m. āsān* I-9; *kāmin m. vurur* XVII.
- mī'dād (Ar.)** imdat, yardım: *m. sān ālān* III-8
- miğdār, miğdā'r (Ar.)** miktar: *bī m. o hazānadan* I-24; *m. +ī mōlāt* XVII. e-15
- miḥ (Far.)** çivi < Fa. *meḫḫ* “mih” (Steingass, s. 1359) *m. vuriğah yā* XV. b-3
- minağ** böylece (< *minağda* = Ttü. *böyle* WdC, s. 162): *īṣi tā m.* XV. b-16; *bī m. bilāy'dā* XVII. e-18; *biz va 'zimiz m. +da'-ri* XV. b-7
- mī'nağ** böylece (< *minağda* = Ttü. *böyle* WdC, s. 162): *nā tāğ m.* XVIII. a-6
- miḥk** bin < ET *bıḡ*: *ākki m. tumān* XI-39; *neççā m. tomān* XVII. e-29
- mīrā's (Ar.)** miras: *ḥā'yli m. -tār-ār* X. c-6
- Mīr-i Dāmād (Far.)** kişi adı (17. yy. filozofu): *M.-i D. hārasi'ça* XII-2; *sān-u M.-i D.* XIII-3; *vā'li M.-i D. ō'rda* XII-6; *M.-i D. āğā hinmiş-arti* XII-7; *kör bo M.-i D. nōğarta* XII-8; *ērdi M.-i D. +ḥa* XII-12
- mōciz, mocāzāt, moucu'z (Ar.)** mucize, mucizeler: *bo ta sizin m. +īn* XIII. a-36; *sānün m. +undan dubāra* III-10; **mōciz ver-** “mucize göstermek”: *Şāh Abbāsḫā m. v.-di* XIV-31; *m. v.-di-u ō'da ḳāldı* XIV-32
- mōğasi-r (Ar.)** çağdaş: *bō kissi m. +ti* VII-1
- mōğāy, mōğay (Far.)** zaman < Fa. *movghe'* “zaman” (NEPDII, s. 1026): *m. ki kālīdilār* VI-35; *tāzā m. kāldüm* XV. a-6; *m. ki varəlar* XX-6
- mōkām (Ar.)** sağlam: *manzil ēṣkī m. vāyī* XIV-42
- mōlāt (Ar.)** verilmiş süre: *muk m. vārā mән* XIV-10
- Mollā, Mo'llā, Mo'lla, Mulla, Mu'lla (Ar.)** Nasrettin Hoca: *M. çākā çākā* III-5; *M. bāğışlayi* III-9; *M. nātāy* IV-6; *M. şām yetik* IV. a-11; *tor ... M. t... vardi* V-1; *M. ^(hi)şāirdīn nā* V-5; *M. bī ki'nī vardi* V. a-1; *nā M. vuriyōrin* V. a-8; *M. tir yov* V. b-2; *M. tirdi bī* V. b-3; *M. kissiyā haydı* VII-2; *M. haydı* VII-3, 28; *M. bī ināk varı-rti* VII-7; *M. oğliya haydılar* V-10; *M. sān helmiş-artī* X-7; *M. yağīn*

bilor X. a-4; *M. män ki* X. a-5; *M. nā tüzö'ri* X. b-7; *M. o guosala* X. c-5; *M. ta vardi* XI-25; *M. niē'dä-r* XI-27; *M. haydı ki* XI-28; *M. bālā-ğayrätän* XI-38; *bō'da M. gomiş* XI-46; *M. nā'sa hayörin* XIII-9; *M. mä'ğär* XV-10, 24; *märtäbä M. kaldi* XV-14; *kördi M. ğazğani* XV-19; *bä'lī M. künlārī* XV. a-1; *M. nē'rdän* XV. a-5; *M. äşğäy* XV. a-6; *īn ki M. maşhararti* XVII. a-1; *bo M. varmış-arti* XVI. a-2; *M. häv nä* XVI. a-4; *M. oğliya haydı* XVII. b-4; *M. oğli kaldi* XVII. b-5; *M. nā'täg bo* XVII. b-8; *M. bī kin* XIX, XVIII. a-1, XVIII. b-1; *äşğäz M. nā cür* XVIII-3; *M. helmiş* XVIII-6; *kerdilär ki M.* XVIII-9; *äy M. sän ki* XVIII-10; *M. tekdi äşğäsi* XVIII. a-3; *M. na ħabar-ar* XVIII. b-6; *M. vaḥayn* XIX-1; *M. ki ħabari* XX-3; *M. har* XIX-7; *M. kerär bullar* XIX-10; *M. ta bänä şär* XIX-12; *bo M. masali* XIX-14; *kişi M.+ḥa haydı* VII-2; *M.+ḥa haydılar* XVI. a-7; *M.+ḥahaydılar ki* XIX-1; *hammā'mça M.+ḥā hayamız* XIX-2; *M.+ḥa haylar ki* XIX-6; *şart va iəlar M.+la* XIX-4; *M.+n kissi* ^{hi} *ndi* V. b-2; *kälilär-u M.+n şäyilär* XI-26; *ğäldilär M.+n buldilar* XI-28; *M.+n bullar yetälär* XIX-4; *varımız M.+n* XI-24; *M.+y kissi kördü* XVI-4; *şodilär M.+y mağlū* XVI. a-1; *ki M.+n äşğäsi* XVII. b-7; *bī-bä-bī ki M.+n* XVIII-12

Mollā Nasrāddīn, Mollā Nasrāddin, Mulla Nasraddīn (Ar.) Nasrettin Hoca: *M. N. bū kūn* III-1; *M. N. holundi* III-11; *bī kūn M. N. bī neççä* IV-1; *M. N. bī kūn* IV. a-1, XV-1; *bī kini M. N.* VII-1; *M. N. bī kü'nī* bī VIII-1; *M. N. helmiş* VIII. a-4; *yēğali M. N. ēzī* VIII. a-6; *M. N. haydı* IX. a-2; *M. N. bī yūolça* IX. b-1; *M. N. kaldä* IX. b-6, XII-1; *M. N. hä'r-nä* X. c-3; *M. N. oğlu* XII-7; *ğazğan ha'rti'ç* *M. N.* XV-14; *M. N. bī kūn vardi* XVI-1; *ki'nī M. N. öğäti* XVII. c-1; *M. N.+i yetmiş-ärtilär* XVII. a-1; *M. N.+çä bī äşğä* XIII-1; *M. N.+lä-u oğli vardilar* XVII-1; *bo M. N.+in numurḥasi* IV-4; *M. N.+īn bī oğli* XI-1; *M. N.+īn oğli sığırı* XI-4; *M. N.+īn bī äşğävi* XI-12

mōrāf'

kavga < ? : *bī ki'nī m. o'ldi* V. b-1;

motavallī (Ar.)

başkan: *bo ḥoda m. bāşe* XIV-40

- muḥālufat (Ar.)** uyuşmama: *çun m. +lik varı-rti kēçä XIV-22*
- Muhammädi (Ar.)** Hz. Muhammed'e tabi: *män Ali-yi M. '-rsäm XVII-d12*
- mu** bu < ET *bo* (METY, s. 345) < AT *bō: m. +n' harti'ça III-4; ki m. +na bī māliyät VIII. a-30; biz m. +na ḥiyāl VIII. a-33; m. +na bī XIV-36; m. +na hār nā etdäm XVI. b-18; män m. +ni bī VII-5; dowriyä-u m. +ni dowr VII-9; ki m. +ni sāti'ğa VIII-2; m. +ni satdı-yu VIII-9; oldi m. +ni harclādın IX-8; kaldi-u m. +ni sirdilär IX-9; bō'da m. +ni IX-24; m. +ni şārçä IX-72; bīsi m. +ni satun IX-72; taḥı m. +ni XI-41; m. +ni hāräkdı XIV-19, 31; päs äz ün m. +ni XIV-25; m. +ni yetdi XIV-47; tā m. +ni sāḡsār XIV-50; bād m. +ni ki XV. b-4; m. +ni yetdi XV. b-14; päs m. +ni sän XVII-11; m. +ni yē'pidäk II-10; m. +ni bi'lmiyöriz V. a-9; andarū'nça m. +ni iezina XIV-20; m. +ni ki bo XVII-6; valla m. +n' kälimi'ş XVI. b-9; kerdı m. +ni XVIII. a-2; m. +nu biliyä II-53; tā m. +nu ḥāhişt II-63; şädi m. +nu vurgali X. c-4; m. +nça ki yēti XVII. a-8; m. +nda bihtär II-20; m. +nda bārāyi ki XII-10, 16; miğdār'i mōlät m. +nda XVII. e-15; tomän m. +nda XVII. e-29; m. +nda hatä XVIII. a-2; äyär m. +nda veriyäm XVIII. a-7; m. +nin astıça IV. a-10; yördı-yu m. +nin kākşküli IV. b-5; sän m. +nin tilin IV. b-15; ḡıldılar m. +nin dowriyä-u VII-9; ina m. +nin eḡin VII-19*
- muḥālufat (Ar.)** karşı olma: *çun m. +lik XIV-22*
- mundane (Tü. + Far.)** bunun gibi: *ayı m. sōnā III-11*
- mustarā** tuvalet < ? : *vārdı m. +ka ... m. +ḡa m. +da hozzu'kī XIV-11*
- muzāhim (Ar.)** benzer, tekrar eden: *kā'lmägāz mana m. oḡaiz XV. a-6*
- munäccüm (Ar.)** müneçim: *bo vazır m. +lik XIV-25*
- na** ne? < ET *ne: na ḡabar* “ne oluyor”: *keriyä n. ḡ.-ar XVIII. b-2; Mollā n. ḡ.-ar XVIII. b-6*
- nā, nā', nō (Far.)** hayır, değil: *n. sän bi'lmiyon VII-12; n. o inaḡda VIII. a-22; n. sän yov VIII. a-23; haydı n. IX-47, 61, XI-45; n. IX-78; n. ba mā XI-37; n. o yīki XII-15; män n. XIII. a-7; n. kil başzḡa XIII.*

a-8; *n. yā ha'ydīn* XIV. a-13; *n. mān haydīm XIII. a-16; haydı n. XIII. a-29, XVII. b-15; olur yā n. XIV-5; n. i'llā billā XIV-9; nā şükürlük “şükürsüzlük”*: *n.-ş. ye'tmä* II-15

nāçār (Far.) çaresiz: *bo n. bo cāvān* IX-62; **nāçār ol-** “çaresiz kalmak”: *nānāsi n. o.-di* IX-18

nağd (Ar.) nakit: *n. şäyi pu·lin* XI-3

nām-u nişān (Far.) iz: *bo n.-u bo n. fāhārākāy* I-28

nālā (Ar.) lanet: **nālū et-** “bela okumak”: *nätäy n. e.-oruy bo'la* XV. b-6

nana, nänä, nā·nā nine: *bo n.+yⁿ ce·kinā* XIV-23; *äy n. IX-12; hayur ärti n.-u IX-12; n.+si n.+si cēkinā* XIV-49, 50; *n.+si haydı VIII. a-32; o ça n.+si IX-18; nāfār n.+sindä olduhi* II-17; *käldi n.+siyā VIII. a-31; n.+siyā ha'rti bācı n.+siyā* -12

Nasrāddīn Nasrettin Hoca: *bī ki'nī N. bī yik* XVII. d-1

nāşgāğ nasıl < ? : **nāşgāğ är-** “nasıl olur”: *n.-ä.-ti ki puşuk* XVII-10

nā ne, nasıl < ET *ne: siz n. iş...* I-10; *hiç n. vē'rmädik* II-14; *hār n. häyvān* II-18; *n. türkāñ varah* II-43; *kim hār n. II-48; hār n. pül* II-48; *n. yetmü'ş-äiz* II-52; *şām n. yetmü'ş-äk* II-54; *hiç n. hiç* II-67; *bo n. bäsā't-ar* IV. a-14; *hār n. ki til* IV. b-8; *siz n. kār-äiz* VI-3; *sän n. kār-än* VI-6; *n. iş älizdä kälir* VI-11; *n. hayiğalar* VI-13; *älindä n. iş kälir* VI-16; *sän n. bildin* VI-38; *mänä n. äçik* VIII-8; *bo n. söz-är* VIII. a-9; *hār n. şām* IX-2; *n. haydı bo* IX-37; *biz n. iğdām etdek* XI-20; *kerdik n. rağam* XIII. a-4; *n. hişämāz-ärtim* XIII. a-7; *hār n. kişi* XIII. a-30; *n. tikmali* XV. b-7; *n. äşgä bänd olur n. Mo'llā* XVI-4; *häv n. fasllu'qça* XVII. a-4; *hā n. täğ* XVIII. a-6; *hiç n.+miz yōh* II-9; *nā cūr / cu-r* “ne, nasıl, ne iş” *n. c. etiyäyⁿ* V-5; *n. c. mālī-ri* V. a-9; *n. c. oldi-u n. c. olmadı* XVII. b-10; *Mollā n. c. oldī* XVIII-3; *äşgäsi n. c. ömüş* XVIII-12; *n. c. oldi* XVII. a-12; *tā ker n. c.+da* XI-11; *va'zi n. c.-ar* XV. b-1; *lālala'rla n. c.-ayⁿ* XVII. e-5, 23; *tışlā'rlä n. c.-ayⁿ* XVII. e-24; *äldän nā hunä'r* “yetenekli olmak”: *ä.+dän n. h.+ī sāhtä'-rī* I-10

nā	ne < ET <i>ne: bo Şāh Abbāsin n. +sinā</i> IV. b-19
ne	ne < ET <i>ne: var ... n.</i> I-7; <i>n. haβar-ar</i> V.b-3; <i>inākin n.</i> VII-19
neççā	kaç, birkaç, herhangi, nasıl < ET <i>ne +çe: bī n. nāfārlān</i> IV.a-1; <i>n. hağaçlu'hça</i> IV. a-5, 7; <i>bī n. āda'mī</i> XII-16; <i>temi n. rāng-ār</i> XIII. a-26; <i>bād n. gündā</i> XV-14; <i>n. kün kāşdi</i> XV-20; <i>bī n. mişk</i> XVII. e-20; <i>neççākā</i> “ne kadar”: <i>āçkīn n. +kā</i> VII-10,19; <i>bo āçkīn n. +kā</i> VII-5; <i>āçikī n. +kā</i> VIII-3, 6, 8; <i>āçkī n. +kā</i> XI-6
Nācā'fī Āşrāf (Ar.)	yer adı, Irak'ta bir yer: <i>gūya N. Ā.-āmiş</i> XIV-33
nācāt (Ar.)	kurtuluş: nācāt ver- “kurtarmak”: <i>nāfār helümdā n. v.-im</i> VI-17
nā'dā	nerede < ET <i>ne+de: haydılar n.</i> II-26
nāfār, nāfā'r (Ar.)	kişi, kimse: <i>ū-ş n. turmüş</i> I-2; <i>gāvāhāna'ça ūş n.</i> I-28; <i>üş n. bi'z-āk</i> II-6; <i>bī n. nānāsindā</i> II-12; <i>kerdi iş n. ōda</i> VI-2; <i>iş n. cavāb</i> VI-4; <i>bī n. helümdā</i> VI-17; <i>n. hāvi'çā</i> IX-1; <i>bēş n. hāgada</i> XVI. a-2; <i>bī n. kāldi</i> XVII. b-8; <i>bēş n. rend-ārtilār</i> XIX-2; <i>o n. +ī ki haydı</i> III-30; <i>bī n. +i hilārilār</i> VI-18; <i>iş n. +i kālīdilār</i> VI-34; <i>tērt n. +dā bīmüz</i> VI-28; <i>neççān. +lān vardī</i> IV-1
nāhār (Ar.)	gündüz, yemek: <i>n. felān zādī-u</i> XI-31; <i>beyin kāni n.</i> XI-33; <i>hayiğa n.</i> XII-44
nākā	nereye < ET <i>ne + ke: vardılar ērdilār n. ...</i> VIII. a-16; <i>kāldi n. ...</i> IX-33
nānācān	nene: <i>n. +cānisiya hayur</i> IX-12; <i>bāba-u n. +cānisiya</i> IX-12
nē'rā	nerede < ET <i>ne ara: heyir n. bo</i> VI-20; <i>n. +kā var ... ne ... n. +kā varāk</i> I-6; <i>ho-b n. +dā şāyz</i> VI-8; <i>n. +dān tüşmüş</i> XV. a-5, 6; <i>n. +dān tā hölmüş</i> XV. a-6
nē'sā	ne, niye < ET <i>ne: bo n. hayyor</i> IV. b-15; <i>haydı^{lar} n. vār</i> X-3; <i>hār n. hişadi</i> XII-42; <i>n. hayr-artiz</i> XIII. a-11; <i>bo şām n.-r</i> XVI. b-8
nā'sā	ne, niye < ET <i>ne: n. hayyoriz siz</i> II-55; <i>n. vār ālümdā</i> II-55
nāsk' (Ar.)	hükümsüz olma: nāsk' et- “vazgeçmek”: <i>bi'zdā hāmūn n. e.-dī</i> XV. b-20

nä	ne < ET <i>ne</i> : <i>nä</i> + 'şlā-: <i>Abbās boda n.-yyor</i> II-41; <i>Abbās bo'da n.-yor</i> II-43
nā	ne < ET <i>ne</i> : nā + işlā- : “ne yapmak”: <i>vērmağa bilorum n.-gam</i> X. a-3
nä'tä	nasıl, neden << ET <i>ne</i> + <i>den</i> : <i>haydı n.</i> II-61; <i>n. olur ki</i> VIII-8
nä täg	niye << ET <i>ne</i> + <i>teg</i> : <i>hā n. t. mi'nağ</i> XVIII. a-6
nä'täg	niye << ET <i>ne</i> + <i>teg</i> : <i>Mo'llā n. bo</i> XVII. b-8; <i>n. bo cūr</i> XVII. d-9
ne täy	nasıl, niye << ET <i>ne</i> + <i>teg</i> : <i>haydı n. t. ki äçki</i> VII-11
nätäy	niye, neden << ET <i>ne</i> + <i>teg</i> : <i>Mollā n. sän tä</i> IV-6; <i>gäzğanī n. kälimorī</i> XV-22; <i>o säfär ki n.</i> XV-25; <i>n. toğan zād</i> XV-26; <i>n. nälä etoruy</i> XV. b-6
näy	ne, niye < ET <i>ne+y+(e)</i> : <i>işihindan n. şami'ş-an</i> IV. a-8; <i>n. tē'mi kalorin</i> X-26; <i>n. käl'mori</i> IX-51; <i>Mämmädī n.</i> IX-52; <i>Mämmädī n. käl'mori</i> IX-52, 64; <i>sän n. bo</i> X. c-5; <i>yerdä bī n.</i> XI-16; <i>n. şamü'ş-ay</i> XII-11
neyä	niye < ET <i>ne+y+e</i> : <i>n. tağribän şamüş-am</i> XVII. e-27
näzdik (Far.)	yakın: <i>bo n. +li'kçä hōt a'stiça</i> IV. a-15
niā	ne < ET <i>ne</i> : <i>bā'ba n. ḥabar-ar</i> XII-8
niā'sä (Tü. + Ar.)	nasıl < ET <i>ne</i> + Ar. <i>aşıl</i> : <i>bo n. oldi</i> XVII. e-12
niedä	nerede < ET <i>ne ara+da</i> : <i>keräk bo n. helmüş</i> XVII. b-6
niēdä	nerede < ET <i>ne ara+da</i> : <i>Mollā n.-r</i> XII-27
niē'rä	nereye < ET <i>ne ara+(y)a</i> : <i>bo n. vardi</i> VIII. a-20
niflä	falan < ?: <i>n. şamü'ş-ayⁿ</i> XVII-11
nişa·du·r, nişädur (Far.)	amonyak tuzu: <i>bī zärrä n. X.</i> b-2, 8; <i>ōz^vä n. isti'māl</i> X. b-4; <i>bī dānā n.</i> XVI-2; <i>bī n. ta gödi</i> XVI-3; <i>bī hāz n.</i> XVII. d-3, 5, 11; <i>kālmüş n. verdi</i> XVIII. a-2
noğarta, nōğarta, nō'ğarta, nō'ğarti	ne kadar çok, ne kadar < ?: <i>bo n. äşräfi</i> XI-22; <i>Dāmād n. arz olur</i> ; XII-8 <i>Bähä kör n.</i> XI-13; <i>n. pül</i> XIII. a-15

nohut (Far.)	nohut: <i>n-u kişmişdä haftai XI-</i>
noukär, nükär (Mo.)	kul, köle < Mo. <i>nökür</i> “arkadaş” (Lessing, s. 593b): <i>rəŋg dağ-arti n.+iyä XIII. a-24; vardi n.+läri i-çi XIII. a-2; n.+lärdän kīgirdi II-28</i>
numurğa	yumurta < ET <i>yumurtğa</i> : <i>dāna n. yutmuş-arti IV-2; Nasrädđinin n.+ħasi yō'ğ-arti IV-4; sänin ki n.+ħan yōħ IV-6</i>
numurta	yumurta < ET <i>yumurtğa</i> : <i>n. toğar XIX-2; bullar n. ketirmiş-allär XIX-3; ki bī n. bō'da XIX-6; kim toğar n. XX7-; bullar n. ħōb XIX-9; ki n. yoħ-amış XIX-11; n.+an goľtuħlar XIX-5; n.+lan goľlar yerkä XIX-9; ħōlāsə n.+yn XIX-10</i>
numurthā	yumurta < ET <i>yumurtğa</i> : <i>başı bī n. yeta'miz XIX-2</i>
o	<i>o</i> < ET <i>ol</i> : <i>o bīsi I-19, II-18, III-3, IV-13, 25, XIII. a-8, 16; miğdār o ħazānadan I-24; o nāfä'rī ki I-30; o ça· vardi II-8; o ādam-ar II-17; ādam o lāl-ar II-17; o üş dāvrişi II-50; o ta biliyo II-53; o çağ biz II-54; o tula kaldi II-64; çäkär o yä'kägä III-6; o haydı IV. b-3, 23; o haçıldur IV. b-10; o bidiktär IV. b-14, 16; o ta ki IV. b-19; o iç dāvrişi IV. b-22, 23; o ça bādän V-2, 5; o ça nā V. a-8; ērdi o meydānka VI-1; ina o kāsī'kçä VI-14; o in ki VI-21, 25; vardi o VII-14, 15, VIII-5; ilyärdä o küçädä VII-15; o inağda in VIII. a-11; o ça IX-2, 7, 9, 18, 19, 22, 39, 49, 73, 75, 78, 79 män o ki IX-4; o hä'fçä IX-4, 6; gīz o babasi IX-38; yov o cävāni IX-39; o çäş IX-56; Mu'lla o guosala X. c-5; o iendi XI-17; o toğuşğanı XI-33; ina o gazāi XI-35; o yān-u XI-39; ki o hat XIII-10; nā' o yīki XII-15; o zāmān XII-17; o baluqça XIII. a-6; o havul-arti XIII. a-6; ina o XIII. a-10; o taraftıya XIII. a-35; o ta... XIV. a-35; o kätđi XIV-6; o vazırün XIV-54; o kişi'lä-y XIV-54; o gazğanī X-7; o veryä XVI. a-5; kış o iēşki XVII. a-7; tomän o kün XVII. e-19; o tāğda XVIII-2, 11; o tērt bēş XIX-2; o hesā'b-ari XIX-6; sän o+ni aliğan XV-2, 45; yov o+ni häräk VIII. a-21; o+ni yeti IX-69; o+ni ta şakka XIII. a-38; sän ki o+nī II-28; bu o+nī XVII. e-21, 28;</i>

- o+nda sorāğ XVII. e-33; ena o+nun IV. a-8; o+nunkin ta XIII. a-37; o+nunkin baluğ XIII. a-38*
- ō** ora < ET *ol+ara+da*: *bollar ō.+da ... V. a-3; nāfār ō.+da turmuş VI-2; ō.+da hayr-artılar IX-40; ō.+da u bīeç V. b-3; bo ō.+da sa'tmadı-yu VII-18; bādān ō.+da VIII. a-29; kēçā ō.+da turdi-yu IX-56; kâ'lti ō.+da ki X-74; Mîr-i Dāmād ō.+da XII-6; vazîr ō.+da ki XIV-27; verdi-u ō.+da XV-32; ō.+da güya XIV-33; ō.+da bo IX-34; ō.+de kâldi XII-9*
- ō-** olmak < ET *bol-* < AT *bōl-*: *mān o... ō.-maz IX-35; ō-dî XVIII. b-7; hā'yli havul ō.-miş XV. b-7; hā'yli bādtār ō.-miş XV. b-7; āda'm ō.-miş III-7; sağat ō.-miş XVIII-11; cūr ō.-miş XVIII-12; bāşîn bî ō.-ğa X-34; kārāk ō.-ğa IX-36; emtehān ietmiş ō.-ğa XII-2; ki havul ō.-ğa XVI. b-18; eşg-u-āl ō.-ğay XII-8; mana muzāhim ō.-ğāz XV. a-6*
- odğart-** uyandırmak < ET *oduğ+ar-t-*: *hāyyāti o.-di XX1-4*
- ōğā'ti** -dığı kadarıyla < Doerfer *ğadri* sözcüğünden geliyor olmalı der. (WdC, s. 167): *ō. talğ oldi V. a-5; Nasrāddîn ō. talğ olur XVII. c-1*
- oğ(u)l** oğul < ET *oğul*: *bo o. VII-3, 7, IX-9, XIII-8; XIV-22, 24; 39,52; o. ināki VII-8; āyār o. oldi IX-8; ūn munün o. XIV-21; biz bo o.+ha VII-2; o.+u'm-ar XIV-77; gāni dārvīş o.+lu-san IX-12; bî o.+u vār-arti VII-1; Nasrāddîn o.+u holindi XI-17; o.+i sîrdi XVIII-5; o.+ün āti XIV-48; o.+ün ba:şîn XIV-49; bî o.+lî hōdā XIV-47; bo o.+un ōza'si yōh VII-28; o.+lu'la hārākdî XIII-2*
- ol** o < ET *ol*: *şām k' o. ... IX-69; hişādi o.+lar IV. b-23; o.+lar vardılar VI-33; haşlup-ağa o.+larda V. a-10; sān o.+lari dāvat eti XIV-38*
- ol-** olmak < ET *bol-*: *şām k' ol IX-69; nā'tā o.-ur ki hār VIII-8; nā curda o.-ur XI-11; hadağına o.-ur XIV-5; hammām-vāra o.-ur XVII. a-8; sāhār o.-di Şāh I-28; sabā'ylā o.-di tirdi IV. a-6; tēzdā k' o.-dî VI-34; āğār kīz o.-di IX-8; āyār oğul o.-di IX-8;*

şām dāmi o.-di IX-24; dāmi k' o.-di IX-25; sabāyu o.-di IX-30; häviyā-u şām o.-di IX-32; şām k' o.-di IX-33, 50, 63; tā o.-di ki bo IX-38; hadaḳina o.-di XIV-6, 45; nā'cūr o.-di XV-6; bād dāruḡa k' o.-di XV. b-15; niā'sā o.-di XVII. e-12; nā cūr o.-di XVIII-12; nā cūr o.-di V. b-1, 2; bo cur o.-di XIV-49; dāruḡa o.-di-u XV. b-15; nā cūr o.-di XVII. b-10; o.-ta sän tä buyri II-6; torbāy vērmädik o.-sam IX. a-5; äti yemiş o.-sa XVII-9; gulflanmiş o.-iḡa II-20; yēmädük o.-iḡa VIII. a-8; bo īş o.-iḡa XIV-9; ma'n o.-iḡa XVII-9; sora ta o.-uḡa ina VI-14; käsik vermiş o.-uḡa VI-14; o.-uḡa bilüm VI-39; o.-ur-ärti äkki torba IX. a-6; kēçä'i k' o.-l-arti IX-39; k' o.-l-arti cävān IX-40; kēçälär k' o.-l-arti XIII. a-1; män o.-sa-rtum bī II-24; o.-sa'rtin kälmez-ärin IX-27

- o'l-** olmak < ET *bol-*: *mōrāf' o.-di V. b-1; hadaḳina o.-madi XIV-3, 46; säfär sīr-gīr o.-ta XVII. c-4; kissi vaht' o.-maduḡ VII-4, 28, 30; ärtum-u rahat o.-l-artum XIII. a-6*
- öl-** olmak < ET *bol-*: *mäninki-vāra ö.-ur XIII. a-32; dāruḡa ö.-uḡ XV. b-12*
- ön** on < ET *on* < AT *ön*: *tä äşgä ö. üç III-11; ö. yilda sora ö. beş yilda VI-14, 36, 39; tā ö. yāşar oldi IX-10*
- orta** orta < ET *ortū*: *o. käsär-ärtim X. a-6; o.+da äkki etär-ärtim V-8*
- otaḡ** çadır, oda < ET *otaḡ*: *hataiz bī o.+ka XI-21; hatdılar äşgäy' o.+ka-u XII-23; o.+in eşkin XI-23*
- otāḡ** çadır, oda < ET *otāḡ*: *käldi o. içiyä VIII. a-25, 26; bo o.+i havul VIII. a-26*
- öza** durum < ? : *bo oḡlun ö.+si yōḡ VII-8*
- öz** öz, kendi < ET *öz* < AT *öz*: *käldi ö. gasriya I-27; bīe'çädi ö.+iyä V. b-3*
- öz** öz, kendi < ET *öz* < AT *öz*: *tä ö. havulluḡız II-16; varur ö.+i äşgäkä XVII-2; ḡabar-ar ö.+ün XII-8; ö.+inī gīz IX-56; ta*

ō.+ümūl-är, gīz ta ō.+ümīn IX-80; nā kältmuş ö.+zinīy II-48; gīz ō.+inīv-är hāsār t ō.+inīv-är IX-55

- palta^r** çamaşır < ? : *hissitiğam p. gaynatğam XV-2*
- pä'där-suhtä (Far.)** baban ölsün anlamında bir kargış: *p.-s. kili kili bo säfär XVII. c-4*
- pelläkän (Far.)** merdiven: *yäk p. hayirdāh VIII. a-3; p. gayirğay VIII. a-4*
- pälā^u, pälāb (Far.)** pilav: *kāşgūl p. toldardı-yu II-4; p. Şā Abbās II-10; sänä p. vermiş II-27*
- pānc (Far.)** beş: *p. hāzār tomän XVII. e-19*
- pärt (Far.)** fırlatmak: **pärt hat-** “fırlatıp atmak”: *āda'mī biribirdä p. h.-ha XII-6*
- päs äz ün (Far.)** bundan sonra, daha sonra: *p. ä. ü. XIV-14, 21, 23, 25, 31, 35, 43, 49*
- päsänd (Far.)** beğenme: *päsänd yet-* “beğenmek”: *ollarınki p. y.-ti bo ta bullar Şā Abbāsi p. y.-ti II-26*
- päzīrāluk, päzīrāluh (Far. + Tü.)** pazarlık: **pärizaluk et-** “pazarlık etmek”: *he'ylī p. e.-är mana XIV-37; vä biläsindä p. e.-är-ärti XIV-36*
- pīnādu'z, pīnādüz (Far.)** ayakkabı tamircisi: *män p.-am XV. b-5, 9; p.+ī vār-arti XV. b-3*
- pişahur (Far.)** boş konuşma: **pişahurluk et-** “boş konuşmak”: *ho·b p. e.-miş oğa VIII. a-10*
- pīşräft (Far.)** öncü, başarılı: **pīşräfy ye't-** “yeterli olmak”: *āyal vār-artim p. y.-mädim XVII. e-20*
- pu·l, pul, pül (Far.)** para: *här nā p. II-48; bī yi-z timän p. XIII. a-7; şēr- artim-u noğarta p. XIV. a-15; toldaru kāşgüllärin p.+da-yu II-45; p.+ī aldum XVI. b-7; p.+ī aldı-yu bo XVI. b-12; o kün p.+i aldı XVII. e-19; nağd şäyi p.+in XII-3; äşgäz p.+in talāb-äz XI-30; ömīş ki p.+lari yoğ XV. b-7*

pul (Far.)	köprü : pul gayir- “köprü yapmak”: <i>nā gayirdāk p. g.-dāḥ</i> VIII. a-12; <i>p. g.-ḡay</i> VIII. a-13;
puşuk	kedi< ? : <i>hāyvān īt p. kırgälük</i> II-18; <i>āti p. yetdi</i> XVII-3; <i>kāni p. XVII-4</i> ; <i>felān p. XVII-5</i> ; <i>bo p. ta bī</i> XVII-8; <i>bo p. bo āti</i> XVII-9; <i>nāşgağ-ārti ki p. XVII-10</i> ; <i>p.+i hārāk yetik</i> XVII-6; <i>p.+i kāl'di</i> XVII-7
puflä-	üfleme < püf+le-mek: <i>ēşkā hoḥīgām p.-ygām</i> II-19
rağam (Ar.)	zaman: <i>nā r. olur rüzigār</i> XIII. a-4
rast (Far.)	sağ: <i>mān r. sabilimā</i> I-14; <i>alümü r. sabilümā</i> I-32; <i>r. sabiliyā</i> I-33, 35
ravi-	bir başına < ? : <i>va'rr-ārti bī' r. yo'lla</i> VIII. a-2
razı (Ar.)	kabul ediş: razı ol- “kabul etmek”: <i>tā bo Hasan Bäg r. o.-adı</i> XV. b-16
rädlä- (Ar. + Tü.)	reddetmek < (Ar.) <i>redd</i> “kabul edilmemek” + (Tü.) <i>le-</i> addan eylem yapma eki: <i>üsti ki r.-di kerdı</i> XVI. b-12
rädlän- (Ar. + Tü)	reddedilmek < <i>redd</i> “kabul edilmemek” + (Tü.) <i>le-</i> addan eylem yapma eki + (Tü.) <i>n-</i> dönüşlülük eki : <i>bör'da r.-di vardı</i> VII-14
räfig, räfig (Ar.)	arkadaş, yol arkadaşı: <i>yätti r. oligām</i> II-6; <i>duvayi hoḥī r.</i> II-33; <i>r. haydı</i> VIII. a-4; <i>be'yün r. olduḡ</i> VIII. a-17; <i>bī r.+kā bārḥord</i> VIII. a-2; <i>mān r.+im āñir</i> IX-59; <i>bo neççä r.+indan</i> IV. a-1; <i>bizüm r.+imi'z-äyn</i> II-64; <i>sizin r.+ız-äm</i> VI-38
räftār (Far.)	yürüyüş: räftār et- “yürütmek”: <i>ḥä'yli havul r. e.-or mārdu'mla</i> XVI. b-7
rägām (Far.)	yol, şekil: <i>sağ sibalıyā bo r.</i> II-54
rāmāt (Ar.)	rahmet: rāmāt şä- “rahmet eylesin”: <i>allā bābaızä r. ş.-tä</i> VII-13; <i>alla babaya r. ş.-ä</i> VII-25
räng (Far.)	renk, şekil: <i>kırk r. bo yumurkalarḡa</i> XIII. a-21; <i>kırk r. daḡ-ārtı</i> XIII. a-24; <i>neççä r.-är</i> XIII. a-26; <i>bī r. är</i> XIII. a-27
räs(i)m (Ar.)	örf adet: <i>cāizä-i o zāmān r.+i-är</i> XII-17

rāšīd (Ar.)	olgun, yakışıklı: <i>bo cāvān he'yli r.-ār</i> IX-23, 29, 30, 31, 71; <i>heyli r.-ār-u</i> IX-24
rind (Far.)	derbeder ve gönül ehli kimse: <i>bī eddā r.+di</i> XI-5; <i>r.+lār yorgana</i> XIX. b-4; <i>İsfahānī r.+lāri</i> XI-16, 41; <i>r.+lari kerdilār</i> XI-18
rū-rāstīn	doğru: <i>mācbūr oldi r. haydī</i> XVII. e-32
rūzigār (Far.)	kıyamet günü: <i>nā rağam ōlur r.</i> XIII. a-4
sa·ğ, sağ	sağ < Oğz. <i>sağ</i> (DLT:798): <i>s. sibālüm</i> II-57, 58, 59; <i>s. sibāl'mā</i> II-62; <i>s. sibāliyā</i> II-54, 60; <i>s. sābīlümā āl</i> VI-17; <i>çākiğē'n s. sābīliyā</i> II-37
saat (Ar.)	saat: <i>kēçādā tōrt s.</i> II-2
saba'y, sabā'y, sabāy, sabbāy (Ar.)	sabah: <i>s. tēzdā k' oldi</i> VI-34; <i>s. šām</i> IX-56, 57; <i>hi'şāyūk s.+ī iç yanda</i> XII-3; <i>s. ki mān kāldim</i> XVII. b-10; <i>bādān bo s.+lā</i> IV. a-6; <i>mān s.+lān ābāmā</i> III-9; <i>kōriğām s.+lan-ta</i> IV. b-9; <i>u s.+u oldi</i> IX-30; <i>turdi-'u s.+siyā</i> IX-56
sağat (Ar.)	sakat: sağat ol- "sakatlanmak": <i>tişdi-u s. o.-di</i> XVII. b-3; <i>bō'da s. o.-di</i> XVII. b-10, 11; <i>nā cūr oldi s. o.-di</i> XVIII-12; <i>āşgā s. o.-mīş</i> X-23; <i>bō'da ta s. ō.-mūş</i> XVIII-11
sahıbhāna, sahi-ḥana (Ar. + Far.)	sahip: <i>s. ēzi bilā'-ri</i> VI-25, 27; <i>bīmüz s.-yağ</i> VI-28
sahī-u sālu'm (Tü. + Ar.)	sağ salim: <i>kerdilār ki Mollā s.-u s.-ar</i> XVIII-9
saht (Far.)	güç, zor: <i>dāruğaluğ işi</i> s. XV. b-17
sal-	salmak < ET <i>sal-</i> : <i>bō'yün sāni s.-ğayüm</i> XV. b-17
salḥa-	saklamak < ET <i>sakla-</i> : <i>rendlār s.-amiş-amişlar</i> XIX-5
saltanat (Ar.)	saltanat: <i>Şāh Abbās s.+i</i> XII-1; <i>dār zāmā'n-i s.+i'ça</i> XIII. a-1
sat-	satmak < ET <i>sat-</i> : <i>gāsidīn s.-may'n</i> XI-36; <i>mān tā s.-dum-u</i> VIII-12; <i>ho 'b s.-dīn açkīn</i> VII-24; <i>balam s.-di</i> XI-9; <i>muni s.-di-yu</i> VIII-9; <i>s.-di-yu holindi</i> XI-8; <i>ināki s.-miş</i> VII-29; <i>yetuv İsfahā'nça s.-i</i> VII-7; <i>yetuv-ağam s.-i'v-ağam</i> VIII-10; <i>yetuvağam s.-uğam</i> VII-21; <i>yetuvağam s.-u'vağam</i> VII-25; <i>yetü'v-ağa s.-u'v-ağa</i> VIII-1; <i>bīsi muni s.-un a.-iğa</i> IX-72

sāt-	satmak < ET <i>sat-</i> : <i>ki muni s.-i'ğa</i> VIII-2
sa't-	satmak < ET <i>sat-</i> : <i>yovarum s.-dum</i> XI-11; <i>bo o'da s.-madi-yu</i> VII-18; <i>yetuv-a'n s.-i'ğayn</i> VII-17; <i>ärzän s.-mağayⁿ</i> XVII. e-9
sā't-	satmak < ET <i>sat-</i> : <i>şulay (?) s.-muy</i> XVI. b-10
säbil, säbīl, sebil, sibäl	bıyık < ?: <i>sağ s.+im</i> II-57, 58; <i>sağ s.+mä</i> II-23; <i>sol s.+mä</i> II-23; <i>rast s.+imä äl</i> I-14; <i>çöp s.+imä äl</i> I-14; <i>çäküyäm sağ s.+imä</i> II-62; <i>çap s.+imä</i> IV. b-11; <i>rast s.+ümä</i> I-32; <i>çöp s.+ümä</i> I-32, VI-18; <i>bod s.+imä</i> IV. b-11; <i>sa-ğ s.+ümä äl</i> VI-17; <i>bod s.+inä äğär çap s.+inä</i> IV. b-23; <i>rast s.+iyä</i> I-33, 35; <i>sağ s.+iyä</i> II-54, 59, VI-37
säfär (Ar.)	defa, kez: <i>o s. ki nätäy</i> XV-25; <i>välli bo s.</i> XV-25; <i>bo s. sīr-gīr</i> XVII. c-4
sähāb (Ar.)	sahip: <i>s.+i bilälärilä-ri s.+i bilälärilä</i> II-37; <i>s.+i biläsilä käliyö'ru</i> II-39
sähār (Ar.)	şafak vakti: <i>s. oldi Şāh Abbās</i> I-28
sän	sen < ET <i>sen</i> : <i>s. özüv kēçä</i> I-32; <i>s. tä buyri</i> II-6; <i>s. nä'sä bilin</i> II-21; <i>varuğ s. va'rma</i> II-27; <i>s. ki onī</i> II-28; <i>s. tä kāräk</i> II-28; <i>s. duvay hoğt</i> II-33; <i>s. bī avval</i> II-54; <i>s. çäkü</i> II-56; <i>s. bī äl</i> II-57; <i>s. kēçä bizdilä'-tīn</i> s. II-62, 64; <i>s. bizüm räftgimi'z-äyn</i> s. II-64; <i>s. älän äşgä-ärtün</i> III-8; <i>ägärs. iççä</i> IV. a-2; <i>s. hiçk nē'dä</i> IV. a-6; <i>ğob s. ena</i> IV. a-8; <i>sürri s. ve'riğan</i> IV. a-8; <i>s. munın</i> IV. b-15; <i>s. nä kār-än</i> VI-6; <i>s. bollar</i> VI-30; <i>s. nä bildin</i> VI-38; <i>ki s. hayin</i> VII-5; <i>na s. bi'lmiyon</i> VII-12; <i>s. näyi</i> VII-25; <i>s. açik</i> VIII-10; <i>s. yov</i> VIII. a-23, IX-39; <i>s. varmi'ş-äyn</i> IX-26; <i>ägär s. olsa'rtin</i> IX-27; <i>s. kāräk yä'käyⁿ</i> IX-34; <i>s. helmiş-arti</i> X-7; <i>s. nä'şlär-ärti</i> XI. a-5; <i>s. tä bī zärrä</i> X. b-9; <i>s. näy</i> X. c-5; <i>s. näy</i> XI-10; <i>s. tekä'yorin</i> XII-11; <i>vä äğär s.</i> XI-44; <i>s. nä'-däy</i> XII-10; <i>s. manüm</i> XIV-2, 7; <i>kizum s. kāräk</i> XIV-4; <i>dağ ki s.</i> XIV-8; <i>s. ki'm-än</i> XIV-17; <i>s. olları</i> XIV-38; <i>s. bo manzil</i> XIV-43; <i>kāräk s. oni</i> XIV-45; <i>s. çi kār-äy</i> XV. b-4; <i>s. nä- iş</i> XVI. b-8, 17; <i>s. İranda varüy</i> XVI-5, 6; <i>s. hī'pi</i> XVI. a-7; <i>muni s. ezin</i> XVII-11; <i>şadın s. hä</i> XVII. b-8; <i>ki s. şişin</i> XVII. d-5; <i>äy Mo'lläs.</i> XVIII-

10; *s. tā tekiyāyⁿ s. tā XVIII. a-7; s. bī goy XX-5; s. +dā ḥāhişt II-56; şām s. +dā bō'rda IX-46; munī cāvābın s. +dā XVII. e-11; Abbās s. +ä pālāb I-25; sūr vē'rimiz s. +ä IV. a-2; nā gurban s. +ä IX-78; bābāyⁿ s. +i allatmış VII-17; s. +i bābayn IX-15; nā etdām s. +i XV. b-18; cāvān s. +ī ācālī IX-73; s. +ī torbāy X. a-5; ḥob, s. +in ālindā VI-16; s. +in bābāyⁿ VII-17, IX-18; bo s. +in IX-75; kişim-u s. +in kişi-u XIV. a-30; s. +in āşgāyⁿ XVII. b-8; tēmü s. +ün III-10; s. +inki tā ḥā'yli II-24; s. +in ki numurḥan IV-6;*

sä·n sen < ET *sen: bī tā s. tüört II-6; ḥāhişt yettim s. +dā II-63; tā s. +i hilārim IX-76*

sāḡ sen < ET *sen: s. tā buyru II-6*

sāḡgāsār (Far.) taşlık: *sāḡgāsār et-* “taşlamak”: *munı s. e.-dilār XIV-50*

sēr, sār (Far.) baş: *sār-ī dānişak* “konuşmanın başı?”: *ollar sār- d. + 'lari XIII. a-3*

sērā sonra < ET *soḡ+ra: kēçā-dā s. şār- 'ti IX-8*

sārgüzāşt (Far.) macera, hikāye: *boşlādi s. tārif etgali XIV-43*

sār sādā, sārsādā (Far.) ses seda: *kördi s. s. kāliyor V. b-2; s. kāliyor XVIII. b-2*

säs ses: *haydı ki s. +ī hī'mā I-19*

sāvār (Far.) at binme: *alāga-^yi be-ḥusū'sī varı-rtı s. +luḡka XII-6*

sez söz < ET *söz: ḡulāk vertālār mā-nim s. +imā XIII-7*

sıḡır sığır < ET *sıḡır: s. sīryāli ki V. a-3; s. ḡimātiyā XI-10; biyābā'nça s. sīrmākkā XI-25; yerçā s. sīryā XI-28; bo s. +i sāti XI-3; oḡli s. +i XI-4; āç... s. +i XI-9; bī s. +ımüz vār XI-3*

si- yaralamak < ET *sı- < AT sī-: tāyār munī hālnī s. -^yur XVII. c-2; s. -^yur kişi hā'vçā XVII. c-3*

sīr- sürmek, uzatmak < ET *sūr- < AT sūr-: istiçā yōrdı-u s. -di VI-34; kânizī s. -di IX-33; s. -di baluḡkā XI-31; o tēzdā s. -di XIII. a-10; oḡulı s. -di baluḡ XVIII-5; munı s. -dilār mādrāsākā IX-9; s. -dilār hāfkā XI-43; sāfār s. -ḡır o'lta XVII. c-4; yerçā sıḡır s. -*

	<i>yä XI-28; şadi s.-yäli sığır s.-yäli V. a-3; s.-äm kälir häfkä XI-37; gäsidi s.-älär här IX-42; kânizî s.-är-ärti IX-39; biyâbâ'nça sığır s.-mäkkä XI-25</i>
sis	<i>siz < ET siz: räfiğ oligam s.+kä II-5</i>
sît	<i>süt < ET sût < AT sût: mân s. ve'rr-arti VIII. a-35; mädegāv s.+kä kälmiş VIII. a-34; munî s.+i käsilmiş VIII. a-33</i>
siz	<i>siz < ET siz: s. nâ iş I-10; s. sözüzi ha'ydîn II-55; s. nâ kâr-âiz VI-33; inä'k-är s. açik VII-16; s. äşgâiz pülîn XI-30; ki s.+kä dânişu'p-ağa II-67; s.+in tağiII-66; kēçäki s.+in räfiğiz-äm VI-38; bo ta s.+in XIII. a-36</i>
söbät (Ar.)	<i>sohbet: hēç s. etdäk VIII. a-5; s. etdilär VIII. a-6; s. etdik kerdik XIII. a-4; şäylär s. etmäkkä XIII. a-5; mändi'lä s. ietyäyn XVII. d-11</i>
sol	<i>sol < ET sol < AT söl: s. sibälmä donyā II-23</i>
söñ	<i>son, sonra < ET soñ: unda s.+gⁱ häräkdî XIV-3</i>
sora	<i>son, sonra < ET soñ: yilda s. ön beş yilda s. VI-14; s. yā ön yilda s. VI-36; ön yilda s. VI-39</i>
sorağ	<i> soru < ET soruğ (EDPT, s. 848b): sorağ al-, sorağ a'l- “soru sormak, sorgulamak: halḥ s. a.-ur ki XVIII-3; heç s. a.-mağāiz XVIII-12; bollardan s. a.-dî ki I-3; s. a.-dî haydî XIII. a-11: onda s. a.-dum XVII. e-33; kimdä s. a.-dî XVII. e-31; mändä s. a.-mayn XIII-11, XVII. b-10</i>
sovlä	<i>sonraki, ertesi < ?: s.+si kēçä tä XVI. b-13</i>
soy	<i>sonra < ET soñ+ra: päz äz unda s. XIII. a-13</i>
sörä	<i>sonra < ET soñ+ra: neççä gündä s. XV-14; hölmäkdä s. kälidi-u XV. a-3</i>
söz	<i>söz < ET söz: bo olğuluğ s. ... XIV-8; hoşî kälidi bollarî s.+lärin^d nän I-34; bo nâ s.-är VIII. a-9; söz ha'y- “söz söylemek”: siz s.+üzi h.-dîn II-55; bo sözi h.-ma XII-9, 14; biz tä s.+ümüzi h.-</i>

- dağ* II-57; **söz vār-** “söz söylemek”: *bēş alta kälām s. v.-um* XIV-42
- sual, suāl (Ar.)** soru: **suāl, sual et-** “soru sormak”: *käld⁽ⁱ⁾lär suāl e.-dilär* V-5; *mändi'lä cävāb s. e.-mä* XVII. d-10; *sual pürsiş* “soru sorma”: *mändä s.-p. e'tmäyāz* XVIII-13
- sūr, sū'r (Far.)** şölen, ziyafet: **sūr al-** “ziyafet çekmek”: *bī s.+ī a.-iğa bo neççä* IV. a-1; **sūr /sū'r ver- / vēr-** “ziyafet vermek”: *biz bī s. v.-imiz* IV. a-2; *s. bizdik biz v.-imiz s.+i* IV: a-16; *käräk s.+ī sän v.-iğan* IV. a-8
- suv** su < ET *suv* < AT *sūb*: *bī haz s. hissitiğam* XV-2
- suv-** soymak < ET *soy-*: *bollari s.-dilar-u* XIII. a-23
- su'v-** soymak < ET *soy-*: *ğob, bollari s.-dīn* XIII. a-22
- sūr-** sürmek, uzatmak < ET *sūr-*: *düyü çäkdi-u s.-di bo hallāçha* XVI. b-7
- şa-** yapmak, istemek < **hisse-* < **histe-* = krş. DLT *üşä-* “aramak için eşelemek” = Ttü. *eş-* (WdC, s. 94): *neyä tağribän ş.-üş-am* XVII. e-27; *işihindan näy ş.-i'ş-an* IV. a-8; *näy ş.-ü'ş-ay niflä ş.-mü'ş-ayⁿ* XVII-11; *havul nā ş.-miş-allar* VIII. a-26; *Molläy mağlū ş.-yiğalar* XVI. a-1
- Şā Abbās, Şah Abbās, Şāh Abbās, Şāh Abbā's (Far.)** 16.-17. yüzyıl Safevi hükümdarı: *Ş. A. haydı* I-9, 21, II-10, 13, 23, 26, 55, 66, VI-30, VIII. a-26, 33; *kēçä Ş. A. dārvīşlük* I-1; *vurdik Ş. A. hāzinasī* I-8; *Ş. A. ta haydı* I-14; *Ş. A. holündi kälđi* I-27; *sāhār oldi Ş. A. I-28*; *Ş. A. kēçä bizdī'n-ärti* I-30; *Ş. A. dāstūr verdi* I-31; *Ş. A. hoşī kälđi* I-34; *yormuştular ki Ş. A. ş^{er}di* II-3; *pälā^u Ş.A. hānäsüdä* II-10; *Ş. A. havul iş kermäd^{ik}* II-13; *Ş. A. hiç nā vē'rmädik* II-14; *Ş. A. ollarınki* II-25; *Ş. A. hāzānasin ça'pdağ* II-26; *haydılar Ş. A. sänä pälāb* II-27; *küllisi Ş. A. gabzadi* II-32; *Ş. A. yäkä varah Ş. A. II-41*; *hāyr Ş. A. bullarin* II-42; *Ş. A. bō'da* II-43; *Ş. A. temi yatmuş* II-44; *tēzdä Ş. A. tirdi* II-47; *Ş. A. vardi-yu habar* II-49; *Ş. A. bo üçlär* II-68; *Ş. A. bī kün* IV. b-1;

yani Ş. A. *ēzi tā* IV. b-11; Ş. A. *kāl'yollar* IV. b-16; *vardılar-u* Ş. A. IV. b-21; *bī kēçä* Ş. A. *dävrişlik* VI-1; *yo'vagağ* Ş. A. *hazanasun* VI-9; Ş. A. *hazānasi* VI-10; *yo'vayz* Ş. A. *hazanasun* VI-10; Ş. A. *ta kaldi* VI-33; Ş. A. *gazāt kāsikin* VI-34; Ş. A. *hoşi kaldi-yu* VI-40; Ş. A. *bī kün va'rr-arti* VIII. a-1; *bo vardi* Ş. A. VIII. a-16; Ş. A. *āşuğ oldi-yi* VIII. a-30; Ş. A. *kezi tişdi* IX-2; Ş. A. *yē'mādi* IX-2; Ş. A. *ūç kēçä* IX-7; *amma* Ş. A. *āti* IX-20; Ş. A. *gīzi kânīzi'lä* IX-30; Ş. A. *gīzi vardi* IX-32; Ş. A. *va'htī ki* IX-55; *vardi* Ş. A. *hāviyā* IX-68; *bo* Ş. A. *hāvi'-ri* IX-68; *kördi bī* Ş. A. IX-74; *äy* Ş. A. *bo hogri* IX-75; *o ça* Ş. A. *kādi* IX-79; *arz olur* Ş. A. *saltanati* XII-1; Ş. A. *dästgāsi'ça* XII-1; Ş. A. *bī gün* XII-2; *älbät* Ş. A. *ta munī* XII-6; Ş. A. *Şehy-i Bähāha haydı* XII-8; Ş. A. *där zāmā'n-i* XIV. a-1; *män* Ş. A. *ägär* XIII. a-5; Ş. A. *bollari yiğdi* XIII. a-9; Ş. A. *ta hālīyā* XIV-52; Ş. A. ... *bo oğul* XIV-52; *bā'lī* Ş. A. *hämmişä* XV. b-1; *munı ki* Ş. A. *ēşitdi* XV. b-4; Ş. A. *bī kü'nī* XVI. b-1; *tä* Ş. A. *kaldi* XVII. b-13; *bī kü'nī* Ş. A. XVII. e-1; Ş. A. *ki mana* XVII. e-20; *bī gün* Ş. A. *läbā's-i* XX-1; *vardi* Ş. A. *+ha haydı* XVII. e-30; *härkä* Ş. A. *+ka* IX-2; *verdilär* Ş. A. *+ka-u* IX-7; *bo* Ş. A. *+kā möciz* XIV-31; Ş. A. *+i ketirdi kald(i)* VIII. a-24; Ş. A. *+i дәstür verdi* XIV-54; Ş. A. *-i cännät-mäkān* X-1, 18; Ş. A. *+i harakdi kältdi* XIV-54; *tişdilär* Ş. A. *+ī gasriyā* I-15; Ş. A. *+ī gasri'ça* I-17; Ş. A. *+ī havi avadān* II-12; *ta* Ş. A. *+ī bo āgada* IX-41; Ş. A. *+in hazānasin* IV. b-6; *vardılar* Ş. A. *+in äkki* IV. b-6; *bo* Ş. A. *+in nāsina* IV. b-19; *vardılar* Ş. A. *+in galasi* II-36; *tulasi vartu* Ş. A. *+in* II-36; Ş. A. *+in maşsudi* II-53; *o ça* Ş. A. *+in gīzini* IX-22; *vardi* Ş. A. *+in gī'zı* IX-26; Ş. A. *+in gīzi kerdı* IX-30; *haydım ki* Ş. A. *+in fulān* XIV. a-16; *ki män* Ş. A. *-am* VI-38; *sän Şā* A. *-äyn* II-64; *bīmiz* Ş. A. *-ar* I-20, II-42; *bo kerdı Şāh* A. *-är-u* VI-36; *sänin bābayn* Ş. A. *-ar* IX-18; *oğul ta* Ş. A. *-är* XIV-52; *bo ta* Ş. A. *-arti* II-22; *āti ş...* A. *-arti* XIV-48; A. *-arti päs äz* XIV-49; *bo ta* Ş. A. *-arti* XX-6

şad (Far.)

mutlu: *hāhişimüz ş.+a bola-r ki* II-54

- şāgird (Far.)** çırak: *tacir yā'niça* ş. *oldi* IX-21; ş. *oldi o ça* IX-22
- Şah İsmail** Safevi devletinin kurucusu ve ilk hükümdarı, 16. yüzyılda yaşamıştır: *Ş. ta bo āsnāçā* XIV-13; *āz ūn Ş. İ. kerdī* XIV-14; *va'htī Ş. İ. lāşgā'rlā* XIV-32; *Ş. İ. dāvat etdi* XIV-35; *Ş. İ. munı yetdi* XIV-47; *Ş. İ. ta hāzür* XIV-52; *va Ş. İ. o kişi'lä-y* XIV-54
- şāhbāndlā- (Far. + Tü.)** başından bağlamak: *oğli sığırı ş.-di* XI-4
- şakka (Far.)** şaka < *shookhee* “şaka” (NEPD I, s. 1052): *bī ş.+sīn vurdi dāvrāzāyn* XIII. a-35; *şakka şa-şaka* yapmak”: *oni ta ş. ş.-di vurdi* XIII. a-38
- şām, şā'm (Far.)** akşam, akşam yemeği: *bo ş. hār nā* II-52, 54; *Mollā ş. yetik* IV. a-11; *kīz ş. kaldi* VIII. a-31; *nā ş. kältdilār* IX-2; *vardi ş. yet'kāy* IX-2; *ş. dāmi* IX-24, 25; *hāviyā-u ş. oldi* IX-32; *ş. k' oldi* IX-33, 50, 63; *beyn ş. sändā* IX-46; *beyn ş. IX-53, 59, 65*; *sabāy ş. vāzī'rlā* IX-57; *kēçā turdilar-u ş. IX-69*; *ş. nē'sā* XIII. a-11; *ş. sän olları* XIV-38; *bo ş. nē'sā-r* XVI. b-8; *hob ş.+īz nērsā'ri* II-8; *ānirki ş.+un* XVI. b-16, 17; **şām biş-** “(akşam) yemeği pişirmek”: *bo ş. b.şmaz bō'da* IV-15; *bollarğa ş. b.-irğa* IV-10; **şām yē-** “(akşam) yemeği yapmak”: *ş^{er}di ş. y.-piyā* II-3; **şā'm ver-** “yemek vermek”: *bilāyā bī ş.+i- v.-im* XVI. b-7
- şapala (Far.)** tokat: *holundi bī ş. gula'hunun* III-11
- şart (Ar.)** şart: **şart va- / vā-** “iddialaşmak”: *rafīglari ş. v.-dilar ki* XIX-1; *ş. v.-iālar Mollā'la* XIX-4
- şä-** istemek < **hisse-* < **histe-* = krş. DLT *üşä-* “aramak için eşelemek” = Ttü. *eş-* (WdC, s. 194): *dāna ḥorōs ta ş.-ir* IV-7; *bī dana ḥoru·si ş.-ēr* XX-13; *bo ş.-di ağd etiğā* XIV-46; *ākkimiz ş.-yn mēmanşah* IX-61; *nağd ş.-yi pu·lin* XI-3; *nişa·du r i·sti'māl ş.-y* X. b-8; *bilālāriyā āmāda ş.-yi* XII-46; *ş.-k yo'vağak* IV-9; *nē'dā ş.-yz yovāyz* IV-8; *kālır ş.-yz yo'vayz* VI-10; *Mollān ş.-yılār āziyāt şä.- ḡālār* XI-26; *sērā ş.-r-'ti yovağa* IX-8

- şä'-** istemek < *hisse- < *histe- = krş. DLT üşä- “aramak için eşelemek” = Ttü. eş- (WdC, s. 194): *mehmān ş.-monniz* IV. b-3; *bo ş.-r-ärti yovağa* X-19
- şā-** istemek < *hisse- < *histe- = krş. DLT üşä- “aramak için eşelemek” = Ttü. eş- (WdC, s. 194): *äkkimiz mēmān ş.-yn mēmānsah* IX-59
- ş^e-** istemek, buyurmak < *hisse- < *histe- krş. DLT üşä- “aramak için eşelemek” = Ttü. eş- (WdC, s. 194): *Şāh Abbās ş^r-di şām* II-3
- şāb-nişīn (Far.)** gece arkadaşlığı, sabahlama: *bolla'rlan ş.-n. +lik etdi bādan* IV. b-21
- şāhs (Ar.)** kişi, kimse: *bī ş. kāmilmārd* XVII. e-2; *āy ş. mār tokkuzi* XVII. e-3
- şekār, şikār (Far.)** av: *goşu'nla va-rdilar ş.+kā* XIV-14; *vāziri'lā varr-amışlar ş.+ka* XVII. e-1
- şām (Ar.)** mum: *bī dāna ş.* IV-10, 14
- şāmsī'r (Far.)** kılıç: *hayımayn ş.+lā hilā-rim* IX-17
- şār, şā'r, şēr (Far.)** şehir: *lābāsin^dan ş. iç çä* I-1; *māni ş.-i İsfahā'nça* IX-8; *ş. içiyä* IX-42; *hīdi bo ş. mana* IX-70; *bo ş. i'ç'çä* IX-71; *ş. içiç gārdis* ärti XX-1, 2 ; *İsfahān ş.+in buldi* IX-20; *kāldi bī ş.+kā* IX-1; *İsfahān ş.+iyä üç* II-1; *yeti İsbahān ş.+iya ki* VIII-2; *vardi İsfahān ş.-iyä* IX-20; *muni ş.+çä kätürğali* IX-72; *balu'kça ş.+çä kazar-ärti* XIII. a-1; *varo'r-ti ş.+çä dārvīşlik* XVI. b-1 *karvansarasi'ça ş.+içä* II-4; *bo ş.+i kızı* XIV-3; *bī baluğ ş.-artim-u* XIII. a-15
- şārik (Ar.)** arkadaş: **şārik et-** “arkadaşlık yapmak”: *māni tā ş. e.-ā'iz* VI-5; *albättā şārik e.-ā'miz* VI-6
- Şeyh-i Bāhā** İranlı bir din alimi, 16. yüzyılda yaşamıştır: *dāstgāsi'ça Ş.-i B.* XI-1; *bo Ş. B. kör* XII-13; *arz olur Ş.-i B.+ha* XII-3

şir-gîr (Far.)	aslanı tutacak kadar güçlü olmak, aslan güreşçisi: <i>kili bo sâfâr ş.-g. o'lta XVII. c-4</i>
şo	şu < ET <i>şu: äy fi'lân ş. +dä IX-26</i>
şo-	istemek < * <i>hisse-</i> < * <i>histe-</i> = krş. DLT <i>üşä-</i> “aramak için eşelemek” = Ttü. <i>eş-</i> (WdC, s. 194): <i>o hä'fçä ş.-um IX-4; hä'fçä män ş.-rum IX-6; bî mänzil ş.-r-um IX-46; ki ä'r ş.-rîz biliyâz II-16</i>
şo-	istemek < * <i>hisse-</i> < * <i>histe-</i> = krş. DLT <i>üşä-</i> “aramak için eşelemek” = Ttü. <i>eş-</i> (WdC, s. 194): <i>bî kü'nî ş.-dilâr Mollây mağlû XVI. a-1</i>
şort	uyku < ?: şort vur- “uyuklamak”: <i>bo häyyâr ş. v.-"yor XX-3; divârko-u ş. v.-"yor XX-3</i>
şuğl-u mārāfāt (Ar.)	beceri: <i>ş.-u m. yo'h-arti ki VIII. a-22</i>
şüh^b (Far.)	neşeli: <i>ki bo ş. vazîr kerdi XIV-49</i>
şula, şūla	şey, para < ?: <i>ş. sâ'tmuy XVI. b-10; verdi bēş ş. +ha XVI. b-12; verdüm bēş ş. +n XVI. b-17</i>
ta	da, de bağlacı < ET <i>taqı: Şāh Abbās t. I-14, VI-33, XII-16, XIV-52; bo t. II-7, 10, 22, 25, 50, IV-5, IV. b-5, 11, IX-68, XIII. a-35, 36, XX-6; o t. biliyo II-53; horōs t. şāir IV-7; bî dāna t. şām IV. a-14; o t. ki IV. b-19; sora t. oluğa VI-14; säninki t. havu'l-ar VI-19; o'da t. hamān VII-19; bō'da t. VIII-6; bō'rda t. VIII. a-15; t. vār-arti VIII. a-29; şām t. biz IX-59, 61; t. vār-amış IX-75; oğul t. IX-80; gîz t. IX-80; t. öz^{ly}ä X. b-4; Mollā t. vardi XI-25; onunkin t. XIII. a-37; oni t. şakka XIII. a-38; Şāh İsmāil t. XV-13, 52; bo oğul t. XIV-52; man t. sanün XIV-53; gazğan t. toğar XVI-10; munī t. āti XV-3; t. yōdi XVI. b-3; bollar t. XVI. a-2; dana t. horōs XVI. a-8; bo puşuk t. XVII-8; hāz nişādur t. XVII. d-5, 6; bō'da t. sağat XVIII-11; hūrda t. tekdi XVIII. a-3; Mollā'ça t. ki XIX-11; t. bānā şār XIX-12</i>
tā	da, de bağlacı < ET <i>taqı: sōbāt etdāk t. VIII. a-5; tēzākā t. kī'zla IX-40; şāy t. mānim X. b-8; t. ker nā XI-11; gay'rar t. X-31;</i>

- käzd'lär t. XIV-28; va-rdi t. bī XIV-32; kinkä t. dāvāt XIV-36; t. man bī XIV-42; cēkinä t. munı XIV-50; hīdilär t. filän XIV-51; ketī'nçä t. XVII. d-11*
- tā (Far.)** anlatıma mübalağa katar, kadar: *kälür t. ēşiklärinä III-5; t. ōn yāşar IX-10; t. şām dāmi IX-24; t. oldi ki IX-38; kaldi t. bo IX-38; t. Şāh Abbāsī IX-41; ērdi t. ki IX-43; kaldı t. bī XIV-32*
- tacir (Ar.)** tacir: *bī t. yā'niça IX-21*
- tafri, taraf, tārāf (Ar.)** taraf: *Abbāsī gasriyā t. I-15; tişdilär biyābānha t. XII-5; biyābā'nça t. XIII-5; dāvrazāyn o t.+iya bīsin bo t.+iya XIII. a-35*
- tafşır-** buyurmak < ET *taşşur-* “vermek, emanet etmek”: *kişikā t.-miş-ārti ki XI-34; ki bo toğuşğānka t.-miş-ārti XI-35*
- tāğ** dağ < ET *tağ* < AT *tāğ*: *kü'nī vardı t.+ka XV. a-1; vardⁱ t.+ka u XVI. a-2; ālbättä t.+ka XVII. b-2; tüşdü t.+da-u XV. a-2; aşğām t.+da tüşmüş XV. a-3; aşğāsi t.+da tişdi-u XVII. b-3; dā·dām t.+da tüşdi XVII. b-5; bo t.-da tüşdi XVII. b-9, 11; o t.+da aşğäläri XVIII-2; t.+d tişmiş-ü XVIII-6; aşğām o t.+da XVIII-11*
- tā'ğ** dağ < ET *tağ* < AT *tāğ*: *t.+ça Mollā Nasrāddīn XVII. b-3; va'rdılar bī t.+ī-u XVIII-2*
- tağı** de, dahi, kadar < ET *takī*: *hāvümä t. hä käl'mägāz XV. a-6; ehtiyārcı t. XVI. b-7*
- tağyır (Ar.)** kişiyi iki şeyden birini seçmede serbest bırakma: *kāsi'kçä yā t.+i kāsik VI-14*
- tağribān, tağrībān (Ar.)** yaklaşık olarak: *hārası'ça t. bī neççä XII-6; haydı t. XVII. e-8; neyā t. şamüş-am XVII. e-27*
- tağı** de, dahi, kadar < ET *tağı*: *bo alān t. VII-4; t. munı XI-41; o-miş t. ursuları XVI. b-3; tīşlär tā t. XVII. e-25; hōlāsa t. mächbūr XVII. e-32*
- tāhsīm (Ar.)** pay: *tahsīm yet-* “bölüşmek”: *kāldilār t. y.-tilār-u II-46*

tāhsīr (Ar.)	kusur: <i>tāhsīrdān kāş-</i> suçlu affetmek”: <i>sözlärin^d nān t.+lärin^d nān k.-di</i> I-34
taht (Far.)	taht: <i>yōrdi t. üstünä</i> IV. b-22; <i>kāddi-u t. istiçä</i> VI-34; <i>hindi t.+ka-yu</i> II-50
tāḳ	dağ < ET <i>tag</i> < AT <i>tāg</i> : <i>vardılar t.+ka</i> XVIII-8, 9
taḳı	de, dahi, kadar < ET <i>taḳı</i> : <i>t. hiç nā</i> II-67; <i>t. bī-bā-bī</i> XIII-11; <i>bo t. tamam</i> XVII. d-7; <i>mān t. kālüm</i> XVIII-12; <i>ḥolāsa t.</i> XVIII-13
taḳ^u	de, dahi, kadar < ET <i>takī</i> : <i>mān t. va'rmam</i> II-38
talḥ (far.)	üzgün: <i>talḥ ol-</i> “öfkelenmek”: <i>Nasrāddīn öğāti t. o.-ur</i> XVII. c-1; <i>öğā'ti t. o.-di</i> V. a-5;
tamāşa (Ar.)	seyrediş: <i>temāşa 't-</i> “bakmak”: <i>muni t. '.-di t. '.-di t. '.-di tā şām</i> IX-24
tarif (Ar.)	tanım: <i>tarif et- / yet-</i> “tarif etmek”: <i>ḥeyl t. e.-di</i> VIII. a-17; <i>havullukīz t.+i y.-dī</i> II-16
taşğar	dışarı < ET <i>taşğaru</i> : <i>tekildilər t.</i> IV-13, 14, XVII. b-6; <i>kissi^{hi} ndi t.</i> V. b-2; <i>hi^{hi} ndi t.+yā</i> XVI. a-5; <i>ḥnd^{hi} lār t. ba:şḥa</i> XVII. a-7; <i>ki t.+da särsādā</i> XVIII. b-1
taz-	koşmak, kaçmak < ET <i>tez-</i> : <i>hā'r-nā t.-di unu</i> X. c-3; <i>o guosala t.-miş</i> XI. c-5; <i>bānā şadi t.-gali</i> X. c-2; <i>bullar t.-a t.-a kældilər</i> X. b-5
tāzā (Far.)	yeni: <i>t. mōğäy kældüm hävümä</i> XV. a-6
tä	da, de bağlacı < ET <i>taḳı</i> : <i>mān t.</i> I-5, II-5, 18, 63, IV. b-11, VI-7, VIII-12, IX-76, XIX-7; <i>sān t.</i> II-6, II-28, IV-6, X. b-8, XVIII. a; <i>sāḥ t. buyru</i> II-6; <i>bī t. sā-n tüört</i> II-6; <i>tüörtümüzⁱⁱ t. toḥ</i> II-12; <i>havullukīz t. öz</i> II-16; <i>bī t. garruduḥi</i> II-17; <i>bīsi t. haydu</i> II-19; <i>biz t. ki varuḳ</i> II-27, 29; <i>biz tä</i> III-54, 57; <i>sōnā bī t. aşğä</i> III-11; <i>ēzi t. haydı</i> IV. b-11; <i>ēzi t. bilä'ri</i> IV. b-16; <i>māni t. şärīk</i> VI-5; <i>hādiyäi t. biläläriyā</i> VI-41; <i>guşvārasi t. aziz-är</i> X-54; <i>ēzī t. tirdi</i> X-6; <i>īeşkin t.</i> XI-22; <i>eyin t.</i> XI-22; <i>tumän t. gäsıdılar</i> XII-39; <i>biryäk t.</i> XI-46; <i>äkkisiyā t.</i> XII-17; <i>bīsiyā t. bī</i> XII-17; <i>sāninki t.</i>

	XIII. a-32; <i>nē'r'dän t. hölmüş XV. a-6; bizüm t. işimiüz XV. b-7; özä iş t. XV. b-10; işindä t. bo XV. b-16; işi t. mınağ XV. b-16; ät t. bī XVII-10; hä'vçä t. yīeti XVII. a-3; tışlär t. taḥı XVII. e-25</i>
tē-	demek < ET <i>tē-</i> < AT <i>tē-</i> : <i>bīez t. -ur gāzir-ḳū umış XVII. e-2</i>
tāfrağa (Ar.)	anlaşmazlık: <i>haydı t. XVII. e-6</i>
tākān (Far.)	hareketlenme: <i>bā'ba bī zārrä t. XII-13</i>
tek-	dökmek < ET <i>tök-</i> : <i>sän t. -ä'yorin II-17; Molla t. -di äşgäsi XVIII. a-3; ḥurda ta t. -di ēz XVIII. a-3; sän tä t. -iyäyⁿ sän XVIII. a-7; t. -mä yeri da-ğ XI-17</i>
tekil-	dökülmek < ET <i>tök-ül-</i> : <i>t. -dilär taşğar IV. a-13, 14; bo äşräfilär t. -gäli XII-16</i>
tälä (Far.)	altın: <i>bī käşgöl t. vērr-ärtim II-14</i>
tēmi	demin, şimdi < ET <i>tēmin</i> < AT <i>tēmin</i> : <i>Şā Abbās t. yatmuş II-44; ḥōb t. nä iş IV. b-6; t. ki sän VII-5; t. neççä rāng XIII. a-26; ḥōb t. ki XV. b-17; t. haydı XVI. b-5</i>
tē'mi	demin, şimdi < ET <i>tēmin</i> < AT <i>tēmin</i> : <i>näy t. kalorin IX-26</i>
tēmü	demin, şimdi < ET <i>tēmin</i> < AT <i>tēmin</i> : <i>t. sänün III-10</i>
tāp-	tepmek < ET <i>tep-</i> < AT <i>tēp-</i> : <i>hāz nişādur t. -di XVII. d-3</i>
tep-	üzerine basarak sıkıştırmak < ET <i>tep-</i> < AT <i>tēp-</i> : <i>äşräfi t. -di bo äşgäyⁿ XII-14</i>
tērt	dört < ET <i>tört</i> < AT <i>tört</i> : <i>biz t. näfärdä VI-28; Nasräddī'nlä-yu t. bēş XX-1; o t. bēş näfär XIX-2</i>
tāvil (Ar.)	olduğundan başka anlam verme: <i>bi'lmor munin t. -ī XVII. e-16; munⁱⁿ t. +ⁿ hīpigä XVII. e-15</i>
tāz-	koşmak, kaçmak < ET <i>tez-</i> : <i>bīsi haçuldı t. -di V. a-3</i>
tāz-	koşmak, kaçmak < ET <i>tez-</i> : <i>Mulla nā t. -ō'rī X. b-7; şadi t. -äli ki V. a-4; hä'fçä t. -gali X. b-6; bänā şadit. -mäkkä XVII. d-6</i>

tēz, tīez (Far.)	erken, sabah, çabuk: <i>kālīr-ärtilār t.+äkä tā IX-40; t.+dä Şā Abbās II-47; sabāy t.+dä k' oldi VI-34; t.+dä mādegavimiz VIII. a-31; kü'll-ärtilār-u t.+dä IX-40; t.+dä filan dukkänka IX-69; arz olur t.+dä oldi XII-5; o t.+dä sīrdi XIII. a-10; t.+dä tirdilār XIV-24</i>
timän	on bin akçe değerindeki İrani para birimi < ET <i>tümen</i> “on bin, çok sayıda”: <i>äkki miñk t. t.ä XI-30; yi-z t. pul ve-rsä-u XIII. a-7</i>
tifāñ (Far.)	tüfek: <i>ve-rsä-u bī t. mäyā XIII. a-7 äz</i>
tik-	dikmek < ET <i>tik-</i> : <i>yāni t.-igäk XV. b-3; ursuları t.-igälär ki XV. b-7; nä t.-mali ursugā XV. b-7; käsär-ärtim t.-är-ärtim X-6</i>
til	dil < ET <i>til</i> : <i>nä ki t. vār IV. b-8; munın t.-in biliyörün IV. b-15; häyvānāt t.-in bilgili II-38; häyvanāt t.+i b.-im II-18; tili hāl ol-</i> “dilinden anlamak”: <i>t.+in h. ... h.+in o.-iyor VI-30; heyvānat t.+in h.+um o.-urVI-13; heyvānāt t.-in h.+usu o.-ur-arti VI-25, 26; heyvānāt t.+ī män h.+üm o.-ur I-13</i>
tilä, tula	köpek < ? : <i>bo t. hayyor II-39; o t. kälidi II-64; kapguli t.+si vartu II-36; äkki dana t.+si vār-arti IV. b-13</i>
tir-	dikilmek, kalkmak < ET <i>tur-</i> : <i>Şā Abbās t.-di II-47; oldi t.-di kälidi-yu IV. a-6; Mollā t.-di bī V. b-3; t.-di bī'e'çädi V. b-3; ēzi t.ä t.-di X-6; oğul t.-di kälidi XIII-8; t.-di yorgana XVIII. b-2; bollar t-dilär IV. b-11, 12, XIV-9; tēzdä t.-dilär XIV-24; Mollā t. yov V. b-2; t. yov ba'lukka XIII-5; t.-käyn yä'käyn XIII-8; yerkä t.-älär diñgä' -vu XIX-9; t.-r-ärti hinär-ärti XIV. a-1</i>
tī'r-	dikilmek, kalkmak < ET <i>tur-</i> : <i>t.-kän varaç IV. b-7; t.-käyn yo'vayn XIV. a-18</i>
tirri'	diri < ET <i>*tir-ig</i> < AT <i>tīr-</i> : <i>kälidi hilāriyām t.-ri IX-78</i>
tış	diş < ET <i>tış</i> < AT <i>tış</i> : <i>t.+lär t.ä taḥı XVII. e-25; tüşmüş-ti (?) t.+lär XVII. e-25; yāni t.+lä'rlä XVII. e-24</i>
tüş	düş < ET <i>tüş</i> < AT <i>tüş</i> : <i>bī t. kerär-ärtim t.+imi kerigām XX-5</i>

tiş-	düşmek < ET <i>tüş-</i> : <i>t.-di munī ēsäsüyä</i> V. a-4; <i>t.-di äşgädä</i> XVII. d-7, XVIII-4. a; <i>äşgäläri t.-di</i> XVIII-2; <i>gī'zı t.-di bo</i> IX-26; <i>tāğda t.-di-u</i> XVII. b-3, 11; <i>yölha t.-dilär</i> I-15, VI-21, XII-5; <i>yölğa t.-dilär</i> IV. b-12; <i>tāğda t.-miş-ü helmiş</i> XVIII-6; <i>ō'rda t.-müş</i> XVIII-11; kezi tiş- “gözü ilişmek”: <i>k. t.-di kīzkä</i> IX-2; <i>k. t.-di bo bāzübändkä</i> IX-76
toğ-	doğmak, doğurmak < ET <i>toğ-</i> : <i>gazğan ta t.-ar</i> XV-10; <i>bizüm hä'vçä t.-di</i> XV-9; <i>nätäy t.-mi's-arti</i> XV-25; <i>t.-an zād hölmāz</i> XV-26; numurta / yumurha toğ- “yumurtlamak”: <i>kim n. t.-ar</i> XIX-2; <i>keräk kim t.-ar n.</i> XX-7; <i>n. bō'da t.-di</i> XIX-6; <i>t.-dilar hōlāsə n.+yn</i> XIX-10; <i>män tä t.-am</i> XX-7; <i>bī y. t.-akägä</i> XVI. a-5
toğuş	dövüş < ET <i>tokuş</i> : <i>t. oldi</i> V. b-1, 2
toğuş-	dövüşmek < ET <i>tokı-ş-</i> : <i>källa'rla t.-di</i> IX-10; <i>t.-di källar</i> IX-11;
toğuşgān	tavşan < ET <i>tavişgān</i> : <i>äkki t. tutdi</i> XI-25; <i>bo t. vardi</i> XI-32; <i>bo t.+ka tafşırmiş-ārti</i> XI-35; <i>t.+a häräkdilär</i> XI-40; <i>verdilär-u t.+nı</i> XI-39; <i>t.+nı sīrdilär</i> XI-43
toğ	tok < ET * <i>to-k</i> (EDPT, 464b): toğ ol- “doymak”: <i>yēdilär t. o.-dilar</i> II-11; toğ yet- “doyurmak”: <i>tüörtümüzü tä t. y.-ti</i> II-12
toğkuz	dokuz < ET <i>tokkuz</i> : <i>t. mән sīt</i> VIII. a-35; <i>yānı t. häyi</i> XVII. e-20; <i>t.+i içkä</i> XVII. e-3, 20, 22
toğna-	karşılaşmak < ET <i>tokın-</i> ? (EDPT, s. 471a): <i>här bīsüyä t.-di</i> XI-6
tol-	dolmak < ET <i>tol-</i> < AT <i>töl-</i> : <i>käşküli t.-a-ārti</i> IV. b-5
toldar-	doldurmak < ET <i>tol-dur-</i> < AT <i>töl-</i> : <i>pālā^ut.-di-yu</i> II-4; <i>käşkülin t.-di</i> IV. b-1; <i>vardu t.-u käşgüllärin</i> II-45
tolda'r-	doldurmak < ET <i>tol-dur-</i> < AT <i>töl-</i> : <i>eyin tä t.-iz</i> XI-22
toldār-	doldurmak < ET <i>tol-dur-</i> < AT <i>töl-</i> : <i>bī dāvri t.-di</i> XVI. b-7
tolğan-	dolanmak < ET <i>tolğan-</i> : <i>vardi t.-di bullaru buldi</i> II-4
tolğa'n-	dolanmak < ET <i>tolğan-</i> : <i>därvīşlik läbāsıla t.-n-ārti</i> XVI. b.-1

tomän	on bin akçe değerindeki İrani para birimi < ET <i>tümen</i> “çok sayıda”: <i>dä hüzär t. pänc hüzär t. XVII. e-19; mişk t. munda XVII. e-29</i>
torba, torbä, torbä (Far.)	torba: <i>äkki t. V-8, X. a-6; t. yetän X. a-4; käl'di t.+(ⁿ) V-4; t.+(ⁿ) ki hatdı V-5; t.+y verdi X. a-5; sänī t.+y X. a-5; t.+y vērmädik X. a-5; mänim t.+m yetmiş X. a-2; t.+`mu yiti'kän V-2; t.+`si yoğaldi V-1; Nasraddīnī bī t.+sī X. a-1</i>
tört	dört < ET <i>tört</i> < AT <i>tört</i> : <i>kēçädä t. saat II-2; t.+ümüzdän bīmiz I-20</i>
tukki	ağaç tepesi < ? : <i>hağaç t.+`ça bī kīz XIV-14</i>
tül	uzunluk: tül çek- “sürmek” ? : <i>bī zämā'nī t. ç.-di bo XIII. a-2</i>
tuman	on bin akçe değerindeki İrani para birimi < ET <i>tümen</i> “on bin, çok sayıda”: <i>äkki mişk t. tä XI-30</i>
tur-	durmak, dikilmek, bulunmak < ET <i>tur-</i> : <i>Şāh Abbās t.-di I-28; t.-di dārvişlik II-4; t.-di bō'da muni IX-24; o'da t.-di-^yu IX-56; kēçä t.-dilar-u X-69; bollar t.-dilar XI-24; nāfär o'da t.-miş VI-2; ü-ş nāfär t.-müş I-2; ki bō'da t.-müş XVI-7; bo'da t.-muş-artilar VII-15; nā'y-är t.-u- bi'lmoruy XVI-5</i>
tut-	tutmak < ET <i>tut-</i> : <i>toğuşgän t.-di XI-25; boğarta t.-mü'ş-a^yn XII-8; tüzgäli ki t.-ā-alğa V. a-4; t.-a'-bilmädi öğä'ti V. a-5; unu t.-a-bilmädi XI. c-3</i>
tüört	dört < ET <i>tört</i> < AT <i>tört</i> : <i>bī tä sä-n t. II-6; t.+ümüz^ü tä toh II-12</i>
tür-	durmak, dikilmek < ET <i>tur-</i> : <i>t.-käyn varağ II-26, 30; nä t.-kän varağ II-43</i>
u	o < ET <i>ol</i> : <i>u bīsī darvāza VIII-5; äz u.+nda son XIII. a-13; u.+nda söngⁱ XV-3; u.+nu tuta-bilmädi X. c-3</i>
-yu, vu	ve, ile: <i>o'da u bīeç V. b-3; läbasīn käd-di-y. II-4; toldardı-y. vardi II-4; pulda-y. hüzänada II-45; hodā-hāfizī yetti-y. II-47; vardi-y. habar II-49; käd-di-y. hindi tahtka-y. II-50; astlarına-y. bänā IV-3; vardi-y. gār IV. a-4; käl-di-y. haydılar IV. a-6;</i>

hävinä-y. bī IV. a-10; hasdi-y. bī IV. a-10; kätđi'-y. kăşkülin IV. b-1; yördi-y. munin IV. b-5; hatdı-y. här IV. b-17; etđi-y. va'rdı IV. b-21; kälđi-y. bād V. a-6; vurgalı-y. V. a-7; oldi-y. kördi V. b-2; yağar arti-y. V. b-3; hoşi kälđi-^y. VI-40; sa'tmadı-y. VII-18; satdı-y. ō'de VIII-9; vārdi-y. häv IX-32; häv-ri-y. o çāş IX-56; ō'da turđi-^y. IX-56; häräkdi vardi-^y. IX-67; satdı-y. holindı XI-8; Şeşy-i Bähā v. Mīr-i Dāmād XII-2; vardi-y. bollari XIV-41; pulī aldı-y. XVI. b-12; aldı-y. kerdi XVII. e-15; heldi-y. haydı XVIII-3; Nasraddī'nlä-y. tērt XX-1; Şeşy-i Bähā v. Mīr-i Dāmād XII-2; tirälär dıngä' -v. XIX-9

- ürus, ur(u)s (Far.)** ayakkabı: *häräkdi b' ū. +ün bo XIV-3; tikmali u. +gā yoğları XV. b-7; tağı u. +lari kälimollar XV. b-3; bo u. +lari tikiğälär XV. b-7*
- usta (Far.)** usta: *heyr munī u. +si äyri'-ri VIII. a-27*
- üç** üç < ET üç: *şāriyā ü. dān^a II-1; vardılar ü. dāvriş II-51; tā äşgā ōn ü. III-11; män ü. hağaşluğdan IV. a-15; bo ü. +lär äzād yetti II-68*
- üç** üç < ET üç: *Şāh Abbās ū. kēçā IX-7; bād äz ū. kēçā-dā IX-8*
- üst** üst < ET üst: *düyüsi ü. +i ki XVI. b-12; taht ü. +inā IV. b-22*
- üş** üç < ET üç: *ü. nāfār bi'z-är II-6; ü. tana dāvriş o ü. dāvrişi III-50*
- vaçak** buçuk < DLT *bıçuk* (EDPT, s. 294a): *yā bī v. +^e ma'n olıga XVII-9*
- vā-** bağlamak < ET *ba-* < AT *bā-* (EDPT, s. 292a): *oldi v.-dīn bāzūsiya IX-8; bāzīn v.-di bo bāzūbāndi v.-du IX-19; häv eşkin dirinğ v.-dilar XIV-43; eşki mōkām v.-yī XV-42; hä'fçā v.-miş-ärti ki XI-33; v.-gluğ eşk haçilur II-19; vahtı ki v.-ğili bo IV. b-19*
- va'h-** bakmak < ET *bak-*: *v.-tī kēzi tişdi IX-76*
- va'ht, vaht (Ar.)** vakit: *v. +ī kälđi bo IX-23; vardi v. +ī ki IX-26; tā bī v. +ī Şāh XIV-32; vv. +ī ki kälđ XIV-35; v. +ī k kälđilär XIV-42; v. +i*

	<i>käldilär häsa·r XVI-4; bollar v.+i hammānda XVI. a-7; v.-ti ki vāgılı bo IV. b-19; v.-ti ki hişādi IV. b-23</i>
valla, vallā (Ar.)	Allah'a yemin olsun ki: <i>v. bizüm hāhişimiz II-54; v. bī çirāgi IV. a-7; v. ... biz va'zimiz XV. b-7; na v. dāruğaluğ XV. b-16; v. muni XVI. b-9</i>
vānin-	bağlanmak < * <i>ba-n-ı-n-</i> < ET <i>ban-</i> , krş. DLT <i>ban-</i> ~ <i>bān-</i> "bağlanmak" (EDPT, s.347b): <i>ın ki v.-ninmiş-arti V. a-6; guosala ki v.-ninmiş-ärti X. c-4; v.-ti ki bo donyāka IX-8; Mollā v.-ayn hammām XX-1</i>
var	var, bulunmak < ET <i>bar</i> < AT <i>bār</i> : <i>yāşar oldi v.+uħdi IX-10; bī inäk v.+i-rti VII-7; tulasi v.+tu Şā II-36; bī vazī'rī v.+i-rti XV-1; muħālufatlık v.ı-rti XIV-22; garniş iça v.+müş XVI</i>
vār	var < ET <i>bar</i> < AT <i>bār</i> : <i>bī kiz v.-ar XIV-14; ayal v.-artım XII. e-20; kəşşüm v.-ari XIV-43; kızı v.-arti VIII. a-16; it v.-arti I-17; hağaçlu'hça v.-arti IV. a-7; tīläsi v.-arti IV. b-13; bī ħorcīnum v.-arti V-8; gōsa'lası v.-artı V. a-2, X. c-1; yorğanları v.-ärti V. b-3; oğlu v.-arti VII-1, XI-1; cuvānasu v.-arti VIII-1; ta v.-arti VIII. a-30; āşgā'i v.-arti XI-12, XIII-1; rindi v.-ärtılär XI-5; iēşiki v.-amüş XVII. a-3</i>
vā'r	var < ET <i>bar</i> < AT <i>bār</i> : <i>bī ħurcīnim v.-^artu X. a-6</i>
var-	varmak, gitmek < ET <i>bar-</i> : <i>nē'rā bo v.-yor VII-20; kerdi yēyin v.-yor XVIII. a-3; v.-iyor zouğunda XI-11; kūn v.-ur bāzārga III-1; āşgān köt^rrār v.-ur III-3; yēyin v.-ur ōzi XVI-2; āşgāyⁿ - yēyin v.-ur XII; v.-di tolğandi II-4; o ça· v.-di II-8; bo v.-di IV. a-4, VIII. a-16, IX-25, XIV-41, XVI. b-7, XVII. e-30; v.-di kerdi IV. b-2; v.-di bo ta IV. b-5; v.-di yōrdı IV. b-22; v.-di biyābān V-1, V. a-1, XIII-2; v.-di bī mäydānħa VI-1; v.-di İsfahān VII-8, IX-19, 20, XI-4, 13, 15; rädlāndi v.-di o VII-14; v.-di o güzärkä VII-15; v.-di ēzā VII-18; ketirdi v.-di VIII-5; v.-di mäççitkä bo hār v.-di VIII. a-16; v.-di munī VIII. a-16; niē'rā v.-di VIII. a-19; v.-di mäççitkä VIII. a-20, 21; v.-di babasi VIII. a-24; v.-di bī nāfār IX-1; kiş'si v.-di X-2; v.-di İsfahān IX-19,</i>

20, XI-4, 13, 15; v.-di *bī tacir* IX-21; v.-di *va'htī ki* v.-di IX-26; v.-di *hävüyä-u* IX-32; *kät-di-u* v.-di IX-42; v.-di *ērdi* X-43; v.-di *kerdi* IX-55; o *çäş* v.-di IX-56; *sabāysiyä* v.-di IX-56; *gabül etdi* v.-di IX-63; v.-di *duvara* IX-66; v.-di *Şāh Abbās* IX-68; v.-di *biyābā'nça* XI-25; v.-di *ēz īşi* XI-32; v.-di *i'şyār* XII-7; v.-di *ilyār-u* XIII-8; v.-di *ērdi* XII-12; v.-di *biyābān* XIII-2; v.-di *hotunha* XIII-3; v.-di *nūkārlāri* XIII. a-2; *hindi* v.-di XIV-30; *kü'nī* v.-di *tāgka* XV. a-1; v.-di *hötunha* XVI-1; *äşgä* va.-di XVII. d-4, 7; *käldi* v.-di XVII. e-16; v.-di *hötunka* XVIII. a-1; v.-di *hävläriyä* XVIII. a-5, 6; *çīniyā* v.-di XVIII. b-2; v.-dilar-u *äl vurdi* I-22; *häräkdilär-u* v.-dilar I-25; *gabzadi* v.-dilar II-32; v.-dilar *haydı* II-33; v.-dilar *ändärün* v.-dilar *Şā* II-36; v.-dilar *üç* II-51; v.-dilar *Şāh* IV. b-13; v.-dilar *içgār* IV. b-18; *belāhara* v.-dilar IV. b-20; *çapdilar-u* v.-dilar IV. b-20; *tişdilär* v.-dilar-u VI-21; v.-dilar *ēz mänzilläriyä-u* VI-32, 33; o *küçädä* v.-dilar VII-15; v.-dilar *kerdilär* VIII. a-6, 11; *käşdilär* v.-dilar VIII. a-16; *çävürdi-u* v.-dilar VIII. a-34; *bollar* v.-dilar XI-23, XIII. a-16; *häräkdilär* v.-dilar XI-39, 40; v.-dilar *biyābān* XII-41; *tirdilär* v.-dilar XIII-9; v.-dilar *munī* XIV-25; v.-dilar *hammāmha* XVI. a-2; v.-dilar *älbättä* XVII. b-2; v.-dilar *kerdilär* XVII. b-7; v.-dilar *biyābān* XVIII-1; v.-dilar *tākka* XVIII-8, 9; *häräkdilär-u* v.-dilar XVIII. b-4; v.-miş *filan yerçä* XI-28; *sän* v.-miş-äyn IX-26; *saat* v.-mü'ştu II-2; **yov-**, **yo'v-**, **yōv** “varmak” eyleminin emir hali: y.-arum *sa'tdum* XI-11; y.-arum *sa'tdum* XI-11; y.-arta *āzād* II-66; y.-arağ *keräk* XVII. b-6; *hōgrılar* y.-ardılar I-27; *yä'käy* y.-äy I-29; y.-ayn *İsbahan* I-50; y.-an *allā bābāizä* VII-13; *şäk* y.-agağ VI-9; *şäyz* y.-ayz VI-11; *hingäk* y.-agağ XII-3; y.-ayn *kırk yumurha* XIII. a-1; y.-arağ *keräk* XVII-6; y.-ağa *hālkkā hayı* XVIII-6 *män* v.-um IV. a-3; *tä ki* v.-uğ *sän* II-27; *sän İranda* v.-üy XVI-5, 6; *ha'sma bāba* v.-āh I-21; *türkäyn* v.-ağ II-26; *yäkä* v.-ah II-41; *nä türkän* v.-ah II-43; *yäkäyn* v.-ah *tu'rmayn* II-44; *ti'rkän* v.-ağ IV. b-7; *yäkän* v.-ağ VI-20; *yä'kä'n* v.-ağ XVI. a-3; *nē'rkä* v.-äk *hoğrulukka* I-7; *yä'käy* v.-äk *vurdik* I-8; *bī dāfā* v.-iz XI-22;

*beyindän v.-imiz IV. b-23; v.-imiz Mollayⁿ XI-24; v.-əmiz hammām XIX-2, 6; v.-iⁿ zän ärbābiya XI-31; v.-iəlar hammām XIX-3; män v.-r-arttum XIII. a-6; bā-ħusūsī v.-i-rtiXIII-1; be-ħusū'sī v.-i-rtiXIII-6; hämmiṣā v.-r-arti XV. b-2; Mollā v.-miş-arti XVI. a-2; kü'nī v.-o'r-ti şā'rçä XVI. b-1; v.-r-amışlar şekārka XVII. e-1; v.-māk biz; II-28; biz v.-maħ II-40; **yov** “gitmek” eyleminin emir hali: y. *gada'a* III-12; y. *kö na* V. b-2; y. *alla* VII-25; y. *oni häräk* VIII. a-21; *sän y. yetik* VIII. a-23; y. *bi'lmorī* IX-11; *sän y. o* IX-39; *haydı ki y.* IX-51, 53; y. *hayı* IX-66; y. *ba'luḳka* XVIII-5,7, XVII. b-4; *härägälim y.-arum* XI-11; *här yerkä y.-ağam* VIII-8; *här kara y.-ağam* XI-37; *şäyz y.-äyz* VI-8; *şär-'ti y.-ağa* IX-8, 19; *älän y.-ağak'in* XVIII-3; y.-arta *äzād* II-66; *högrılar y.-ardılar* I-27*

vār-

varmak, gitmek < ET *bar-*: *kīçä v.-dı munun* XIV-22

va'r-

varmak, gitmek < ET *bar-*: *aşgäsi v.-mor* X. b-1; *yēyin v.-ur özi* X. b-3; *küm v.+ı* XV. b-1; *män taḳ^u v.-mam* II-38; *ħodāhafizlık ētdi-yu v.-di* IV. b-21; v.-dilar *bī tā'ğī-u* XVII.I-2; v.-ma *män taḳ^u va'rmam v.-mäyn* II-38; v.-uḳ *sän v.-ma* II-27; *sän v.-mağayn* II-29; **yo'v** “gitmek” eyleminin emir hali: y.-*araḳ keräk bo* XVII. b-6; *şäk y.-ağak* VI-1; *hat hingäk y.-ağak* XII-3; *şäyz y.-ayz* VI-11; y.-*ağa ħālḳka* XVIII-6; y.-*an allā bābāzä* VII-13; y.-*ayn Isbahan* II-50; *ti'rkäyn y.-ayn kırç* XIII. a-18; *yä'käy y.-äy felän* I-29

va'rr-

varmak, gitmek < ET *bar-*: v.-*arti-u cävāni* IX-40; *kün v.-arti bī* VIII. a-1; v.-*arti-u cävāni* IX-40; *yūolça v.-arti* X. b-1

vasiyyät (Ar.)

vasiyet: **vasiyyüt et-** “vasiyet etmek”: *kissi v. e.-di ki* XIV-2; v. *e.-miş-ärti ki* XIV-45

vāş

baş < ET *baş* < AT *bāş*: *bī 'āz v.+i^{hi} nar-arti* XIV-25

vāzīr, vāzīr, vāzī'r (Ar.) vezir: *män filan v. kızı'-sām* XIV-18; v. *kerdⁱ bo* IX-68; v.+*kä*

haydı IX-80, XVII. e-11; *vardi v.+lä bilä* IX-56; *sabāy şām vāzī'rlä* IX-57; *Şā Abbās v.+i'lä* XVII. e-1

va'zi (Ar.)	vaziyet, durum: v. <i>nä cu-r-ar</i> XV. b-1; <i>halgî v. hâ'yli</i> XV. b-3; <i>halgî v. da</i> XV. b-3; <i>bizüm v.+miz-vara</i> XV. b-3; v.+miz <i>mınağda'-ri</i> XVI. b-7
vä, fä (Ar.)	ve: <i>bo nişân f. hâräkäy</i> I-28; v. <i>ägär sän</i> XI-44; <i>äkkisiyâ tä v. hâr</i> XII-17; <i>ve'rr-ârti v. biläsindä</i> XIV-36; <i>agđ etdi v. o-nün</i> XIV-47; v. <i>bābā ta</i> XV-52; <i>bābam-ari v. man</i> XIV-53; <i>yörmüş-arti v. hā'r-arti</i> XV. b-3
vä'lî (Far.)	ama: v. <i>Mîr-i Dāmād ō'da</i> XII-6
ver-	vermek < ET <i>bēr-</i> < AT <i>bēr-</i> : <i>kālimōllar v.-mollar</i> XV. b-7; <i>torbāy v.-dim</i> X. a-5; <i>kālidim v.-dim</i> XV-25; v. + <i>düm āçik</i> VII-27; <i>halat v.+dînü ān'ām v.-din</i> II-66; <i>habar v.-di</i> II-49; <i>tā biläläriyâ v.-di</i> VI-41; v.- <i>di bo oğul</i> VII-7; v.- <i>di bî āçik</i> VII-23; v.- <i>di-u holundî</i> VII-23; v.- <i>di oğli</i> VIII-1; <i>bāzūbāndi v.-di</i> IX-8; <i>torbāy v.-di haydı</i> X. a-5; <i>cōvlān v.-di vardi</i> XIII-7; <i>bî oğul'î v.-di</i> XIV-21; <i>hodā biläs'na v.-di</i> XIV-47; v.- <i>di kördi</i> XVI-19; <i>kālîdi v.-di</i> XV. b-18; v.- <i>di bēş</i> XVI. b-12; <i>nişādur v.-di</i> XVIII. a-2; v.- <i>dilär Şāh Abbāşka</i> IX-7; v.- <i>dilär-u toğuşğāni</i> XI-39; <i>āçik v.-mi's-ä män</i> VIII-10; <i>āçgi v.-mi's-äyⁿ</i> XI-10; <i>āçkîn v.-miş-äyⁿ</i> VII-25; <i>sänä pālāb v.-miş</i> II-25; <i>kāsik v.-miş oluğa</i> VI-14; v.- <i>miş ināk</i> VII-17; <i>mānā v.-miş</i> VII-21; <i>nä āçik v.-miş</i> VIII-8; <i>gasīdīn v. biskā</i> XI-38; <i>bo ğazğanī v.</i> XV-2, 17; <i>munda v.-iyām sän</i> XVIII. a-7; <i>mānā v.-iyäyⁿ</i> IX-48, 49; <i>hâr nä-ri o v.-yâ</i> XVI. a-5; <i>cāvāb v.-iy-ākīn</i> XVIII-4; <i>ä·ñcām v.-ir mäyâ</i> XI-37; <i>tākāñ v.-i yäk</i> XII-13; <i>yoğ v.-igälär</i> XV. b-7
vēr-	vermek < ET <i>bēr-</i> < AT <i>bēr-</i> : <i>bo kēçā mā</i> v. XX-4; <i>çāşm män v.-üm</i> IV. a-9; <i>ä'gär v.-mağa bilorum</i> X. a-3; <i>torbāy v.-mädik olsam</i> X. a-5; <i>bî kâşgöl tälā v.-r-ärtim</i> II-14
vē'r-	vermek < ET <i>bēr-</i> < AT <i>bēr-</i> : <i>hiç nä v.-mädik</i> II-14; <i>mān sīt v.-r-arti</i> VIII. a-35
Värsän	yer adı: <i>Alī Hasanī V. haylgi</i> XII-18
viē'r-	vermek < ET <i>bēr-</i> < AT <i>bēr-</i> : <i>torbam yetmiş v.-tä</i> X. a-2

vu'r	vurmak < ET <i>ur-</i> : <i>bī kārāk v.-iğāⁿ</i> XVI. b-18; +kū vu'rmak- “çarpmak”: <i>toḳḳuzi iḳkā v.-madḳ'-ayⁿ</i> XVII. e-20
vur-	vurmak < ET <i>ur-</i> : <i>guosalay v.-orī</i> X. c-5; <i>v.-ōrūy tu'tmōr</i> XVI. b-2; <i>v.-iyōrin gōsala^{yn}</i> V. a-8; <i>mina v.-ur yerkā</i> XVII. c-1; <i>v.-dum tu'tmadī</i> XVII. e-4, 20; <i>hā'r-nā tāfrā v.-dum</i> XVII. e-33; <i>munī v.-dīn dārḥa</i> XIV. a-34; <i>dibindā v.-di</i> III-11; <i>v.-di hilimka</i> XI c-4; <i>v.-di aṣḡāyn</i> XI-16; <i>v.-di dārvāzā</i> XIII. a-38; <i>īezūn v.-di</i> XIV-46; <i>v.-dūy tu'tmadī</i> XVII. b-14; <i>v.-ta hilā'rtā bilāmi</i> XVII. c-4; <i>varāk v.-diḳ</i> I-8; <i>haṣa v.-dilar</i> XIV. a-12; <i>v.-dilar-u kāld^{lār}</i> XIII. a-21; <i>v.-dilar dārḥa</i> XIII. a-35; <i>v. kisānūy</i> XVII. b-18; <i>ba ṣina v.-iğā</i> IV-2; <i>vāninmiṣ-arti v.-ğali</i> V. a-6; <i>ṣadi v.-ğali-yu</i> V. a-7; <i>miḥ v.-iğah yā</i> XV. b-3; <i>ēzī munu v.-ğali</i> X-1; <i>bābasīn v.-d yemiz</i> XI-25; <i>bābasin v.-d^y-imiz</i> XI-47; <i>v.-mu'ṣ-um tu'tmōr</i> XVI. b-3; <i>bī yik v.-miṣ-arti</i> XVII. d-1; <i>ṣāh hāzināsī v.-māh</i> I-9 <i>ṣāylār ki-ç v.-maḳḳa</i> XIX-8;; “çarpmak”: <i>toḳḳuzi iḳkā v.-dum</i> XVII. e-22; <i>toḳḳuzi iḳkā v.-madī</i> XVII. e-3
yā (Far.)	veya, yoksa, ya: <i>biliyo y. na</i> II-53; <i>kāsi'kçā y. tağyīri</i> VI-14; <i>sora y. ōn</i> VI-36; <i>dīgā'y. taḳi</i> XIII-11; <i>y. ha'ydīn y. helārım</i> XIII. a-13; <i>olur y. nā</i> XV-5; <i>vurigaḥ y. ḥā'yli</i> XV. b-3; <i>y. īn ki</i> XV. b-7; <i>taṣḡar y. kitik</i> XVII. a-5; <i>y. hammām</i> XVI. a-5; <i>oliğā y. bī</i> XVII-9
yād (Far.)	anma: <i>Ṣāh Abbās āti y.-ind(a)</i> IX-26
yağ-	yağmak < ET <i>yağ-</i> : <i>yağuş y.-ar arti-yu</i> V. b-3
yāğuş	yağmur < * <i>yağ-ıṣ</i> < ET <i>yağıṣ</i> krş. Çağ. <i>yağıṣ</i> “yağmur” (EDPT, s. 908a): <i>y. yağar arti-yu</i> V. b-3
yağın, yağın, yağı(n) (Ar.)	kesin: <i>ḥo·b bābam y. mână</i> VIII-7; <i>Mulla y. bilor</i> X. a-4; <i>^{hi}ṣā'rtim bī īṣi y.+çe</i> V. a-6
ya'llāh (Ar.)	haydi: <i>y. bō ṣām hār</i> II-52
yā'n	yan, taraf < ET <i>yan</i> < AT <i>yān</i> : <i>bī tacir y.+iça</i> IX-21
yan	yan, taraf < ET <i>yan</i> < AT <i>yān</i> : <i>bo ta y.+i Ṣāh</i> IV. b-11; <i>iç y.+da</i> XII-3, 5; <i>vardilar munī y.+ina</i> XIV-25

yān	yan, taraf < ET <i>yan</i> < AT <i>yān</i> : <i>o y.-u bo y. äkki mişk XI-39; tīläsi vār-arti y.+i IV. b-13; ki garālu'ḥça y.+ī IV. b-19</i>
yāni (Ar.)	yani: <i>şayiğag y. tikigäk XV. b-3; bo y. tokkuz XVII. e-20; y. tokkuzi içkä XVII. e-22; y. tīşlä'rlä XVII. e-24</i>
yanda(n)	yeniden < ET <i>yañı</i> + <i>dan</i> : <i>dubāra y. ādam III-10; y. gavli çävürdi-u VIII. a-34</i>
yāş	yaş < ET <i>yaş</i> < AT <i>yāş</i> : <i>y.+um ällī biēş-ār XVII. d-13</i>
yāşa-	yaşamak < ET <i>yaşa-</i> : <i>tā ōn y.-r oldi IX-10</i>
yat-	yatmak < ET <i>yat-</i> : <i>içi y.-dum hissidīm IV. a-15; sän iççä y.-dun-u IV. a-2; gār içi y.-di IV. a-4; y.-di älbättä IV. a-5; gāvähāne'ça y.-dılar I-27; yettilär-u y.-tılar II-46; tēmi y.-muş II-45; kāräk-ärti y.-uv-ağam XVII. e-20; gār içiçä y.-uv-arğa IV. a-1; ye'tmädim y.-i-bi'lmädim XVII. e-20</i>
ye-	yemek yemek < ET <i>yē-</i> < AT <i>yē-</i> : <i>āti puşuk y.-tdi XVII-3; bo y.-miş muni VIII. a-10; bo äti y.-miş olsa XVII-9</i>
yē-	yemek yemek < ET <i>yē-</i> < AT <i>yē-</i> : <i>näy y.-'mōrī IX-3; Şāh Abbās y.-'mädi IX-2; eydisi y.-mädik VIII. a-8; y.-dilär toḥ II-11; hālva y.-ğali XI-6; ş^{er}di şām y.-piyā II-3; muni y.-'pidäk II-10; hālvam y.-ya-bilmağäm X-8; şädi hālva y.-maḥḥa X-6</i>
yeñgi	yeni < ET <i>yañı</i> : <i>käsikīn y. şey säninki XIII. a-32</i>
yer-	varmak, ermek < ET <i>ēr-</i> < AT <i>ēr-</i> : <i>varur ōzi äşgākä y.-mo·r XVI-2</i>
yet- I	ulaşmak, gitmek < ET <i>yēt-</i> : <i>kämmänä y.-är XVII. c-2; nērä y.-dim VII-26; yerkä y.-dum VIII-12; ; hīdi-u y.-di hīdi IX-71; Abbās y.-di IX-75; y.-di o'da XV. b-15; bo hār y.-di XVII. b-12; y.-d ōra XI. a-4, 5; hāräkdilär y.-dilär VI-32; y.-dilär İsfahān XI-42; y.-uvağam satuğam VII-21; aväziyā y.-uvağam VII-25; män y.-uv-ağam VIII-9; y.-uv-a'n sa't'ğayn VII-17; y.-uv İsfahā'nça sat' VII-7; y.-ü'v-ağa satu'v-ağa VIII-1; män y.-iğäm VIII. a-22; y.-i İsbahān VIII-2; y.-ib bo sığırı XI-3; hazanay çapov y.-iyäk II-30; torba y.-än X. a-4; numurḥa y.-</i>

a'miz XIX-2; bullar y.-älär XX-4; bo äşgäyⁿ y.-iz XI-21; y.-miş-ärtilär bī hävkä XVII. a-1

- yet- II** alıp götürmek, (yanında) getirmek < ET *yētūr-*: *onu y.-i X-70; cävāni y.-di-u IX-79; häräkdī y.-di XIV-31; y.-iş ... Şāh İsmāil muni y.-di XIV-47; gazğani y.-di XVI-3, 4; muni y.-di XV. b-14; yorğanümüzi ki y.-dikär XVIII. b-7; y.-miş inäki VII-29; mänim torbam y.-miş X. a-2; oni y.-i hiläri-u IX-69; y.-miş-ällär yorganı XVIII. b-5; hazanay çapov y.-yäk II-30*
- yēyin** hızlı < *yiggen < *yig- “acele etmek” (EDPT, s. 913a): **yēyin var-** “hızlıca gitmek”: *äşgäsi kerdī y. v.-yor XVIII. a-3; aşgäsi hä'yli y. v.-ur X. b-3; äşgä hä'yli y. v.-ur XVI-2; äşgäyⁿ y. v.-ur XVIII. a-2*
- yig-** yığmak, toplamak < ET *yig-*: *Abbās bollari y.-dī XIII. a-9; kälđi-u halğı y.-di XVI. a-3; balığı y.-di XV. a-4;*
- yıqıl-** yıkılmak, devrilmek < ET *yıqıl-*: *bā'ba yä'käyn y.-il'p-äyn XIII-10*
- yıl** yıl < ET *yıl*: *ön y.+da sora ön beş y.+da VI-14, 36; ön y.+da sora da VI-39*
- yi·z** yüz < ET *yüz* < AT *yüz*: *bī y. timän pul XIII. a-7*
- yie-** yemek yemek < ET *yē-* < AT *yē-*: *bollar y.-dilär-u haydılar IV. b-6*
- yīēti** yedi < ET *yētti* < AT *yēti*: *tä y. iēşiki XVII. a-3; ki y. iēşik vār XVII. a-8*
- yik** yük < ET *yük*: *o y.+i çäki-bi'lmiyor XII-15, 16; kälđikdä y.+in XIII-4; bi ağır y.-är XII-16*
- yiklät-** yükletmek < DLT *yüklet-* (EDPT, s. 912a): *yikīn k' y.-di äşgäsi yikildi XIII-4*
- yıqıl-** yıkılmak, devrilmek < DLT *yıqıl-* (EDPT, s. 902a): *äşgäsi y.-dı XIII-3; yä'käyn y.-i'p-äyn XIII-10*

yıkıl-	yıklmak, devrilmek < DLT <i>yıkıl-</i> (EDPT, s. 902a): <i>äşgäsi y.-ildi XIII-4; bō'da y.-ilmi·ş XIII-7; äşgäsi y.-ilmiş XIII-8</i>
yīzindä	-den ötürü < <i>yüz +ü +n +den</i> < ET <i>yüz</i> < AT <i>yüz: sār-ī dānişak'lari y. XIII. a-3</i>
yō'ğ	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: numurḥasi y.-arti IV-4</i>
yog	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: pullari y. verigälär XVI. b-8; ursugā y.+lari XV. b-7; torba'si y.-al-di V-1</i>
yō'h	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: bi'zçä zā'dī y.-ari XIV-39</i>
yo·h	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: hä'fçä ḥäβä'rī y. XI-43</i>
yoh	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: ḥabari y.-amiş XIX-3; numurta y.-amiş XIX-11</i>
yōh	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: hiç näiz y. II-9; nä'släyor işi y. II-43; kim haqqi y. II-67; ki numurḥan y. IV-6; oğlun öza'si y.VII-28; o'lta äybi y. XVII. a-6</i>
yok	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: män mänzi-lüm y.-u IX-47</i>
yōk	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk: bihtär zād y. II-31; heç nā y. IX-73; heç ähmiyāti y. IX-81; hikmäki vār kim y. XIII. a-1; kerdī yorgan y. XVIII. b-5; eşğäl y.+i XI-30</i>
yokkar	yukarı < ET <i>yokaru: ki älin vurdi y. IX-74</i>
yo'l	yol < ET <i>yol</i> < AT <i>yōl: bī' ravi· y.+a VIII. a-1</i>
yol	yol < ET <i>yol</i> < AT <i>yōl: tā bo y. dāndī VIII. a-5; äşgä y. kälmo·r XVI-1; bī y.+äki kulliz XIII-12; yolḥa tiş-</i> “yola düşmek”: <i>y.-ḥa t.-dilär XII-5</i>
yöl	yol < ET <i>yol</i> < AT <i>yōl: y. yä'kalgä XII-15, 16; äşgäsi yikildi y.+ça XIV-4; yölğa / yölḥa tiş-</i> “yola düşmek”: <i>y.+ğa t.-dilär IV. b-12; yölḥa t.-dilär Şāḥ I-15; y.+ḥa t.-dilär vardılar VI-21; yolka diş-</i> “yola düşmek”: <i>härakdi y.+ka d.-di XI-13</i>
yor-	oturmak, yürümek < ET <i>yorı-</i> < AT <i>yōrı-</i> : <i>hä'vçä y.-miş-amış XVII. c-3; mänzi'lçä y.-muştular II-3</i>

yör-	oturmak, yürümek < ET <i>yori-</i> < AT <i>yōri-</i> : <i>bo ta y.-di-yu</i> IV. b-5; <i>y.-di taht üstünä</i> IV. b-22; <i>taht istiçä y.-di-u</i> VI-34; <i>y.-d'lar-u haydı</i> II-8; <i>y.-müş hat isti'çä</i> XII-13; <i>häräkäläk y.-uq</i> VI-31; <i>iç çä y.-ür-arti</i> I-1; <i>hä'vçä y.-mi'ş-arti</i> XIII. a-2, 3; <i>bī kēçä y.-müş-arti</i> XV. b-3; <i>hä'fçä y.-müş-arti</i> XVIII. b-3
yorgan	yorgan < ET <i>yoğurkân</i> : <i>kerdi y. yōq</i> XVIII. b-5; <i>tirdi y.+a hatdı</i> XVIII. b-2; <i>rindlär y.+a häräkdilär</i> XVIII. b-4; <i>y.+a häräkiyä</i> XVIII. b-5; <i>y.+i ... kerdi</i> XVIII. b-3; <i>y.+i qodı</i> XVIII. b-4; <i>yetmiş-ällär y.+i</i> XVIII. b-6; <i>y.+imüz isti'çärti bizüm y.+imüzi</i> XVIII. b-7; <i>bī y.+lari vār-ärti</i> V. b-3
yöt-	(yanında) getirmek < ET <i>yétür-</i> : <i>män y.-ü'v-äräm işüm vār</i> XV-17
yumurğa	yumurta < ET <i>yumurtğa</i> : <i>y. yiti'käyn</i> XIII. a-18; <i>bī y. arsada</i> XVI. a-7; yumurğa toğ- “yumurtlamak”: <i>şayığa bī y. t.-akägä</i> XVI. a-5
yumurğa	yumurta < ET <i>yumurtğa</i> : <i>kırk y. kälidilär</i> XIII. a-19; <i>y.+larka vurdılar-u</i> XIII. a-21
yuok	yok < ET <i>yok</i> < AT <i>yōk</i> : <i>fargi yäki y.+i</i> XIII. a-28
yüol	yol < ET <i>yol</i> < AT <i>yōl</i> : <i>Nasraddīn bī y.+ça varr-arti</i> X. b-1
yut-	(yanında) getirmek < ET <i>yétür-</i> : <i>dāna numurğa y.-miş-arti</i> IV-2
yük	yük < ET <i>yük</i> : <i>çun bi'lyor elm y.+i</i> XII-11
zād (Far.)	şey: <i>bo bī z.-är ki ä'r</i> II-16; <i>bihtär z. yōq</i> II-31; <i>bī z. aldaq</i> II-10; <i>iş'üz bī z. olmaz</i> VI-29; <i>toğan z. hölmāz</i> XV-26; <i>felān z.+i-u felān-u</i> XI-31
zahtgīr (Ar.)	yardım eden: <i>biz z.+lik şayıgağ</i> XV. b-3
zamān, zāmān, zāmā'n (Ar.)	zaman: <i>cāizä-i o z. räsmi-är</i> XII-7; <i>bī z.+ī tül</i> XIII. a-2; <i>dār z.+i saltanati'ça</i> XIV.a-1; <i>saltanati z.+i'ça</i> XII-1; <i>Şāh İsmail z.+iça</i> XV-1
zāmistān (Far.)	kış mevsimi: <i>bo häv fasl-i z.+ka</i> XVII. a-5
zān (Far.)	kadın: <i>zān ärbābı</i> “kadın kısmı”: <i>vari'n z. ä.+ya hayi'n</i> XI-31, 41

- zänn (Ar.)** sanma: **zänn et-** “sanmak”: *bollar z. e.-dilär (?) varilar XI-42*
- zärrä (Ar.)** zerre: *bī z. nişa·dur XV. b-2, 8; bī z. tākāḡ veri yäk XII-13*
- zīrzāmīn, zīr- zāmīn (Far.)** yer altı: *hävindä z.-z. gazdı IX-38; käniz z.+dä kaldi IX-50*
- zouḡ (Ar.)** zevk: *ō'rda ki z. isti'çä-r XII-11; varıyor z.+ünda XII-11*

17. SONUÇ

“Halaçça Halk Hikâyeleri, Metin-Çeviri, Dil Bilgisi, Dizin-Sözlük” başlığı adı altında yüksek lisans tezi olarak hazırlanan bu çalışmada, Gerhard Doerfer ve Semih Tezcan’ın hazırladığı *Folklore-Texte der Chaladsch* adlı eser temel alınmıştır. Çalışma

yirmi farklı bölgeye ait kırk hikâye içermektedir. Hikâyelerin Türkçeye çevirisinin yanı sıra Halaççanın dil özellikleri de incelenmiştir.

Halaççanın arkaik özellikler taşıyan bağımsız bir Türk dili olduğunu biliyoruz. Çalışmamız bu arkaik özelliklerden birçoğunu barındırmaktadır. Halaççanın Ana Türkçe ile bağlantısı açısından baktığımızda metnimizde 34 sözcüğün birincil uzun ünlüye sahip olduğu görülmektedir. Ayrıca Ana Türkçe söz başı *h-* sesini koruyan 9 sözcük, *-d-* / *d-* sesini koruyan iki sözcük vardır. Eski Türkçe ile Halaççanın ilişkisine en belirgin örnek olarak ise Orhon Türkçesinde bulunma-çıkma durumu *+da* / *+dä*'nin Halaççada çıkma durumu olarak korunmasını verebiliriz.

Halaççanın söz varlığına metnimiz üzerinden baktığımızda *Dizin-Sözlük* kısmında bulunan yaklaşık 1000 sözcükten büyük bir çoğunun Türkçe olduğunu görürüz. Bu sözcüklerin etimolojilerine bakıldığında ise yaklaşık 150 sözcüğü Ana Türkçeye, yaklaşık 500 sözcüğü ise Eski Türkçeye kadar rahatça takip edebiliriz. Halaççada bulunan yabancı kökenli sözcüklerden yaklaşık 200'ü Arapça, 180'i ise Farsça kökenlidir. Arapça veya Farsça köklere Türkçe ek getirilerek yapılan 8 sözcük bulunurken Farsça veya Arapça köke, Arapça veya Farsça ek getirilerek elde edilen sözcük sayısı 9'dur. Tüm bunların yanı sıra incelediğimiz metinde 4 tane de Moğolca kökenli sözcük bulunmaktadır.

Kullandığımız sözlüklerde bulamadığımız kimi sözcükler için WdC'den yararlandık ve bu sözcükleri dizinde < ? şeklinde işaretledik. Ancak bazı sözcükleri WdC'de de bulamadık. Bu durumlarda hikâyelerin *Folklore-Texte der Chaladsch*'da bulunan Almanca çevirisinden yararlandık ve bu sözcükleri de < ? ile işaretledik.

KAYNAKÇA

Albayrak, Nurettin. “**Nasreddin Hoca**”, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 32, İstanbul 2006, s. 418-420.

Bosnalı, Sonel. **Dil Edimi Açısından Halaççanın Konumu**, Karadeniz Araştırmaları sayı 32, 2012, s. 45-67.

_____. **İran Halacistan Bölgesinin Etnik-Dilsel Yapısı ve Halaç Türkçesi**, Uluslararası Türklük Bilgisi Sempozyumu, Bildiriler-1, Erzurum 2007, s. 191-200.

Boratav, Pertev Naili. **Nasreddin Hoca**, Kırmızı Yayınları, 5. Baskı, İstanbul 2007.

Clauson, Sir Gerard. **An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish**, Oxford 1972.

Doerfer, Gerhard. **Halaçça - Orta İran’da Arkaik Bir Türk Dili** (Çev. Semih Tezcan), TTK-Belleten, sayı 133, 1970, s.18-58.

_____. **Khalaj and Its Relation to the Other Turkic Languages**, TDAY-Belleten, 1977, s.17-32.

_____. **Wörterbuch des Chaladsch (Dialect von Cahrrab)**, Akademiai Kiado, Budapest 1980.

_____. **Grammatik des Chaladsch**, Otto Harrassowitz, Wiesbaden 1988.

_____. **Khalaj Materials**, Indiana University, Bloomington 1997.

_____. **İran’daki Türk Dilleri** (Çev. Sultan Tulu), Dil Araştırmaları Dergisi, sayı 3, Güz 2008, s. 991-100.

_____. Semih Tezcan. **Folklore-Texte der Chaladsch**, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 1994.

Ercilasun, Ahmet Bican. Ziyat Akkoyunlu. **Dīvānu Lugāti’t-Türk, Giriş-Metin-Çeviri, Notlar-Index**, TDK, Ankara 2014.

Esin, E., **Butân-ı Halaç**, Türkiyat Mecmuası c. 17:25-67 + XVII*** levha.

Gökdağ, Bilgehan Atsız. Talip Doğan. **İran’da Türkler ve Türkçe**, Akçağ Yayınları, Ankara 2016.

Kajeh, Belal Hatemi. **İran’da Yaşayan Halaç Türklerinin Sosyo-Kültürel Yapısı**, Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara 2013.

Konukçu, Enver. **“Halaç”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c.15, İstanbul 1997, s. 228-230.

Lessing, Ferdinand D., **Mongolian-English Dictionary**, University of California Press, Berkeley and Los Angeles 1960.

Ölmez, Mehmet. **Türk Halkları ve Dilleri: 2-Halaçlar ve Halaçça**, Çağdaş Türk Dili 1995, sayı 84, s.15-22.

_____. **Orhon-Uygur Hanlığı Dönemi Moğolistan’daki Eski Türk Yazıtları, Metin-Çeviri-Sözlük**, BilgeSu, Ankara 2013.

Ölmez, Zühal, **Ebu’l-Gazi Bahadır Han, Şecere-i Terākime (Türkmenlerin Soykütüğü)**, TDAD 3, Ankara 1996.

Räsänän, Matti. **Versuch eines Etymologischen Wörterbuchs der Türkische Sprache**, Suomalais-Ugrilainen Seura, Helsinki 1969.

Steingass, F., **A Comprehensive Persian-English Dictionary**, Çağrı Yayınları, İstanbul 2005.

Sümer, Faruk. **“Abbas I”**, Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi, c. 1, İstanbul 1988, s. 17-19.

Tekin, Talat. **Türk Dillerinde Birincil Uzun Ünlüler**, TDAD-13, Simurg, Ankara 1995.

_____. Mehmet Ölmez, **Türk Dilleri Giriş**, Yıldız Dil ve Edebiyat 2, İstanbul 2003.

Tezcan, Semih. **Halaçanın Önemi ve Halaçça Araştırmalarının Sürdürülmesinin Gerekliliği**, Issues in Turkic Languages: Description and Language Contact, Kyoto 1999, s.203-212.

Elektronik Kaynaklar

<http://lugatim.com/> [2016-2017]

<http://dsal.uchicago.edu/dictionaries/hayyim/> [2016-2017]

<https://www.academia.edu/> [13.10.17] Tulu, Sultan. **Halaççada Emir Kipi Tipleri**, (Yayımlanmamış Bildiri)

<http://www.acarindex.com/dosyalar/makale/acarindex-1423866387.pdf> [23.11.2017]
Khaliy, Reza. **Azerbaycan Masallarında Şah Abbas'ın Tebdil-i Kıyafetleri**, Acta Turcica, Temmuz 2012

ÖZ GEÇMİŞ

Betül Ulutürk

Doğum Tarihi: 05. 03. 1990

Doğum Yeri: Düzce

İletişim Bilgileri

E-Posta: betulluluturk@gmail.com

Öğrenim

Lisans: Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü
2014

Lise: Maltepe Anadolu İmam Hatip ve İmam Hatip Lisesi 2007

Yayınlar

Ulutürk, Betül. **Kıpçak Türkçesi Söz Varlığındaki Meyve Vermeyen Ağaç Adları Üzerine Bir İnceleme**, TDAY Belleten, c. 63 s. 2, Ankara, 2015:197-208

Ulutürk, Betül. Zühal Ölmez. **Halaçça Halk Hikâyelerinde Arkaik Sözvarlığı Üzerine**, Uluslararası Yıldız Türk Dili Sempozyumu Bildiriler, BilgeSu, Ankara, 2016:385-394

İlgi Alanı

Türk Dilleri